

84
А-35

Воспит АХМАД

Баобабни қайдадан топаман?

84
4-35

Книга должна быть
возвращена не позже
указанного здесь срока

Количество предельных
выдач _____

2484

Восит АХМАД

БАОБАБНИ КАЙДАН ТОПАМАН?..

Ҳажелар, ҳажғий ҳикоятлар ва
таржумалар

Беш, оғиз, қўл, кўз, тили
сезми, дини, диндорлар
халқимизнинг

OLIV VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI
TOSHKENT VILOYATI CHIRCHIQ
DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI
AXBOROT RESURS MARKAZI
1-FILIALI

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI
TOSHKENT VILOYATI CHIRCHIQ
DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI
AXBOROT RESURS MARKAZI

"Наврўз"
Тошкент - 2014

КБК 84.11 (ЗЎ36)

А-35

Ахмад, Восит

Баобабни қайдан топпаман?... Ҳажвад, ҳажвий ҳикоялар ва таржимаалар/В. Ахмад; – Тошкент: «Наврўз», 2014.-216 бет.

Масъуд муҳаррир:
Шодмон Отдбек

Анджонлик истеъдоди диди Восит Ахмаднинг янги китобида аввалроқ турли нашрларда эълон қилинган ва сўнгги йилларда ёзган ҳажвиялари, айрим таржимаалари киритилган. Ҳажвиялар ҳаётийлиги, мавзунинг ўзига хос йўсинда тақдир этилганлиги, яхши топишлар, бетакрор деталлар, характерларнинг ёркинлиги билан диққатга сазовордир. Ўтпалам қулгу ихлоسمандарига манзур бўлади деган умиддан.

КБК 84.11 (ЗЎ36)

ISBN 978-9943-381-42-1

© «Наврўз», 2014

ИЗЛАНИШЛАР САМАРАСИ

Истеъдоди қадимкиш Восит Ахмад ижодини узоқ йиллардан бун кузатиб келаман. У турли жанрларда ижод қилса – ая, кўпроқ ҳажвий асарларни билан танидим. Ушбу жанрда у ўзини эркинроқ сезди. Унинг янги – “Баобабни қайдан топпаман?” тўпламини қониқиб билан ўқиб чиқдим. Иланишлар яхши самара берганлиги яққол сезилди. Аксариyat ҳажвиялар ҳаётийлиги, табиийлиги, қулуғнинг мавзодорлиги билан диққатга сазовордир.

Ўтпаламдаги ҳажвияларнинг мавзуси мундоқ қаратганда анъанавий, яъни ҳажвийет жанрида ижод қилувчи дидлар томонидан кўп ва хўп ёзилганга ўхшайди. Назаримда, Восит Ахмаднинг ютуғи шундаки, у ўзининг олдинги дидларни айнан такрорламайди, мавзунинг ўзига хос йўсинда тақдир қилишга интилади ва бунга аксариyat хоҳларда эришади.

“Ҳаёти махлук” ҳажвиясида жамият ривожига мангу тушов бўлиб келатган, кўпчиликнинг азият чекишига сабаб бўладиган порахўранк илаҳи қораланади. Порахўр қимсаннинг эса қоларин қиёфаси яратилди. Муаллиф бўрттириш усулидан унумли фойдаланган. Унинг порахўрин одам эмас, махлук, деб аташда жон бор. Ҳатто онасида ҳам пора таби қинадиган қимсани бошқача аташ мумкин эмас.

Китобадаги “Тўй ҳақида гаплашдик, хоҳос”, “Паразит”, “Авария” каби бир туркум асарларда урф – оадатларимиздаги (айниқса тўй – туҳналардаги) арамас оадатлар ҳажв қилинади. Муаллифнинг бу мавзуда кўпчилиги ёзиши бежиз эмас, адибга. Бу масалада тарқи ҳукумат қарор чиқарган, матбуот тинмай ёзаётган бўлса-да, ахвол ўзгармаётганлиги афсусдандир.

Маълумки, ҳушомадгўйлик, ятоққаниш жирканч илаҳ. Афсуски, айрим ҳажвийетсиз, гуруресиз одамлар ҳушомадгўйликни ҳаёт тарзига, тиркичилик воситасига айлантирган. Ўтпаламдаги энг сара ҳажвиялардан бири – “Бошиқнинг шомчиси” асарининг қаҳрамони ана шундай одам. Бу қимса аввал бошиқнинг ўзини, кейин унинг қариндош – уруғларининг мақтайди, ахйри гап топпаман қолган, раҳбарнинг шомчисини мақташга ўтган, ахйри ўзи ҳам шарманда бўлади. Ушбу ҳажвия ҳаётийлиги, доаларбалиги билан ҳам китобхон эътиборини тортади. Сир эмас, сўнгги йилларда маблаг эвазига ўзи ҳақида китоб ёздирадиганлар ва “Ўзининг эланини сўториб, пулнини ол” нақилга амад қилиб, шу ишни ўзига қасб қилиб олган қадимқашлар тонфаси пайдо бўлди. Уларнинг қаҳрамонлари орасида эа - юртда анча – мунча ном чиқарган шахслар ҳам борлиги афсусдандир.

Восит Ахмаднинг айрим ҳажвияларида эр – хотин ўртасидаги можаролар ҳикоя қилинади. Сир эмас, бу мавзуда ҳажвичилар кўп мувоқат қилишди. Воситжоннинг қадими ҳам бу мавзуда илаҳроқ

йўрғалайди. Муаллиф бир қарашда арзишасизек туюлган воқеа - тафсилотлардан умумлашма ҳулоса чиқаришга интилади. Бу жиҳатдан "Қалтак емай десанг...", "Рақобат" каби ҳажвиялар алоҳида ажратиб туради.

"Чиптасиз одамлар", "Дум", "Кўзингги каттароқ оқ" ҳажвияларида маданиятсизлик, маънавиятсизлик, билансизлик устидан қулинади. Яхши топишма, бетакрор аеталар, пишиқ - пухта аналоглар ҳажвияларнинг баъдий қийматини оширган, уларни қизиқарли ва ўқишли бўлишини таъминлаган.

Қаҳрамонларга муносиб исм қўйиш бир қарашда осонга ўхшаса - ая, асанда ундай эмас. Воситжоннинг ютуғи - қаҳрамонларига исм қўйишда янгилишмайди. Исмларнинг маъноси қаҳрамонлар характерида, уларнинг қандай одам эканлигига ишора бўлиш барибарида раъзийдай туюлади. Масалан, унинг ҳажвияларидаги Бебуробек Қайтаров, Қўйсинбек Уфатбеков, Сарушев, Олёр Мевалиев, Ёзгоний каби исми жисмига монана исм - шарифларни ўқиган китобхон бехитибёр завқланиб кетади. Бу жиҳатдан Воситжон қаҳрамонларига муносиб ном қўйишда беҳисс маҳорат эгаси бўлган устоз адиб Незмат Аминовни (Оллоҳ ўз раҳматига олган бўлсин) эсатгади.

Мавридан келганда устозлардан ўрганлиш ва таъсирланиш ҳақида икки оғиз тўхталиш жоиз.

Воситжоннинг айрим ҳажвияларида жаҳон ҳажжётининг улкан намоёндоиси Азиз Несиннинг таъсири яққол сезилади. Шунингдек, устоз адиблар - Саид Аҳмад ва Незмат Аминов ижодини яхши ўрганганлиги безз кетмаган. Адабиётда бундай таъсирланиш, устозлар таърибасидан баҳрамандлик ижобий баҳоланади. Устоз адиб Абдулла Қаҳҳорнинг Чеховдан ўрганганлиги ҳақида қўп айтилган ва эътибор.

Воситжон ижода суяги анча қотган, маълум ютуқларга эришган адиб. Бу боис унга таабни баландроқ қўяверсак, айрим истакаларни очикроқ айттаверсак ҳам бўлади.

Китобга бирмунча бўшроқ, ҳади қийметга етмай қолган ҳажвиялар ҳам кириб қолган. Тўпلامдаги асарлар жидаийроқ сараланса мақсадга мувофиқ бўлув эди. Шунингдек, китобда тоғо тахрирланиб жумалар, ноўрин қўлашдан сўзлар учраб қолди. Тил адабиётининг биринчи элемент эканлигини унутмаслик керак.

Ҳулоса қилиб айтганда, айрим жузвий қамчиликларига қарамай, Восит Аҳмаднинг янги тўплами китобхонда илқ таассурот қолдиради. Муаллиф изашлиларини яна давом эттирса, бундан ҳам яхши натижаларга эрилиши мумкин. Унинг ижодига баркамоллик тилаб қоламиз.

Шодмон Отабек,

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасининг аъзоси.

Ушбу китобни биринчи устозим
Олимжон Усмонов хоттирасига ҳамда
бирор асару билан ёки бир сизра ўшати орқали
ёхуд бирозигина маслаҳати ила илҳом берган,
машқларимга сайқал ато этган барча
устозларга бағишлайман

ҲАЖВ ВА ҲАЖВИЙ ҲАҚОЛАД

ҒАЛАТИ МАХЛУҚ

Шифокор-рухшунос ҳузурита ғалати нухса кириб келди. Унинг афт-башараси одамга ўхшайдию, лекин кўзлари бу олам кишиникига ўхшамас, жуда ҳам бежо эди.

— Дўхтир, — дедию у атрофга алантлади. Нарироқда иш билан банд ҳамширага «Ортиқчасан!», дегандек хўмайиб қаради. Ҳаким кўзи билан ҳамширага «Чикиб турин!» маъносига имо қилди.

— Дўхтир, — дея бемор яна бир марта чор-атрофга разм солиб олди-да гап бошлади. — Сир сақласангиз, бир дардимни айтардим.

— Кани, кани, бу ердаги гаплар ташқарига чикмайди. Хотиражаминга сўзлайверинг.

— Оғир дардга чалиндим, дўхтир. — Унинг гапининг юки оғир эдию, лекин юзида шу юк акси йўқ эди. Сурбетларча бақрайиш-у, юлтичларча қараш бор эди, холос. — Жуда ҳам оғир.

— Хўш, хўш.

— Дўхтир, — деди-да пичирлаб давом этди. — Пора олсам кўрагим, юракка яқинроқ еримда қаттиқ оғрик турадиган бўлиб қолди.

Ҳаким унга хайратга боқди-да тилига шу сўзлар келди, холос:

— Пора олмай кўйинг, вассалом.

— Кани эди, дўхтир. Олмасам қорним, ошқозонимга яқинроқ еримда шу қадар оғрик туради-ки, асти қўяверасиз — дедию, «Энди сен сўзла», дегандек шифокорга бақрайди.

Ҳаким қаттиқ уйга толди. Бунақа беморга илк бор дуч келиши эди-да. Нима ҳам дерди. Беморларга бериладиган чай-напган саволни берди.

– Хуш, качондан бери шундай бўлади?

– Аслида бунга анча бўлган экан-у, эътибор бермас эканман. Аввал онда-сонда санчик турарди, кейинроқ бот-бот санчидиган бўлди. Энди эса... пора олсам юрагимда, олмасам қорнимда...

– Нафс ва виждон кураши, -дея пичирлади шифокор...
– Нима дедиз, дўхтир?

– Ичингизда икки армия уруш бошлапти, дейман. Хайронман, ўрток бемор. – Ҳақимнинг беморга биринчи марта ташхис қўя олмай ўйланиб қолиши эди. Шу билан бирга ундан тезроқ кутулиш пайида ҳам эди. Унга беморнинг ўзи ёрдам бериб юборди.

– Битта давосини сал сезгандек бўлиб юрибман... Маслаҳат берсангиз, шуни қўллардим.

– Хуш. – Дўхтирнинг юзига ёруғлик тушди.

– Шу десайз, пора олгандан сўнг, киттак ичиб олсам юракдаги оғриқнинг бироз қолишини қузатдим.

– Ўрток бемор, мақсадим сизни бу исканжадан фориг қилиш эди. Модомики, бошқа йўлини толган экансиз, марҳамат. Пора ва арақ қабиҳликда бир-биридан қолишмайди. Қоронғида топишди деганларидек – иккаласи бир бўлиб виждоннинг популини пасайтиришга керак-да.

– Ох, дўхтир, генийсиз. Точний диатноз кўйдингиз. Шундай қиламан. Эплек берса, сизга яна учрайман.

Шифокор уни қузатар экан, «қўзимга кўринмасанг ҳам хафа бўлмайман», дея хаёлидан ўтказди. Ҳалати нусха кетдию, хонада қандайдир гўбор қолганди. Ҳақимнинг юраги сиқилди, диққинафас бўлди. Деразани очиб юборди.

Қуллар ўтиб шифокор фаройиб беморни унуттандек эди. Лекин у бир кунни Ҳақимнинг хонасига яна тўсатдан келди. Унинг юзи ўта тўлишиб, кип-қизил гўшта айланган. Ўша гўшт орасида ёниб турган икки кўзи юлдузни бенарвон уришга шай эди. Шифокор унинг кўзларига дош беролмай, юзини дераза томон ўтирди. У одамга шунчалар оч назар билан боқардики, илложи бўлса ҳеч нарсаси бермасанг, юзингиздаги холинингни юлиб, сепкиллариңгни териб олса. Такаллуфсиз сўзлашга тушди.

– Сизнинг қабулингиздан кейинроқ ишга бордим. Биласиз, масъул лавозимдаман. Тез-тез келиб туришадим. Келгандам... Сиз айтгандек синовни бошладим. Шу кунни пора олмасам бўлмас. Уйга бордим, қоронғи уйда диванда шилга қараб ётиб си-

гарет тутата бошладим. Хона тутунга лик тўла, ҳамон чироқни ёқмай ётибман. Хоҳ ишонинг, хоҳ ишонманг, дўхтиржон, шу маҳал юрагимнинг юқориси ҳам, ости ҳам каттик оғрий бошлади. Шу қадар ёмон санчик турдики, ихраб кўзларимни юмиб олдим.

Бироз ўтгач, ўзимга келиб кўзимни очсам, қаршимда икки та махлук турибди. Ўзим эса қушдай енгил бўлиб қолибман. Уларни махлук, десам унчалик тўғри бўлмас. Одамга ўхшаш бошлари бор, бошқа аъзолари ҳам. Икковининг ҳам бўйи тенг. Уларни фақат битта нарса билан фарқ қилиш мумкин эди. Бирининг боши кичик, қорни катта. Иккинчисининг боши ошқовоқдек, қорни кичик. Ҳа, айтгандек, кўзларидан ҳам ажратса бўларди. Боши каттанинг кўзлари чиройли боқар, боши кичикнинг кўзлари шу қадар хунук эдики... Ишонасизми, йўқми, дўхтир, иккаласи бир-бирига қараб теша тегмаган сўзлар билан бир-бирини хўл «сыйлашди».

– Уу лаянати, ўзинг бунга, – дея тутундай тебранаётган бармоқлари билан мени кўрсатиб гапира кетди йўғон қоринли иккаласи каттага. – Бир тийин топиб беролмайсан-у, яна уни тайёр пулдан қолдирдинг-а, ах, нодон, хў аҳмоқ.

– Тийинни тий, мен уни харом лўқмадан қайтардим, – деди боши катта, қорни кичик.

...Махлуклар шундан сўнг мушталлашга тушди. Нақ боевинк фильм, дейсиз. Қуралишди, бокс тулишди, қарата, дейсизми. Анчадан кейин иккаласи ҳам хоришиб, қонга беланишиб, оёғим остига қулашди. Сигарет тутунни тарқалганда улар гойиб бўлишди. Шунда ўзимни оғирлашгандай хис қилдим.

Дўхтиржон, эртасига пора берувчилар яна олдимга қирлишди. Конвертлар назаримда кечатидан семирроқ эди. «Ол-а» дедиму пораларни олдим. Ахир уларга асфальт ўлмаган автобуслар олишига кўмаклашдим-да. Лекин шу пайт юрагимнинг юқориси санчиб оғрий бошлади. Турсам бўлмайди, утирсам багтар оғриқ тутди. Пулни ўша еримга боссам, оғриқ аксинча авж олди. Шундан кейин буфетга тушиб юз граммгина ичиб олдим, ҳалиги оғриқ тапа-так тўхтади...

Ҳалиги махлуклар шу кунни кечқурун ҳам танамдан чиқиб, «томоша» кўрсатишди. Боши катта, қорни кичик бўлашиб, анча майяс бўлиб қолибди. Қорни катта, боши кичиғи эса, кечатидан анча ўсибди. Қўлини рақибига ниқтаб-ниқтаб масқарапар, менинг елкамга гурсиллатиб уриб қўярди.

— Асп экансан, мана шунака бўлиш керак! Рақибининг кўзларидан эса дув-дув ёш оқарди...

Пул олиш ҳам аражага ўшаркан. Бир марта олгунча экан. Кейингиларига кўлинг чўзилавераркан. Аввалига хожатларини чиқариб, пора олсам, бора-бора бесабаб ҳам узатишларини талаб қилардим. Танамдаги қорни катта махлук қанчалик ўсиб бора, мен ҳам шунчалик «ўсиб» бордим. Пора олиш йўлларини, усулларини сувдек ичиб юбордим. Бу йўлда ўзимнинг кашфиётларимни яратдим. Хатто шу даражага бордимки, хотиним мени бозорга юбормоқчи бўлса ёки болалар бирор нарсани олиб келишимни айтиб қолгунча ҳам, пора талаб қилардим. Қари онам бор. Тез-тез оёғини уқлатишни хоҳлаб қолади...

— Сиз албатта рози бўлмасангиз керак, -деди дўхтир хайрат-ла.

— Нега энди, уқалаб қўяман, фақат пора эвазига.

— Махлуклар-чи, — деб гани бўрди энсаси қотган дўхтир. — Бир кунни улар яна пайдо бўлишди. Боши кичик, қорни катта махлук дедвек бўлиб, мойга ботиб, рақиб эса кич-райиб, шалвираб қолибди. Шу пайт дедвек махлук рақибини тасира-тусур қилиб ура кетди. Роса уриб қонга белади. Мен ажратмоқчи эдим, у елкамга уриб ўтказиб қўйди. Ҳамма ёғи қонга беланган ювош махлукка раҳимим келди. Чунки у ҳам танамдаги бир аъзодек эди-да.

Сўнги марта кечати тунда кўзлари хунук махлук ёлғиз хонамда яна пайдо бўлди. Ёнида рақиб ийи эди. Нахотки... Махлукка бундоқ рази солсам, кўйлаги орасидан кўриниб турган баданида ўйиб ёзилгандек сўзлар битилган экан. Худди қамқондан чиққандек. Уларни ўқий бошладим. «Порахўр», «қолғич», «ноинсоф», «баднафс», «олғир», «мараз». Энг юқорисиди эса «жар» сўзи турарди. Демак, мен шу чўққига — жар томон кетаётганимни, дўхтир?

— Ўртоқ бемор, сиз ўз «йўлнингиз»ни топиб олибсиз. Кетинингиз мумкин, беморлар кўлиб қолгунча, — дўхтир ўрнидан туриб «хонани бўшат!», дегандек унга кескин қаради.

Махлук истамайгина ташқарига йўл олди. Дўхтир енгил нафас олишга ҳам улгурмади, махлук эшикни қия очиб бош суяди.

— Дўхтир, тамасиз ҳеч қаерга бормасдинг. Нимадир беринг, кўнглим таскин топсин. Шприцми, спиритми, дегандек... бўлаверарди.

Қиш кунинда устингиздан совуқ сув қуйилса, қандай ҳолатга тушасиз. Дўхтирнинг аҳволи ҳозир шундай эди. У базур ўзини ўнгитиб олди-да, эшикни ёпишга уринар экан, деди:

— Сизга энди ҳеч нарсани керак эмас. Сиз алпакачон жардасиз, «Кўзларинг эса гўрдалинингни англаймоқда», — деди ичида. Махлук рухий шифокор хонасида анчагача кезиниб, уни талқиниб олиб турди.

1980 йил.

КОМИССИЯ

Саид Аҳмадга ўхшашма

Қандолат буви оиласида фавқуллодда йиғилиш бўлиб қолди. Аввал саримсоқ пиез солинган гўмбаз палов ейилди. Кейин палов билан йиғлаб қўришадиган кўк чой давра бўйлаб айланган бошлади.

Оила бошлиғи Қандолат буви уй тўрида савлат тўкиб ўтирибди. Бир ёнида катта ўғли, бир ёнида катта қизи. Ёшига қараб бошқа ўғил-қизлари жой олган. Баъзилари бир-бирлари билан тортишар, бошқалари газета ўқирди. Яна бири тишини қанглаб култ-култ чой хўшларди. Қандолат буви секингина нечириб қўйди. Уйга жимлик чўқди. Хатто ўрнимчак тузюсига тушган чивинининг ноласи ҳам бемағлол эшитиларди.

— Болаларим! — деди она кўз соққаларини тез-тез айлантириб ўғил-қизларига қараркан, — Қизимиз Ҳуморга совчи келди. Уи қий-чувга тўлиб, девордаги портретлар ҳам чўчигандек тебраниб қўйди.

— Ҳуш, болаларим, — давом этди кампир. — Энди нима қилганимиз?

Даврада ўтирган ўғил-қизлар бир-бирига хайрон боқишди.

Ҳаммининг кўзига «Шу ҳам савол бўлдию?», деган маъно акс этарди. Хатто чойни пиводек майдалаб ичаётган ўртанча ўғил: — Ойи, нима қилардик, гўмбиза-қасир қилиб тўйни бошлаймиз-да, — деди.

Қандолат буви қалласини тебратиб «йўк» ишорасини қилди.

— Хой ука, — деб қолди очилиб қолган оёқларига сочик ташлаб олган қизи. — Оёзинга келганини қайтармас экансан-да. Аввал тўй харажатлари дегандек...

Шу вақт Кандолат бувининг бўйига уч ёшли невараси осилиб:

— Буви, буви, совчи ким? — деб сўраб қолди.

Кандолат бувидан ташкари ҳамма шараклаб қулиб юборди. Аммо кампир кўзларидан отилган кетма-кет жаҳл ва ғазаб найзалари қулганларининг оғзини ёпти.

— Қулишга ҳақингиз йўқ, болаларим, — деди буви. — Раъно сапсем тўғри айтди. Ким у, қув, ота-онаси ким, қандай одамлар? Хўш, гапиринг-чи? Ҳм, ҳамманг оғзинга толқон солиб олдиларинг. Энди гап шу. Қуда томонни суриштирасизлар. Ҳалиги, бир гапинглар бор эдию. Хаҳ, зовут-фабрикаларга бораркан-у, текширгани. Хаҳ отинг ўчгур.

— Ха, комиссия, дент, ойи, — деди бир ўгли.

— Ха, ха-ха, каманса қиласизлар. Ўладидан тортиб бобосига. Лекин хуфия бўлсин. Сизларга бир ҳафта муҳлат.

...Орадан бир ҳафта ўтиб, оила аъзолари яна жамулжам бўлишди. Кандолат буви синчковлик билан фарандларига бир-бир қараб чиқди. Улар алпанарсаларни коғозга тушириб келишибди. Ёзмаганлари гапни ҳаёлида териб, шилта термулиб ўтиришибди.

— Кани болаларим, — деди кампир мамун ҳолда. — Қандай гаплар толдинглар?

Ула-энлиқни юзига меъёридан ортиқча чаппаган, қулғида гайка сингари тилга болдоқли катта қизи, яъни бўлғуси келиннинг опаси ўрнидан бир кўзғалиб қўйиб жаврай кетди:

— Мен бўлғуси куёвтурамизнинг опаси ва синглисини комиссиядан ўтказдим. Опаси заводда ишлармиш. Обрули хисобчи эмиш. Вилот кенгаши депутат. «О» харфи ўрнига «а»ни ишлатади, телефонда гаплашиб билдим, — деди-да тилга тишларини яркиратиб иржайиб қўйди. — Куёвимизнинг олийгоҳда дўхтирликка ўқийётган яна бир синглиси бор экан. Бироз енгилга ўхшайдимие, қўл қулади. «Майли» сўзини қўл ишлатади. Кийимлари хали чиқмаган модада. Яна...

— Бўлди, бўлди, етарли, — дея тўхтатиб қолди Кандолат буви. — Тузик-қуруқ гапириб турувдинг, аинидинг. Кани энди ўғлимиздан ашитайлик.

Катта ўғли Аҳчабой хотиржам қиёфада кўзойнагини тақди. Ёнидаги машинкада ёзилган қорозларни қўлга олди. Сарғич юзида кўнғиз ўрмалаб кетаётгандек кўрнадиган ҳолини сиплаб қўйди.

— Биринчи характеристика келажакдаги куёвимизнинг ака-он ҳақида, — деди кўзойнак устидан даврадагиларга синчков тинчларкан, — Заводда цех бошлиғи лавозимида ишлайди. Қотмадан қолган, гавдаги. Кўзлари узоққа бокучи. Хар доим он қўнғак қияди, галстук такади. Қирғий бурнининг устида қанчал нуктачалари бор. Транспортдан кам фойдаланади, қўл пинда юради, қўл ҳаракатлари...

— О, болам, бунақа нарсаларни мақолангда ёзе. Сен гапнинг индигалтосини айт. — деди она ва даврадагиларга қараб бир жингайиб қўйди. — Журналист-да, майда гап.

— Хўп, хўп ойи, — деди Аҳчабой қизаринқираб. — Умуман қар бир ҳаракатидан меҳнатқашлиғи сезилиб турибди...

Навбат билан бошқалар ҳам сўзлаб чиқишди. Айтилмаган гап қолмади. Одамларидан ташкари хайвонларигача — қулони кесилган итию, бир кўзи кўр қўйи, хатто бўқоқ қап-тарангча гапириб ўтишди. Йиғилиш сўнггида Кандолат буви бўлғуси куёвининг онасини мактай кетди.

— Ўй у хотиннинг юмшоқлиғи, майинглиғини. Проста бол томади оғиздан. Худди ўзим...

Шу вақт қичик қиз, яъни бўлғуси келиннинг синглиси Шакархон кириб қолди. Шамол тезлигида югурибди чоғи, икки боти қизариб, тинмай хансирарди.

— Ха, қизим, ит қувдим, нима бўлди?

— Ойи, қув ёмон экан! — деди у лабини буриб.

— Хон Шакар, тушунтириб гапирсангчи, — деди онадан шивилроқ бегоқат бўлиб Аҳчабой.

— Мен, — деди оғиздан қўлқ саҳратиб Шакархон. — Унинг ўғлини уқаларини комиссия қилиб юрүвдим. Циржа кириб кетиб қолди.

— Нета сен қирмадинг? — деди Сурмахон.

— Қирмадим, — дея давом этди Шакархон. — Кейин куёвини кўриб қолдим. Бир қиз билан юрибди. Ўз кўзим билан кўрдим. Ётқилишиб кинога кириб кетишди...

Даврадагилар бир «ўхх» тортиб юборишди. Уйга сукунат тушди. Нима гап дегандек гўдак ҳам ётган бешлиғини тинчлатиб қўйди. Оила бошлиғи бошини тегирмон тоши остигандек секин, қийналиб кўтарди.

— Бу қувё, йўғе, бу йилит ўлғур қизимизга лойик эмас. Ўша ёндога олиб кирган стиллага қизига уйланаверсин. Тилпадек йонмак... Тўй бўлмайди, гап тамом!

Лекин тўй бўлди, кандай қилиб дейсизми? Қизи тушмагур Шакархон факат суратини кўрган бўлгуси поччасини танибдию, ёнидаги опасига эътибор бермаган экан. Бу ёқда булар бир-бирини комиссия қилиб туришганда, улар аллақачон топишиб кино-танца қилиб юришган экан.

(Ана энди тамом)

1981 йил.

РАҚОБАТ

Бизнинг хотин билан рақобатимизнинг тарихи узун. Иккаламизнинг ўртамиздаги бу кураш мактабдаёқ бошланган.

Куларнинг бирида қоникарсиз жавобим учун математикадан жингалак «икки» олдим. Ажойиб жавоб учун Халимахон (ҳозирда каминига умр йўлдош) «беш» олди. Парталар ора-лаб ўтиб кетар эканлар, мента яқин келганда чимирлиб, кўз ташлаб кўйдилар. Томоғини ҳам бир қириб қўйгандек бўлди.

«Сеними шошмай тур», деб кўйдим ўзимча. Кейини дарс биологияга каттик тайёрландим. Мавзунинг у ёйдан кириб, бу ёйдан чиқиб кетдим. Ўқувчилар туғул, ўқитувчимизни ҳам анграйтириб қўйдим. Ўтирар эканман: «Ўқиш керак, ўқиганда ҳам биологияни ўқиш керак», деб кўйдим.

Шундан кейин синфимизда иккита давра пайдо бўлди. Мен ўғил болаларни тўглаб оламан-да, биология фанидан гап очаман. Кўйинги, биологияни осмону фалакка чиқариб қўяман.

Халимахон эса қизларни йиғиб олади-да, биологияни пастга тушириб, ўрнига математикани чиқариб қўяди.

— Биология бу — ҳаёт, бу — бутун мавжудотнинг ҳаракати, — дердим жўшиб кетиб.

— Ўша биологиянинг қалпти ҳам математикадир, — дерди Халимахон бўш келмай.

У математика бўйича вилоят мактаблари биринчилиги-да ғолиб бўлди. «Ёниб» кетдим-у, билдирмадим. Яхшиямки, бу ҳолатимни нейтраллашга имкон туғилди. Биология ўқитувчимиз республика мактаблари ўртасида ўтказиладиган мусобақага юборди. Иккинчи ўринни эгаллаб қайтдим. Синфдошлар олқишлашди. Халимахон ҳам димоғида «Табриқлай-миз» деб кўйди.

Шу ёқсунда мактабни ҳам битириб қўйибмиз. Иккимиз ҳам университетга тайёрлана бошладик.

Менинг бутун ўй-хаёлим биология фани бўлиб қолди. Халимахоннинг ўртоқларига айтишига қараганда, сув ўрнига ҳам математика теоремаларини симираётганмиш.

Насронт, имтиҳонлардан ўтиб, у математика, мен биология фанулотига ўқишга қабул қилиндик.

Бизнинг рақобатимиз университетда авжига чиқди. Талаба-лар даяримиз ҳам охиради. Энди икки томонга кетамиз деган-да... Бу қисмат қурмагур фанларимизни бирлаштирма-дию, ўқимизни эса ҳеч ажралмайдиган қилиб боғлаб қўйди.

Эр-хотин бўлганимиздан кейин рақобатимиз янада кучай-ди. Иккитутда у математикадан, мен биологиядан дарс бе-рардик.

— Жонгинам, нима қиласиз бош қотириб, сонларни-сонларга уриштириб, керакмас бу фанингиз, — дедим фашига тегиш учун.

— Йўқ, жоним, — дерди у. — Хатто магазиндан бир сўмлик харажат қилиш учун ҳам математика керак.

Ёзув столимиз битта бўлгани учун доимо таллашиб қолардик. Кейинчалик келишишиб у ёғанда мен ётардим. Мен ёғанда хоним дам оларди.

Сўнги кунларда хоним столни кам бўшагандиган бўлиб қолди. Бунинг сабаби кейин маълум бўлди. Бир кун ишга жўнаймиз, деб турсам:

— Урток биолог, диссертацияга гул олишни унутман! — деб қолса бўладими.

— Канака диссертация? — сўрадим хайратим ошиб,

— Шу, қичкина нарса тайёрлагандик. Шунини химоя қилайми дегандим.

Камтарлигини қаранг. Лекин тўғриси айтсам, номзодликни маромига етказиб ёқлади. «Зўрсиз, зўрсиз» деб қўйдим-у, мен ҳам буёғини пиштириб қўйгандим. Ёзув столига мук тушиб қайта қўриб чиқдим-да, ёқлашга тайёрландим.

— Аёлрсиз, — деди хотиним. — Аммо барибир, кечикдингиз—ку, — Ҳа энди, яхши от кейин чопаркан. Чопганда ҳам...

Аммо шу вақтда башорат қилган эканман. Илгир ишми мавзусини бу қадар муҳимлигини билмаган эканман. Комиссия бу ишимга бир йўла докторлик даражасини берди.

— Қалай, хоним, кейин чопсак ҳам тез чопарканмизми? — дейман. Бироқ бу шодлигим узоққа чўзилмади. Хоним иккаласини тенг тайёрлаганими, икки йил ўтмасданок докторликни ҳам ёқлаб юборди.

У математика, мен биология факультетига декан бўлиб қолдик.

Рақобатимиз уйда ҳам жуда қизирди. У уй ичино, ташқарини чиннидай тозапаб қўяр, оғизда эриб кетадиган нонлар ётарди. Сир бой бермай дейман-у, аммо лабларим чапиллашдан овқатлар ёқанлиги биллиниб қоларди.

Мен ҳам иш қидириб ховли айланиб қолардим. Катта тўнқаларни топиб олиб, майда-чуйда қилиб ёриб ташлардим. Ҳеч иш топилмаганда, керак бўлмаса ҳам пой қилиб гувала қуярдим.

Лекин ишда...

Хоним институтга проректор бўлиб қолди. Энди бу институтда ишлаш мен учун азоб эди. Унинг руҳсатисиз ҳеч қайёқа жонда олмайдим. Илгирлиларда ҳамма қатори унинг ваъзларига қўлук тутишим, маъқуллаб турмоғим лозим эди.

Бу алоқалардан мени яна тақдир кутқарди. Вазир ўринбоарини кутарилдим. Энди бошқалар туғул хоним ҳам камининг кабинетига бош уриб келарди.

«Хоним, чопинг, чопинг эржонингиз ортидан», дейман ўзимча. Назаримда мажкамиз кейинги кунларда бироз бўшагандай, менга эржалангандай бўлиб қолдилар. Ҳа эржаланмайсан-а, дейман мангуру туриб. Гап бошқа ёқда экан. Бир йил ўтмай ойлаимизда Ҳасан-Ҳусан туғилди. Тўғрухонадан олиб келдим. Хурсандман. Хоним менга маъноли боқарди. Унинг бу қарашига «Бизнинг шундай кутаримиз ҳам бор», дегандай бўлади. Қўрқаман-ки...

Аммоимни айтлади чоғи:

— Дедим, бошларингизни эржалатмайсиз ҳам. Ахир булар инқилибаники-ку — деб қолдилар.

Битил торттиб, гўдақларга талпиндим...

Аммо бошқа томондан рақобат давом этарди.

1982 йил.

«ҚИЗИ ПАХТА»

Номзодлик ишим устида бош қотириб, овқат ўрнига илм ёр, суя ўрнига билим ичиб юрган вақтларим эди. Вақос исм-дан қайлаш ошман бўларди. Ўша бир кун:

— Сени зўр олимлар ёнига олиб бораман, — деб қолди ир-жаниб.

Мен готт сезиндим, лекин ошманинг иржайганига тушунмадим. Олимлар олдида борганимизда эса...

«Чунг ироқ» туманининг «Гийх ўсмас» жамоа хўжалигига бордик. Хўжаликнинг четроғидати бир ховлига кирдик.

Ховлининг ичкараси катта-катта қарталарга бўлинган эр экан. Бу эр бир гуруҳ олимлар шуғулланаётган тажриба тоғораси эмиш. Бир картада гўзага ўхшаган ўсимликлар ўсиб ётибди. Яна бирида маккажўхорилар яккам-дужкам экилган. Учинчи картада эса қандайдир эгри-бугри дарахлар турган томонга тараққайлаб ўсган.

Бизни қорачадан келган, дўпти кийган бригадир куттиб олди. У бизни оғли четдаги хашаматли уйга бошлаб кирди. Қўзимиз

уй тўрисида пичирлаб гаплашиб ўтирган уч кишига тушди. Ол-
дидаги хонтахта эса ноз-неъматлар билан безатилган.

Улар биэга бош ирғаб куйишди-да ўзаро пичирлаш-
ларида давом этишди. Асосан ўртадаги — анча кекса-
си, олтин гардишли кўзойнак таккан киши сўзлар, икки
ёнида ўтирганлар у томонга эгилган ҳолда унинг гапини
тасдиқлаб турардилар.

Бригадир пичирлаб таништира бошлади:

— Профессор Шона Баракаевич Баракаев, — деди
ўртадаги юзи пахтадек оқ, чап бетиде гоммоз касалли-
гини эслатадиган доғи бор кишини кўрсатиб. — Энг кекса
бўлгани учун профессор деймиз. У пахта нави устида иш-
лапти. Қизил толали оламшумул пахта яратмоқчи. Эши-
тпасизми, пахтапаримизга бўёқ беришнинг хожати йўқ
бўлади. Нақ, қизил.

— Қандай қилиб? — сўрадим таажжубимни яширолмай.

— Энди, биз илмимиз йўқ одамлармиз, — деди бригадир пи-
чирлаб ва товушсиз илжайди. — Ўзлари гапириб беришар.

Иккинчи шахс Сўта Широновиц Широнов экан. У дароз
бўйли, оғзидеги сарғайиб кетган тишлари думбўл донлари
сингари тартибсиз тизилган эди. Бошидаги бир тутам сочи ва
мўйлови думбўл потугидек қизил тузда. Бригадирнинг оғиз
кулиририб макташга қараганда, маккажўхорининг «пюбой»
навини яратармиш.

— Бу акахонимиз эса Олёр Мевалиевиц Мевалиевиц, — дед
пичирлаб таништиришда давом этди бригадир.

Унинг қаерига ҳам солманг, турли мевапарни эсингизга
туширади. Икки бети оқ ва қизил пишадиган олма сингари,
бурни юқоридан пахта томон йўғонлашган, худди наводор нок
дейсиз. Қуйингки, унинг юз тўзилиши ҳар хил мева тўлатилган
саватни эслатади.

— Фамилясидан сезгандирсиз, — деди бригадир. — Мева-
чилиқ билан шуғулланади. Ўзининг айтишига қараганда, ол-
мани ўриққа, ўрикни беҳига чапиштириб юбораверармиш.

— Нима? Ўшанда ҳам тутаверар эканми? — сўрадам кулгим
кистаб.

— Ҳозирча йўқ — деди бригадир шивирлаб. — Лекин келпа-
жада эпекк берармиш.

— Булар бирор илмий иш қилишганими? — дед сўрадим бри-
гадирдан.

— Йўқ, улар бунақа мартабага эришмаганлар. Шу ерда
инженер керак, — деди бригадир ва бўш чойнакни олиб эшик-
ча йўналди.

Пахта нави устида илмий иш қилаётган аспирант эмас-
мики, аввал Шона Баракаевични гапта тутдим:

— Кеңирасиз, оламшумул пахта навингиз хақида гапириб
берармиз.

— Бақонидил, — деди у жуда секин товуш чиқариб. — Мен
пахта яратмоқчиман, яъни қизил рангда бўлади. Бунинг
учун навлининг уруғини чигит билан чапиштирдим. Шу кун-
ларда пахта очилиши керак.

— Пахтагиз қизил бўлишига ишонасизми?

— Бунимсам-чи, ноумид шайтон, дейдилар.

Менинг энсам қотиб иккинчи «олим» Сўта Широновицга
йўналди.

— Агар маккажўхорининг уруғини қайнатиб экса яхшими
ден қайнатмай? — дед сўрадим.

Мен шундай савол бердим-у, қаттиқ ҳақорат эшитсам ке-
лди, деб кутгандим, йўқ у пинагини ҳам буммади:

— Мен шу пахтача уруғларни қайнатмай эқдим, — деди
эмудан оҳангда. — Энди қайнатиб экишни ҳам бир синаб
кўрмоқчиман.

Нимадан отилиб келган кулгини бир донга ўрик билан зўрга
калтардим. Куларимдан сездим шекилли, у лабини бўриб те-
вериб қараб олди.

Мен Олёр Мевалиевицга ўтирилдим.

— Алтинчи, ҳурматли Олёр Мевалиевиц, Агар ерғеғок би-
лан ёндоғни чапиштирсак қанақа мева бўлётга келаркин? —
дедим уримдан турдим.

— Эа, ўтиринг, ўтиринг, — дед пичирлаб қолди Олёр Мева-
лиевиц, — Сиз ҳам ўзимизга ўхшаган иждоқор чиқиб қолдингиз-
ми?

Биз эшикка йўналдик. Чой олиб қираётган бригадир:

— Не, не, ўтиринглар, — деди.

— Утук бригадир, экинларингизни анча шира босибди.
Агар чера кўрмасангиз хонавайрон бўласиз, — дедим.

Шу пайт сочлари ўingan, бир олифтонома йилит югуриб
кетган эди.

— Нима, кандай? — дея Шона Баракаевич доддириб ўрнидан турди. — Ранги қизилми?

— Йўқ! — деди йигит.

— Нима, оқми?

— Оқ ҳам эмас, кандайдир мўъжиза...

Шона Баракаевичнинг чеҳраси очилиб кетди, йигитга яқинлашди. Ўнинг иккала бетидан чўлғиллатиб ўлди.

— Қандай мўъжиза, кўзичоғим, гапир, гапирга қол.

— Кўриниши пахтага ўхшайди, ушласанга чангага ўхшаб тўзғиб, ҳавога тарқаб кетади, кандайдир губор...

Бу можаронинг давомини билмадик. Кейинча эшитишимизга қараганда, бригадир ўша кунёқ уларни яхшилаб «қузатган-миш», яъни Шона Баракаевич яратган «пахтадек» пуфлаб, тўзғитиб юборганмиш.

1982 йил

ҚИЛМИШ-ҚИДИРМИШ

Шаҳар марказидати ошхоналардан бирига қоқ тушдан олдин бири қол-қора, яна бири сап-сарик йигитлар кириб келишди.

Уларнинг иккисиди ҳам катта папкалар, қорғоз-қалам бор эди. Ичкарига кириб қонанинг икки бурчагидан бошлаб айланган бошлашди. Дам столларга кўз югуртира, овқатларга қарар, довордаги суратларга нигоҳ ташлардилар.

Овқат олиб чиқаётган официант аёл уларни кўриб тўхтаб қолди ва ортига тисарилди. Орқаси билан бориб қозон қавлаётган оддий ошпазга урилди.

— Кўрмисиз, нима бўлди? — деган саволга жавоб бермай, кўллари титраганча йигитларни кўрсатди. Ойстахон кўрсатган томонга қарадию, ошпаз ҳам кўлида чўмич билан қотиб қолди.

Бу вақтда ҳалиги йигитлар ошхонанинг бурчагидида ўтиришиб, атрофни кузатардилар. Ошпазларга, официантларга каттик тикилишар, «Ичингда нима бор?», дегандек термилардилар. Сўнгра олдиларига кандайдир тахталарни тўсишиб; алпанарсаларни ёза бошладилар. Ошхона ходимлари типирчилаб қолдилар, қайқандир бош ошпазни толдилар.

— Қаранг-а, шунақаям бўлади-ми? — дерди титраб олдин ошпаз. — Бир эмас иккита-я, вой уруннингга ўт тушурларей.

— О тоғида, ҳа йўқ, бе йўқ ёзаберилса, вой! — дерди йигитларнинг Ойстахон. — Вой, вой, ейилмай қолган овқатларга қарашли-ми?

— Столга тикиляпти анависи.

— Уч кундан бери артилмаганди, — пилирлаб қолди яна бир официантга Саняхон. — Энди нима бўлади.

Бош ошпаз «Бунақалар менга писанд эмас», дегандек деразадан уларга бепарво қараб турарди.

— Қани, Ойиста, кўрсат хунаринини!

Ойистахон сўмқачасидан ойна ва яна бир қанча асбоб-аппаратларни олиб роса ўн беш дақиқа пардоз қилди. Сўнг мажус товоққа махсус таомлардан териб солди-да, йигитлар томон тоз қарашмалар билан қадам ташлади.

Шунда йигитларнинг сап-сариги кўлини кўксига қўйиб официантдан орқасга қайтишини сўради. Ойистахон кўзларида бир дунб ёш билан ортига қайтди.

«Э, э, қалланг нега ишламай қолди? — деди ўз-ўзига бош ошпаз Хотамтой, семиз қорни асабий силкинarkan. — Аввал аштанан бошлаш керак эди».

Бу сарфар «қочқич»нинг турли хил-у, рангдасидан олиб Саняхонга тушди. Уни йигитларнинг қол-қораси қайтарди.

— О, тавом бўлди, тугадик, — дея қайтиб кирди у. — Бунақаларга ўрнатилди, ҳаммаси тугади.

Бўлди, тилингни тий! — захрини сочди шеф. — Улар ҳам одам. Ҳамма комиссия шунақа бўлади. Аввал дағдаға қилишди. Кейин, секин... Ҳм...

— О Хотамтой ака, дағдаға қилса майли эди. Булар бир сўз дедилди битирчиляпти-ку. Ахир иккиси тикилиб ёзмаган нарсалари қолганини шенитти. Ундан кўра бўкириб, чинқириб сўйишмайди-ми? Ўнча кўра этиб қулочкашлаб солишмайди-ми? Чидаманган номарди! Ўнча кўра этиб қулочкашлаб солишмайди-ми? Чидаманган номарди!

— Бўлди, ашма пағмондек чўзилма, — деди шеф ва оддий шовқига қаради. — Анави пағмон хамири қачонги?

— Мен кун аввалги, — деди қалтираб кичик ошпаз.

— Тез йўқ қил. Сен Ойиста, хў, ейилмай қолган овқатларни яндоқ ибор.

Тоғларга пағмон хамирини солиб, ташқарига чиқиб кетган ошпаз ошпаз зум ўтмай қайтиб кирди.

— Қантарди, қантарди, шеф. Воо, қандоқ сезгир-а булар? Унингда бироз қимирламай туришимни ҳам сўрашди. Шеф,

бу нима дегани? Ичимни ит таталаб юборгандек бўлди. Раов бўлди, шеф.

Овкатларни йиғгани чиққан Ойистахон ҳам шумшайиб қайтиб кириб, эшикка суяниб турарди.

«Ухх, ўзим чикмасам бўлмайди». Шеф у ёқ-бу ёғини тўғрилаб, йиғитлар томон юрди. Хонанинг ўртасига етган да йиғитларнинг сариги тўхтатди. Иржайиб, кимирламай турлини сўради. Хотамтой ўртада юморонқозикдек қажайиб қолди. Қўлларини чўнтагига солар, яна чикараб, курсини асабий чертарди. Хотамтой шу туришда бир тўйиб йиғитларга келди. «Во дариге, бунакаси ҳеч бўлмаган, расмиimgа чизиб олаётган бўлсайдир». У шалвираб ходимлари ёнига қайтди. Бебарволиги овкат бўғидек хавага кўтарилди.

Йиғитларнинг қораси Ойистахонга қаттиқ тикилганди, у ҳам тилпа тишларини кўрсатиб, севиб қолгандек термилди. Йиғит эса бир олайиб яна ёзишда давом этди.

— Булар тикилиб туришиб исм-шарифларимизни ҳам билиб олишайётган бўлмасин? — деди Сана.

— Кўзбойловчилар бўлса-я, тагин бу комиссиялар. — Пичирлади Ойистахон.

— Нима бўлсаям, расво бўлдиқ, — деди яна бири.

Бунакасига ҳеч учрамаган савлатдор Хотамтой ҳам анча қаловланиб қолди. Бу оғир ҳолат бирор соат давом эди. Ен-вакт мобайнида анча-мунча озгандек эдилар.

Йиғитлар қоғоз-қаламларини йиғиштириб, ўринларидан туришди. Ҳоли кўриб бўлган Хотамтой зўрга қадам ташлаб улар ёнига борди.

— Ҳеч бўлмаса, ҳеч бўлмаса бир пиёлагина чой ичсанглар, анча толиқдинглар. Илтимос-а? — дея ёлворди ўзини хоксор кўрсатиб.

— Раҳмат, ишимиз битди, — деди қол-қораси.

— Ҳа, ажойиб асар яратдиқ, чоғи, — деди сариги.

— Қандай асар? — дея сўради Хотамтой тушунмай, секин, мутойимлик билан.

— Расм чиздик, — деди қораси. — Рассоммиз.

— Ҳа, сизлар катта ёрдам бердинглар, — деди сариги.

— Анча безовта қилдик, — деди қорароғи. Туғаб бораётган Хотамтой уларга ташланмоқчи бўлди. Лекин қувавати тугалганди.

— Нима ҳақингиз бор? — дея ўшқирди ва иккала «комиссия»нинг оёқлари остига қўлади.

ТАНГ ҲОЛАТДАМАН

Танг ҳолатдаман...

Сизни ошхонада овкатга уннамोकда. Дадам эса кичкинагина томоркада помидорлар остига юмшатапти. Шунча-пар марибонки, мени дарсадан қўймастик учун хансираб бўлса ҳам ўзи бир амаллаб чопмоқда. Мен эса танг ҳолатдаман...

Уларга яқинроқдаги сўрига бориб ўтираман.

«Уфр!» — дейман икковига ҳам эшиттириб. — Шу, ўқишлар беришган сари қизиқишинг ортиб бораркан кишини.

Бундан оеракланган дадам белгубракни қўйиб, ўша ерга — тўғрига аста ўтиради. Ойим қўлида қаттир билан ошхонадан йўқолибди. Мен давом этаман.

Мана, 3-курсга чиқганимда биллапман, ўқишнинг қадрини. Энди бошқадан бошлагим келаяпти.

— Қурманми? — дейди ойим дадамга мени имо билан сўраб. — Дингаса дейсиз, анча ақли кириб қолган.

— Мана, дада, сиз айтардингиз. Ўқиган олим, ўқимаган ўқиган қолми, деб.

— Тўғри, ўғлим, — дейди дадам.

Ойимнинг оғзида доим мана шу гап айланади, ҳар нарсани ерл марта, қайта-қайта ўқиш керак! Тўғрими, ойи?

— Амбатта-да, болам.

— Шундай экан, 3-курсда яна ўқий қолай.

— Ўқитларингда мантиқ бор, ўғлим. Қанча ўқиса оз. Лекин шунингга бунга рози бўлишмайди-да.

— Ҳо, дада, атар мен ўқийман, десам, записиста рози бўлишмайди.

— Афғусин, унашмайди.

— Пенн менинг ўқитим бор.

Ушш пхши-я, — деди ойим ошхонада туриб. — Аммо тўғрироқ ўқитини битириб ёнимизга кирмасанг бўлмайди.

Ахир ёшлитимда, ўқиб қолай, дейман-да. Битта фанни бир ёш ўқисанг, тўймас экансан. Дада, сиз айтардингиз. Бу шун дегани бир ширинлик, евверсанг, мазази чиқаверади, деб.

— Тўғри, ўқитишга нима етсин? — дейди дадам.

— Демак, рози бўлаверинглар-да. Фанларни миямга ўқитишга рози-да.

— Лекин ўғлим, бу конунда йўқ-да.

— Ўкий қолай, дадажон, бир-икки домлапардан ҳам эшитиб қолдим. Битта фанини бир йил ўқиса, хар қандай қўлиси зўр одам ҳам олиб қололмас эмиш.

— Ўғлим, энди, билмаганларингни секин билиб олсан.

— Барибир ўқийман.

— Нима гап ўзи, ўғлим. Тезроқ ўқишни тутатиб ишлаш ўрнига...

— Дада, бир-икки домлапар ҳам илтимос қилишди.

— Илтимос қилишди? Бир курсда икки йил ўқитишга қимнинг ҳаққи бор экан?

— Дадам ўрнидан турди. Сезиб турибман, ошхонада ойин ҳам қозон қавлашдан тўхтади.

— Билмадим, — дедим ўзимни бепарволикка солиб. — Яна ўқийсан, дейишяптию.

— Ўзи нима гап? — бу оймининг таҳдидли овози эди.

— Тўғриси, ўқимасам бўлмайди, мажбурман.

— Очик айт! — бу даданиннг ваҳимали сўрови эди.

...Ухх, очик айтишга тўғри келади. Тақдирга тан бермасам бўлмайди.

— Курсда қолдим, — дедим секин.

Ойим қапир билан бир томондан, дадам белкурракин кўтариб иккинчи томондан менга ташланишди...

Ҳа, танг ҳолатдаман...

1982 йил

АУМ

Саид Аҳмадга ўхшашма

Бошлиқ тушлиқдан ширин кекириб қайтаётганда икки ходими ўрнатаётган ёзувли тахтага кўзи тушди. «Хе, Давлат тили конунни чиққанига олти йил бўлди. Мана, биз ҳам ишни бошлаб юбордик — дея ўйлади ичида ғурур билан. — Юрган эканмииз-да, «Доска почёта», деб. Ўзбекчасиям бор экану».

У утиб кета туриб тахтадаги ёзувга яна бир қараб кўйди. «Хурмат тахтаси», «Хўш, «Х»ларнинг думи бўлмасикин? — деб хаёлидан ўтказди у тўхтаб. Яқинда «Ойнаи жаҳонда» бир атамашуноснинг «Ёзувларни ўзбеклаштираётганлар имло хатоларга йўл қўймоқдалар», деган ўлигини эслади. Эсла

дан, қўлимларига деди:

— Қани, туширинглари! Қанимлар ўрнатаиб бўлинган тахтани настка туширишди ва ёзишдан набатдаги бўйруқни қўтишди.

— Лекин ёзилган, лекин «Х»ларнинг думи қўйилмабди-ку. Қанимлардан бири дарҳол мўйқаламни бўёкча ботирди-да кўзига дум қўймоқчи бўлди.

— Тўғри, аслида «хурмат билан «тахта»да «Х»ларнинг думи бўлмаган?

Қаним олпасини қисиб шеригига қаради, шериги қўлла-роғи берди.

— Ҳа, билиб осиш керак! — деди бошлиқ. Лекин ўзи ҳам бунга билмаслигиндан пушаймон қилди. Шунинг учун ҳам ҳеч қораси думга хонасига шовилди.

Қаним соатлардан сўнг ходимлардан бири қимтинибгина кўзига берди.

— Ҳа, нима билмас экан, — деди у.

— Шунанамми? Унда ҳаммани тўлланг.

Ташқиотининг қичкинагёна жамоаси хонага ййилди. Бошлиқ гап бошлади.

— Урдоқлар, секин-аста давлат тилини қарор топтира-ман. Бунга «Доска почёта» тахтасини ўзбекчага ағдариш ёзилган бўлшадик. Лекин бундай эзгу ишлар тўлақонли бўлиши керак. Биласизлар, халқимизда, маслаҳатли тўй тарзамас, деган ажойиб мақол бор. Хўлпас, ўзбекча ёзув-ларни тўғри ёзишга ўрганайлик. Хўш, Қаландаров, били-шлар, сиз кўп китоб ўқийсиз. Ўша тахтадаги «Х»ларнинг думлари бор-йўқлиги ҳақида фикрингиз қандай?

— Билмадим. Мен фақат детектив ўқийман...

— Ўқимас, — деди бошлиқ астойдил хафа бўлиб. — Қанимлар Жамагаров нима дер экан?

— Аниқ билмадим, лекин менинча, — деди хисобчи кўз ойнагини тизиб эди, — тахта қаттиқ нарсаси, демак, дум қўймаса бўлаверади. Бундан жаз қомшоқ сўз, ундаги «Х»га дум қўйиш керак.

— Фикрингиз яхши, лекин аниқ биласизми?

— Йўқ, — деди Жамагаров.

— Мана бу тақлиф бор, — деди ходимлардан бири Са-фаров. — Мана бу рўзномаларни бир типиб чиқсак-чи?!

— Ҳа, бормисиз? — деб юборишди ходимлар бараварига кўзга ташланган холга бўлгандай.

— Ха, яхши. Ўзингиз бир қараб чиқинг, — деди бошлик ва ичун «Нодон, мен алпақачон қараб бўлганман», деб қўйди. Сафаров рўзномаларни бирма-бир варақлаб, хижожаб ўқишга тушиб, Ходимларнинг нигоҳи ҳозир бир мўъжжа рўй берадигандай унга қадалганди. Рўзномаларни кўриб бўлган Сафаровнинг тиричилиш пешонаси бошқа ходимларнинг ҳам ҳафсаласини тир қилди.

— Хе, журналистларга ҳам тан бермадим. Шунча рўзномадан шу икки сўз бир марта ҳам ишлатилмапти-я.

— Редакцияга кўнироқ қилсак-чи?! — деди ходимлардан бирини. — Ақлингиз борми, ташкилотимизнинг шавъни нима бўлади?

— Адабиёт ўқитувчисидан сўраб кўрсак-чи?

— Ха, ўқитувчидан сўранг. Кейин у оламага ногора қилсин.

...Уч соат чўзилган «қисқагина» йиғилиш тугаб, ходимлар шалвираб тарқалишди. Улар ташқарига чиқишганда «Хурмат тахтаси» ёнида икки қизча ерга расм чизиб ўйнашарди. Бошлик тахтага қаради. Хурмат сўзидаги «Х»га қимдир дум чизиб қўйибди.

— Буни қим қилди?

Ходимлар ҳам хайрон бўлиб ёзувга қарашди.

— Билмадик. Хей, қизлар буни сизлар чиздингларми?

— Ха, биз — деди бир қизча кўрка-писа.

— Сен буни қаердан биласан? — сўради бошлик.

— Мактабда ўрганганмиз.

— Тахтага қўймабсан-ку.

— Унда бўлмайдиди-да.

Бошлик ходимларга, ходимлар бир-бирига истеҳсолни қарашди.

ДЎШНИ

1995 йил

(яқин ўтган кунларда)

Бир ойлик командировкадан қайтган куним қишлоқдан олам келибдилар. Мента атаб чуст дўлпи ҳам тиктирган эканлар, ўн қўллари билан бошимга кийдирдилар-да:

— Ярашди, яхши кунларга кий, болам, — дедилар.

Эртасига янги дўлпини кийиб ишга жўнадим. Бу ёнинг сўрасанглар, мен яшайдиган «Дом»дагиларнинг биронтан дўлпи киймасди. Ўзим ҳам шаҳарга келганимдан бери энди

яқин кийганим эди. Шунинг учун бўлса керак, йўлда учра-тав ёрдам кўлини, таниш-билишлар мента бошқача қарашиб, бошқача оқонгиди сўрашшарди. Ё тавба, мен билан сўрашларнинг юзиди мунг-хасрат акс этаётганди. Хайрон ёрдам нисбатига етиб бордим. Хамма машмаша ўша ердан кетди.

— Э, Туррунбой, тинчликми, дўстим, — дея хамхонам тек оқонгиди келиб икки қўллаб кўришди, шу захоти унинг оқонгиди қайту нисбатига пайдо бўлди. — Кўринмайсиз де-ди.

— Нисбатим? — дедим ҳеч нарсатга тушунмай.

У илдамий бошини сарак-сарак қилди-да, шолганча кўришнинг қонасига кириб кетди. Бироздан кейин мени кўришнинг қонасига чақириб қолди. Хамма ходимлар тек ерда экан, улар мен билан икки қўллаб, пичирлашиб кўришди. Раам солсам, хамманинг юзига ҳам соя солган. Кўришнинг баглар охиб, улар билан индамай кўришдим. Ми-ндай кўриш ходим бандаликни бажо келтирибди экан, де-ди. Ё ёрдамларди. Мен ходимларга бир-бир назар ташлаб кўришди. Нисбат назаримда, хамма шу ерда эди... Ходимлар тек билан кўришиб бўлиб, ўтиришди. Бошлик негадир мента нисбатига пешонасини тириштириб пичирлади:

— Яхши, укам, ҳаёт шунақа экан, бугун бормиз, эртала...

Нисбат? — қаллим тўғри уйга кетди. Қим, қачон? Эрталаб кўришнинг соя эди-ку! Аям хам... Хонадан отилиб чикдим. Бадаббга кўришим-да, хансираганча уйга кўнироқ қилдим. Кўришнинг қонасига жарангдор овози келди, лекин менда-ди ерда қолн тарқамаяданди.

— Кўриш, тинчликми?

Нисбат гап уан, тинчликми? — деган овоз келди гўшақдан. Мен сендан сўрапман, тинчликми, хамма саломатми? — Ёш улмасам, тинчлик, нима бабо, эрталаб чап томонин-га билан турувдигини аям?

— Укам, кўриш-ей, — дея телефон дастагини қўйдиму, бошларим қонасига чолиб бориб, эшикни карсиллатиб оч-ди. Улар билан чўчиб тушишди.

— Нисбат гап уан? — дедим бақиргудай бўлиб.

Нисбатдан сўрамоқчи эдик, — деди бошлик яна охишта охишта билан.

Нисбат бунақа тамгисизлар, қим ўл... бирор нараса бўладими?

– Сиздан...

– Мен солпа-соман, кўриб турибсизлар. Уйлар ҳам тинч...

– Нега унда дўппи кийиб олдингиз?

– Дўппи?.. Ха-а, гап дўппида денг?! Аям қишлоқдан тинчириб келибдилар.

Бошлғимиз чуқур бир тин олиб "уф" тортиди-да, каффи билан столга "тап" этиб уриб, юзини четга ўгириб олди. Ха, у ачиғланган пайтда доим шунчака хит бўлиб кетарди. Ходимлар менга норози қиёфада қарашиб, бирин-кетин хона-хоналарини тарқалишди. Бошлғиқа гапириш учун оғиз жуфталадими...

– Чикинг, чикинг, душанбадан настрөөнани расво қилдингиз, – деди у юзини четга ўлтирганча ва кўшиб кўйдим. Тавба, дўппига бало борми!

Шалвираб хонадан чиқдим. Ҳамкасбларим кечгача менга ёвқараш қилиб юришди.

Бир дунё ғазабу ғам билан уйга келсам, хотинимнинг қовоғидан қор ёғипти, еттинчи синфда ўқийдиган қизим кўнгли ёш, бир бурчақда "тик-тик" йиғлаб ўтирибди.

– Яна нима гап? – дедим хунобим олиб.

– Дадаси, секинроқ, бу ёғи етарли ўзи, – деди хотинини йиғлагундай бўлиб.

– Нима бўлди, ахир?

– Аям Наргизанинг сочини майда ўриб мактабга жўнатган эдилар, болалар уни роса масҳара қилишибди.

– Хайрият, тинчлик экан-ку.

– Яна нима бўлиши керак эди?

– Билмадим, дўппи кийса бир нарса бўлади шекилли...

...Сал юзимга ёруғлик тушиб диванга ёнбошладим. Дўппини отиб юборишимга сал қолди, лекин аям ёдимга тушди. Уни авайлаб қозикча илдим. Аям тушмагур-ей, келгуси сафар менга чийдухоба тўн олиб келмоқчи эдилар. Уни ҳам кийиб кўчага чиқсам, одамлар мен билан йиғлашиб кўришарканлар-да!

1995 йил

РАШК

Ҳамма можаро у кутубхонадан олган китоб ичидан номалум кизнинг сурати чиқиб қолишидан бошланди. Хотини суратни Ҳафизовнинг нақ кўзига ниқтаб дағдаға қилди:

– Бу юмат?

– Билмадим, – деди эри хайрон бўлиб, биринчи марта сурат турган ноз суратига боқиб. – Кутубхонанинг бирор аъён бундан қолдиргандир-да.

– Ўйе, аржон, чайналманг. Нима учун бу сурат «именно» бу юматга қолдирган чикди?

– Ўшу эр тинчинини йукотди. Энди у на туфлисини мойлай олоди, на сочини тарайди.

– Ха, урғушув борми, бўгун? Бунча ясанмасангиз?

– Ахир, – дедиди, мум тишлайди табиатан содда, анча яроқли Ҳафизов. Бу эса хотиннинг фиғонини янада етартирди.

Қуёرنинг биринчи Ҳафизов ҳамкасблари билан сайрага чиққан бўлиб қолди. Бироқ минбаъд хотинига бўни тушун-тири олмади.

– Ўйе, бу! Сиз ўша билан кетяпсиз.

– Ахир, тушуи. Ишхонадагилар билан борамиз. Шерикларимиз қайларини олишмаганди...

– Ушунга қимсиз-у, ҳамкасбларингиз ким бўларди? Улар-да ҳам борлар-да...

– Қайиб кўрини, сабрининг ҳам чегараси бўлади. Сабр қосаси қирғи қор қандай юмаш эр ҳам... У хотинини сўжиб юборди.

– Ҳа, шунча-да, топиб олгансиз-да. Энди керак эмасман-ди қандай кўра, котавер денг.

Қуёров не дейишини билмай яна жим қолди. У бош-бош қотинига «Шимни дазмонла», «Рўмолчам қани?», «Қуёровнинг юздингми?» дейишга ҳам ботинолмай қолди. Бу эса маъна. Бир кунни кечқурун тамадди қилиб ўтиришарди. Қуёровнинг олганга олган эр бирдан тикилиб қолса бўладими? Мен бўлмаса овқат пайтида уйламанг. Илгиндирсиз-да.

– Қирғи ақмоқ экансан, – дедиди, хотинининг юзига тарсаки қарайиб юборди.

– Ушунг, ушунинг, ўлдиринг, кутулмасиз, кейин олиб келиб, анданаврасиз ўша билан.

Ўшу юз унинг атрофига хотини томонидан қизил ип тор-тордан. Ушдан нарига ўтсин-чи. У энди бирор-аёл билан қарашмай, таниш кизнинг саюмига алик ололмас эди. Бир-бир аравча киради, албатта эркак сотувчига муурожаат қилар, эркак сотувчилар фақат аёллар бўлса, бошқа дўхон томон йўл

оларди. Болаларни боъчага хотинининг ўзи олиб бораётган бўлди. Чунки у ерда ҳамма ходимлар аёллар-да.

Ахир одам темир эмас. Бу ўз касрини кўрсатди. Авиалига унинг санчиб-санчиб турадиган юраги кунларнинг бирида каттиқ ушлади. Биринчи марта албатта. У уйда она ётди. Хотини ҳам биров бўшашгандек эди. Унинг она соғайиб қолган кунлари эди. Хотини унга меҳрибонлиги билан деди:

– Кўзларингиз киртайиб, анча озиб қолдингиз. Хамма билан ўша айбдор. Ҳа, тоғлиб олганимдами?!

У шундай дея тишларини фикрлатди. Бу ҳам Хафизовга кимматга тушди. Шу лаҳзадаёқ унинг килиллаб турган юреги иккинчи марта қаттиқ ларзага келди. У шифохонага ётқизилди. Хотини ундан ҳар кун и хабар олар, ҳар сафар ёни да бир хамшира кизни кўрарди. Унинг эрига меҳрибонликлари унда шубҳа уйғотди. Назарида киз эрига ўғалларга нисбатан бошқачароқ муомала қилаётгандек бўлар, унинг шубҳаси ор тиб борарди. Ўша кунларнинг бирида Хафизовнинг хотини хамшира қиз билан суҳбатлашиб қолди.

– Сиз бахтли аёл экансиз. Эрингиз нақадар катта камсуқум одам экан. Ичидда ҳеч кири йўқ, – деди унга ханда билан боқиб.

Аммо хотиннинг шубҳаси шу билан сўнги нуктага етиб келганди. «Ҳа, шу-шу, тоқдим. «Наконец».

— Сен экансан-да!

Хамшира бу дарагадан чўчиб унга қаради. Хотини оғриқ унинг билатидан шартта ушлади, эри ётган палата томон тортқилади.

-Ха, манжалаки, хайма ишни булгаб юрган, эримни йўлдан оздирган сен экансан-да!

Хамшира қиз ҳеч нарсадан беҳабар, уни тўхтатмоқчи бўллар, нима бўлаётганига тушуна олмасди.

— Ҳозир эрингиз нозик ҳолатда. Унга сиқилгиш асло мумкин эмас,— дея олди у.

Хотин эса унинг елворишига кулоқ солмай, уни зарб билан эри ётган палатага олиб кирди.

— Шуми-шуми? — дерди оғзидан кўпик сочиб, ашаддин душманни кўлга туширгандек ғолибона.

– Ким, нима? – деди эри бошини хиёл кўтариб ҳеч нарсага тушунмай.

Биз, элани булдан оздирган-да. Суратдагига унча ўхша-
ётган, янада кўнглим сезапти...

...қўлининг юрати яна ушлади. Охири марта қаттиқ қўриқди. Унинг кузарида хотинига нисбатан беҳад нафрат кайфияра қизга нисбатан эса узурли нигоҳ қотиб қолган. Хотини йўқ солиб эрининг устига ўзини отди. Кейин қўлини қўриқди, дон ҳамшира қизга ташланди...

1985 йил.

“ТҮИХАТ”

Асарин автор, драматург ва журналист Жўшқин Тошқинович Тошқоновнинг бу ун олтмиш ёшга тўлди. У чорак аср тинч ва оқсоқилдан, кўлиб асарлар битди. Бир қанча шеърий асарлар, катор насрий китоблар ҳамда сахна асарлари шу йилдан бостиладан учирма бўлдилар. Аммо наشريёт-у-театрнинг ати олимпиа сарсон-у саргардон бўлдилар.

[illegible]

Мазмундак, унинг "Амакимининг дакани" қиссаси амакиси ҳақида, "Тоғанининг тойчоғи" дostonи тоғалари томони-

дан куюк тақдирланди. Айниқса, унинг "Аммианинг бузони комедияси театрга рад этилганда аммалари унинг жонига оро кирди. Кайғуга ботган шоирни ўша кунлик уйларида олиб кетдилар. Оёғи остига қора индук сўйиб, катта зиефат уюни тирдилар. Совға-саломлар билан сийлаб, янги асарлар сарф илҳомлантирдилар. Ўзини қўриб турибсизки, унинг бениннат ижоди қариндош-уруғлари томонидан қизғин кутиб олинар, муносиб тақдирланарди. Унинг эллик йиллик юбилейида акаси катта қора кўчкор сўйиб, бош-оёқ сарпо билан зиефат уюштириб берди. Эллик беш йиллик тўйида катта аммиани новвос сўйиб, катта тантана қилиб берди. Унда ажойиб поёнга оти билан тақдирланди. Амакисининг шу тўйдаги мана бу сўзларини келтириш ўринли, деб ҳисоблайман: "Китобинг билмаса пьесанг кўйилмаса ҳам ўқисинма жиян, ёзавер, ённи да биз бор. Хар қанча сийлов биздандир". Ана химмат, ана саховат.

Назаримда, шоирнинг юбилейлари тўғрисида гапларга ётган эдик. Ҳа, унинг учун энг катта мукофот қайноғаси томонидан бўлди. У шу кунларда олтимш ёши нишонланганган кувенининг тўйига от сўйиб, ошга кази босиб, дабдабали юбилей ўтказиб берди. Жўшқин Илҳомбергановнинг орадан бўлган "Нексия" автомашинасининг қалитини тутқазди. Ахир Жўшқин ака ҳам ўзининг кейинги йирик асари "Қайноғасининг химматлари" романи билан хотинининг дадасини шод этиб юборган эди-да.

Ҳа, элимизда қариндош-уруғинг бой бўлса, китобинг ердан қолмас, деган гап бор. Тўғри, китоб чоп этириш Жўшқин Тошқиновичнинг орузси эди. Ёзувчи, деб тан олинмиш унинг учун етиб бўлмас чўкки эди. Аммо қариндошлари қилган муруватлар юбилейимиз кўнглининг шу кемтигини росмонга тўлдириб туради. Булардан тўлқинланган Жўшқин ака буун олтимш ёшли чўккидан туриб, "Яшасин қариндош-уруғларинг трилогияси устида иш бошлади, дея юбилейнинг тўйида ўқилган, матбуотга умуман яқин йўлай олмаган мақолаида сўнги нуқтани қўйдим.

Ҳамдубек Саноев,
эллик йилдан бери фан номзоди бўла олмаётган интелло.

1985 йил

БОШБАБНИНГ ШОУЧАСИ

Бошбабнинг ҳам жонга тегди. Газетларда шеърларим эълон қилинди. Энди газетчилар ҳам рекламани уриб ётишга ўқ, нима қилсам экан-а? Ҳе-е, амалдорларга ҳеч қандай оғмайдим-да. Амалдорларда гап кўл, айнакча ижод-бу, ҳа, Ёзғонинг курулу йўқ, ё...

Бошбаб пайтда Ёзғонийнинг суяк мияси шундай фикрлар билан ёндо бўлар, уюк-уюк хаёл сурарди. Кунларнинг бири-си бу воқеа (Ёзғоний кейинчалик буни воқеа, деб атаб қолди) юзидан бўлмаганда бу уйлар қанча давом этарди, бил-мас.

Бошбабга янги бошқарма ташкил қилиндио у тинчи-ли ёрқиндан. Уялиб кўрса, бой ташкилот. Миясида янги-янги оғма-оғма турғида бошладди. Бошқарма бошлиғи Али Мардо-новнинг у ёнудан ўтди, бу ёғидан ўтди. Ахир бошқарма бошқарма матбуот маркази ташкил қилдириди. Бу билан унинг "Бошбабнинг" ҳаракати тўхтамади. Энди Ёзғоний бошбабни у ёнудан кириб, бу ёғидан чиқа бошлади. Бу ёғидан ҳам бошбабни "эритди". Бошқарма қошида газета бошбабнинг ташкил қилинишига эришди.

Бошбабнинг илҳом хумлари тўлиб-тошиб юрган эканими, шунга таърифларини тўлдириб бирам ёза бошладики, асти қолди. У дабдабали пайтдаёқ Али Мардоновичнинг нозик қўлининг черғиб қуйди. У бошбабнинг отаси тўғрисида кат-та мақола ёзиб газетда чиқарди. Сўнг бошбабнинг ўтиб кет-ган оғма-оғма ҳолида хотира-лавҳа ёзди. Бундай "подход" қайси бошбабга бўлмади. У энди Ёзғонийга бошқачароқ боқадиган, бошбабнинг аммайдиган бўлди. Ойлиқлари оширилди, турли вақтдаги мукофотлар ола бошлади. Бундан жўшган бошбаб Али Мардоновичнинг барча ақинлари, қариндош-уруғлари, таниш-билишлари, борингки, кўз танишларини ҳам бошбабга "қўриб" чиқди.

Бошбабнинг ҳамма нарсанинг ҳам интиҳоси бор. Ёзғоний бошбаб пайтда бошбабга алоқадор мадҳ этилмаган киши-ларни қўридан чироқ ёқиб ҳам топа олмай қолди. Бир кун ижод-бу.

Ёзғоний, напаймай қўйдингиз, қотиб қолманг, – дея узиб қолди.

— Изланимиз, толамиз, — дея Ёзгоний ялтоқландино туг тайиб қолди. "Галварс, яна кимингги ёзаман. Барини тўймайсан-а".

Ёзгонийни бу оғир ҳолатдан бошлиқнинг ўзи фанкултуде "халос этди". Тор доирадаги эиёфатларнинг бирида бошлиқнинг муовинлари галма-галла макташар, унинг муруватлигини, меҳрибонлиги, шафқатлиги, қўйинги, йўқ ердаги хислатларини ошириб-тошириб айтишиб, алқашарди. Шу орада бу сўзлардан андак жўшган, қолаверса, ичига "қўйдирмажон"дан бир неча култум ўтган Али Мардонович чуқур ўйга толди. Унинг кўзларида икки томчи, ҳа, ҳа, икки томчигина ёш пайдо бўлди.

— Хее, бу ҳислатлар мента онамдан ўтган шекилли, — дея сесканди, сўнг ёшларини арттач, секин сўз бошлади. — Ёш пайтимда анча камбағал эдик. Хатто ўйга солишга яроқли тиламимиз ҳам йўқ эди. Ёслайман, эскироқ шолчамиз бўларди. Бир кунни ўқишдан таътилга чиқиб ўйга қайтсам, шолча шу. Сўнг билсам, онам шолчани яқиндагина ўйил уйлантирган кўшимизга тортиқ қилиб юборган эканлар. Биз учун онани эмасди. Лекин улар биздан ҳам... Шу-шу ўша шолча ҳам, онам ҳам, тез-тез ёдимга тушаверади...

Бу сўзларни эшитаркан, Ёзгонийнинг бўш миёсиди "она бир "идея" тугила бошлади. "Ҳа, Ёзгоний, имконни кўнган берма, давринг келди. Бошлиқнинг шолчаси, қанчалик нарангдор".

Бир неча кун ўтиб, газетда "Бошлиқнинг шолчаси" деб номланган лавҳа босилди. Кўп ўтмай бошлиқ Ёзгонийни йўқлаб қолди.

— Ёзгоний, бор экансиз-ку. Анча оператив чиқиб қолди, бу дейман, сизни шоирлик ҳам қилади, дейишади. Китоб-пичи чиқарганмисиз?

— Чиққан-ку, коллектив тўпламда. — Эгиллиброк, қизарибру деди Ёзгоний.

— Ҳа, адабиётта муносабатимиз ёмон. Буни шундан қолдирмаймиз. Янги ташкил этилган "Мингмоқ" нашрини бошлиғи укамиз бўлади...

Ёзгонийнинг ўн йиллар давомида наشريётлардан қайтавериб патани чиққан тўплами яшин тезлигида чоп этилди. Унда Ёзгонийнинг айтишича, "свежий" шеърларидан бири — "Бошлиқнинг шолчаси" ҳам ўрин олганди. Бу билан у чекланмади. Илҳоми кундун-кунга жўш ўй

шарни йили асарини — "Бошлиқнинг шолчаси" дostonини ёзишга киришди. Онда бошқармада қандай йлгин бўлса, қарор қабулланларида Ёзгонийга албатта сўз берилар, у шун албатта Али Мардонович тўғрисида сўзлар, шолча-дан ган оғир эди.

Шолча қандайни дoston қанчалик тез ёзилган бўлса, шунга тез бошлиқ чиқди. Ёзгоний кундан-кунга "ўсиб" борарди. Ёзгонийнинг шолчасининг ҳам кўзини очирмай қўйди. Ходимлар эфрон, тоқда улар бу даргоҳда бошлиқ кимлигини ҳам ёзган айтишарди. Бошлиқ эса, Ёзгонийни дунёнинг барча эфронлардан баҳраманд қилиб борарди. Унга уй-жой тўғрилаб қўйди. Машина олишга ҳам ёрдамлашди. Унинг 50 йиллик эфронини ўтавишда бош-қош бўлишга аҳд қилди. Катта ун-варор хавфни қилинишига таъсир ўтказди. Бир неча китоби шун эфронини ҳамонлиқ қилди.

"Бошлиқнинг шолчаси" эса бошлиқнинг ўзидан ҳам машхур бўлиб қолди. Бу орада Хораам гиламларининг қанча-қанча эди буржларин, туржман гиламларининг ажойиб турлари, эфрон эфронларининг бир-биридан гўзал хиллари яратилди. Ёзгонийнинг кўнганда улар "Бошлиқнинг шолчаси" соясида ёниб кетаверди. Ёзгонийни биров зимдан, бошқа биров ош-эди шолчамонга муҳаррири, шолчафруш, чапанироқлари эди шолчамонга, деб аташарди...

Ёзгоний Ёзгонийнинг шолча хақида роман ёза бошлаганини эфрон, бироз хижолат бўлди.

Бирин эфрон, шолчани хўб тарғиб қилдингиз, раҳмат. Шу эфрон катта қолдилик.

Ёзгоний буни қамтарлиққа йўйди. Романи янада шитоб билан ёза бошлади. Шу билан бирга шолчани тарғиб қилишда эфрон эфрон. Шолча шунчалик машхур бўлдики, унинг эфрон эфрон оша похтахта — вазириликка ҳам аллақачон эфрон берилди. Каттароқ йилгинда вазир бошқарма бошлиғини эфронлар билан "кутлаб" ҳам қўйди. Шунчалар қутладики, бу Али Мардоновичнинг у ёқ-бу ёқидан ўтиб кетди. Оқибатда қандай эфрон қолди. Ёзгоний тездагина етиб борди. Бошлиқ эди қўнгандагина совуқ қарши олди. Ёзгоний эса янги бир қўнганларни айтишга шолчиларди:

Али Али Мардонович, рўман пашти битди.

Бу Ёзгоний, бўлди-да энди. Шу, шолча ҳам қуриб кет-ди, деди бошлиқ. Унинг ранги ўзгариб борарди.

— Кадри Али Мардонович, кайтарлик килманг, хали иш кул. Тошкентдан бир режиссёр ошнам келиб рўманни ун чикди. Уни видеофильм қилмоқчи.

— Ёғоний!!!

— Ха, Али Мардонович уни нафақат видеофильм, балки бадий фил...

— Хе, бўлди-да! — ўшқирди бошлиқ. — Шол, шолчанг тин кўй. Чик!

Бошлиқнинг важоҳати шу қадар хунук эдики, Ёғоний у ердан сўзсиз чикди. Кайтар экан, афсус ила ўзига-ўзи деди, "Илҳом энди келгүвдиди! Хали бу шолча не-не асарларга мавзу бўларди. Эҳх!"

Ким билди, акс холда бир кун келиб. Ёғоний ўша шолчага хайкал қўйдирамиди? Тасаввур қилинг: шолчанг хайкали...

1989 йил

БЕМАЛОН ЎЛАВЕР

— Кўп ишлар қилдик, — деди туман топономик комиссия сининг раиси Бебурдбек Қайтаров. — Масалан, республика ўрнига жамхурият сўзини ишлата бошладик.

— Жумхурият, дент, — лужма ташлади мухбир.

— Ха, шундай. Яна районни ниҳоя, деб атапмиз.

— Ноҳия бўлса керак...

— Энди, мухбир укам, ноҳиями, ниҳоями, главни ўзбечча да. Мана шуниси муҳим.

Ўзини кулиб юборишдан базур босиб турган мухбир нава батдаги саволни берди:

— Жойларнинг номларини ўзгартириш борасидаги ишлар ҳақида сўзласангиз.

— Кўп ишлар қилдик. Масалан, Навоий бобомиз номини 180, Улғубек бобони 150 та, Бобур бо... — атамқўм шу ерда бироз кийнагди. У яқин-яқинларда ҳам (унда ижрокўмда ишларди) Бобур Мирзони босқинчи деб жиоблаб келарди — бу бомиз номини 100 та кўчага қўйдик.

— Бу яхшику-я, лекин бошқа тарихий шахсларимиз ҳам.

— Мухбир укам, — амалдор чўрт кесди. — Ўша сиз айтмоғи бўлган буюк шахслар олдин Навоий бобо, Улғубек бобо, Ёғоний...

— Ёғоний, дон у ила бир лаҳза тўхтади — боболаримиз дара-дарига етиб олинилар. Ха-а, уларга етиб бўптилар.

Бобоевнинг бир бўлган мухбир суҳбатни "юмалоқ-ёстик" деб таърифламо жўнаворди. Бу пайтда қабулхонада ан-анна ила тўлганиб қолганди. Дастлаб пўрим кийинган, тўлган келган йигит хонага шахд билан босириб ки-кириб келди. Бебурдбек Қайтаров шунақа шиддатликлари билан биланлар миждов бўлишмайдди, дангал гап-гаплар билан Бебурдбек кутганидек, йигит ҳам дангалига келди ун қолди. Чўнтагидан совға чиқарди.

Тўлганча борганимда, срази сизни ўйлаб олгандим. — Келатми бун эди. — Бу мижозларга (албатта, ихлосманд бўлишга) айтиладиган расмий сўзлар эди. — Хўш, укам, бунга қандай қонуш бор?

Бўганимда ладари бузрукворимизнинг номларини айтиш бора бурсайиз. — Бўганимнинг хозирги номи нима?

Бўганим, бўлганимизча бўлиб қолган эканмиз-у. Итнинг номи нима?

Ит эди, жинд фильми. — Кайтар, номни қуйилиши керак бўлган қанча буюк ки-кирилган бор. Бўлди, укам. Хужжатларни секретаримга кўрсатинг да, бораверинг.

Тўлганнинг ким бўлганилини сўрамадингиз-ку. — Ҳа, укам, ўзини қўриб турибмиз-ку, отасига гап йўқ-да. Ха, бунга ким бўлгандилар?

Бўганимнинг гузарда боққол бўлгандилар. Писта, курут, кўрт, кўртларлар.

Бўганим, одамлар хизматида эдилар, дент. Тамом...

Бўганим ўрта ёшли бир киши кирди. Қайтаров "тажри-ба" шогди билан унга кўз югуртириб чикди. Ундан ҳеч қандай ўзининг кўзи етгач, овозига расмий тус бериб келди.

— Кўри, кимнинг?

Бир зафрин иш юзасидан келгандим, — деди у киши.

— Бўганимга ўлаверинг.

Бўганим "Коммунизм" кишлоғимизда бир олижаноб ўқи-тувчи ўтган. Назаримда, хали-вери "коммунизм" курмаймиз. Бўганимнинг шу ўқитувчи номини қўйсак.

...Яхши кийинган, хушёр Музробиддин бир кўлида бозор ўчар қилган сеткаю, иккинчи кўлида сигарет билан нонга кайтарди.

— Эх кашанда-ей...

Музробиддин "ох", дея хикиллаб йиглаб юборди. Тўхтасинга ўтирилдию зорланиб, кўзларидан ёшини ойнаб пичирлай бошлади.

— Мана шу колди, — у сигаретни кўрсатди. — Қуриб қибсия, хушёрман, бозор-ўчар қилиб оилам билан бозорга кўрапман. Шу колди.

— Гап йўқ! -деди Тўхтасин жиддий туриб. — Хамиша хушёр эдингиз. Доим ишлагансиз. Бозор-ўчар қилиб, хамиша унга ташитансиз. Лекин чекингизни энди кўришим. Ёки бозорга тиб чекармидингиз?

— Йўқ, — дея кўз ёшларини артди Музробиддин. — Чоғим дим. Хеч хам. Шу бўлун, десангиз, ишда бироз диққатингиз бўлганди. Бунинг аламини сигаретдан олмаслигим қорал эди. У сигарет колдинини ерга ташлаб, оёқлари билан эди.

— Ана, чекмасдим, чекмайман хам!

2001 йил

АРАҚ ЎЛАДИ.... ЯШАСИН АРАҚ!

Сархушев яхши кайфиятда уйғонди. "Сайранг қолди сайранг. Сайратадиганидан куйинг", дея мингиллаб соқолини олди. Тўю зиёфатлар Сархушевнинг жонини динда. Булун ходимларидан бири Қайсаров тўй қилмоқда. Туяда албатта, у сархуш бўлиб сўзга чиқади. Ўртани туяларга уйнайди. Қистир-кистир авжига чиқади. Бундан хўл лавзани нади, мирикади.

У шу кайфиятда ишга йўл олди. Унинг "очилиб" туришидан анча-мунча ходимлар унумли фойдаланиб қолишди. То туяда боришлунча хам Сархушевнинг кайфияти кутарини қорал Боришгач...

Бирданига уни биров турзи билан ургандай мункиб кетди. Салкин ичимликлар, газаклар қўйилган-у, аммо у кутган, динни очувчидан дарақ йўқ эди. "Ўзингни бос, Сархушев, сархуш қил. Ундай кунга қолмайсан", дея анча вақтгача ўзини олдириб ўтирди. Лекин дахшат ўз ҳужмини тобора ўтказа бошлади.

...Сархушев у оловини қўймасликка ахд қилганлиги маънасида анча Сархушев "ўлоқмай" турган эди. Шу махал анча анча кўндал тўй соҳиб пайдо бўлди.

Бадобити қайрак йонаман?

Бадобити қайрак йонаман? Сархушев ўлиқ табассум билан унга жил-жиллаб қўйилди. Бу уларнинг юзидан хунук акс этганди. Тили анча анча Дингоров:

Бадобити қайрак йонаман? Бу саваллар нега қўйилган? Эссиз, эссиз, эссиз...

Бадобити қайрак йонаман? Олинглар, ош бўлсин, — дея у кўздан қўйилди. Сархушевга мулозамат қилмоқчи бўлиб, "Қани кўндал кўндал бўлими бошлиғи баалога қолди. Бошлиқ баалога кўндал, унинг улу "сичоннинг уйи минг танга" бўлиб баалога кўндал. Қайсаровни бўралаб сўқди. "Ўзи курсим қимирлаб баалога кўндал баало бормиди гапиришга? Зимдан ўрнимга анча баалога кўндаллаб юривди. Тезлатиб юбормаса тўрғайди", дея баалога кўндал Қайсаровнинг "тўрига пишиқ фишт ташиди".

Бадобити қайрак йонаман? Чикар, тўй эгасининг шавъига дил қўйилди. Унинг-кулги базмга файз қиритарди, аммо баалога кўндал чироқ ёкса, ёримасди. Қайсаровнинг сархуш баалога кўндал сўзлаётган анови оғайнисига бокиб баалога кўндал баалога кўндал бўларканми? Йў-ўқ, у ташқарида ичиб баалога кўндал. Вой аёлаҳ-ей, хали уйнайдим шекилли. Бадобити қайрак йонаман? Уринбосари бир нима дея мингиллаётган баалога кўндал.

Бадобити қайрак йонаман? Сархушев, анча уриниб дастурхон солибди. Бадобити қайрак йонаман? Сархушев, анча уриниб дастурхон солибди. Бадобити қайрак йонаман? Сархушев, анча уриниб дастурхон солибди.

Бадобити қайрак йонаман? Сархушев, анча уриниб дастурхон солибди. Бадобити қайрак йонаман? Сархушев, анча уриниб дастурхон солибди. Бадобити қайрак йонаман? Сархушев, анча уриниб дастурхон солибди.

Бадобити қайрак йонаман? Сархушев, анча уриниб дастурхон солибди. Бадобити қайрак йонаман? Сархушев, анча уриниб дастурхон солибди. Бадобити қайрак йонаман? Сархушев, анча уриниб дастурхон солибди.

Бадобити қайрак йонаман? Сархушев, анча уриниб дастурхон солибди. Бадобити қайрак йонаман? Сархушев, анча уриниб дастурхон солибди. Бадобити қайрак йонаман? Сархушев, анча уриниб дастурхон солибди.

Бадобити қайрак йонаман? Сархушев, анча уриниб дастурхон солибди. Бадобити қайрак йонаман? Сархушев, анча уриниб дастурхон солибди. Бадобити қайрак йонаман? Сархушев, анча уриниб дастурхон солибди.

ийкилиб ётганларни четлаб ўтарди. Мен шу кунларда ичмай-диганлардан қочадиган бўлиб қолдим. Ўчакишгандек улларнинг уруғи шунақа кўпайиб кетяптики. "Бўлар энди", "ичмей кўйдим", "инсоф бериб қолди", "юрган эканми-да, сасиб". Гапларини қаранг, ярамасларнинг. Яна жонон ичимликларга ҳар хил лақаблар қўйиб олганлари-чи. "Оқ иблис", "қора кўланка", "жарга элтувчи". Битта ярамас эса "қасофат" дейди-я. Хе... —нозиқроқ сўйишни ичида мингирлаб қўйди. ...Сархушев ҳеч қимта қарамай бу сўзларни ўзича айтган бўлса-да, бош хисобчи бунни давом эттириб юборди.

— Ҳе-е, нимасини айтасиз, қайта кетди у замонлар? Учратгани одамнингдан ҳиди анкирди. Энг пешка ичувчидан ҳам ҳеч бўлмаса пиво ҳиди уффуриб туради. Ўлай агар, ҳар қуни қамиди битта гандираклаган, лойга беланиб ётган ичгувчинини кўрадим. Энди ундай одамлар анқонинг уруғи бўлиб кетди.

Бу вақтда Қайсаров яна икки марта келиб "қамчиликлар йўқми?", дея тилнингдан ерита туз сеппиб кетди. Ахийри учинчисида Сархушев андишани ҳам йиғиштириб, "Энг қатта қамчилик, ановининг йўқлиги, Ҳадеб эрмак қилверасанми?!", деб юборди. Қайсаров ҳақиқий қайсар чиқиб қолди. У илмоқли пичинг-у, кесатикларга дош берди. Мардларча туриб, жанг майдонини ташлаб кетмади. Магнуб бўлмади. Сархушев учун бу ҳам ҳолва экан. Тўйин олиб борувчи унга сўз бериб юборса бўладими. Гапира олмаслиги анки, у бош хисобчига юзланди.

— Бир нарса деб қўйинг.

— Кечиринг-у, ановисиз, ўлай агар, тилим айланмайди. Сархушев қассирга имо қилди.

— Ҳўжайин, келганимиздан бери бир лужма гапирдим-ми? Гапира олмайман. Мени шарманда қилманг, — деди қассир.

Сархушев даврага қарадио тер босди. Хамманинг кўзи унда. Қийналибгина ўрнидан турди. Судрала-судрала ўртага чиқди. Нимадан бошлашни билмай аввал қаловланди. Тилига аранг қаердандир шу сўз чиқиб қолди.

— Хурматли... — у ёғини айтолмади.

— Азиз, — йўқ бу сўз ҳам бошқа сўзни етакламади. У ёрдам сўрагандек атрофга жовдирди. Шу онда анча шалвираб қолган кадрлар бўлими бошлиғи жонига оро кирди. Бошлиқнинг меҳрини қозониш имкони туғилганлигини сезди-да, қозон бо-

шани қилди. У ерда яширинча "майдалашаётганларини" кўриб қолган. Бир пиёлагина очкувчидан олиб келиб, бошлиққа қўйди. Сархушев уни бир симирди-да сўзни бошлади:

— Сўз ушун раҳмат, — деди кадрлар бўлими бошлиғига вақар билан боқиб. Шундан кейин тилга кириб кетди. Шундай гапирганим, у гўё бўлбўлигўёга айланди. Сархушев нафақат гапирди, тилифсиз ўйинга ҳам тушиб кетди. Қистир-қистир аввал минди. Бошлиқнинг муқом қилишларидан алам қилган, алам қилсин, маъносини уққан Қайсаров аввал нес қўлиб турди. Кейин унинг тутмишини чиппакака чиқарганлар тавон — қозон бошига отилди.

1999 йил.

АЛЛЕРГИЯ

Қоронгуликхона ёнида бир кўлини белгига тираганча чой хўл-паётган шиппалли олифтаноме киши — Бастақорлар уюшмаси раиси, уш ҳам анча-мунча куй басталаб турадиган Сабриев — Бастақор Камолов керак эди, деб савол берган таниқли хонанича бир хўрайди, сўнгра "ихх", дея бир интрадио, боши билан унинг хонаси томон имо қилди. Сўрагувчи ҳеч нараса-ни тушунилган бўлса-да, бошлиқнинг боши қайси томонга қаратилган бўлса, ўша томонга тусмоглаб кетди. Бошлиқ чой-ичиш қолганини ичолмай ерга тўқди-да, ихраб хонаси томон қарашди. Нарироқда тансоқчидек кузатиб турган муовини Абриев бошлиқ исидан одимлади...

Жалнин киши бастақор Камолов билан учрашгач, қайтишда ани бошлиққа рўбару келиб қолди. Сабриевнинг унги «кўзи ундай турган эди».

— Бастақор Камоловнинг мусикалари мента жуда ёқадиди. У билан ҳамкорлик қилмоқчимиз. Биргалиқда бир неча янги праттишга келишиб олдик..

У гапирардию, Сабриевнинг ранги оқариб борарди. Унинг қарқирани яхши англайдиган Абриев бошлиқнинг ёнига қарарди.

— Обиджон ака, яна тутиб қолдим, яхши, юзингизда акси бор, дегди сокин эгилганча.

— Э-э нотон, неча кундирки, аллергия ичимга кўчган. Қанчали яхши пра-чақа бўлиб кетдию.

— Эх, Обиджон ака-ей. Нима қилай?

— Ановининг чакагини ўчирсангиз-чи...

Хамон Камоловни макташдан тинмаётган хонандани Абриев қўлтигидан шарт олди-да, шоштирганча ўз хонаси томон етаклади.

— Нима бало, бошлигингиз бетобми? — сўради хонага киришгач, хонанда.

— Ҳа, оғир бетоб. Аллергия!!!

— Аллергия... Аллергия баҳор, ёзда бўлардию, чанг-чунг пайтларида.

— Бошлигимизники, — секин шивирлади Абриев. — Одамга аллергия. Камоловга нисбатан аллергияси бор. Сиз ҳам бир ам уни мактадизей, шу, имласам, эътибор бермайсиз.

— Ие, қизик-ку. Одамга ҳам аллергия бўларканми? Аллергияда, одатда, одам чучкиради, юзларига ҳар хил нарса тошади, кизаради, бўзаради.

— Э-э ҳаммаси бўлган. Аввалига чучкирган, бир ерлари кичишган. Юзига ҳам дастлаб кичикроқ, кейин каттароқ нарсалар тошган.

— Э-э, яхши, оғир ҳолатлардан ўтиб олибди, — дея ўсмоқчилди хонанда.

— Э, қаёқда, унақа тошмалар энди ичига қўганимиш.

— Ёпирай.

— Ҳа, сиз ҳам хисса қўшдингиз бунга.

— Айтингчи, нега Камоловга бунчалик?.. — савол беришдан тийилмасди хонанда.

— Камолов фикр-ғиж талант. Бошлигимизда бўлса... ўзи эшитмасин-ў, бу борада чатоқроқ. Мабодо Камоловга ишингиз тушса, ўзи билан битказиб кетаверинг. Бошликка учраманг ҳам, Камолов ҳақида гапирманг ҳам.

— Ҳўл-хўл, — деди-ю хонанда бошини сарак-сарак қилганича жўнаб қолди.

Абриев Сабриевнинг олдига шошилди. Чой қуйиб узатди.

— Тузукмисиз, Обиджон ака?

— Киндигим...

— Киндигингиз оғриятими?

— Киндигим ёнига бир нарса чикди-ёв. Анови кунни ҳалити, радиодан келган мухбир уни чунонам мактади. Ёқмаётганини афтимдан билишмасмикин? Ё мента душманми улар, билмай қолдим. Кетгач, секретаримга оғриётган орқа курагимни

контрастом, беш-ўн дона катта яралар пайдо бўлибди. Кечалиги, конкурс таъкилотчиси, ғолиб бўлганилиги учун унга пул оғиб қолган экан. Эй, касофат, менинг олдимга қирмай, ўзига бериб кетавермайсанми. Кетгач, қарасам, қорнимда тош-моллар пайдо бўлибди. Ўйга бориб, энди ором олай десам, кенжа қизимнинг «эх»ни эшитиб юрадиган кичкина трансисторда фалон қўшиқ, бастакор... мусикаси деса бўладими. Ёрунмида ёнқоқдек ғуралар пайдо бўла бошлади... Бошим жўниб қолди.

— Яхши дўхтир топсақмикин?

— Э-э, ўзимнинг дўхтирим ҳам қучли. Бу борада у ҳам юнглик қилгитти.

— Табибчи?

— Э-э, ҳаммасини қилиб кўрдим. Ҳамма ёғим эзилиб кетди. Анови кунни газета ўқиб ўтирсам, ўқимай ўлай... У ҳақдаги информацияга кўзим тушса-я. Кўрмай ўлай. Товонимга кўжимтир тошмалар тошса-я. Товонга яра чиқишини энди кўришим.

— Нима қилсак экан, Обиджон ака?

— Чораси битта: ундан узоқроқ юриш...

— Думини тугайликми?

— Қавқудиги гапларни вайсаманг. У билан каттанинг шахсан бора-қолдиси бор-ку. Ундан аввал ўзимизни учириб юбарад. Ташини, уни кўрмаслигим, уни эшитмаслигим, у ҳақдаги май-

да-чуида бўлса-да, бирорта хушхабар кулоғимга тушмаслиги керак. Ягона чораси шу. Лекин зўр бастакор-да. "Ихх". Ана, ўзим ҳам тапиролмайман-а, у ҳақда. Кўлтигимга чиқдйёв...

Шу кундан эътиборан Сабриевнинг аллергиясини даволаш, олдини олиш чоралари кўрила бошланди. Хонасидаги радио олиб ташланди. Телевизор муовин хонасига кўчирилди, Энди кундалик газеталарни синчиқтаб текширишиб, Камолов ҳақида бирон сўз йўқлигига ишонилгач, бошликка киритадиган бўлдилар. Камоловнинг ишга келиб-кетиб йўлини бошлик хонаси ёнидан эмас, бошқа томонга кўчирилди. Хуллас, Камолов хонасидаги пашшанинг ҳам Сабриев хонасида пайдо бўлиш йўллари кесилди...

Эх, аттанг, битта нарсани эътибордан қочирилган экан, Телефон, деган бало ҳам бор экан. Шаҳсан каттанинг ўзи кўнгирак қилиб қолди.

— Камоловни мукофотга тавсия қиламиз. Зарур ҳужжатларни тайёрланг!

Бошлик Камоловнинг ҳужжатларини тайёрлатдио, бу зарбага чидаёлмай бўлун бадани биров уриб, тепкилаб юборгандек моматалоқ бўлиб кетди. Натижада шифохонага ётиб қолди. Бу ерда ҳам махсус тартиб ўрнатилди. Унинг хонаси жаҳоннинг бўлун хабарларидан узиб қўйилди. Абриев кунора келиб турди, Бўлун у Сабриевнинг аёли билан телефонда гаплашди.

— Келиная, Обиджон ака, яхшимилар? Яхши кўриқланяптими? Э, кечирасиз давопланяптими, демоқийдим.

— Кўриқланяпти, деаверинг. Тунов кун и анови Камолов ўлгур билан ош-катик бўлиб юрадиган Ҳамалов эримни кўргани кебди-да. Хай-хай, ўзим ўша ердайдим, киритмадим. Роса бўларканмиз-да.

— Келиная, унакалардан эҳтиёт бўлинг.

...Аммо аяган кўзга чул тушаркан. Курмагур ҳамшира унга укол қила туриб, «Зўр мукаичиларинг бор-да, Камолов деган», деса бўладими? Бу билан у Сабриевнинг томирларига дармон эмас, захар юборгандек бўлди. Бунинг устига орқаваротдан Камоловнинг мукофоти етиб келганини ҳам эшитиб қолди. Бу Сабриевни бир йўла тушакка михлаб қўйди. Сабриев ишончсизлик масканига айланган шифохонадан уйга кўчирилди.

Унинг уйида Камоловни эслатадиган ҳеч нарса йўқ эди. Лекин Сабриев ётган хона деразасидан кираётган шаб-

бара ҳам, ташқарида ку-қулаётган мусича ҳам, болапар-у эзиларнинг янгилаб-қулиши ҳам Сабриевага Камолов ҳақида қўзғайтувчи бўлиб эшитилар, баданида тошмалар тобора оғирлаб боради. У аллергиянинг юкори чўққиси томон етиб бораётгани.

1999 йил.

ОҒИР ҚАЙТИШ

Чамолуған, ичмайдиган, аёллар билан «нормайдиган» яраганни Муминтойни "жин урди". Оғайнилари уни «кесақ», «кешақ», катталар «оқил», деб алқашса, аёллар «олтин эр», деб эштарутилар. Яқинда у амал курсисига ўтириб, оғайинларининг айтишига, «кесақдан ўт чиқди». Хаммаси унинг хонасию кўнрақ орасида бўзчининг моққисидек уйиб юрувчи, муомаласи ширинлиги котиба қизга кўнгли суст кетишидан бошланди.

Унга ишга билан боқувчи котибаси кўлидан чой олаётиб биланга бармоқлари тегдию, ичини ит таталади. Ақлдан оза-бери. Бир кунни дабдурустан котибани диванга тақтиф қилди-да олмас биллақларига қўл юлгутирди. Ногоҳон хона зириллаб кетди. Каттик силкинишдан деворга осиглик пулгувақларнинг бири унинг кўлига тушиб, биланини шилтиб юборди.

Шу жойини ишқий ишлар учун хосиятсиз дея хаёлга борган Муминтой кейинги гал котибасини хилватроқ кафега бошлади. Аввал таом, баъдаз калом, дегандек бир-бирига ширинлан-шакар сўзлар ота бошладилар. Кўллар кўллар томон қаранг қилганда кафе ичи бирдан каттик силкинди, бўрон тургануёқ, бўлди. Муминтойнинг нақ тепасида турган рамкали расм түри бошига тушиб, ғурура қилди.

Муминтой муддаосига етмок йўлида оғайнисининг дала келгисини «аренда»га олди. У ерга янги бошликка ёқмок шикмуду юрган ходимлар бўлими мудирасини бошлади. Аммо у бу ердан ҳам азоб чекиб қайтди. Дала ховлининг ширин хонасида бирдан довл пайдо бўлди. Шифтда беозоргина шабада хосил қилаётган вентиляторнинг бир парраги уйиб келиб Муминтойнинг бўйнига тушиб қонатди.

У кейинги гал кўшни ташкилотдаги хушбичимлина алоқини қизни йўлдан урмоқчи бўлди. Бу гал қизнинг уйига кўтарилаётгануёқ каттик силкинишдан зинадан йиқилиб, белан-

ги бўлди. Чунки у уйга кирмаёк кизнинг белига кўл югуртирганди. Хуллас, Мўминтой каерга "ўзига хос" сафар билан бормасин, кимни етакламасин, ўша ерда ғайритабиий офатлар содир бўларди. Аввалига у бунинг сабабини машхукалардан кўрди. Бирини шумкадам, иккинчисини офат элчиси, деген бирин-кетин алмаштира бошлади. Барибир у хар гал бир-биридан дахшатли ходисаларга дучор бўлар ва албатта, бирор ери «кашка» бўлиб қайтарди.

— У ер, бу ерингиз тез-тез яраланиб қоладиган бўлиб қолди. Милитияда ишламайсизки, бандитлар ўқиданми, дессам. А, Мўминтойна акам? - дегя хотини бир кунни ўзиб-ўзиб олди. Мўминтой сир бой бермади.

— Бошлиқлик осон иш эмас. Хонани оформление қилиш керак, ходимлар дидимдай ишлашмайди. Кўл нарсани ўзим қилгман-да. Ишда у ер-бу еринг шилинар экан, — деди у хўмрайиб ичидан эил кетиб турган бўлса-да.

...Шуларни айтдию содир бўлаётган ходисаларнинг сабабини билтолмай хаёллари гужгон ўйнади. Ниҳоят бу ҳақда рухшунос дўстига ёрилди.

— Эй дўстим, дардинг оғир экан, шифоси ҳам оғир кечадди, — деди дўсти гални узоқдан бошлаб. — Халити, муслмон-чилиқ аста-секин дегандек, ортта қайтиш ҳам охишта бўлади, Шунинг учун аввал майда-чуйда қоидаларни ўзлаштир ва амалда қўлла.

— Ёъни...

— Ёъни, масалан, аввал чекишни ўрган, ичишни бошла, Кейин, кейин, юқориоққа... аёллар томон қадам ташла.

Мўминтой дўстининг ўғитларига амал қила бошлади, Кўлидан сигарет тушмайдиган, оғзидан арақ иси кетмайдиган бўлди. Бир кунни тунда кўжа қараб, астойдил ёлворди:

— Э Худо, атрофимдаги қанча бандаларинг аёллар билан не-не ишларни қилиб юборишадю... Бу не кўрулгилгинки, мен хатто...

Эртаси кунёк Мўминтой унга узоқдан кўз сузиб юрадиган дўстининг ишхонасидаги технолог аёлни ресторанта олиб борди. Ичларига иссиқ-совуқ таомлар-у, ичимликлар ўрмалагач, бир-бирита талпиниб қолдиларов. Аёлнинг елка-ларига кўл узатган Мўминтой мўъжизадан эсанкираб қолди. Хеч қандай эилзила ҳам, бўрон ҳам содир бўлмади...

Шу зайлда у илгарилар ва ичкарилайверди. Барча «муд-

даво, амалдорларига етгач, кўзи ярқ этиб очилди... Уйда кетиб қотинига раиз соларкан, охишта пичирлади: «Эх, шундай қотинимга жибнат қилдим-а. Хўш, бу кўчаларда нимани бошиб қолган бўлдинг?..» дегя фоят ўқинди.

Амалдан бери хотинидан бир оғиз ширин сузни ҳам қан-да кимиб юрган Мўминтой жуфти ҳалолнинг кўлидан ушлаб қолган турди. Шу пайт уй ичи қаттиқ зириллади, силқинди, бирон ва довул турди. Шифтдаги оғир биллур қандил ўзилгиб Мўминтойнинг бошига тушди...

2000 йил.

ДАРД

Бирон қотиннинг хар бирида ўзига хос дард бўларкан. Ёзув-чининг ёнми дарди, хонанданинг қуйлаш дарди, рассомнинг эълани дардию, ўғрининг "шимо" қилиш дарди. Энди бу дард-у, дарди борларнинг адоғи йўқ. Каминанинг хотинида эса жан-жанганининг дарди ҳукмрон. Йўқ, йўқ, бу одат эмас, дардининг қотини. Хотинларнинг урушқоқмаси борми, дегя зътироз билдирумоқчи бўлигисиз. Тўғри, йўқ. Аммо бизнинг хотинда бу дард кучлироқ, ўткинраброк қолган бўлиб, олий нуқтасига етиб бўлган. Бунга ўзингиз ҳозир иқдор бўласиз.

Бизга қотинларнинг жанжаллашиш усулларини билмай-ману, о, бизнинг хотин жанжалнинг ортидан қувиб юради. Узоқдан, шабадаси эсмаётган жанжаллари сунъий равишда қотиниради. Бўронга айлангитиради. Орқасидан сел, дўллар келди. Масалан, шу бўлун хотиннинг жуда-а уришгиси келиб турибди. Бунни ҳеч қим тўсиб қолаолмайди. Хатто қатта-қатта инебди воқеа-ходисалар ҳам. Лекин қаминида жанжалла-шишга тоқат йўқ. Хотин эса бўш келмайди.

Жанжал очилиннинг янги-янги қирраю, услубларидан фой-далана бошлайди. Бунинг индаллосида рўпарамда ўтириб отишда қаминидан айб қидириш пайига тушади. Навора, бошб парвардигор.

— Нимига дўлпини қийшайтириб қиясиз?

Ақлуда дўлпин тўғри турибди, лекин бунни айтиб кўринг. У инебулуга етиб қолмиш мумкин. Мен эса бунга йўл қўя олмай-ман. Дўлпини тўғрилаган бўламан.

— Нега овқатни хўриллаптиб ичасиз?

Овактни жуда келиштириб ичәйтган бўлсам-да, янада "маданийроқ" тановул қилишга ҳаракат қиламан. Асаби бўлиб, ўзини каерга қўйишни билмай қолади. Идиш-товолхларни тарақлатган, пақирларни отиб юборган. Ҳеч хайрон бўлманг — бу дард-да. Шундан кейин ҳам максадига етолмаса теша тегмаган сўзлар билан ҳужум қилишга ўтади.

— Нега бутун бу шимни киновдиз?

— Нега галстук тақмай кетдиз?

— Нима учун ишдан кеч келдиз?

Бу каби сўроқлар асаб торлариниғизни чунонам чертиб, "муножот" ёки "чули ироқ"ни чалиб юборай дейдио, лекин сиз тишиниғизни тишиниғизга босасиз. Қарабсизки, бутун мен голиб бўлиб турибман-да. Аммо бу хотинжонга жуда қимматга тушади.

...Эрталаб унинг киефаси жуда кўржинчи бўлади. Буни кандай тасвирласам экан. Ҳа, ўн кун бир дона ҳам попирис чекимаган ўта кашанданинг юзига разм солганимисиз? Ёки уч кунгача бирор қўлгум ҳам "отмаган" пиёнистанинг башарасини кўрганмисиз?

Хотинимнинг ранги рўйи ўшандай туста қиради. Юзлари сўлгин, кўзлари киртайган. Боши оғриб, пешонасини дурра билан тангитган. Бўшаган холда ўрнидан туради. Қўли ишга бормади. Хўлпас, ойлаб тўшакка михланиб ётган касал холига тушади. Хоргин, хафсаласиз холда ишга жўнади. Аник биламанки, бутун ишда ҳам унум бўлмайди. Бу ҳолатини кузатиб туриб тўғриси унга раҳмим келиб кетади. Баъзан нега ниятига етказмадим-а, дея ўзимни ҳам қойиб қоламан.

Хотинимнинг бу маҳзун, фожиали ҳолати жанжал ташкил қилгунча давом этади. Демак, яна кетма-кет ҳужумлар... Жуда ниятига етавермагач, илтимос қилади. Ёлборган пайтлари бўлган.

— Уртоқ Алимардонов ака, уриша қолайлик, оз-моз жанжаллашиб, кўнгил очайлик. Келинг энди, жуда-а уришим келаяпти-да.

Қаранг-а, келинг, ширин-ширин сўзлашиб ўтирайлик, оз-моз дил ёришайлик каби жаранглаб эшитилса керак-да бу сўзлар. Сезапсизми, фамилиям билан чакиряпти. Бу менинг жаҳлимни чиқаришини билади. Бундай ҳолатда ҳар қандай иродали эр ҳам жиповини жанжалга бериб қўйганини билмай қолади. Оқибатда у ниятига етади. Даҳанаки жанг бош-

лолади. Жаҳон уруши девверинг. Шу пайтдаги унинг ташаббусларинини, жонбозлигини кўриб хайрон қоласиз. Ўзим қайсар қўшқайфият билан жанжални жадал олиб боради. Тездан борича айюханнос солади. Бисотидаги жамики "ширин сўзлар"ни айтиб олади. Ахир анча кун диққинафас бўлиб юрган-да, бошора.

Ана энди эртасига уни бир томоша қилинг. Хайратдан ёқа қопласиз. Каминанинг боши оғриб, дилим ғоят ҳуфтон бўлса ҳам унинг башарасига қараб юзимга ўлик табассум югуради. Қарангки, унинг юзлари бир кечада тиникиб, тўлишиб кетган. Кўзлари атрофга шодон боқади. Хушчақчақлик мени ўрнидан туради. Хиргойи қилиб нонушта тайёрлайди. Бирон қўноқ қўлади. Кеча дазмолламаган шимимни дазмоллабди. Ёлланмаган туфлимни ёғлайди. Меҳрибончилиқлар мени ишга яхшилаб кузатиб қўяди.

Энди ишлангандирсиз, бизнинг хотиннинг дарди ўтинқираб-роқ қолганга. Лекин шу кунларда яна кўкда булутлар пайдо бўли бошлади. Хотиним жанжалсираброқ турибди. Кай-фратларини бўзлитган, юзларига ажин тушган. Ўпти "бўрон" бўлибдир...

2000 йил.

«ЧИТГАСИЗ ОДАМЛАР»

Бўйдор Нарвонийнинг «Читгасиз одамлар» достони чоп этилди, шўрига шўрва тўқилди. Севинчи бир кундайёқ ҳавога қўйилган. Унинг назарида бу достонни ёзмача ҳам бўлар экан. Кўпчилар шунчалар кўлайдики, талқинлар, ранг-баранг эдики...

Шеърнинг ҳайдовчи дўсти ошнасининг уйига боришга ҳам сабрин чидламай, ишхонасидаёқ табриқтамоқчи бўлиб шошиб келиб қолди.

— Қўлинг, — деди у. — Охири айтганингни қилсан-да.

— Нимани? — хайрон бўлиб сўради шоир.

— Ахтардинг-ку, любой нарса ҳақида ёзиш мумкин деб, дея билдир-билдир сайрай кетди ошнаси. — Чеховни милол келтирувднинг чоғи. Сиёҳдон ҳақида ҳам хикоя ёзиб берганми бўлган эканмий. Мана Чеховдақаси ўзимизданами шундай қолди. Читгасизлар ҳақидаги ёзиш мумкин экан-ку. Ўшангларни билмадим-у, бутун автобусимга чиққанларнинг

кўпчилиги билет олгандай. Яна кескинроқ, қашқаттироқ қамчилаш керак эди, ярамас билетсизларни...

Шоир авваллига донг қотиб қолди. Сўнг дўстига астойдилни тушунтиришга тушди.

– Кечирасан-у, дўстим, бу дoston автобус билетсизларни ҳақида эмас. Нима десам экан, сенга. Мана, инсон ҳаётга келди, энди у одамдай яшаши, фаолият кўрсатиши, эркин нафас олиши керак. Лекин унга шунга имкон берилмайди, озода яшашига ҳалакит беришсади. Мен шундай ҳақир одамларни рамзий маънода чиптасиз... – дедию шоирнинг ичидан қиринди ўтиб кетди, хўрлиги келди. Йўлгаб юбормаслиги учун юзини четга бурди. Минини йўли дарвозасини очиб қолмасдан ҳисоб-китобларга етказди. Достони йўлрма минг нусхали нашрда босилган бўлса, йўлрма минг кишига шундай тушунтириши керакми? Агар ҳар бир газетани икки ёки тўрт киши ўқиган бўлса-чи? Ўх-хў...

Шоирнинг ранги оқариб кетди. Дўсти эса ҳамон жаварди, атрми, хайвонот боғими, сен нима дединг, ҳаётга, дединг, ангорига қараб овозини пастлатди.

– Нима баҳо, тобинг йўқми? Ё янги дostonга илҳом келдимми?

Мен, бўлмасам ўчдим, -дедию бир онда у бу ерни тарк этди.

Бу ҳолваси экан, бир дақиқа ўтмай шаҳар транспортти ташкилотидан кўнтрироқ бўлиб қолди. Бошлик салом-алиқдан сўнг астойдил миннатдорчилик билдира бошлади:

– Раҳмат, Нарвоний дўстим. Бизнинг оҳ-воҳларга ҳам қўлоқ соладиган бор экан-у. Мана кўрасиз, билет оладиганлар сони кескин ошади.

– Кечирасиз, сиз адашдиз. Бу сизлардаги билетсизлар ҳақида эмас, -дея у телефон гўшагини шакиллатиб қўйди. Транспорт мутасаддиси сурроқ чиқиб қолди. Яна кўнтрироқ қилди.

– Қамтарлик ҳам эви билан-да. Хў-ўл, ювиб берамиз. Энди, дўстим, биз шу дostonдан келиб чиқиб, дарҳол бир қатор тадбирлар белгиладик. Унинг дастлабкиси эртага – «Билетсизлик» ва «Чиптасиз одамлар» мавзuidaги семинардир. Унда сиз катнашишингиз шарт...

Шоирнинг кайфи тароқ бўлиб, телефон гўшагини қўювди ҳамки, эшиқдан амакиси кириб қолди. У э йўқ, бе йўқ, гапни дафдагадан бошлади.

– Билетсизлар-ку.

– Нима қилганим? – деди шоир бечора у билан қўш қўллаб ётиб қолган.

– Қўлдан тоғингда қийик ётмайди, деб шуни айтarkan-да шоир бўлганинга шодланиб юрарди. Энди дўмбира ётишни аминларингдан бошлабсан-да.

– Тушунмадим.

– Нимани тушунмадинг? Бутун бошли дoston битиб ётибдию. Менинг шаҳар транспортларида билет олмаслигини бутун қариндош-уруғлар, таниш-билишлар яхши билмайдилар. Нима қилмай, менинг бизнесим шу. Мана, билетсиз яшаш амёбига олти йилда чёрно-белый телевизор олдим, янги четнобига ҳужум бошладим. Мана бу дostonингдан келди. Ўқимадим.

– Уан дostonни ўқидингизми? -жиғибийрони чиқди шоирнинг. – Ақир бу автобусдаги чиптасизлар ҳақида эма-а-ас...

– Ж-а-а троллебусми, трамвайи, барибир эмасми?!

– Ақир ўқидингизми-и?

– Сизларҳасини отнинг қалласидай қилиб ёзиб қўйибсан-ку? Амалгина чиптани, ҳалпти ўзимизнинг шолча, деб ўйлаб эътибор бермайдиган. Нима баҳо, жангга ёзиш учун палосдан бошқа нарсани кўриб қолганимиди, деб ўйовдим. Мактабда ўқийдиган ўқувчи, чипта, бу билет, дедию тинчимни йўқотдим, жанан.

– Ўққ барибир амакисига гап тушунтира олмади. Хайр-қурбон нассин қилдию, тунда холда жўнаб қолди. Дили хуфтон бўлиб ўтирганида у ишлайдиган газетнинг жамоатчи муҳбирлардан бири, адабиёт муаллими кириб келди. У ҳам дoston билан нуқс қўтлади.

– Ува, табриқлайман, дostonни бошлабсиз.

– Тўғрикан, Нарвонийнинг диққатпазлиги бирдан ёзиллиб кетди. Мана инқот, адабиётни яхши тушунадиган киши қаршисида турганда, энди бир баҳслашса бўлади. Тўйиб фикрлашишсади.

– Бошлабсиз, -дея қайтарди у. – Айниқса, Чўлпон ва Булгаков-ини қўллангани элини мурдао бўлибди. Асарингизни бойитган.

– Катан, сизга ёқдими?

– Бўлмасам-чи, жуда ёқди. Фақат бир фикр. Бир нарсатга одамнинг киритиб қуйиш керак. Умуман чиптасизлик ҳақида қўлдан ва Булгаковнинг позицияси тўла ёритилмаган. Улар инновационлик тарафдоримиди ёки аксинча? Аниқлик керагов. Қўлинг, уша пайтда ҳам чиптасизлик проблема эканда-а?

Нарвоний йиғламоқдан бери бўлиб юзини четга ўтирдди. Кули билан эса ёнидагига сўзсиз эшикни кўрсатди.

Шоирнинг бозори чаккон бўлиб кетди. Эртасига транспорт ташкилотига семинар бўлди. Сўнгра шоирнинг шарафига куюк зиёфат уюштирилди. Семинарда дostonни вазирлик доирасига ҳам олиб чиқиб, хатто конференциялар ўтказиш ҳақида фикрлар билдирилди. Автобус салонларига унинг dostonи ёпиштириладиган бўлди. Шоир аста-секин нима ёзиб кўйганиниги ва кўникиб қолётган кўнларнинг бирида адабиётни «тушунмай-диган» бир кимса ишни бузди. У файласуф кўшиси эди.

— Биродар, кечроқ бўлсаям табриклар кўй, деди... Асарингизни ишхонада уч-тўрт ҳамкасбимиз билан ўйиб чиқдик. Фалсафий бой асар бўлибди.

— Кўйсантигизчи, кўшникжон, унда фалсафа нима қилади? Шунчаки, чиптасизлик ҳақида холос.

— Йўқ, биз ундан кўл нараса олдик. У катта ютуғингиз.

— Кўшникжон, ундан нима ҳам олиш мумкин? Билетсиз юрма, дегани холос. Чип-та-сиз-лик!

— Бу бир рамзий ном бўлса керак?

— Ҳў, оғайни, нега ҳамма тушунган нарсани сиз тушунмай-сиз? Ҳамма аҳмоу, сиз ақллимиз?

— Йў-е, биз ундан каттарок, бошқачарок маъноларни уққандек бўлувдик.

— Эй, файласуф, устимдан кулпурсаними? Нега чалкаш-тирасан, нега ҳаловатимини бузасан. Ойдай равшан ёзиб кўйибман, чиптасиз одамлар. Бу дегани, шарманда бўлмай, десанг, чиптасиз юрма, дегани, уқдингми?

— Ҳўл-хўл кўшни, сиз айтгача бўлақолсин, — у ранги-рўйи бир холда секингина уйдан чиқди. Нарвоний эса шифтга қараб қотиб-қотиб куларди.

— Эҳ, анойи файласуфни қаранг?! Қанақа фалсафа? Без-билетлар, тамома...

2001 йил.

ҚИЗИҚЧИНИНГ ЎЛИМИ

Машҳур қизиқчи бўлган экан. У борган ер кулгу майдонига, у катнашган кечалар шодлик даврасига айланаркан, Чархпалак дўнэ, қизиқчи ҳам кексайибди, сўнгги сафар

шогирди мияллашибди. Қизиқчининг сезимли шогирди — каттар қизиқчи унинг олдида тез-тез келар, улар учрашган кечаларда қай бири бемор-у, қайсиси хол сўрагувчи экан-лигини аниқлаб бўлмасди. Фақат қизиқчининг тўшақда ётиш унинг бетоб эканлигидан дарак берарди, холос.

Бу сафар ҳам улар роса кулишибди.

— Э, устоз, ҳеч тушунмаепман, — деди кулгу таъсирида шогирд кўз ёшларини артар экан шогирд. — Шундай одам ётиб юзидангина нима, одамнинг кулгисини қистатиб. Шу дамда бир кулгичингиз осимга тушди-да...

— Ҳўн, қайси бири? — дея оғриётганини ҳам унутиб, шогирдга жон кулгисини тутди устоз.

— Қасал кўргани Марипонга борганимиз эсингиздами? Ўшарнинг куни битиб қолган экан, янгисидан айтиб бир кулгичингиз. Қотиб-қотиб кулиб жони томоғига келганини билмай қоллибди. Яхшики, қаллима келтиришга улгуриб қолганди. Ўрмасди...

— Э-э, уни айтасан, — деди устоз оғриқнинг зўридан пешинининг тириштирмаслиқка ҳаракат қилиб. — Қасалхона-дан Нурмон эсингдами?

— Оқдан чиққанми? Уч марта борган эдик. Ҳар борга-шогирдга операция қилинган жойи сўжилиб кетавериб...

— Нима қилар, қаллима янгиси келиб турса. У хумлар ҳам кечроқ кулмайди, бечора дўхтирлар-ей. Уч марталаб ташла-я.

— Кейинги гал қулаб қолганлари ҳам эсидадир. Кейин шогирдинини, бошқа бир куни милиция билан пойлаб туришган экан. Яхшиям бормаганимиз.

— Сен ашитмаган яна бир нарсани айтайми? Мен доялик экан қилганман.

— Не, — астойдил хайрон бўлди шогирд. — Қачон, қимга? Ўнганди-да, учинчи фарзандимизда.

Уларнинг кулгуларига кўшилиб, иржайиб ўтирган устознинг қамлири бу гални эшитгач ўрнидан туриб кетди.

— Суғулмай қолинг, шуни ҳам айтинг энди, — дея у гудранат-гудранат ташқарига чиқиб кетди. Устоз-шогирд қотиб-қотиб қулишди.

— У пайтлар айеллар кулроқ уйларида туғардилар. Аввалги фарзандларим туғилганида бир жойларда эдим-а, шу сафар унда бўлиб қоллиман-да. Инқиллайвериб юрак-бағримни эзиб

ташпади. Чакириб келган дояси ҳам нўноқ экани-ей. Бор бирака, деб янгисидан айтиб юбордим. Янган тушмагур дардани ҳам унутиб хоҳлаб бир кулдики, қарабсанки, учинчи фарзандимиз ингалаб турибди-да. Дояни айтмайсанми, янганга қарамай ҳаде-еб куляпти. "Ўв, қарасангизчи, киндигини кесини ҳам мента қолмасин", деганимдан сўнггина ўзига келганини хайдалгансиз.

— Э, устоз-ей, ўткир тилиз оқибатида саккиз жойдан ишдан қолмай туrolлмасдим.

— Беш марта ишингиз судга ошган. Икки марта ўтириб ҳам чиқкансиз. Анча-мунча қалтакни ҳам тотигансиз-а? Энди пишб ўтирганингизга хайронман-да.

— Энди Саттор, пишб қолганим ҳаққа ўхшайди. Ёшим ҳам тўксондан ўтди. Энди шундоқ кетим йў.

— Ие, яна нималарни хоҳлайсиз, устоз?

— Жанозамда қатнашганларни ҳам бир кулдириб кетмоқчиман.

— Яъни...

— Мотамимда мунг бўлмаса, дейман-да. Йиллаб-сиқтаб туришса, амбарда ётолмайман. Сени асил шотирдим, деганман. Бир амаллайсан. Бир кулволпишиб, кейин сўнгги манзилимга элтсинлар. Бу васиятим, сенга.

— Йўк, устоз, бунақа қийин ишга ундаманг, — кўзларидан шашқатор ёшлар оқизди шотирд. — Ахир бола-чақангиздан балога қоламан-ку.

— Бу ёғини ҳам пишириб қўйганман. Уларга ҳам сўнгги сўзим ёзилган. Қайтараман, сени асил шотирдим, деганман, йўлини қиласан. Ақл-хушим жойдаллигида рози эканлигинини биллиб олай, сўз бер.

— Устоз, ахир...

— Бурнингни арт-е. Сўз бер.

— Яъни, сўз бераман, — қийналибгина жавоб берди Саттор қизикчи.

...Қизикчининг жони ўзипиши ҳам антиқа кечди. Болачақасино, қариндош уруғини йигиб олди-да, дилида асраб юрган теша-тегмаганини айтиб берди. Ҳамманинг тулдурас қулусидан уй зириплаб кетди. Қотиб-қотиб шундай кулпидики, кўзлари тўла ёш билан ўзларига келишса, қизикчи бу дунёни тарқ этиб бўлган экан...

Деганимга пешинида қизикчининг жаноза намози ўқиладиган ёрдам. Қозилга тумонат одам йигилган. Одайлар саф тортиб ёрдамни ёлган бирдан эшикдан Саттор қизикчи бошлиқ беш-олта марказиёз ўсилител-у микрофонлар кўтарганча кириб келишди. Улар худди тўйга келган отарчилардек бақир-чақир ёлган микрофон-у бошқа асбоб-анжомларини ховлининг турли кўчаларига ўрнатилишга бошлади. Сўнгга у ёк-бу ёқдан беш-олта ёрдам топилиб, сиф тортувчилар рўпарасига келиб ўтиришди. Ёрдамлар қайрон, дояла пол. Фарзандлар жаҳл отига миндилар. Саттор қизикчи микрофон ёнига келди-да аввал "бир-бир", "бир-бир", "икки-икки", дея микрофонни синаб кўрди ва сўз бошлади.

— Уртоқ халойик, устознинг охири кузатув маросимини, маросимлар, тантанасини очик, деб эълон қиламан.

Шунча устознинг бир-икки чапани ўғиллари улар томон томон. Саттор ўзини йўқотмади-да, давом этди.

— Тартиб сарфансин. Сал маданийроқ бўлайлик. — Шу онда ёрдам мен қизикчи марҳумнинг ўғилларига қандайдир хатлар тарқатиб чикди. Уларда "Сатторга халақит беришмай!" , дея ёзилган бўлиб, отанинг имзоси ҳам қўйилганди. Шунингдек, яна устознинг қўрсаткич бармоқлари ниқталган тасвири ҳам ёрдам ўғиллари дөпсиниб қолдилар.

— Қайтараман, устознинг тўйи тантанасини очик деб эълон қиламан. Эшитмаёлман. Одатда катта йилинларда чапак тантаналари шекилли. Бида тулдурас кулгулар бўлиши керак. Улар минбар, деб атаётган жойда ўтирган қизикчилар тур-ли турли оҳангда кулиб юборишди. Сафдагилар орасида ҳам бир неча киши кулиб юборганини билмай қолдишди.

— Хуш, уртоқлар, вақтимиз тигиз. Шунинг учун ўзимни тантаналарим қилиб сайлайман. Бунга овозга қўймайман-да, шундан йилин бошлайвераман. Марҳум махтал бўлиб қолмасин. Кўн, устоздан ҳамма розими?

— Сафдагилар баравар рози эканлигини изҳор этишди. Минбар дағилардан бири кўл кўтарди.

— Топиринг, иккинчи микрофон.

— Мен рози бўлмайроқ турибман.

— Не, нега?

— Бир кўни бозордан катта кўй сотиб олиб келаётгандим. Устоз бир жойда одамларни ичакузди ўйинига солиб турган экан, мен ҳам қўшилиб қулаверибман, қулаверибман. Бир

пайт кўлимадаги аркон йўк, кўй алпакашон келган жойига жуфтани ростлабди.

— Чўзмай талабинглизни айтинг.

— Тўлаб берсин! — дея у амбардаги марҳумга имо қилиб кўйди.

— Хў, биродар, марҳумдан тўлатмоқчи бўлсангиз, у билан бирга кетишингизга тўғри келади.

— Э-э, йў-е.

— Унда, хў, забардаст ўғилларини кўрапсизми, ўшаларга айтинг, арзинглизни.

Ўғилларидан бири бу ёкка жаҳл ила бир юлқиндио, отасининг хатда ниқтаган бармоғи тўхтатгандай бўлди. Унинг руҳи таъқиб этаётгандай эди гўё. У беихтиёр тўхтади.

— Раз шунақа талаб қилиш керак экан, менда ҳам арз бор, — деди сафдаги қизқичилардан яна бири.

— Гапиринг, тўртинчи микрофон.

— Ботишамол ботида устознинг чиқишлари бўлаётган эди, Латифаларидан завқланиб кўлимни кўтара-кўтара кулаверибман. Енгим орасидаги ноёб бедана учиб кетганини билман қолибман. Унга ўшандаги кучли пулга анчагина сарфлагандим.

— Талабингиз инобатга олинмайди, — “чўрт” кесди раис. — Одам кулгандаям кўлини кўтарадими. Йиғлаганда, дод-вой солганда шундай қилади-да. Айб ўзизда.

— Привичка-да, нима қилай?

— Привичкангиз бошингизга етмаса, — дедию у хўмрайиб нимадир дейишга чоғланиб турган устознинг тўнғич ўғлига гап қотди.

— Учинчи микрофон ёнидаги ўртоқ нимадир демоқчи шовқилди.

Ўғил гузараганча юзини четта бурди.

— Энди биродарлар, устоз ҳақида икки оғиз информация бериб кўймоқчиман. Устоз жуذا қув эдилар. Иши фақат кулдириш эди. Азаларни тўйга айлантириб, тўйларга файз киришиб юборардилар. Ўлиқларни тириптиролмасдию, ўлаётганларни тўхтатиб қолардилар, раҳматли, — у шундай дедию кўзларига билкиллаб чиққан ёшларни тезлик билан артиб олди. Яхши-ки, шу пайт унда ўзини бошиб олишга имкон яралиб қолди. Акс ҳолда...

Сафдаги қизқичилардан яна бири гап қотиб қолди:

— Шу ўринда мениям арзим бор.

Бошининг микрофонга яқинроқ келиб сўзланг.

— Мени шикоятим шуки, кўнларнинг бирида кайнонам оғир бўлиб кўлиб қолди. Жа-э, тўйдириб юборганди. Енгил нафас келиб турмади. Бир кунни устоз кўргани келиб қолдилар. Бешинчи бир соатча кулдириб ўтирди. Кампир ўша кунни кулавериб, эртасидан бошлаб кун-сайин соғайиб, оёкка туриб кетди. Шундан кейин кўрғур яна ўн йил яшади. Шунақа эди бу устоз. Кўнларнинг тинч ўлгани ҳам қўймасди. Бунни кутаётганлар ҳам борлар, демасдилар.

Бўналар хоҳолаб кулиб юбордилар. “Йигин” давом этар, дедию нима қилишни билмас, нафақат сафдагилар, уйларнинг дарахчаларидан мўралаб турган хотин-халаж ҳам беихтиёр қозолаб кулардилар. Ниҳоят Саттор қизқичи сўнгги сўз ўрни бундан турди. У кула-кула сўз бошлади.

Энди ўртоқлар, устоздан рози бўлиб қўйсизлар. Бу дунёда кўн ишлар қилди. У ёқда тинч ётсин. Худдо кўрсатмасин, шайтон, ўлган ёки феъл-атвори ёмон марҳумларни тириштириб юбориб, янги маш-машаларни бошламасин. Шу билан устоз мотами, э-э, кечирасизлар дафн тўйи тантанасига қатнашган улкан йиғинимиз ёпиқ.

Кўнларнинг жаноза намози ўқилди. Тўмонат одам шайхур кулгу устасини сўнгги манзилга элтдилар. Аниқ сарфаси солиб қаралса, кузатувчиларнинг юзида мунг акси дунёнинг билса бўларди. Аксинча, нима табасуми бор эди уларнинг кузларида. У ер-бу ердан келаётган нидолар — кулгу овозининг, йиғини, биллиб бўлмасди...

2001 йил.

БАОБАБНИ ҚАЙДАН ТОПДИМ?

Бир дўстим билан Хушмадобод маҳалласидаги Тилёғлама кўчасидан ўтиб борардик. Кўча бўйида невараси билан яна дароҳти ўтказаяётган оқсоқолга яқинлашганимизда дароҳи ногадир секинлаб, унга пешвоз борди.

— Отакон, яна алмашдимиз? — сўради у. Мен ҳеч нарасага турсанлар ўларни кузатиб туравердим. Оқсоқол бироз хижолат-дан қозоқларини селкиллаб қолди.

— Ёнда шиллаган қорхонага Абдуллазихон раҳбар бўлиб келган бу ўғлим тушмагўр арча дароҳтини ёқтиракан-да.

— Яқиндагина пўртахол экувдиз-а. Мевага кирай, деб қолувди.

— Уни жувонмарг қилмадим, жияним Халимбек олиб кетди, Бошлиғи пўртахол ишқибози экан.

Дўстим хоҳлаб қулиб юборди.

— О, отахон-ей, бу — у хушомад деган сўзга оғзи бормадди, — Бу одатни жиянингизга ҳам юктирибсиз-да.

— Абдулазизхон арчани ёқтириб қолганини айтиб берайми? — дея гапни четга бурди оқсоқол. — У туялганда отаси суюнчисига дўстларини Қорақўй деган жойга олиб бориб, уларни кабобга тўйдирган экан. Арча ўғлинида пишган кабоб бошқача бўлади. Арчанинг хушбўй тутуни хали чилпаси чиқмаган Абдулазизхоннинг димоғига урилиб, шу-шу арча унинг жони-дили экан.

— Отахон, беҳидан гапиринг, беҳидан, — дўстим уни ўтмиш лавҳаларига бурди чоғи.

— Ха, худди шу ерға бундан чорак асрча аввал беҳи ниҳолини ўтказгандим. Ўшандаги бошлиғимиз Саттор ака беҳини онаси билан бирга ғоят сезишарди. Кампир омонатини топширганида қабристонга ўтказиш учун беҳи кўчатининг ўзим кўтариб борганман.

— Отахоннинг бу борадаги саргузаштлари жуда қизиқ, — деди менга юзланиб, кўзини қисиб кўяркан.

— Худди шу ерға неча марта дарахт эқингиз-ов?

— Ўғлим, эсимда йў-у, харқалай бир жойда ярим асрча ишладим. Хар икки-уч йилда бошлиқнинг ўзгариб туришини ҳисобга олганда, 20-25 хил дарахт ўтказиб кўйгандирман.

— Ниҳолларни хали мевага кирмай роса қийратган экансиз-да, — йў-э...

— Жуда қийратган-да... — бу сўзларни эшитиб, биз ортга ўтирилдик. Эшикдан ярим мўралаб хасасага таянган чолнинг кампирли турарди. — Жуда-а қийратгансиз. Эсимдан чиққими? Бир кунни ҳаллослаб ишдан келиб қолдилар. Ўзи эрталаб бироз оғриб, иситмаси чиқиб турувди. Кела солиб шу ерда мевага кириб қолган ўрикнинг остини кавлашга тушди. Томири анча чуқурлаб кетган экан, ҳеч суғура олмади, оғриб турганди-да. Кесай деса, теша ё болта топа олмади. Эски аррани олиб ар-ралашга тушди. Ҳеч иши унмади. «Хой эр, шуни кейинроқ, сал тузалволиб қилсангиз бўлмайдимми?», десаи, «Жим бўл, — деб ўшқириб қолди. — Янги бошлиғимиз шу бугун кўчамиздан ўтди.

ёшдан кичикдан қарайман. Шу бугун у ёқтирадиган гипосни экиб қайрадан қарайман, деди. Ахйир ўрикни жувонмарг қилди.

— Отахон, нафақада экансиз, — гапга аралашдим мен. Бошлиқлар бунга кўрадимми-йўқми, нимага ўзингизни шайланасиз?

— Э-э, бу хурмат-да, болам... Бу менга одат бўлиб қолган. Қайрадан-да, туя-туркинларда чакириб туришарди. Бир-икки нафасан бир, шитим ёнидаги дарахтнинг номини бошлиқнинг ёнига сўрашарди. Мен қандай қилиб арчани ёқтирадиган ёшдан ёшда бошқа дарахтнинг номини айтаман.

Шу пайт чолнинг собиқ ишхонасида ишловчи қоровул сме-танин топшириб уйи томон ўтиб қолди.

— Собиб ота, арчани экиб овора бўлманг, Абдулазизхон эки бошқармаганида вақтинча турган экан. Бугун вазириликка қайтарилди.

— Ёнрай, ўринга қим бўлди?

— И-О бўлиб турган Шамсиддиннинг ўзини куйишди.

— Э, ха-а, — чол бир муддат қаловланди. Сўнг яна сўради.

— У қачон дарахтни ёқтирарди?

— Мевавлардан билмадим-у, баландлиги 25 метрчача бо-ридан баобаб дарахтини кўл гапирарди. Кўрган эканми-ей.

— Э, Толиб, — чол неварасига сўз қотди. — Чиқар арчани, баобаб эканми.

— Отахон, баобаб бу ерда бўлмайди. Уни Африкадан топа-ёш, — деб қар-қар урганча йўлда давом этдик.

— Баттар бўлинг, баттар бўлинг, — деб қолди кампир. — Аф-риқани бирмансизми энди хасангизга тулпуриб.

2002 йил.

ТУЙ ҲАҚИДА ГАПЛАШАДИК ХОНОС

Ёшларни навабатма-навабат учиб, тинмай қар-қар отиб қу-латган арини отақлаган аёл руҳий касалликлар шифохонаси ёш қанини хулурига шошилди. У кира солиб йилтамсираганча ёшларни...

— Аринни тузатиб беринг, доктор. Яқинда туй қилишимиз керак, бу ишни бўлса...

Ёш қаним дам йилгаётган хотинга, дам тинмай қулаётган арча ёшларни...

— Қани ўтиринг, — деди.

— Ўтиролмайман, доктор, эрим бу ахволда бўлиб турса,

— Хўп, тик турганча айтингчи, нима гап ўзи?

— Кўриб турибсиз-ку, доктор.

— Кўриб турибман. Лекин бу ҳолга бекордан-бекора тушмагандир. Каттик кўркан ёки нерви каттик бўзилган, ўта стресс ҳолатга тушган.

— Йўқ, доктор, тўй ҳақида бинойидек гаплашиб ўтиргандини

— Йўқ, бинойидек гаплашилса, бунақа бўлмайди. Бир бошдан гапирингчи. Хасталикни даволашда бу жуда муҳим.

— Тўй харажатлари ҳақида суҳбатлашиб ўтирувдик...

— Тўхтанг, тўхтанг, бир бошдан тўлиқ айтиб беринг.

— Ёмон майда гап экансиз-да, — дедию ўзинча мингирлади, «Бу ернинг шифокорларини ҳам жинни дейишарди, тўғри шекли». — Эшитинг бўлмаса, эрим ишдан келди. Мен айтган тўй харажатларини ҳам йўл-йўлакай олиб келибди, терлиб пишиб кетган боёқш.

— Хўш, хўш?

— Қорни очган экан. Овқат тайёр бўлмаганди. Чой сўраганди, қайнамаганлигини айтдим. Унгача тўй камларидан гаплашга бошладик.

— Ҳа, ҳа, қани-қани?

— Нима қани? Эл қатори қилинаётган янгича удумлар ҳақида.

— Аниқроқ гапиринг.

— Аввал спальный гарнитур ҳақида гаплашдик. Ўзимизнинг кини олаимизи ёки хорижики, роса тортишдик.

— Хўш.

— Мен ютиб чиқдим. Хорижикини оладиган бўлдик. Кейин навбат стенкага келди. Эрим жа хасис-да, ўзимизнинг усталар ҳам яхши тайёрлашпти, шундан олиб кўя қолайлик, ден роса ялдинди.

— Рози бўлдимизми?

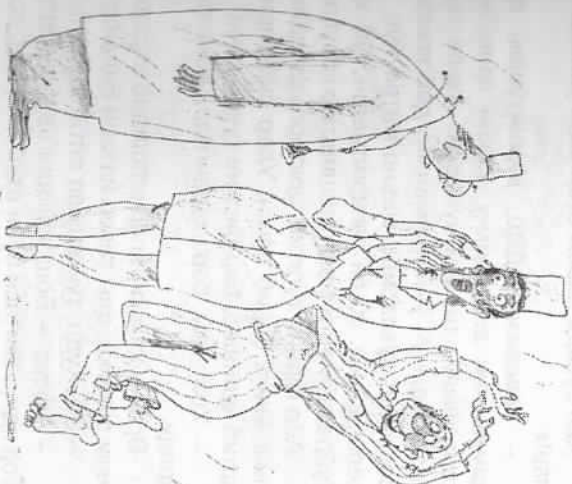
— Ўлибманми, эл ичида шарманда бўлиб. Яна ютдим.

— Эрингизни ҳам ютиб юборибсиз-у, — деди доктор кўзлари аланг-жаланг бўлиб.

— Нима дедиз?

— Ҳа, эътибор берманг.

— Кейин фотиҳа тўйдан гап очдим. Киркта коробка қиламиз дедим.

— Жўш, жа оширворибсиз-у.

— Ён, нимага ошираман. Олтишта, саксонга қилаётганлар бир, мен мизирини олдим. Эрим ўнтадан оширмай-деп деб туриб олди. Айюханнос солиб йитлаб бердим. Рози ерини буладно куллари қалтираб, у ёқ-бу ёққа аланглай бошладилар, куллари олма кесак терарди. Мен давом этдим, битта ёнш ва олти юз минг сўмлик сўри олаимиз дедим.

— Сўринг? — бакириб юборди доктор ўрнидан турар экан.

— Негга бакирасиз? Эрим ҳам бакириб юборганди, мен кўпюк солмай давом этавердим. Унга катта хонтахта кўриб, шохона дастурхон ясатамиз, дедим. Эрим бир-бирига қўқиб отиб кўлиб юборди. Мен устимдан куллатти деб жўқимиз чикса-да, гапимда давом этаверибман. Нима қандай гапирсам қаж-қаж отиб кулар, оёқларига шал-шал этганиб уриб хоҳоларди. Шу орада кичик мазар ҳақида ҳам гапириб утдим. Бунда ҳам катта кўйнинг тўши пиши-ниб ёрнлаётганини айтдим.

— Тўш-ш. — Яна бакириб юборди доктор ва ўрнидан туриб пайи кетди, унинг оёқлари учиб, атрофга аланг-жаланг боқа ёнгандай.

Аёл сўзида давом этар экан ўйлади «Ха, чиста жинни булар!»

— Телевизор, DVD, кўрпа-тушак, сочик, идиш-товок — ҳаммасини айтardим-у, лекин эрим негадир ҳеч нарсадан тортишмай, тинмай куларди. Ахири сабрим чидамай, мен сизга маймун ўйнатгилманми, деб юзига боқсам, куллишларини бошқача, кўзларида маъно-матра йўқ. Кейин бу ёкка олиб келавердим. Ҳаги галирилмаган тўй кунги ҳаражатлар на тўйдан кейинги мазар ташишлар қолувди.

Аёл галини тулатиб, докторга карадио қотиб қолди. У эрининг ёнига бориб олган. Улар бир-бирига тикилишиб қотиб қотиб куллишар, бир-бирини кучиб-кучиб қўйишарди.

— Ҳой, ким бор, қаранглар,, докторинглар жинни бўлиб қолди.

Врачу ҳамширалар шошилиб киришиб, дам куллишадиган икки эркакка, дам савол назари билан аёлга боқишди.

— Эй, Худо, тўй ҳақида айтиб бердим, холос.

— Афсус. — Бош чайқада шифокорлардан бири. — Уч киз бор эди, иккитаси бўйи етиб қолувди, эссиз, чидолмапти-да, — Бунчалар нозик бўлмаса, бу эркаклар?..

2008 йил

ПАЗАЗИТ

Чойхонада чойхўрлик қилаётган, аксарияти яқиндагина қудда-андачилиқни бошлаган эркакларнинг суҳбат мавзуси тўйдан кейинги мазарларга тўхтадию, кизгин тус олди.

— Эй, бу, жа-а яхши бўлар экан. Ўзингизни худди жаннатда юргандек ҳис қиласиз. — дейди бири.

— Нимасини айтасиз. Бунақа таомларни ресторанларда ҳам топа олмайсиз. — дейди иккинчиси.

— Кеча денглар, — дея учинчиси гапни илби кетди. — Дам олиш кўни эди. Эрталаб хўроз қичқирмасдан эшик таққиллади, ўзим очдим. Тушдан кўрқандай, қудамникидан бир киши келибди. Қўлида каймоқ, иссиқ, гўшти нонлар, хақиқдай, тилпаранг узум. Мириқиб нонушта қилдикми? Тушлиқда-чи? Эй, бир тоғора голубса келибди. Ўзини ичи лик тўла, гўшт болгарини тоғорага дид билан терибди. Ўртасида қўй гўштининг кафтдек-кафтдек бўлаклари ую-

лар отибди. Картошка ва бёҳиси хил-хил пишибди. Омма, шифокорларнинг назоратчилиқининг устомонлари экан. Кечкурун бу давозига гуручда қўй ёғи, қўй гўштида гумбаз паплов. Ана шундай мана мазал!

— Ўзинингга уч-тўрт кун овқат олиб келишувди, — дея гапни илби кетди бошқаси. — Қудамизга, энди тўхатарсизлар, дам мулозимат қилиб қўйибман-да. Зўрға турган эканми, тоғора тақ-тухлатиб қўйишса. Оммалекин, бизни хотин ўғил билан да, келинни шундоқ ёнига ўтиргизиб тузлаб қолса бўладими? Бизни маладес хотин, нима деди, денглар? Кел-пиринишса, биз ҳам қиз чиқарганмиз, ҳар кўни йўл қиранинг гўша ун бош мингдан сарфлаганмиз. Бу энди элга кетган тўй қилса, кизининг обрўси, дейиши билан, қиз бечора телефонга ёпишдиёв. Бир пасда ест-да, давом этипти. Ҳа-а-а-а...

— Бу, олим ақамиз нега мум тишлаб ўтирибди, — дея бир шайтан суҳбатга қўшилмай турган жиккакина кишига гап отди ширин келириб ўтирганлардан бири.

— Бу фанимиз арбобида ҳам бешта қиз бор-да, халитдан мен тушадигандир-да, ха-ха-ха...

— Жа-а, кўркеверманг, ха, унияг гашти бошқача бўлади Бахонада ўзингизга ҳам сал жир битиб қолади.

Фаши келаетганини билдирмаслик учун олим мавзунин бошқа ёкка бурди.

— Шу десанглар, докторликка киришдим, Мавзуним па...

— Хе, бу ер инистутмас-у, бу ерда чойхонабон гаплар айтади. Мавзуним совутмант...

— Ха-ха, тунов кун, — дея гапни илтиб кетди юзи шогломдан фарқ пишгани. — Кудам келибди, турки бошқача. Келинг, кудам десам, хасратидан чанг чикий қолдиёв. Эмишки, хар кунни ун махал овқат жўнатишга вақтлариям, тоқатлариям йўқмиш, ўтган кунни овқат олиб келган кичик қизлари кеч қолдиб, уларни жа-а ташвишга солганмиш. Хуллас, машинасига уч-тўрт кунлик масаллиқларни босиб келибди.

— Ие, қизик экан-ку, индамадизми?

— Болладим, жа-а ўлиб қолганимиз йўқ эди, майли олиб келтирсиз, лекин ошпазига қарздорсиз-да, деб писанда қилиб қўйдим.

— Эй-й, индамасанг, бу кудалар хаддидан олиб кетишинг ти, — орага суқилди яна бири. — Кечаги кунни кудам ғалати гап қилиб қолди. Қачон, қайси овқатни қилишларига бошларин қотиб қолаётганлармиш-у, мено тузиб қўйишганимиш. Чиндаганга чиқарган-да, менюни ўзим тузиб бераддим, дедим ичимда. Ха, ўлиб ўстириб шунчалик роҳат кўрмасак, нима дедиз, олим ака?

— Янаги бахорга диссертациямни тугатсам керак, тоғам пара... — у гапни тугатолмади.

— Эй, яна ўша илмий ишми, яхши гаплар бўлаттию. Мана бу ердаги ўлигларни қиз чиқарадиганлар яхши ўкиб олишлари керак. Сиз ҳам бир кун келиб бизнинг кудалар сингари хатоларга йўл қўйиб юрманг, дейман-да, ха-ха-ха...

— Ха-да, ўзи, бир нарсани ўйлаб юрибман-да, чилпа деган нарса бор, — дея яна бири қолларини чимирди. — Шу уч махал овқат ташини қирқ кун қилиб қўйса бўлмасмикин?

— О-о-о, оғзингизга шакар. Бу борада нега хотинлар сусти кашлик қиланти, билмайман?

— Ве-е, кўшинлар ҳам ўрганиб қолишар экан. Бир кун сал кечикса, мазар келдими, деб йўталиб қўйишадимий.

— Тўғри айтдингиз, — қўшимча қилди бири. — Лекин ўл фойдасини билмаган, чириқни бузадиган аҳмоқлар ҳам йўқ эмас. Хў кунни анаву паст кўчалик писмиқ Шавкат

қоғаларни олиб қолган мазарни қайтариб юборди. Ана, қоғаларам.

— Ана бир гап, мазар келиш тўхтаб қолса, маҳалла-қўйдан қорон қорлансиз, фалончига мазар келмай қўйибди, деган гапга кулар экан, Хонадонлар мазарлар билан файзли-да, ва оғил экан, нима дедиз?

— Паразит...

— Тушунмадим, олим ака, нима, у, паразит, ким, у, паразит... йўқ, мавзуним паразит. Шунинг хозир айрим лавҳалари йонга тушди. Тез бориб қоралаб олай...

— Майли, майли, лекин мана бу ердаги зарур лексиялардан кўрун қоласиз-да, ха-ха-ха...

— Буни кўлиб остида олим уйи томон жўнади.

— Ие, йилмади, бизни суҳбат. Паразит, дедими. Нима деган бу, оғил эмасмикин?

— Ўй-а, хозир анави самоворчининг ўлигдан сўраймиз. Айяган, дейишадигу.

— Улардан бири болани илгаб чакирди-да, секингина паразит.

— Бу, паразит, дегани нимаси?

— Паразит — дея ўқрайди бола унга. — Бошқалар ҳисобига қайириган болманди!

2008 йил.

ЎЛАЙДИР «СОҒЛАР» ОРАСИДА

Қудратнинг заводда кўрсатган "машмашаси" анча пайтгача кўришганча мавзу бўлди. Гап шундаки, у ишлаётган заводдан яна айбдорни юқунчий олиб чиқиб кетиш, ўғирликларга жид-дин тўқиб қўйилгани. Айниқса, қоровулбоши бўлган Қодирали бу янги астойдил эди. Хар бир транспортни синчиклаб тек-тирар, овқат юклаб чиқадиган машиналарни астойдил титиб кўрар, жатта илчиларни ҳам пухта текширувдан ўтказарди.

Бир кун пахта юктанган машина қоровулхона ёнида пай-па кўриш "Директор муовинига қарашли", дейишди. "Нима қилди, қайтаринг", деган жавоб бўлди Қодирали томони-дан. Қудратнинг ўзи келиб ҳам бу ишни уйдалай олмади. Қудратнинг "эрита" олмади. Ана бир кунни қувур юктанган машина чироқ қотишга шайланди:

– Директорга тегишли, – дейишди.

– Бу борада чикарган бўйруғи ўзига ҳам тааллуқли, – деди тап тортмай Кодирали.

– Жинни бўлма, нақ хайдаласан-а...

Унинг “жинни”лигидан ишчилар тушул раҳбарият ҳам “тўйиб кетди”. Қаповини топишди-да уни хайдашди.

– Аҳмоқ, – дейишди кўпчилик. – Шундай ёлғиз жой-а. Кодирали эса бўйин эгмади, эътиқодидан қайтмади.

У янги содлан уйлариға электр тармоғи туширишга киришди. Монтер бажарган ишларини бир-бир кўрсатар экан, ҳисоблагичга уланмай тўғри ертўлага туширилган электр нуқтасига ишора қилиб Кодиралидан мактов кутди.

– Бу қанақа линия, ҳисоблагичга уламабсиз?

– Бехит линия, киш кунларида иситкичлар кўйганингизда фойдаланарсиз.

– Ўтирлик линия деб қўя қолинг. Бу бизга тўғри келмайди. Теъда узиб ташланг.

– Хув ака, бунақаси ҳаммада бор. Сизнинг чўнтагингиздан ўйлаб қилдим.

– Дадаси, қолаверсин, ким кўриб ўтирибди?! – дея хотинини ўртага тушди.

– Йўқ, дедимми, йўқ! – чўрт кесди Кодирали.

– Қизик одам экансиз, сиздақасини кўрмаганман, – дед гулранганча қайта томга чиқиб кетди монтер.

Гаянинг пулини тўлаш учун газлаштириш идорасига борган Кодиралини бир йилит четта имлади.

– Ака, хоҳласангиз хизматимиздан фойдаланинг.

– Хўш.

– Жами қарзингизнинг ярим-ёлчисини берсангиз, бўёғининг текис қилиб берамиз.

– Бу пул қассага тушмайди, шундайми?

– Шундай, лекин сизнинг қарзингиз ўзилади.

– Ука, шундай йўл билан нон топиб егани уялмайсизми? Давлат пулини туя қиладиған сиздақалар қасрига тушумлар қамайиб, коммунал хизматлари чок-чокидан сўқилиб ётибди.

– Ака, одамлар илтимос қилиб шундай қилиб кетишди, Давлатни ўйласангиз, қосангиз оқармайди.

– Бас қилмасангиз ҳозирок бошлиқнинг олдиға қираман, йилит хавфсизраганча кўздан ғойиб бўлди.

Яқини билган сўхаттоҳга борган Кодиралини бир аёл чет-те тортиб қолди.

– Уялмайсанми, хотиним билан келганман, ахир.

– Давлатга ўтин билан келибсиз-да.

– Қўйингизда...

– Мадин, тушунмасангиз қўверинг. Лекин ими-жимиде бардан иш битирайлики, гоҳ ваннада, гоҳ массада муолажа бўлган хотинингиз ҳам сезмай қолсин.

– Сизга ширм-ҳай борми? Мен хиёнаткор эр эмасман.

– Ўлай агар, сиздақа...сини кўрмаганман, – дея аёл ундан йириб олди.

Кодиралининг покизаликка йўғрилган бундай фазилатини баронлар жонлиликка йўйишди. Баъзилар эса уни коммунист деп эрмак қилишди. Ахли донишлар эса уни ҳалол инсонлиқига алоқашди.

Кодирали бозор қилганда мол нарҳини туширишда ҳар қандай тартибмасин, лекин тарозини оғир қилиб беришлариға эътибор қила олмайди. Ҳар қандай шароитда ҳам бировдан бировнинг унга эл кўрмайди. Одамлар уни маҳаллада ягона дейишди.

Аммо биз бундайларни кўп, деб ўйлаймиз. Чўнки ёмон-яқини ози ҳам кўп кўринганидек, яхшиларнинг ҳам кўли элганлар кўча ташланмайди. Зеро, ҳаёт шундайлар билан бўлади. Билми шундайлар шарофати билан юртимиз тинч, яқини барокатлидир.

2002 йил.

ХОЛИС ЁРАМ «БАҲОСИ»

Газетарингизга кўркамгина бир аёл ийманибгина кириб келди. Ёраман, мақсадга қўча қолди.

– Мен шифокорман. Ишим юзасидан газетада бир неча мақола нашрлашим керак эди. Бир ҳамкасбим таниши орқали сизнинг бормоқини бўлдию... Анчагина пул сўради-да. Менинг бунга нақсоним йўқ.

– Ўзин қилибди, – дея унга ҳамдардлик билдирдим. – Мен эъза ёрдам бераман.

– Ўйб, раҳмат, – дея аёлнинг чехраси ёришди. – А-а, шундан бўлади?

– Хеч канчадан, бепул. Боз устига, сизга қалам ҳақи ҳан
берамиз.

Аёл мента бир зум қаради-да, ўрнидан шартта туриб, аяни
томон юрди.

– Сизга нима бўлди?

– Устимдан кулпаксия-у.

– Нега энди? Сизга беминнат хизмат қилгим келди, ҳоло
ўлай агар, гапларим рост.

– Нега бошқа ерда пулгли-у, сизда... Ха-а, тушундим. Ав
вал мақолани чиқариб берасиз-да, кейин бўйнимга фалон
пулни илиб кўясиз, шундайми?

– Нималар даяписиз? Бунақа фикр ҳаёлимда ҳам йўқ, – де
дим овозимни бироз кўтариб.

– Ха-а, энди мақсадингизни аниқладим. Қарайсизки, чиро
гли аёл ўз оёғи билан ёнингизга келиб турибди. Нимадир умид
қилиб, шу фикрга келгандирсиз.

– Оғзингизга қараб гапиринг, буни умуман ўйлаганим йўқ.
Қолаверса, оилам бор, бола-чақа дегандай...

– Барибир сизга ишонмайман. Кўринишингиз кўй оғзин
чўл олмайдиган кишига ўхшайсиз-у, ўзингиз фарибгар экансиз.

– Мени ким деб ўйлапсиз?

– Сизни мошеникингизни биллиб бўлдим. Мен ёрдамга
мақола чиқармайман.

У эшикни шарт очиб, қарс этиб ёлди. Мен уни ҳамон иш
тиришга уриниб, ортидан чиқдим.

– Хой, синглим, мени тўғри тушунинг.

– Бўлди-е, бетинг курсин сени, – дея биров қулагандай
югурлилаб кетди.

2002 йил

«АВАРИЯ»

Яшил «Эпики» «Автомобильная» қўчасининг охиридан
эшик ёнида тўхтади. Ундан семиз, бақбақлари осилган, қи
қизил юзгли одам кўйналиб тушди. Бу одамнинг исми-шарифи
Хошимжон, оғайнилари таъбири билан айтганда, «Мошинжон».

У шунчалар семиз эдики, машинага қандай сифаржин, деб
ўйлаб қоласиз. У оғир қадамлар билан эшик ёнига келди. Ун
томонга қараб йўғон, дўриллаган овоз билан ўшқирди.

Машина! Ҳу, Мадина қизим! Машина!

Кейин, у машинага шунчалар муҳкасида кетганки, хатто
Машина исми қизини ҳам машина, деб юборади.

Бу тўрт ёшлардаги, сочларини ёзиб олган, сариқкина қиз
тарафдан эди. Хошим ака машинасини гаражга киритди. Юви
дан кейин артинди. Сўрида сабзи тўғраётган хотинининг ёни
га югур чурди.

– Ҳэй, қоним, булун ош экан-да.

Қиз, – дедди хотини Хафиза учча рўйхуш бермай. – Хеч
ерда ўғирмас экансиз-да. Сизга машина бўлса...

– Бўлди а, машинага тил теккизма. Гуноҳ бўлади. Аёлли
қизга қорасан-да. Ҳўш, нима гаплар бор?

– Ўш аяни курсин-а, – чеҳраси ёришди Хафизанинг. – Да
вран, булун қан икита ердан совчи келди.

– Ўш, нималардан экан?

– Ўш аяни, ҳалиги, тегиримоннинг ёнидаги Соҳибахонни
қизини қан қан ади-а. Ха-а, Ҳақимжон ака-чи.

– Ҳа, булун, ўн тўрт-ўн тўрт. – анграйдди хотини. – Тилпон
қизини? Ҳа?

– Ҳу аяни, машинасининг номери шундоқ. «Тикокси» бор
ди. Аяни қилиб пачағи чиққан. Тамом. Яна ким?

– Ҳақим. Аяни боғнинг орқасидаги Ҳалимахонниқидан.

– Ҳалимахон ака деган бору...

– Ҳа, Ҳўш, ним бўлсам майли. Нимаси бор экан?

– Ҳа, ўларнинг уйини кўрмабсиз, бу дунёга келмабсиз.
Машинага иморати бор. Ҳамма нарсаси зарубежий...

– Ўш аяни, – тўтқиди Хошим ака. – Минадиганидан гапир,
қизини аянидан.

– Машинасининг? – дедди Хафиза аянинг пешонаси ти
ришди. – Машинага улар қизикшмасмиш. Аммо ўглининг ма
наси бор экан, шеккипти.

– Қизини ака хотинига бир ўқрайдию, ўрнидан туриб, нари
кетди. Аянинг келиб яна ўтирди.

– Ҳа, бўлмаса Сотиболди билан қуда бўлақолайлик – дея
қизининг гапирди Хафиза. – Анчадан бери совчи кўялпти...

– Ҳа, сенга ҳеч тушунтиролмадим-да. Унда «Запорожец»
бор. Машинасини бўлса «Пасетти» бўлсин. Хеч бўлмаса «Нексия»
бўлсин. Кейин қизимизга совчи кўйсин. Запорож ма
шинасининг доғи, қонини оёғи. Ўн тўққиз-тўқсон тўққиз. Ҳм,
қизининг кўнүклиги-чи. Энди тасаввур қил, бўлғуси қуданг

запорожида келсаю, «Эпика»нинг ёнига тўхтатса. Қўрғашлар нима дейди? Шунч қўрғашларни, товукми?

— Машина-машина, деб қизимиз ўтириб қолмасин-да, Машинаси бўлмасаям яшаётдию, одамлар.

— Хей эси паст, машинасииз хозир ҳаётни тасаввур қилиб бўларканми? Айниқса, шундай вақтда. Мана, мен, эсимни танибман-ки остида машина, — деди Хошим ака ва хотини томонга айланиб, пичирлай бошлади. — Институтда ўқиб юрганнимдаям «Волга» бўларди. Ётоқхона ёнида турарди, ҳамманинг кўзини куйдириб. Хи-хи-хи. Хеч қимта айтмаганим, эрталаб уйқудан туриб, орқага ҳам машинада бориб келардим. Ҳафиза ая шахд билан ўрнидан туриб, сабаи-пийёзи олинб ошхона томон юрди. Хошим ака қаҳ-қаҳ уриб кулиб қолди.

Хошим ака эртасига ишдан келувдимки, зашқудан бирининг бўйи узун, ёшроқ ва оппоқ соқолли кекса одамлар келиб келишди. Сўрашди. Эр-хотин уларни мулозимат билан сўрига тақриф қилишди. Дастурхон ёзилди.

— Биз Соибжонниқидан, совчи бўлиб келдик, — деди ёшлар улуғи, чой бир айлангандан кейин.

— Жуда соз-да, қани-қани дастурхонга қаранглар, — дед Хошим ака меҳмонларга чой қуйиб узата бошлади. — Ҳа, Соибжонниқидан денглар, ҳая, жуда яхши-да. Бу, Соибжондан отдан борми? Хи-хи-хи.

— Йўқ, оти йўқ, қўй ва моли бор. Яна тўртта индути ҳам бор, — деди ёшроғи шошиб.

— Хи-хи-хи, тушунмадинглар-а, айтмоқчиманки, бош қача от...

Шу вақт хотини Хошим акани имлаб чакириб қолди.

— Қани, олиб ўтиринглар. Мен ҳозир...

У хотинининг ёнига кирди.

— Ўшларниқидан ҳали тушда иккита аёл ҳам келганди, — деди хотини дона-дона қилиб.

— Хеч танимадим-а, Соибжон дегани.

— Ўзлари аввал эски шаҳарда туришаркан. Паст қўчалар яқинда қўчиб келишибди. Ўгли қизимиз билан бирга ўқиркан. Гапларига қараганда, улар бир-бирига анақарок экан.

— Қанақарок экан?

— Қўнғиллари бор шекилли, суриштирдим. Ота-оналарини ҳам бамаъни одамлар экан. Маслаҳатлашармиз, деб хўрсанд жўнатдим. Ҳафа қилманг.

Қани, аёл бўлма. Машинаси бор эканми?

Дастурхон машина эсиниизга келади. Шунисини сўраш қўнғилларини, — деди Хошим ака.

Бу вақтда қўнғиллар ҳам ўзаро пичирлашибди:

— Эҳ, нимага олиб бораётганини сездингми? — деди кекса ака.

— Ҳа, таъминан, — деди Хошим ака.

Қўнғиллар турри айтишган чоғи. Машинага жонини ҳам тилиб келарди. Агар машинаси йўқ, десак, бекор қайтамиз. Бу вақтда қўнғиллар турди. Унда ёшларнинг уволига қоламиз-а.

— Айтсанми?

— Ҳа, таъминан, шонтиришни айт.

— Ҳа, таъминан, таъминан. Қалламга бир фикр келиб қолди. Таъминан, нима бўлса бўлар. Таъминан, бир...

— Ҳа, таъминан, таъминан. Қалламга бир фикр келиб қолди.

— Ҳа, таъминан, таъминан. Қалламга бир фикр келиб қолди. Таъминан, нима бўлса бўлар. Таъминан, бир...

— Ҳа, таъминан, таъминан. Қалламга бир фикр келиб қолди. Таъминан, нима бўлса бўлар. Таъминан, бир...

— Ҳа, таъминан, таъминан. Қалламга бир фикр келиб қолди.

— Ҳа, таъминан, таъминан. Қалламга бир фикр келиб қолди.

— Ҳа, таъминан, таъминан. Қалламга бир фикр келиб қолди.

— Ҳа, таъминан, таъминан. Қалламга бир фикр келиб қолди.

— Ҳа, таъминан, таъминан. Қалламга бир фикр келиб қолди.

— Ҳа, таъминан, таъминан. Қалламга бир фикр келиб қолди.

— Ҳа, таъминан, таъминан. Қалламга бир фикр келиб қолди.

— Ҳа, таъминан, таъминан. Қалламга бир фикр келиб қолди.

— Ҳа, таъминан, таъминан. Қалламга бир фикр келиб қолди.

— Ҳа, таъминан, таъминан. Қалламга бир фикр келиб қолди.

— Ҳа, таъминан, таъминан. Қалламга бир фикр келиб қолди.

— Ҳа, таъминан, таъминан. Қалламга бир фикр келиб қолди.

— Ҳа, таъминан, таъминан. Қалламга бир фикр келиб қолди.

— Ҳа, таъминан, таъминан. Қалламга бир фикр келиб қолди.

— Ҳа, таъминан, таъминан. Қалламга бир фикр келиб қолди.

— Ҳа, таъминан, таъминан. Қалламга бир фикр келиб қолди.

— Ҳа, таъминан, таъминан. Қалламга бир фикр келиб қолди.

— Ҳа, таъминан, таъминан. Қалламга бир фикр келиб қолди.

— Ҳа, таъминан, таъминан. Қалламга бир фикр келиб қолди.

— Ҳа, таъминан, таъминан. Қалламга бир фикр келиб қолди.

— Ҳа, таъминан, таъминан. Қалламга бир фикр келиб қолди.

ни ҳеч ким билмасди. Бир ёқдан «алдаб кетса-я?» деган ун ичини келирарди. Иккинчи ёқдан ҳеч ким эшитмаган машина бўлса, қандай яхши, дедя хузурланиб оларди.

Келин-куёв никоҳдан ўтадиган кун етиб келди. Куёв то мондан иккита «Нексия» ва иккита «Ласетти»да келишди. Хошим ака ханг-манг бўлиб қолди. У эшитган, тасаввурини сиғдириолмай юрган маржадиги машина йўқ эди. Шу пайт куёв наварлар сафиди ўша, совчи бўлиб келган ёш йигитни кўриб қолди. Имо билан чакирди. Сўрашишди.

— Бу, ука, куёвнинг машинаси кўринмайди.

— Ие, ҳў ана, кетяпти-ку, — илжайди йигит.

Хошим ака атрофга олазарак тикилди. Куёв-келини кўлиқлашиб машина томон кетарди.

— Ҳазиллашяписими, ука? Қани П-икки-бир-бир.

— Ҳў ана, кетяпти, — деди йигит куёвни кўрсатиб. — Пилда кетяпти, 2-иккита оёғи бор, 1-1-бир қадамдан босади. Тушун дингизми?

Хошим аканинг юзи оқариб, тили қалимага келмай қолди. Куёв-келинга «ок йўл» тиллашни ҳам унутди. Бу вақтда машиналар сигналларини чағлиб қўчаларни тўлдириб жўнашди. Унинг оғзидан шу сўзлар отилиб чиқди.

— Тўйни тўхтатаман!

— Хай-хай, шайтонга хай беринг, ука! — инсофга чақирди маҳалла оқсоқоли.

Хошим ака ҳарсиллаб уйга кирди. Хотини унинг рангинини кўриб ажабланди.

— Дадаси, шундай кунда кулиброк юринг.

— Совчилар роса чув туширишди-ку. Хе П-иккинг билан бирга... — дедя Хошим ака ўз пешонасига тарсиллатиб урди. Энди унинг оқарган юзидан олов чиқиб кетди.

— Вой, сизга нима бўлди? — деди хотини кўрқиб.

— Авария бўлди, хотин, авария!

2003 йил

АҚЛАМИЛИК БАЛОСИ

Илм-фан, адабиёт ва санъатта илтиёк Хушнудда тонг дошларига нисбатан барвақтроқ уйғонди. Бунда албатта ота

қизларнинг ақламати катта бўлди. Улар айрим волидаю, падарлар синарди унингларига ширинлик-у, ўйинчоқлар ташишдан кўра, улар кўпроқ китоблар тухфа этишни афзал деб биларлар. Шу боно, у бошқа болаларга нисбатан билимлироқ кўриб қолди. Лекин уни ишлатишда ҳали меъёрни билмаган болалар ун ақиллар ҳам чека бошлади. Бу бутун ҳаётида ун тушга айланди.

Бир катта давралардаги бахсларда катнашиб, қалтак ост-остона юлган Суротнинг ачинарли ҳолати бошига тушмаган бўлса да, у ҳам бу борада кўл кўргуликларни кечирди. Бундай катта калтаб йиғилдек юз берди.

Билганин синфда ўқиётган болакай ёш ўқитувчига уч мар-мар талфис берди.

— Ота, Навоий билан Бобурни алмаштириб юборяпис.

Унинг талфисдан кейин тоқати тоқ бўлган ўқитувчи унинг кўнгалдан чўзиб ташқарига олиб чиқди. У ёқ, бу ёққа қараб кўриб туради?

— Яъни, кўришда алашдим?

— Қайна ермида, айниқса, туғилган ва вафоти саналарида... — қўнгалдан қочди?

Қўнгалдан ақлиб берди. Ўқитувчи унинг хозиргина чўзган қўнгалларини синаб қўйди-да, деди:

— Энди, Хушнуджон, программа катта. Адашиб кетаркан-канда, Лекин буни секин, синфдан ташқарида, дарсдан кет-кетдан кўнгалдан қочиб бўлади-ку. Болалар олдида...

Ҳў, у бундай қилмади. Чунки у бошқа болаларнинг ҳам кўнгал билганига эга бўлишини хоҳламасди. Қўлоқлари ҳам ун қўнгалларидан каттайиб борарди.

Маърифат тамомлаб муҳандислик олийгоҳида ўқиётган Хушнуд ота-онаси уйлантириш пайга тушди. Бунда ҳам у ақл қаволларини келтириб чиқарди. Аввалига бечора оила болаларини «Ўзимиз пиширган ол...», дедя кўл қовуштириб турарди. Аммо Хушнуд тобора қулоқшондан чиқиб борарди. Лекин унл ҳар гал қиз кўргани чиқканда ё ўзи хурпайиб кетган ё келини бўлгувчи қочиб кетган бўларди. Аммалари ҳам қўнгал қоринишди.

Бир кун шундай учрашуга чиққан йигит қизни мак-табга етказиб қолди. Одатда йигитлар қизларни болаларга, турмуш-ишқонларга бошлагувчи эди. Улар ортидан ҳар икки тарафнинг аммалари ҳайратда қараб қолдилар. Қиз ҳам «Бу

жинни бўлганими?», дегандек унинг ортидан хушламанини эргашди. У қизни география хонасига олиб кириб:

— Қани, Махлиёхон, Ўзбекистонни кўрсатиб юборини, деди картага ишора қилиб.

Хам эсанкираб, хам жаҳлланган қиз мактабдан қочиб чиқди. Хушнуд ҳукм чиқарди: Ўзбекистонни кўрсатиб беролмаган қиз мента муносиб эмас.

Бошқа бир қиз билан учраштирганда:

— «Ўткан кунлар»ни ўқиганимиз? — дея сўраб қолди.

Қиз ўқимаган экан, у хам кун тартибидан тушди. Яна бир кун ияги «номозод»дан «Амир Темури биласизми?», дея сўради. Билмас экан — у хам хотинлиқка нолойиқ топилди. Нолойиқ топилдигина эмас, тутказилган гул хам ундан тортиб олинди.

Бундай чегараси йўқ машмашалардан тўйган она охири ёрилди:

— Хой бола, қизга харидор куёвмисан ё ўқитувчини ишга олаётган мактаб директори?

— Ойи, оддий саволларимга жавоб беролмаган қиз билан кандай қилиб бир умр яшайман?

— Вой ўлмагув, қиз кир ювиш, овкат қилиш-у нон ёпиш билса бўлди-да. У сенинг ўкувчингмики, хар қуни савол-жавоб қилиб ўтирсанг...

Хар туғул унинг хам муносиби бор экан. Бу борада у Хушнуддан хам ўтиб кетди. Ўқув юртларида ўқимаган бўлса-да, шундай ғазаллар ўқидики, Хушнуд унга махлиё бўлди-қолди. Учрашув сўнгида хатто четпарига Саъдий хикматлари битилган рўмонча хам ҳада этди. Ўша қиз унинг умр йўлдоши бўлди.

Хушнуддан ҳамкасблари хам беэор эди. Унинг туғилушдан савол бериб қолишдан ёки унинг олдида «ковун тушириб қўйишдан чўчиб ўзларини олиб қочиб юришарди. Айниқса, у «Техник ходимга адабиёт-санъат-у, тарих нега керак?», дея ганларни аяб ўтирмасди. Бир қуни тушлик пайтида ҳамхонани билан кино санъати борасида суҳбатлашиб қолди. Ҳал айланиб аввалроқ вафот этган машхур ўзбек артисти тўғрисида кетганда шериги «хол қўйиб» қўйди.

— Хақиқатда зўр артист-да, лекин янги кинолари чиндан қолди-я.

Мириқиб суҳбатлашаётган Хушнуднинг томоғига бир нарса тикилгандек хиппа бўғилдию, аранг деди:

У анди ўйинмайди...

Бир кун уларнинг ишхонасига лектор келиб Амир Темури ҳақида маъруза қилди. Лекторнинг бир соатлиқ нутқида Амир Темури кун 17 марта тақдорланди. У хар гал Амур Темури, дер, қолди Амир Темури дея тузатарди. Лектор ўттизинчи марта тақдорланган, анча тўғри талаффуз эта бошлади.

У бирини муҳандис бўлишга қарамай, хар соҳадан яхши-йаман маълумотга эта эди. Айниқса, миллий қадриятлар, маънавият ва соҳаларда анча зукко эди. Шунинг учун атрофдашлар уни «Даҳо», «Мавлоно» деб аташарди. Бинолар қадриятлари, бул бўйларидати нотўғри ёзувлар хам унинг таълимидан қочиб қутулмасди. Ўша ёзувлар ўнганмағунча тўғри-қувватларни тинчитмасди. Бир олим уни шундай дея аташарди:

«Шунинг шундайлар бор-я. У санитар, жамиятдаги инсон у ёрларни тозалаб юради...»

Дарин Хушнуд аканинг ёши улгайган сари, қолаверса, таърифнинг жини сўймайдиганларнинг қўллиги боис асабларига қарай, тез-тез хасталанадиган бўлиб қолди.

«Айи кесовуридан» тушгандек бўлган Хушнуд акага бир катта-кичик ташланиб қолди.

Унинг унингнинг даражанигидан қўяверманг-да, ўз шайларини пушта билсак бўлди-да, — дедию бағога қолди.

Амалга ўз ишчилигини хам яхши билмайсиз. Иккинчидан, қавалар қолди қўйи. Футболдан йироқ бўлганингиз боис, қавалар футбол ишқибози бўлмиш бошлиқ машинасидан ўсал қавалар тутириб юборилганингиздан сўнг ўлиб-тирилиб шу спорт турани ўрганингиз-ку. Нега энди ҳеч бўлмаса хар бир фуқаро билан келган бўлган, унга миллатлар олдида хижолатчилиги қавалар билан баробар бўлган оддий қадриятларимизни, адабиётимизни ва санъатимизни биллишдан, ўрганишдан қочасиз?

«Ушбу тақсирда атрофдашлар — қариндош-уруғлар, қўғиш, ҳамкасблари у, бу нарсаларни ўрганиб қўйишга тиришади», Хушнуд аканинг тилига учрашдан, тўғриси, каттик қариндор.

Топида қотини унга анча маслақдош бўлса-да, баъзилар у хам эрининг «қилмиш»ларидан дод дедорай дерди. Қавалар, қавалга харидор бўлган йигитларни минг чиғирқидан қавалларни унинг жонига терди. Куёвлиқка номзодлардан бир қавалга ўқитувчиси экан. Уни хўл «тафтиш» қилгач, бир

Неча конунгни билмаганлиги учун, «Чала укутувчи кутёни булар олмайди», деди. Яна бир буглуси куёв одам анатомияга билмагани учун унга ҳам ўзининг «йўки!» мухрини босди – «Бу ёвингиз жароҳми ёки кассоб?». Дейишларини хохламайди.

Шундай холлардан Хушнуд аканинг тоби тобора ёмонлашарди. Бундай ножоиз холлардан ўзини эхтиётлаш керак, ўнакишгандек рўпарасидан чикиб қоларди.

Узоқроқ танишларнинг бириникидаги зиёфатда унинг китоб жавонидagi турфа хилдаги чиройли муқовали билан адабиётлари кўриб кўзи куванади. Улардан бири Драйвернинг «Америка фожиаси» романини кўрсатиб:

— Буни ўқиганмисиз? — дея сўради.

– Ыйк, – деди уй эгаси.

– Манову, Жек Лондонни-чи?

Хушнуд аканинг фезлидан беҳабар уй соҳиби донгилни айтиб қўя қолди:

— Каякда? Хеч бирини ўқимаганман. Бу абадий китоблар уйни безаш учун-да...

Адабий сўзи билан абадий сўзининг фарқига боришдан катта китоб жавони эгасининг гаплари Хушнуд акага қимматли тушди. У бир йўла ётиб қолди. Энди хотинига қийин бўлдики, Унинг олдига келадиганларни зимдан «тафтиш» қиларди-да, қовун туширувчи думбуллардан эҳтиётларди. Аммо... Таннишларидан бири уни кўргани келди. Келмасам бўларкан, у шайётганини, бир ёзувчи юбилейига бориши кераклигини тани орасида қистириди.

– Кетяпман-у, шеърларини ўқимаганман-да. Сўз беринд қолишмасмикин?!

— У шопир эмас, носир.

– Йўқ, Носиржон эмас, Камолжонни юбилейи.

– Ухх, – Хушнуд ака юрагини чангаллаганча унга эшнини кўрсатдию, ўзи...

2011 Q44

МЕНИНГ ДАДАМ ОДАМ

Аскарбек кўчага чиқиб кетар экан, дарвозахонада турли ховли саҳнига яна бир бор разм солди. Ҳамма ёқ тоза, помидор ва ўлчада бир гурулданди-да, кўчага чиқди. Уйи ёнидан оқиб

«...и агар ёқалаб ишга кетар экан, кеча тунда ўзи ташла-
ди. Бир тун оқибат тўла қолларга қараб кўйди. «Ха, сув озайиб,
қолларимдан-да, ишқилиб бировлар биллиб қолмасин-да.
...»

Уш пайт сувининг ўртасида уюлган қоллардан туғун-
га қараганда бир нарса бўғалиб чиқиб ҳавога ўрлай бошлади.
Қарагандай қаминишларини кўриб Аскарбекнинг кўзи чаноғидан
қай қандай даб ортига қарай-қарай қадамини тезлатди. Энди
қандай қоллар бир ерга тўпланиб катта уюмга айланди-да,
қандай қоллар уайдан кичикроқ уюмчани чиқарди. У тик-
қараган. Уюмча қол-қора тусда бўлиб, унинг буй-бастидан
қай қандай ўқилиш суюклук оқиб турарди. Шу онда катта уюмдан
қай қандай бир нарса кўтарилди-да, серрайиб тўхтаб қолган
серрайиб кўрсатди. Халиги кичик уюмчага жон кириб, суви
қай қандай Аскарбек томон кела бошлади. У энди жон ҳолатда
қай қандай уюмча ҳам тез юриб унга етиб олди. Шу пайт
қандай қоллар деган сўз чиқди. У хану манг бўлиб кўрка-писа
қандай қоллардан. Аълоий беданидан тер куйилди.

балчиққа ботирилган чириган латталарга бурканнинг қўланса хид анкиб турган танаси кеча сувага отган ичанлар сингари қўл-оёқда тебраниб турарди. Бошидаги сочи ҳам негадир унга таниш. Ҳа, тунув кунги ўзи ташлаб юборган харом ўлган бузоқнинг терисига жуда ўхшарди. Бутун тана сида минглаб чувалчанглар-у, итбалиқлар ўрмаларди. У нима «Дада», деди-да тебранаётган қўллари билан Аскарбекни қучмоқчи бўлди. У нарига қочди-да тўнғиллади:

— Қоч-е, сенинг қанақа даданг бўлай?

— Ойим айтдилар. Ҳў, анаву сувада хозиргина тунибди Ойим сизни кўрсатиб: «Даданг ўша, унинг ортидан бор», деди Норасмий «ўғил»нинг саситан сабзидек бижиб турган бўлини қараб кўнгли алағда бўлдию беихтиёр бакириб юборди.

— Нима? — Аскарбек энди орқа-олдиға қарамай қолса бошлади. Унинг миёсида минг хил ўй-фикр гужгон ўйнади «Қанақа дада, қанақа ўғил? Энди нима бўлади? Қўранлар нима дейди? Ундан қандай кулупаман?»

Антиқа ўғил ҳам унинг ортидан қолмасди. Учиб юрадими ей — унга бир пасада етиб оларди. Бу вақтда улар шаҳарнинг тавжум ерига келиб қолишганди. Бўйинида фотоаппарат билан салмоқлаб қадам ташлаб юрган суратчи Аскарбекка суз қолди.

— Суратта оламан. Икки дақиқада чиқади.

— Ҳўп, дадам билан олиб қўйинг, — деди унинг ёнида пайдо бўлган уюмча.

Суратчи бир Аскарбекка, бир «ўғил»га қараб турди-да, тезлик билан қочиб қолди.

«Эй Худо, ишга кеч қоламан-у. Анову нухсани қандай алаш тирсам экан? Ҳа, анову дўжонга кириб олсам-чи?» У юзунб дўжон ичига кириб олди. Ҳом ўйлаган экан. Нухса эми ёлғизлиги ашиқни осонликча очиб кириб келди. Анграйиб қолган сотунича

— Менинг дадам, — деди.

— Ишонманг, у мен билан эмас. Қайси гўрнинг матоҳи, бин майман...

Дўжончи уни кўриб аввал хонанинг нариги бурчига қочди. У ердан туриб ёлворди:

— Жон акажон, бунингизни олиб чиқиб кетинг. Агар шеф келиб қолса, баптога қоламан. Халиям манавиларни тозалашни айтиш — деди чўлдек тиланинг балчиқдан ифлосланганини кўрсатиб.

Ноилжон қолган Аскарбек қўчага йўналди. У ишонган яқинлашганда, «ўғил»ни бир амаллаб адаштирди-да, бинига

қўли тозалашни кўриб олди. Енгил нафас олиб хонаси томон юрди. У хона, кўпонасида турган эркактойига кўзи тушди. У фойеда қўранлар кўнглини тўртган хотин-қизларга қарата деди:

— Менинг дадам.

Давлар аёл-вой солганча чувиллашиб хоналарига қочиб қўран кетди. Сап ўтгач, бирин-кетин хоналарини қия очиб қўранларни чиқаришганча гап ота бошлашди.

— Аскарбек, ёна, ёмонсиз...

— Бунинг каердан толданингиз?..

— Кўнж берман деса...

— Ҳа, бериш, — дон жериқди Аскарбек. — Бунинг танимайман.

— Қўранларнинг олди.

— Дада дедимки-ку, — деди шаддодроғи.

— Ҳа, қон шўни тушунмапман.

— Қон, дадо, ишонган аканинг кўриб қўй. Қайси ахлатхона қўранлар келдикини?

Аскарбек қонасида нухсаси билан қамалиб ўтирди. Қўранлар аёл қонани, кейин бутун ишхонани чулғаб олди. Қўранлар қўранлар унинг қонасида кўрқа-писа мўралаб деди:

— Аскарбек, сиз қотаверинг. Аванингиз билан ҳам разбо-разболаб олиб оларсиз. Бунақа, ишга еталаб келманг.

— Аскар, Миром Алиевич, у менга ҳеч қим эмас...

— Қўранлар берибди. Лекин нимага именна сизни дада дедимки тушунмадим.

Қўранлар билан Аскарбек уйга отланди. Йўл-йўлакай учраган қўранларнинг четта чиқишар, ортидан бақрайиб қараб кетди. Ундаги можабро хаммасидан ошиб тушди:

— Тўнғилнингизни билардим. Лекин бунчаликка борасиз деб қўранларнинг...

— Нима келман, бу ўзи...

— Қўранларнингизга яраша-да.

— Қўранлар дедимки? Қанақа қилмиш?

— Ҳа, қон тонасииз ҳамми? Хаммасини қўшчиларга айта-айта, қўранлар билан қандай олиб олиганингизни ҳам...

— Ҳа, қонин, тава қилдим...

— Дадам, қон дадаси. Сизга нима бўлди? Қўлимни қўйиб қўранлар...

Аскарбек кўнгли оудию, дабадустдан каерда ётганини айтишди. Бироздан кейин ўзига келгач, ўрнидан даст қўранлар деди:

- Эски кийимларим қани?
- Нима қиласиз, ярим кечада?
- Анови ахлатларни чиқариб олай. Сув келиб оқизиб кетмасин.
- Эрталаб қиларсиз шу ишни.
- Йўқ, Ҳозир, – у бир кўлида фонар, бир кўлида чуқур ёлан анхор томон кетди.

2011 йил

«ДИРЕКТОР УЧУН БОМБА»

Ишдан қайтган Қосим Зокирович шохона дарвозасидан кирар экан, кит-қизил фиштол устида шабадада у ёқ-бу ёққа тебранаётган варақчага кўзи тушди. Қизикчи уни олди. Унинг бир четида «Директор учун бомба!!!» деган биттик бор эди. Аввалига фикимлаб ташламоқчи бўлди. Кейин детектив асарлар ишқибози бўлган, шу мавзудаги кўплаб китоблар ўқиган ва фильмлар томоша қилган катта ташкилот директорининг авзои бўзилди. Унинг хаёлини хунук ўйлар буткул эгаллаб бошлаганди.

Бу вақтда машина ва дарвоза овозини эшитган Сокинабону одатига салом берганча эрига пешвоз кела бошлади. Ҳали фикрини бир жойга жамлаб ололмаган, фиди-бидини кўлайтиришни истаманган Қосим Зокирович кўлини куйдираётган коғозни фикимлаб чўнтагига солди. Сокинабону шашин пастрок бўлган эридан ташвишга сўради:

– Тинчликми, дадаси, рангингиз бир ахвол?

– Чарчабман, чоғи, – у кўлидаги папкани хотинига тутқаниб, ичкарига шошилди.

Кийим алмаштираётганда ҳам, бет-қўлини юваётганда ҳам «Директор учун бомба» ёзуви хаёлидан кетмади. Энди бу сўзлар дахшати унинг бутун вужудини чулгаб борарди. Шу бир неча дақиқа ичида унинг миёсига ўқиган китобларини, кўрган кинолари воқеалари ўрнаша бошлади. Машиналарга қўйилган бомбалар, хатжилдада жўнатилган портлаткичлар, озиқ-овқат ичида юборилган ажал уруғлари... Уларни ўқиган экан, беихтиёр ўзига ўзи савол бера бошлади. Нета? Бу саволлар кетидан унинг бир дунё ғунохлари уймалашиб келди. Уларни тан олмай хаёлидан қувди, унуттишга ҳаракат қилди.

Қосим Зокирович билган босинқириаб чиқди. Тушлари худди детектив романиларидек бўлди.

Қайсига нима бари ҳодимларни кузатиб юрди. Ҳеч қандай шубҳали белги топа олмай ўйга қайтди. Ниманидир ис-тифоти билан қонасига кирдию, ёзув столи устидаги кечагидек қўлдан қўллар битилган коғозга кўзи тушди. «Бомба» эсдан қолди. Уни ҳам олдию, апи-тапил чўнтагига тикди.

Унда ҳеч қим қирмадимми? – сўради хотинидан туйқусдан.

– Тинчликми?

– Қирмадимми?

– Йўқ, унинг кирганимиз. Нима бўлди, ёрилсангиз-чи?!

Қосим Зокирович жавобсиз ўйга толди. Демак, ўғлининг қўлидан қонасига ташлаган. Энди оила аъзоларига қандай айтишди? «Яхшики, ўғлим кўрмабди, бўлмаса паника қўзғаб кетарди...»

Дадаси, дадаси, нега эшитмайсиз? Овқатни солайми?

А. ҳа, ҳа, Ҳозир, – у хаёлан кўча томон юра бошлади.

Дадаси, қайсига?

А. ҳа, эсини кўрсин, – у гандирақлаганича сўри томон юра бошлади.

Дадаси, кечадан бери бошқачасиз, – деди Сокинабону. Қосим Зокирович – Нима бўлди? Менга айтмасангиз, кимга айтмади?

Бет-қўли, нш кўл, – дейишдан нарига ўлмади. Эрталаб-дан кўл-қўлида ҳам жимжиттик ҳукм сурди. Факат куйидагича кўнради, берилди: «Эшик ва деразаларни беркитиб юрин-тин, эшик кўнраётганга жавоб берилмасин», «Кўчага қўнраётган, ёллар ичкарига киритилмасин». Бусиз ҳам таш-вишга тушиб қолган уй бекаси баттар хавотирга қолди.

Қосим Зокирович кирар экан, шофёрига тайинлади: «Машинани қўнраётган қўнраманг, ипожи бўлса, доим ичида бўлинг».

Қосим Зокирович ҳам «Хўш, дедию таажўбланганини яшира ол-май юрарди».

Қосим Зокирович жимманг, тушликни қабулхонада қилинг. – Бу кўнраётган берилган буйруқ эди. У ҳам савол назари билан қосим Зокировичга қаради.

У қосим Зокировичга яна хаёли нохуш ўйларга кетди. «Бом-ба, қосим Зокирович кўнради? Осон экан-да? Тўхта, ҳеч ай-борманми? «Торажурмисан?» «Ҳа», деди ички бир овоз. «Кей-инки кўнради бирорта ҳодимни ишга белул қабул қилдингми?».

«Йўк», деди ички овоз. «Ташмачимисан?» «Ха», деди ички овоз. Аввалги ўлқондек ютганларингни кўйиб турайлик, кунга кеча олиб келинган янги дастохларнинг тўрттасини кўфча чехинга ташининг бор гап. «Ахлоқсизмисан?» «Уҳҳу», деди ички овоз. — Менинг хиёнатларимни билса, хотиннинг ўзи бомбанинг устига ўтиргизиб қўйса керак. Тўхта, бу огоҳлантириш бўлмасин. Балки унглишим учун фрунт беришга тандир. Ха, дастохларни қайтариб олиб келишдан бошлашим керак. Анави, коровул тоға ғалати қараш қилганидан. Ха, детектив асарларда жосусларнинг кўчиглиги шундан буюрди киб кишилари бўлади. У чолдям бир гап бор».

Кечки пайт ҳеч ким йўғида дастохларни келтирди.

— Шу, тўрттаси таъмирталаб чиқиб қолувди, тузатгани, деди коровулга сўрамаса ҳам.

— Сиз бошлиқсиз, ўзингиз биласиз-да! — Коровул шундан дедию, ичида ғўнғиллади. «Отчет бермасдию, уни нима жон урди?».

Эртасига пора завазига лавозимини кўтарган ички нафар бўлим бошлиғи, ишта қабул қилган беш нафар ходимнинг пулларини ими-жимиде ағаларига қайтарди. Савол нафар билан қараганларга «Ишинглар харажатсиз битди», деб кўн қолди. Баъзилари ичида тасанно айтса, айримлари «Кимни бўлганими?» дея минғирлашди.

Қосим Зокирович шитоб билан ишлашда давом этарди. Беш йилдан бери сихаттоҳга йўланма ололмаётган ун ходимни зудлик билан дам олишга жўнатиб юборди. Тўй қилиш ёр дидан ёрдам сўраб кирган фаррош аёлни қўруқ қайтарганидан «Фаррошлар ҳам опасный халқ» деган қарорга келган Қосим Зокирович аёлга мўмайгина моддий ёрдам кўрсатди.

Шу кунларда у дўсти билан тушлик қилиб қолди. У гап ора сида қадрдонига шундай савол берди:

— Ҳозир бир-бирини ёки масалан, бошлиқларни портлатиб юбориш мумкинми?

— Нега сўраялсан? — хайрон бўлди оғайниси.

— Биласан-ку, шундай мавзудаги китобларни кўп ўқийман. Қизиқаман-да...

— Аввало, бизнинг замонда бу, қийин масала. Иккинчидан, тўғри қориб, адолатли иш юритсанг, ҳеч нарса бўлмайди. Аммо одилликдан чекиниб жонидан туйдирсанг... булнинг мумкин. Изинга тушиб қолса, бундан осони йўқ. Хатто ту-

...портлатишни билдирмай костюминга ёпиштиришса бу тасаввур бомбачани ботиканга қоллаб қўйса бўлди-да... баабобни пақ, тамом-да...

Бу таъбирдан кейин Қосим Зокирович янада эҳтиёткор бўлиб қолди. Тўрттадан унда қиладиган бўлди. Хайдовчисига сезайр-биз қозоннинг ичинини ташини обдан кўздан кечириб кейин қозонни қайимларини, пойафзалини ҳар кўни алмаштирар, қозонни ўнidan навроққа — омборхона томонга эггиб қўярди. Қозондан бую, қочқурун бир ховлини айланиб чиқар, ишдан қайтган дарвоза ва дөвор атрофларини эринмай текшириб қозонни ўнidan хайрон, аммо саволлари жавобсиз қоларди. Ўнidan аса унинг тафтиш қилишда давом этарди. Бугун қозондан фаровулда мажлис ҳам ҳаммани хайратга солди.

— Қозонлар, — деди у. — Ишхонамизда ошқоралик йўқолиб қолган бошлиқини-ку, ҳеч танқид қилмай қўйдинглар. Бунга қозондан, бую, қозондан чек қўямиз. Қанақа камчилиқларим биз паровулга айлдинглар.

Қозондан тараша тушгандек бўлган бу гаплар ҳамманинг қозондан қўлула солди. «Ха, қимгадир ўрин бўшатиш керак, бу қозон, қўнлиқининг кўнлидан шу гаплар ўтди. Зап сув

күйгәндөк жимжит эди. Бошлык кистайвергач бир-икки шартан лари ботинмайгына сүзгә чыкышты. Дам олиш хонаси йүзүнә маошлар пастлиги, иш шароитлари ёмонлиги... күйүнә анча-мунчасининг хасратидан чанг чикди. Гапирганлар жөн нараса уэгармаслигини, аксинча уэлариға ёмон булганын хам билишарди. Йүк, эртасига хам, индинига хам улларга жөн нараса булмади. Аксинча, камчиликлар тузатила бошлангач Эртасигаёк каровсиз катта хона дам олиш учун тармилгана бошланди, маданий ва спорт жихозлари келтирилди...

Анча хотиржам булиб колган Қосим Зокирович уйга келдию... Дарвозасининг бир четига «Бомба! Бомба! Бомба!» дөя уч марта ёзиб күйилган эди. «Воҳ» дөб бакирдию атрофига караб-караб уэини ичкарига урди.

У тунда чўчиб уйғонди, кулосига «чик-чик, чик-чик» дөген овоз эшитилди. «Бу бомба-ку!».

— Нима у, чиккилаётган? — ваҳима билан сўради.

— У ахир соат-ку, — деди малопланиб эрига кўшиниб уя полмаётган Сокинабону...

Кечаси билан инграб чиккан бошлык эртасига яна мәнәтә ташкил этди.

— Яна нима килай? Мөндан яна нима истайсизлар? Ёа пиринглар, хаммасини бажараман. Факат, факат, — дөдә дуадуқланди.

Залда бапанд овозда гала-говур бошланди.

— Хаммаси яхши.

— Сиз зўр рахбарсиз.

— Камчиликлар йүк.

— Унда неға, неға яна... — у йигламсирай бошлади.

Ходимлар бир-бирига хайронлик билан каради. Хөч нәр саға тушунишмай елка кишилди...

— Эй-й, — дедию Қосим Зокирович мажлислар залидан оти либ чикиб кетди.

Хонасига кириб бошкарма бошлиги номита ишдан бушаш хақида ариза ёзди. Рахбарлик килишини вақтинча ўринбосарига топширдию пиеда уйига жүнади. Воқеадан вокиф булган Сокинабонунинг фиғони фалакка чикди. Анри, «ёрилиш»та мажбур булди. Варақларни ўкиган Сокинабонунинг аввал ранги оқарди, сўнтра дир-дир титраганча нолә килди.

— Вой, дадаси, энди нима булади?

Көпчүлүктөн, чарчадым, — деди Қосим Зокирович ўринга келдию айтканлар экан.

Көчөгә кириб колган ўгли ота-онасининг ахволини кўриб келгәнәк тушди. Хол-ахвол сўраш учун оғиз жуфтлаган ўглининг ахвалини титраб турган кўлидаги варақларга тушди.

— Не, мөнәк өзгилган хатлар-ку. Булар сизда нима киләпти? Күрәш нимәлигини биласанми? — сўради дахшат билан әр кәстә.

Бу шартонининг мөнтә өзгәндәри-ку. Бир дискини доим кәстә ачыраб күйилман. «Директор учун бомба» дөген кино. Күрәш сәвәб ороҳландириб өзгәндәри-да. Көчә дарвозамизга кәчә кәттибди, жинни...

— Нимә, урток, диск, кино... — жазавәгә тушган Қосим Зокирович ўтән томон шахд билан бир-икки кадам ташладиди, күрәшкәй оғанди...

2011 йил.

«КҮЗИНГНИ КАТТАРОҚ ОЧ...»

«Бир кўшиқлар» ижроچиси Хониш Хиргойининг янги катта каттароқ оч» кўшигининг яратилганини эшитиб келгәнәк ахволроқ олиб қочш, у билан сўхбатни «Салламо» баёридаги тәврик чоп этиш мақсадида унинг хузурига чоп-кәтти.

Каттамақал қондәлоннинг дабабали мөхмәхонасида уни кәчә кәтти. У бир пайт кўлида диск билан фирт маст холда кәчә кәтти. Муаллаимини айтдим-у, диск кўтариб олганининг кәчә кәтти сўрадим.

— Ахир, нини кўшиқни эшитарсиз? — деди у норози оҳангда кәчә кәтти.

— Не, қолгән ижро этиб бәрарсиз. Бу ер катта майдон ёки кәчә кәтти эмәс-ку.

— Не, сиз унимәзликсиз. Прессәгә ёзиб юборман-у, бир кәчә кәтти күй. Овоз йүк, шу матоҳ булмасә копәйкалик кәчә кәтти.

— Нимә кўшигиниз, — дедим гапини чўрт кәсиб, хафсалам кәчә кәтти ширмай.

— Не, бу кәчә булшис аниқ. Шуниси диққатта сазоворки, хәр бир кәчә кәтти сўи кўзинги каттароқ оч, хитоби янграб туради.

Масалан,

Бу чархалак дунёдир, бўл эхтиёт,

Кузингни каттарок оч!

Чор-атрофинг фарибгар, бўл эхтиёт,

Кузингни каттарок оч!

Шундай кетаверади.

– Бу хитингиздаги қайтариқлардан томошабин хит бўлиб кетмайдими?

– Кузисиз-а, мухбир ака! Аввал ҳам накорат деган нарсалар бор эдию...

– Ха, уларда тўрт каторда бир накорат бўларди.

– Эх, мухбир ака, ҳозир давр ўзгарди, қайтариқлар анъанага айланди. Эрақ кушиқчилардан биринчи бўлиб бу жасорат Жалил Халиповда сезилганди. Ўшанда у Ўндош пашай сўзини 22 марта такрорлаганди. Сўнгра Собир Тўра Соғинадингму сўзини 30 марта қайтариб рекордни янгилади. Кейин Талъат Собитов Хайр, энди, сўзларини 40 тага чиқарди. Анчагача рекорд янгиланмай турди. Сўнгра бунга Салим Комилов журъат этди. У Шафқатсизсан сўзларини 55 тага етказди. Хасан Хусанов эса Бекорларни айтибсанни 63 тага олиб борди. Ҳозир шу рекорд бўлиб тургани Менинг кушиғимдаги Кузларингни катта оч сўзларини 75 тага етказдим, Менимча, бу рекордни анча-мунчаси бошқа ўтишингиз урдасидан чиқолмаса керак...

– Аввало...-дея оғиз жуфтлагандим, у гапимни бўлди.

– Дёл кушиқчиларнинг ҳам бу борадаги рекордларини эшитиб олинг, керак бўлиб қолар. Бу борада илк бор Хафизахоним рекорд ўрнатганди. Кутавериб ўлдиму сўзларини 30 тага чиқарганди. Кейин Тамуза Хақимова Кенмасанг, баттар бўлни 35 марта қайтариб рекордни янгилади. Шу тариқа уларнинг беллашуви ҳам узлуқсиз давом этмоқда. Айни дамда Ягона Дурдона Алдандим сўзини 60 марта такрорлаб рекорд ўрнатиб турибди.

– Аввал маромига етказиб айтилган, классик даражасига етган кушиқларни қайтадан айтиш ёшлар орасида урф бўлиб кетяпти. Сизда ҳам шундай одат бор, – дедим пичининг сўзлар орасига яшириб.

– Ҳозир бизнес замони, -деди у пинак ҳам бузмай. – То мошабинлар биздан кўлаб кушиқлар кутмоқда. Сермаҳсул бўлишимиз керак. Ўнги кушиқ яратгунча 2-3 та тайёр кушиқнинг

ёшлар томошабонлар, бир-иккита даври ўтган хонанда бизнинг кушиқларимизни ҳам гап қилибди. Ха, отангдан қолганим, баабай каттарок оч!

Қабулларда машинасини, уйини, бирор буюминини ёки ота-онамизнинг намоийиш этиш кўпайиб кетмаётганими? – дея баабайни ўлдирдим.

У сароҳ қилмай давом этди:

Бу ҳам бир ўзинга хос расм бўлди. Ходи Солиров «Нек-нек» деган клипда чиқди. Зафар Сафаров «Мерседес»да ўзини айтди. Маъмур Назаров БМВда чиқиб клипта тушди. Яна Маъмур Ўндошнинг чиқди. Карасам, машинада клипта тушиш расмиёри. Мен вортонёт ёки самолётда клипта тушаман. Ўндош шаклини яхшида кушиқ айтиб чиқарман.

Менинг жоним чиқиб, олиғ нуктасига етиб борарди.

Мана, кушиқни ўғирласанглар, мусикаси чет элники бўлса, оғза оқа йўқ. Томошабинга ўзи нимани, қандай янги-яна намоийиш қиласизлар?

Ўндош кушиқчи бўлган ҳам жавоб топди.

Ахир, савлатимизни кўрса, – дея бармоқлари билан катта катталарнинг тараб куйди. – Қолаверса, саҳнада уйинга ўтириб, чанок чилиб ирғишлаймиз. Турли имижларда бўлиб. Қўз кушиқчилар бўлса алпамбало кийимларда бўлиб катталарнинг кузини ўйнатса. Шулар томошабинга етар-етар қилсин?

Эй, Хонинш Хиргойи, руҳсат берсангиз шу ерда миямга бир стретчнинг келиб қолди.

Мана, мана.

Томошабин кувиб қолмасдан олдин,

Кузининг каттарок оч!

Миямга қовун пўчоқ отилмасдан олдин,

Кузининг каттарок оч!

Эй, мана, тузуккина шоир экансизу. Кейинги клипимда баабайни қилганимиз шекилли...

Бу вақтда мен ташқарида ит қувандек хиргойифурушдан қайтиб келгандим.

КУЁВНИНГ АСИМИ

— Дадаси, эшитдингизми, — хотиннинг жарангдор овози унинг узоқларга кетган хаёлини бўлди.

— Нимани? — уйқусираганча аранг шивирлади.

— Куёвимиз спальный мебел олишимизни рад этибди-ю Ор қиламан дебди.

— Йў-е, йў-е, — эсанкираганамо мингирлади эр.

— Ҳа, ишонувринг. Қизингиз билан учрашганда айнибун Дилшода чеварлигини айтиб, тўйдан кейин тикув машинаси олиб беришимизни айтган экан. Бир жаҳли чиқибди, Ушшг гиздан нарса ташимайсиз. Ўзим олиб бераман, дебди. Ана, куёвнинг тозаси.

— Ие, ие, — ҳамон туш кўраётгандек эди Содик ака. — Ҳамма куёвларнинг каломи бер-бер, обке-обке бўлардию, Нима баҳо, у бошқа сайёрадан келганими?

— Хайронман, — қоллари чимирилди хотиннинг ҳам,

— Тўхта, хотин, бунинг орақсида бир но-си бўлмасин, тир кин суриштириб қўй.

— Қанақа но-си бўлади? Ориятли экан, тамом. Яна динг тўйдан кейин мазар ташиш ҳам йўқ, дебди.

— Э, товба, баҳо чиқиб қолди-ёв, бу куёв.

— Ҳа, куёвдан ёлчибмиз. Асл йилит экан.

— Барибир, бир текшириб қўй...

Бу холваси экан. Эртасига яна бир «янгиллик»дан воқиф бўлишди. Куёв томон кичик мазарни йўқ қилганимш.

— Ие, буниси ошиб тушди-ку. Ахир бу урфа, катта бўлганди-ку.

— Э, бунисини қўйиб туринг. Қизимиздан секин сепида ин малар борлигини суриштирибди. Қизимиз ҳам санаб берибди — нечта қўйлақ, қанча жемпер, қатор пальтою, пойафзалларингача бирма-бир айтибди.

— Ишқилиб, оз-ку демабдимиз?

— Йўқ, аксинча. Манаву, манавулари ортиқча. Уларни тоғтиб, пулини тўй дастурхонига сарфланглар, дебди.

— Ёпирай! Нима баҳо, жинними у?!

— Ҳа, йиғлаб келди, қизимиз. Шунча нарсадан айрилгани келмайдиди-да.

— Шунчаки айтиб қўйгандир-да.

Эр, бирма-бир текшириб оламан, ортиқча матоҳла-роқлар барибир уйингизга қайтариб юбораман, дебди...

Наринга ана бир хушхабар эр-хотинни лол қолдирди. Эртаси келгачнинг бир дунёсини олиб бориб фотиҳа тўйи бўлибди, деган хабар келди куёв томондан. Келин томонни келгач келганим йўқ, дейишибди.

Наринг, кўриб кетгилман. Фотиҳа тўйига қудаларингиз — бу эртан ва бир ўли билан келармиш холос.

Ие, ахир биз бу ёқда йигирма кишини айтиб қўйганимиз-ку, фотиҳа келгачнинг ўзимизга уюштирган бўлиб қолмаймизми?!

Эртан уларга фотиҳа тўйи қолдирилди, деб айтиб юбор.

Ахир, дудаси, қандай айтаман?..

Э, ахир жойидами? Куёв томон сенинг ҳолингга етиб қолганим, ашиқ тўла қариндош-уруғни кўриб айниб қолганим. Айтмоқчиманки, ўзлариникига кўнғирок қилиб қолганим қаторлашиб қўйишмасин?!

Нарингнинг иссиқ қилгинг-е, дадаси.

Бирга ўтмай хотин эрини яна бир янгиллик билан кутиб қолди.

Наринг, қудаларимиз яна бир фикр билан маслаҳат-лашганим олтишибди.

Нима? — ваҳимлага тушди эр. — Ҳалиги гаплар ҳазил экан-дир?

Наринга ҳазил? Буниси янада хайратланарли.

Эр, гапир, ҳозир юрагим ёрилиб кетади.

Наринга туғни бир кунда, бир тўйхонада қилсак, дейи-шарми. Ниман битта бўлармиш.

Наринг пешонасидан тер чиқиб, ашиқ ёнидаги ўриндиққа қўнғил қолди.

Хотин, анди мен ҳам кўркиб кетгилман. Бу қудаларинг ё эртан биз ўли наржоман...

Э, нарингизини ел учирсин. Дўхтирлар текширишган, қанча баҳо...

Наринг, унинг ақли бундайроқ, кам. Шунчака подходлар билан келин интиришмоқчи.

Нарингнинг ваҳималарни қиласиз-а, қизингиз икки куннинг фотиҳа учрашиб юрибдию, ақли чаток бўлса, айтмасмиди?!

Хотин, — деп пиширлади эр. — Мижози сустроқ бўлмасин эртан?!

Бирга, етган, шунчака ҳам ёмон фирқаларга борасизми?!

— Ахир, хотин, нима қилай? Кулошконга сифмалданган ниллар бўлптики. Бу ҳақда дўстларимга айтдим. Ҳазиллашма, деб роса устимдан кулишди. Қариндош-уруғларга шунини тандим, зинҳор ишонишмай, қўл силташди. Мен қандай нани?

— Дадаси, қайси бирини оламиз? Бўлинг, бошқа ишларимиз қўл.

Эр ўзига келиб атрофга қаради. Мебел дўконидан оромкурсида ўтириб хаёлга берилган экан. Туйқусдан берилган таъволга тушуниб-тушунмай:

— Ахир, кўёв мебелни рад этди, девдинг-ку, — деди.

— Нима? Қанақа рад, туш кўрпачисизми?

— Ахир... — эр олдинга хаёлидан ўтган алпамбало ишларни санаб кетди.

— Вой, دادаси, шу хаёлпарастлигини қолмади-қолмадида. Ҳали кичик мазарга тайёрланиш керак. Фотоҳа тўғри хозирлик... Ўх-хў, яна қанча ишлар бор?

— Нима, уларнинг йўқ бўлгани ёлғонмиди? Ҳали менни андаб юрганмидинг? — дея хотинига ўлағайлаб қолди эр. Сўнгра ўзига келгач, оромкурсига ўзини ташлади. — Эҳ, озгина беғавр та қилмай турганингда тўйни осонгина ўтказиб олардик...

2013 йил

ЧУМОЛИ ЙИЛИ

Бундай йил бўлмаган. Бу каминанинг шахсий таъбирин, Зеро, ўша йили қаерни қараманг, чумолиларнинг узундан узок қарвонига кўзингиз тушарди. Уйингизнинг деразасидан кириб кетаётган чумоли қарвони этаги кўшинининг ошхонасидан чиқар, сўрингизнинг остидан бошланган саф кийим шарафингиздаги костюмингизда қолиб кетган қанд ёнида туларди.

Чумолиларнинг мева-яшларга ҳужумини айтмайсизми? Ўшанда анжирни таллаган чумоли қарвонини йўқотишга боғула уринган эканман. Анжирларни талон-тарож қилаётган жониворларнинг пайини қирқиб учун дарахт танасига, атрофга суваракка қарши дори — дустдан сетиб чиқандим. Бу ердин чумолилар йўли қирқилдию, лекин улар дарахтда ҳамон «анжирхўрлик» қилишарди. Ҳафсага билан уларнинг нани тушдим. Анжирлашимча, анжирдан ўн метрлар чамаси нарида

бу дарахтнинг битта барги анжирнинг баргига тегиб турган экан. Мен пайтда уларнинг йўлини кесган пайтимда улар бу ердин бошқа «кўрпик» топиб олишган экан. Уларни йўқотсам, анжирдан бошқа магистрал йўл тайёрлаб олишибди. Шунанга, анжир баргини қурашиш самарасиз эди. Шунинг учун ўша йил-бу ердин аниқ деб атаб қўя қолдим. Яна бир муъжизага тегиз бўлишни хоҳласангиз, туннинг истаган пайтида чумолиларнинг бир тоқшириб кўринг, ҳамон тиним билмай ишла-ётгани бўлади. Хайрон қоласиз. Улар ухлайдими, умуман, анжирнингми? Агар уларнинг тилини тушунганимда бит-бидан орттидан юриб интервью олган бўлардим. Ана унда бу анжирлашларнинг меҳнатини рўй-рост тасвирлашга эри-шарми. Ана шуниси ажаблаларли эдики, захматкаш жониворлар дарахт дарахт сурган ўша йилда ажабтовур ҳолларда юзлар бўлганди. Ана энди мақсадга ўтдик.

Бундан чашмадан олган пайтда шахар марказидаги бир кўшнинг мабулхонасига бошига шалқани бостириб қийган, кўшнинг анбосли, кўккўз кимса кириб келди. У қотибанинг кўз қотибанига қарамай, мулозаматсиз бошлиқ хонасига ин-тирдим.

Бинонинг оёқ уни кузатган бошлиқ хушламайгина сўрашди.

— Даволатнинг айтиб қўя қолди:

— Бинонинг ёнидан ўтиб кетаётгандим. Бинонинг тез-тез оғирига туғун аралаш чанг чиқаётганига кўзим тушди. Ёрдам берди деб кўрдим.

Қаердан, тоқима билан ўрнидан турди, хавони кетма-кет кетди. Унгра шошилиб ҳаммани оёққа тургизди, хоналар-да ташқариб чиқилди. На чанг, на туғун бор эди. Бутун бада-бондан тар қириб кетган бошлиқ халити кимсаннинг таъзирини қилгани бўлиб қонаси томон бурилдию, унинг ўзига тўқнашди. Бир оғири олган бошлиқнинг тилига шу сўзлар келди:

— Биз қанг мўк-ку! Кимсиз ўзи?

Ҳамонини тушунмабсиз. Ташкилотингизда мухит бузил-ган экан муложака керак.

Мен тушунмадим, — бошлиқ хонасига кириб ўзини ором-отрофта ташлади. Сўнгра дик этиб ўрнидан турди. — Нима де-ди мухит бузилган? Қаердан биласиз, кимсиз ўзи? Бу ерга ким келди?

Биз қанг! — деди кимса кўк кўзларини бошлиққа ўтқир-отқир. — Бинонинг мушук уйнамайлик-да, очикчасига келишиб

кўя қолайлик. Ишхонангиз бузуқчилик, порахўрлик, таманлик маконига айланган. Унинг олди олинмаса тез орада ерга паякун бўласиз.

— Нималар деяпсиз? Тегириш учун бирор хужжатингиз борми? — деди ваҳималаниб бошлик.

— Мен тегириувчи эмасман, даволовчиман. Хоҳласангиз, мени ишга олинг, бу жойни иллатлардан форит этгани Хоҳламасангиз... посод ёрилгунча кутиб тураверасиз, — деди кимса хайр-маъзурни насия қилиб ташқарига йўналди.

Бошлик хонасида у ёқдан-бу ёққа юра бошлади, «Мана эмас, ходимларни даволаркан-ку. Нега бу имкониётдан фойдаланмас эканман...»

У анча нарига кетиб қолган кимсанинг ортидан қотиб қолган югутирди.

— Мени биринчи ўринбосарликка қабул қиласиз, — Унинг биринчи шarti шу бўлди.

— Ишимга аралашмай, билмагандай юраверасиз, — Иккинчи шarti шундай эди.

Келишиди, ариза ёзилди. Марҳумотномалар тулдирди.

Кимса шапқасини бостириб олганча ишни кузатувдан бошлади. Ходимлар ишга хоҳлаган пайтда келишар, кўнчилигининг хожати тушадиган бу масканда мижозларнинг мутахассисларни узоқ, сарғайиб қотишлари одат тусига кирган эди. Ярим-ялпангоч либосларда ишга келувчи аёллар эса, бу ернинг ходимидан кўра кўпроқ моделларга ўхшаб кетишарди.

Аваалига ходимлар биринчи ўринбосардан хайиниб, уни ўзларига «кўшмай» юришди. Аммо у эпатак чиниб қолди. У хоналарга кириб, суҳбатларга кўшилиб кетар, таъга гаштаклар-у, тушликларда улар билан бира бўлишга интиларди. Секин-аста жамоа унга ишонч билдирди — «Ўзимизнинг экан».

Шундай кунларнинг бирида аёлларга суяти йўқ Дўнгқораев унга «ёрилиб» қолди.

— Бу ердаги ҳамма аёлнинг эгаси бор, — дедию ўринбосарнинг хўмрайган нигоҳига кўзи тушиб пичирлади. — Сизга атайгани ҳам бор.

— Йў-э.

Бундан рухланган Дўнгқораев завок билан гапиришда давом этди.

Анави ота-она кадр билан қотибага ҳеч қимнинг тиши қолмади. У... — Дўнгқораев бир ютиниб олиб боши билан қотиб қолди.

Қотиб қолганими? — суради ўринбосар.

Ҳа, у шундай деб кейингиларига ўтди. — Анави — ОТҚаги эди. Маълумининг, хў, сочини орқага ташлаб олган экономист бўлишининг. Анави кассир каминаники, ха-ха-ха.

Насибан, ҳаммасининг эри йўқ бўлса?

Қайбиди, ҳаммасиники бор. Кўчага чиққандан кейин қотиб қолди, ха-ха-ха, — дея кулдию, ўринбосарнинг кескин қотиб қолган куларига дош беролмай боши ҳам бўлди. Вазият-ди, қотиб қолган унга аталган менежер аёлга кўз қисди.

Кўз қотиб қолган кўйилган эканми, аёл соллана-соллана қотиб қолган эканлигида. Икки кўлини столга тираганча унга қотиб қолган кўйилган орасидан ахлоқли одамлар тилга қотиб қолган қилладиган ва ёзишга истихолола қилганадиган қотиб қолган ахлоқ кўйилган турарди. Ўринбосар аёлга нафрат билан қўзғана хўмрайди-да, юзини четга бурди. «Ови ба-баабайи қайдак танаман» аёлнинг нарироқда гудрангани эшитилди.

Қотиб қолган тушганими, нима баҳо?

Қотиб қолган борми? — Энди хужумни Дўнгқораевга қилиди.

Ҳа, қотиб қолди.

У қани кўчада бошқаларникими?

Насибан, қотиб қолди? — Дўнгқораев ўринбосарга хезландию, қотиб қолган шайтини пасайтирди.

Билар, пичоқни аввал ўзингизга урсангиз оғир эканми? Кўз, жон бу бузуқчиликларга чек қўйилмас экан, мендан қотиб қолганнинг кўрасанлар. Шарманда қилишининг эса, қотиб қолган бўли бор. Энг юмшоғи — хайдаласанлар! — Бу гап-сўз қотиб қолганга карата айтилди.

Қотиб қолганини ва хулқини эини ўнган! — Бу аёлларга ай-тилади.

Улар қотиб қолган тушганнинг гапларига парвосизларча қотиб қолган қотиб қолган бўлсалар-да, бу танбех бир неча бор қотиб қолган, ўтир кўк кўзлар ишга тушган, натижа бер-ди. Қотиб қолганлар икки томонга ўзгалди. Кун бўйи пардоз-андоз қотиб қолган қотиб қолган. Ишдан кетиш хавфидан кўриш эржақлар-ди. Бу босқичда ўринбосар қотиб қолди.

– Бу ерда куруқ ойликка яшаш мушкул экан, – дед унинг босарининг зорланиши Санузоевнинг кулфи-диглини оқди.

– Ха-да, – деб юборди типини тишлади.

– Нега кўркасиз? Баланд-пастидан бошлайверинг.

Бу Санузоевга далда бўлди. Бу ишхонага кўччиларнинг хожати тушилини, хожатмандлардан қайси иш учун қанча миқдорда пора олишга айтди-қўйди.

Хамма сирлар фош этилгач, яна кўк кўзлар «ишга тушди».

– Тамагирикка чек қўйилмас экан...

– Ахир...

– Нима, ахир, маош етмаётими?

– Етадию, аммо бошлик... – у тақдоран қовун тушириб, яна типини тишлади. Иккинчи марта тишланган тип қаварин чикди шекилли, гапира олмай бўлдираб қолди.

– Нима, бошлик, қани гапиринг-чи...

Ўткир кўк кўзлар гапирмасликка йўл қўймасди.

– Агар хўжайинга узатмасак... етади.

– Ха, гап бу ёқда дег...

Хўжалик ишлари бўйича ўринбосар орқали ташимачилар сирлари аниқланди ва унга ҳам чек қўйилди.

...Бошлик янги биринчи ўринбосарини хонасида хўжайин ҳолда алқади.

– Бапо экансиз. Ажойиб ишларни уддаладингиз. Иш ун-ми ошди. Кўрсаткичларимиз анча салмоқли. Шикоятлар йи-майди, интизом яхшиланди. Ишлар энди беш, – у кўннинг ўринбосарга узатди.

– Йўқ, ўртоқ бошлик. Яна битта сеанс қолди.

– Қандай сеанс? – бошлик унга хавотир ила тикилди.

– Навбат сизга.

– Менга...

– Ишхонада энг катта порахўр, учига чиққан хотинбод, та-шимачилар пири ўзингизсиз.

Бошлиқнинг тепа сочлари тикка бўлди. Ҳазабдан қошлари наватма-навбат уча бошлади. Каттираган кўзлари билан унинг ўткир кўзларига қарамасликка ҳаракат қилиб эшикни кўрсатди.

– Жўнанг, ишдан бўшадингиз.

Ўринбосар кетар олтидан шу сўзларни айтди.

– Барибир сизни «даволаш» керак. Акс ҳолда, баллиқ бо-шидан сасийверади.

Қунарлар утиб боши олиб ташланмаган баллиқ боданига дардани яна юктирди. Бари кирдиқорлар яна «ўзани»га тушиб

...ишхонада кўзларининг бирида ташкилотда катта текширув натижаси режа билан иш бошлади. Барча ишлар очилгач, баабоди катта имконият берилди.

...ҳам баллиқлар ишлаганингиз, пенсия ёшида бўлганингиз ёки яна имконият – ўз хоҳишингиз билан ишдан кетасиз. Баллиқлар туруш чораси бундан мустафно. Ташкилотда энг му-ҳим вазифани ўзинингизга кўрсатсангиз. Кимни тавсия этасиз? Бу баабодга бошлиқнинг сўрови эди.

...вазир биринчи ўринбосарим... – пичирлади у.

...вазир?

...баабоднинг! – Унинг эсига кадрлар бўлимидаги маълумотлар тушиб. Аммо унинг папкасидаги шахсий варақасини олди. Баабодни севканиб кетди. Ундаги барча ёзувлар ўз-... баабодни буткул ўчирди. Сурат ёпиштирилган катакча ҳам бўй-... баабодни...

...вазир, – бошлик стулга ўтириб қолди.

...бу пайтда шалқасини бостириб олган кўк кўзли шарпа баабодни бир ташкилот раҳбари хўзурда «Жамоангилани даво-... баабодни...» деб турарди.

...вазирларлар тўжон ўйнаган ўша йилда шундай ҳоллар баабоднинг...

2012 йил.

ЯНГИ ЎЗБЕК

...ишхонада энг катта порахўр, учига чиққан хотинбод, та-шимачилар пири ўзингизсиз. Баабоди катта имконият берилди.

...вазир биринчи ўринбосарим... – пичирлади у.

...вазир?

...баабоднинг! – Унинг эсига кадрлар бўлимидаги маълумотлар тушиб. Аммо унинг папкасидаги шахсий варақасини олди. Баабодни севканиб кетди. Ундаги барча ёзувлар ўз-... баабодни буткул ўчирди. Сурат ёпиштирилган катакча ҳам бўй-... баабодни...

...вазир, – бошлик стулга ўтириб қолди. Бу пайтда шалқасини бостириб олган кўк кўзли шарпа баабодни бир ташкилот раҳбари хўзурда «Жамоангилани даво-... баабодни...» деб турарди. Вазирларлар тўжон ўйнаган ўша йилда шундай ҳоллар баабоднинг... баабоди қаҳдан танамак?..

хозирги фариб ховлисига меҳмон, айниқса бундай нуфус меҳмонни чакира олмасди.

Жамғарган уч-тўрт тангасини харжаб ховли таъмирига ташла тушди. Бир гуруҳ усталар уйлари таъмирлаб берилашди. Бир гуруҳи саҳнга фиштол ётқизишга киришди. Бир ой ўтар-ўтмас, у Метинбекни кўзига хунук кўриндию, чинорлар ташлади. Ўрнига брусчатка ётқизишди. «Диди» кундан кун ўсиб бораётган Метинбек уни ҳам кўпортариб, рангликка айлантирди. Деворнинг тушиб кетган бир парча сувоғини ҳам ямаб кўйишга ярамайдиган ўғлидаги бу ҳолатдан ота хайрон. Шу буғун ховлига хусн бериб турган бу брусчатка ҳам бундай ташланди. Энди Ўшнар отанинг чинакам жаҳли кўзиди.

– Хой, шундан бошқа ишинг ҳам борми? Ярим йилда ўн марта алмаштирдинг-а, бу фишт полларингни – деди.

– Эй бобой...

– Бобой дема, кўрнамак, отангман.

– Энди бобой, бу – дада, ота деган атамалар эскирган. Энди замонавий талаффузларга ўтишимиз керак. Мана бундан ҳам отасини бобой дейди.

– Ҳа, ўзингга ўхшайдиган устоз топибсан-да.

– Ҳа, энди, бобой. Ҳа, нима деяётгандим. Ҳа-я, янги брусчатка чиқибди, ҳар бирининг тўрт бурчида тўрт хил ранглик чирок ёниб туради.

– Хўш-хў, шунча брусчаткага етарли токни қаердан топаёсан? – Бир гап булар ота, ие, бобой. Шунга, замон ўзгаради, нодалар ўзгарапти. Қотиб қолсиз-да. Эски ўқитувчилар ҳаминанг шунга – деди Метинбек овқатни хуриллаб ичар экан, чин кўлидаги телефон антеннасида бурнини кавлади. «Бурун кавлашини ҳеч йўқота олмагандим. Энди янгича кавлашга ўтибдими?» дея ижираниб четга қаради ота.

– Ундан кўра, онангнинг қабрини тузат.

– Эй бобой намуна эскичасиз-а, яқинда Братанга зиёфат берамиз. Муҳим шартномани имзолаймиз. Ана шундан кейин ишларни айтгаверасиз, биз дўндираверамиз.

– Анави кўшимиз, тул хотин Раҳима аянгни девори отага ётибди. Шунга ўнглаб бер, ана савоб.

– Эй бобой, хозир ҳамма ўз арачасини тортадиган замон. – деди Метинбек халиғини – бурнини кавлаган антеннани оғзига тикар экан.

Кўнгли алғда бўлган чол ўрнидан турди-да, нари кетди.

Шу пайт Метинбекнинг ўғли отаси ёнига келиб хархаша сўрашди.

– Диди, қонангача бузук ноутбук билан мактабга бораман. Қўрилари билан қилишса...

Қўрилари билан-да, азамат. Ҳали шунга қисини олиб берайки... Қўрилари билан қилишсами? Ўшман, шарманда бўлиб, – дея қиз аянинг қорина бошлади бўйнидаги маржонларга ишорат қилиб.

– Топ бой берма, хотин. Яқинда Братан келади. Барча бундан, буни ах ушларингни тақиб ховлида солгана-солгана қорини, Братан бой эканлигимизга амин бўлиши керак. Биз бир юрғиб кўр-чи.

Қизини ўннидан туриб, товус юриш қилди. «Ўхшатмагунча қўрилари, ден гулранди гулларни парвариш қилиб юрган ота. Диди Метинбек машинада алпанчмапарни келтирди. Бу нима нимаси? – отанинг янада хайрати ошди.

Қўрилари билан қилишсами? Кани, ёрдам бериб юбор. Қўрилари билан қилишсами? – сўради отаси.

– Ҳа, бобой. Ҳа-я, нима деяётгандим. Ҳа-я, янги брусчатка чиқибди, ҳар бирининг тўрт бурчида тўрт хил ранглик чирок ёниб туради.

– Хўш-хў, шунча брусчаткага етарли токни қаердан топаёсан? – Бир гап булар ота, ие, бобой. Шунга, замон ўзгаради, нодалар ўзгарапти. Қотиб қолсиз-да. Эски ўқитувчилар ҳаминанг шунга – деди Метинбек овқатни хуриллаб ичар экан, чин кўлидаги телефон антеннасида бурнини кавлади. «Бурун кавлашини ҳеч йўқота олмагандим. Энди янгича кавлашга ўтибдими?» дея ижираниб четга қаради ота.

– Ундан кўра, онангнинг қабрини тузат. – Эй бобой намуна эскичасиз-а, яқинда Братанга зиёфат берамиз. Муҳим шартномани имзолаймиз. Ана шундан кейин ишларни айтгаверасиз, биз дўндираверамиз.

– Анави кўшимиз, тул хотин Раҳима аянгни девори отага ётибди. Шунга ўнглаб бер, ана савоб.

– Эй бобой, хозир ҳамма ўз арачасини тортадиган замон. – деди Метинбек халиғини – бурнини кавлаган антеннани оғзига тикар экан.

Кўнгли алғда бўлган чол ўрнидан турди-да, нари кетди.

Ота ўғлининг кўлидан аранг чиқди, ичкарига шилди. Аммо азамат мардикорлар олманинг ярмининг кесиб бўлишганди. Дарахт ағанатанда чолнинг ҳам ичига бир нима узилгандай бўлди. Бу холваси экан. Энди янне ўртасидаги чолнинг севимли дарахти — беҳиға хужум бонди.

— Мени ҳам кесиб юбор! — деди хўрлиги келган чол.

— Ота, кўйсантиз-чи бунақа гапларни. Ахир бу ерда шундай бассейн бунёд этайки, иссиқ кунларда салқинлаб ўтирсанг Атрофлари мрамор бўлади.

— Мрамар дегин, — деди ота ўғлининг русча талаффузидан жаҳли чиқиб.

— Эй, бобой, маданиятги одамлар мрамор дейишаркан. Мана, масалан, братан ҳам шундай дейди...

Эртасига усталар ховуз қилишга киришдилар. Метинбек эса юк машинасида катта китоб жавон, енгил машинасида эса бир дунё китоб келтирди.

«Ие, умрида битта роман ўқимаган ўғлимни нима жон урди? Энди китоб ўқирканми?», дея хаёлидан ўтказган ота хайратга деди:

— Ха, ўғлим, катта бўлиб ақлинг кириб қолганими? Китоб ўқисанг, энди одам бўлиб кетасан.

— Э, қаёқда, биласиз-ку, китоб ўқий бошласам бошим оғрийди. Модаси шунчака бўляпти. Барча бой одамларнинг уба ида ўқиса-ўқимаса шундай китоб жавон ва чиройли мўқовалар китоблар бўлади.

— Ие, хали бу ҳам хўжақўрсинга де.

— Вой, бобо-ей, ахир ҳаммамиз учун ўзингиз ўқиб олгани бажариб кўйгансиз-у. — дея Метинбек хоҳлаб кўлгана кўчага чиқиб кетди.

Метинбекнинг уйи гўё қурилиш майдонига айланди. Братанни олиб киришга мўлжалланган зал таъмирланиб, эллик пардалар, бежирим стол-стуллар билан жиҳозланди. Хову ва уйлари кузатар экан, Метинбек ўйга толди.

«Бассейн атрофига зўр оромкурсилардан топишим керак. Ха, Эшқобилда кўргандай бўлувдим».

У шошилибгина кўчага чиқиб, машинасини Эшқобилнинг фирмаси томон учирди.

— Дўстим, устахонангда чиройли стуллар кўргандим. Шунинг ун донасини берсанг, — деди саломни ҳам насия қилиб,

Братанга. Лекин ярни битмаган-да. Эртаси бўладими?

Братанга, кашақлари кўйилмаган-да. Опирак одам

Метинбекнинг кўз олдида Братани келдию бир қалқиб кетди. Лекин нимагадир чамалади-да деди:

— Ие, оғирб кота қолай. Вақт тифиз.

Братанларнинг четроққа кўрмиз.

Ховуз битди. Эшқобат белгиланган кунни дастурхон тузаётган кунини мўл-ўлақай стулларни жойлаштириш тўғрисида Братан Метинбекни ховуз ёнига кўймасликни буюрди. Хотини Братанга ошпага олмай бу топириқни боғаларига айтди.

Мана, энг чиройли, бежирим кўйлақларингизни кийиб кел. — дея хотинига тайинладию, «Эх, бобойни бирор ёққа қўйиб қўйиб-да. Ишқилиб қовун туширмасин-да», дея Братанга ва отасига ҳам ўқтирди:

— Энди бобой, икширок кийиниб, мулғозамат қилиб турасиз-да, топириқнинг типни сақлайсиз. Бизнесменларнинг майда келгери а тоғати бўк.

Братан эсинини бўшатиб кўрманг! — Захарханда қилди ота. Метинбек дегинсиз, бобой? Бу сизнинг ҳам эшитингиз, — дея Братанга қилди Метинбек.

Мана, тушди европачамиздан чиқарилган ховли ёнига икки-юк машинасини келиб тўхтади. Биттасидан икки нафар Братанга кишилар тушиб, нариги машинанинг эшитини очиб, иккидан ўрта бўйли, қорни оқиб кетар даражада селқиллаётган кўнди.

Бундан бунинг Братан бўлади, — деди Метинбек отасига Братанга.

Мана, буюқшов эканми? Анаву ёнидагилар мунча арвоқ? Бу Братаннинг янада саботатли кўрсатади-да, халити гап билан, кўнли чиройли кўриниш учун ўзидан хунуқроқ кўнлига бўлиб оларкан. Қалай? — деди у бу ўхшатишдан Братанга. Сўнгра кўришиш учун Братанга пешвоз чиқди.

Метинбеклар лафта олиб кирилгач, кетма-кет тасмалар тор-тор бўлишди. Китлак-китлак ҳам авжига чиқди. Хайдалиш билан олдун меҳмонлар очик ҳавога чиқибди. Лазиз, таъминат, кишилик таъсиридан Братан янада бўғриқиб, семинг келтирилди. У аранг нафас оларкан, пишиллаб деди:

– Бу, менимча, бўладиган бола экан.

– Ҳа, кўриниб турибди, – дейишди шериклари бир овоздан – Шартномани олиб келдингларми?

– Ҳа, – дейишди гўмашталар бир овоздан.

Шу пайт Метинбекнинг хотини кўзни куйдирар дарахдаги либосда, кўлида мукаймаклар солинган патисе билан меҳмонлар томон юрди. Сархуш Братан аёл томон суянган кардио хаялидан «Жа сулув эканми?», деган фикр ўтди.

«Данос, хотинини номаҳрамлардан қизғанмайдим, ишралиб, бирор кор-ҳол юз бермасин-да», гудранди ота гаваб миниб.

– Булунок, шу ердаёқ имзолаймиз. Бу бола подвоҳи килмайди, – дея Братан ховуз томон юрди.

Нариоқда кўл ковуштириб, ийманибгина Братан томон силжиётган Метинбекнинг кўзлари туйқусдан ховуз ёнидаги битмаган стулларга тушди. «Вой, ярамаслар», дедию у томон шошилди. Аммо бу пайтда Братан стулларнинг бирини ўтираётган эди. Метинбек арант «Шеф, Братан, тўхтанг!», дедию дами ичига тушди.

Залворли юқдан стул ажиб гичирлади, оёқлари икки томонга керилиб, орқага – ховуз томон оға бошлади. Братан турнича уриндию, оғир юкини дабдудустдан кўтара олмади. Шотирлар у томон отилиб унинг узатилган кўлларига ёпишилди. Бирок оғир юк у иккисини ҳам кўшиб ховузга фарк қилди. Метинбекнинг ани оғиб қолай деди. Ним табасум билан Братан томон йўлга чирраб хотини еттан жойида тўхтаб, ранги ўчганча серрайиб қолди.

Братан ва унинг гўмашталари сувдан бош кўтаринишганда Метинбек ёдрамга шошилди. Братаннинг бир қўлидаги кўп қизил бағиқча типирчилар, иккинчи қўлидаги нилуфар туни осилиб турарди. У аввал бағиқчани Метинбекнинг юзига отдию ё шартномани йиртиб ташладими, бу унинг эсида бўлмади. Аммо чолнинг кўнглидаги ҳадик юз бергани аниқ эди.

КАНТАК ЕМАЙ АЕСАНГ...

– Вой опа, нега оқсаяпсиз?

– Ҳозир, ўтириб олай, ҳаммасини айтиб бераман.

«Вой а, мойбу, ҳамма ёғингиз моматалок бўлиб кетибди-ку! баабайи ҳозир айтаман, дедим-ку.

Б таштанда тор-пордан йиқилдингизми?

Вой, нафраммай, бир пас сабр қилсанг-чи. Нафасимни олсанг.

Вой, кўларингиз остини кўкаргангани-и-и. Ие, қўлоғингиз юзига қаратган? Вой, ўлмасам, лабларингиз ҳам ёрилган-десанг, қандай бошга учрадиз? Бўйингиз ҳам шилтинган-ку! Ҳозир, ҳозир, ҳаммасини сenga айтаман, бошқалар ҳам кўнган кўнган. Буларнинг барининг муаллифи аканг ўлгур-десанг.

Вой, кўларингиз акашак бўлиб қолгур!

Нафасимни юм, нега сўқасан?

Азоб оғирини шу кўйга солган кўлинг сингурни нега сўқмай?

Вой, келурат қилсанг-а, эр меники, хоҳласам сўқаман,

сўқаман. Бошқаларнинг қарғашига йўл қўймайман.

Биринчидан, буларнинг ҳаммасига ўзим айбдорман.

Вой а, бирор билан юриб кўйдизми?

Вой а, нафасингизни ел учиргур!

Вой а, бирорта кимматбаҳо нарсасини сотиб юборгансиз.

Вой, ҳаммасини қилмишларимга яраша бўлди. Мен таътил-

га эман, ўқинишандай эрим ҳам отпусқа олса бўладими?

Вой, келмишларим қаватма-қават юзга чиқса-да. Воей,

қаватини олганини. Урмай ўлгур, жажимга бир туширганди,

қаватини тўрлаб олурдим. Азоб беряптию...

Вой, ўрмани жулноммарг бўлгур!

Вой, сизнингга азоб берма. Айтдим-ку, ҳаммаси ўз хатола-

рига туғайди деб.

Вой, тезроқ айтгинг, опа. Ҳозир ёрилиб кетаман.

Мен асир муштхўр, шалалоқсевар, тепкихўр эканман.

Вой, қаватини таътилнимизда юз фоиз ифдор бўлдим. Айтай-

ди, бу шу – жажимга мушт еб, тилимни тишлаб олганимдан

қаватини олган. Дадаси отпуск пулига совға қилиб алтел газ

қаватини олиб берди. Бир роҳат қилиб қолдик. Шу де, бир

вақт ярашганимда сут кайната бошладим. Бир дўгонам

қаватини олиб қолсамми? Кўнгирик қилмай ўлсин. Ҳеч гапи

қилмасанг, меникиям. У, бу ишларни қилиб юрган хўжа-

боним бу ёнида ўлаёттиб, «Аяси, сут кайнашга кеб қолди» деди

қаватини олиб. Пинагимни ҳам бўзмабман, мен аҳмоқ.

Вой, сизнинг сунисторьмол қилиб гаплашаверибман.

— Вой, опа, тилчилигингизга борасиз-да. Шундай сўзлар айтасизки, ўлай агар тушунмайман.

— Гапни бўлмай тур. Эрим у ёкка ўтаётиб, «Хоним, сўт қайнапти» деди. Мен бошим билан «хўп» ишорасини қилдим-у, чакатим ўчмади. Бир пайт «Хў, аяси, сўт тоша боради» деган дағал сўзларини эшитиб ҳам телефон ўлгуларини ўзилмабман-а. Эримнинг важохати жуда хунук тарзиди рўпарамда пайдо бўлиши ҳушимни ўзимга келтирди. Аммо кеч бўлган экан. «Хой, телефон билан баалога йўлликкур, нини плитани расво қилдинг-ку!» Бу гаплар олдин айтилганимга аниқ вал жағимга мушт тушди — аниқ айтолмайман. Аммо телефон аппарати бир ёкка, ўзим иккинчи ёкка учдим. Тилимни тишлаганимни ҳам унутиб, плита ёнига чолдим. Бир палон сўт тошиб, плита сап-сарғайиб қотиб қолибди. Хўш, пўлн кулган қайси эр шу ҳолатда хотинни урмайди? Биринчи рақамни насихатимни эслаб қол. Қачонки, эрта тегсанг, телефон деган балодан узоқроқ юр. Кўпинча бошга баало келтирадиган шу матоҳ.

— Вой опа, эрга текким келмай қолпти...

— Чалғитма! Энди бўйнимдаги шиллингиллик ҳолати телефон лотини эшит.

— Опаей, сиз билан ҳар гаплашганимда янги-янги сўзларни ўрганиб оламанд-да.

— Бўлмай тур. Мен сента айтсам, жуда ёмон одам тим бор. Дазмоллаш ишлари ҳамиша эрим бир ёкка отланаётган пайтда эсимга тушади. Бу ҳам таътилда «ини берди». Таътилимизга бир ҳафта бўлувди, ҳужайнани дўстлари билан дам олгани бир ёкка борадиган бўлиб қолди. Шим-қўйлагини дазмоллаш кетадиган пайтда эсимга келса-да. Бунақа эс ўлибгина қолса бўлмайдингиз? Яхши, каттиқ гап эшитмадим. «Аяси, шу қилигинини йўқотсангиз бўларди». Шу гап ҳам сабоқ бўлмабди. Иккинчи марта тўйга кетаётганда шу иш қайтарилди. Бу гап ҳам силлиқкина кўчди. «Қачон шу одатингиз йўқолди?» Ўйи, мен калтакхўрман. Эрим жанозага борадиган бўлиб қолди, вақт тизиз. Яна шу пайтда шимини дазмоллаш кирисдимов. Бошқа фикрим шимини қийиб чиқиб кетаётган эрим бирров ёнимда пайдо бўлди-да, «Хе, қилигин курсин, судралган» дедию кўлларининг кирраси билан бўйнимга бир туширди. Хали ҳам ачишяпти.

— Вой, опа...

— Қара! Аяб ўзимда, дедим-ку. Уч марта огоҳлантириш ёзили ёзиллик аломати эмасми? Сабр қоса деган гап ҳам бир қисман рақамли ўлгимни ўқиб ол. Дазмоллаш ишларини эсга олган артабга кўйма. Кечкурунда адо эт.

— Вой, опа, бўйингиздаги шилинган жой энди кўзимга келтиб кўриниб турса керак. Ўша дазмоллашни эсга тутириб турар. Опа, кўзингиз остининг кўкаргани сабабини айтиб берингиз-ку.

— Шиллима, тартиб билан-да. Аввал қулғим остида шов-шошнинг айтиб берай.

— Опа, бу нима дегани?

— Қаранг, бир гапни ўкмай қулғини остига шалапоқ есанг, шов-шошда эмас, чаканг остида қайнайди. Бунда ҳам шов-шошга нўл қўйдим. Бир эмас, бир неча бор. Яна бир шов-шош билан-да. Ивирсиганроқман. Буомлар-у, нараса-лар ўз ўрнида турлишга эришмайман. Ошхонанинг нарсаси шов-шош, унани ҳаммомда дегандай.

— Опа, қоблоқ нима дегани?

— Қарангиз-да, ўрмичасини хўп тушунишасан. Бир шов-шош чиқиб кетаётган хўжайин уйнинг ўртасида шов-шош кетганининг ботинкасига қоқилди. «Аяси, шу шов-шошнинг қолмади-да». Бу биринчи танбех эди. Шов-шош ҳаммомга ҳам бир кириб қўйинг, кирлар тоғ бўлиб қолмади-ку, деди бошқа бир куни. Яна бир куни қўлимдан шов-шош бирма-бир уйларнинг шифтини кўрсатиб чиқди. Қарангиз, ояси, ҳамма ёқ ис — ўрмичак уяси бўлиб қолмади-ку. Бундай шароитда уйдан барака қочади», деди каттиқ даққи берди. Шунда ҳам пала-партишлимни айтиб берди-а. Бир куни қичигимизнинг ўтирган тувагини кўймабман. Шунча ҳолатда мехмон келади-а, кўраини бир-икки дўстлари билан келиб қолсамиз? Бу, айтаман, Халига кўргур йўлакда ҳамма ёкка бўрқиб келди таратарди. Эрим бир хўмрайиб ўтиб кетди. «Сий-сийда мехмонлар кетган бўлди. Қулқларим остига чунон шов-шош тушдики, ҳамон у ерда шовла қайнаб зин-зиратли. Ўзини рақамли насихатим шу эрур — покиза бўл, шов-шош сарфшатикини одат қил.

— Вой, опа!

– Тўртинчи сабоқ шуки, ҳеч қачон овқат пиширишни бошқирма. Эркаклар ошқозонлари орқали севишадди, деб бежизга айтишмайди. Оч қолган эркакнинг кўзига ҳеч нарса кўринмайди. Ҳатто чиройли хотини ҳам. Мен ўлтур шу борда ҳам кетма-кет хатоларни содир этдим-а. Манаву, бошимдан ёрилганлик шунинг «меваси».

– Опа, бунисини кўрмабман.

– Баданимининг сен кўра олмайдиган жойларида яна қонли хатоларимнинг муҳр-у, тамгалари бор. Яна бир гап. Бир кун эрга тегарсан. Болаларинг бўлади. Ўшанда мана бу ўлиминг ёдга ол-да, ҳеч қачон болаларига насиҳат қилмаётган эркакнинг ишига аралашма, болаларнинг тарафини олма. Англинингдек, оқсаб қолмай десанг, албатта.

Яна куйдаги насиҳатларимни қулоғингга қуйиб ол, оғзингдан ҳеч қачон ноҳуш хид анкимасин. Айниқса, саримсов, пиеэники сингари хидлар. Оғзинга мушт еб, лабларим ёрилган, кўзим очилди бу борада. Яна бир гап, зинҳор эрга гап қайтарадиган бўлма. Бу одатни ҳеч бир эр асло қочирмайди. Албатта бунга жавобни пешма-пеш олаверасан, ният-чақаларинг қўлайгандан қўлайди. Юзимдаги мана бу тўртинчи ҳам гап қайтаришга қўйилган муносиб баҳо.

Ха, эсимдан чиқай дебди. Ҳеч қачон беҳудда рашк қилма Биттаси мен. Бир кун шотиридан рашк қилдим, инданабди. Яна бир кун нотаниш аёл билан гаплашяётганда ушлай олдим десам, у узоқ қариндошимиз экан. Яна танбех билан кутулдим. Учинчисида чунонам қалтакландимки, ҳовир беҳудда рашкнинг нариги кўчасидан катнапман.

Шунақа гаплар, мен университетда қанча талабаларга дарс бераман. Олимаман деб қораверибман-у, ўзим оила ширмидан мутлақо беҳабар эканман. Ушбу таътил мента шу индан сабоқ берди. Қачонки, оила курсанг, аввало танбехларинг да ўрин қолдирма. Унга ўрин қолса, қалтак, муштларинг етиб борма. Акс ҳолда, тез орада бева бўлиб қолишинг ҳеч гап эмас.

– Ахир опа, мана бундай урибгина хуморидан чиқиб оларкан-у.

– Ахир баданингда из соладиган жой қолмасанми? Баҳрингдан ўтиб кутулади-да, сингилжон!...

2012 йил

Буважоним
(Алдаҳ раҳмат класин)
Буважоним эшон Маматхон ўғли

Буважоним
(Алдаҳ раҳмат класин)
Оминахон Усмонбой қизи

Онажоним
Маввудадхон хожидан
Алдаҳўжа эшон қизи

Онажоним
(Маввудадхон класин)
Оминахон Усмонбой қизи

«Холмс» газетасининг 5 йиллик тўйида. 2001 йил

«Муштум» чинар бинан. 2011 йил

Устоз Қамчибек Кенжа, шоир ва ддиб
Иброи Жамолиддин билан. 2000 йил

Анвар университетинин даъбишунос олимари – шир
Кавилов, доцент Баҳодиржон Раҳмонов, филология фанлари
доктори Комилқовлов, Зокиржон Мамажонов, доцент ва шир
Уроқистон куласининг очуаш маросимиа. 2010 йна

МИНА МАЙДОНИ

Болар, шундай тинчлик замонда мина майдонига нима бор, дедимиз? Жүзге бор-да, мина майдонгари. Ортиги билан бер, бар келамингизда учрайди. Улар орасидан эхтият бүлбүл бекеті - омондасиз. Сал адашсангиз, бирдан босиб опасиз-де, кетиміз. Бүгін узингиз хам биласиз. Түрлі халокатлар, сув болса, ут болса, тухмат балоси — булар унча-мунча мина майдонларі эмас.

Бирден майдонларга чап беравериб метин бүлиб кетган Тимурбек Тамировга кичикроқ мина майдонлари панд бера-вериб бүгін келди. Шу, бошлиги билан анчадан бери бирга болган да, қамон у билан тобини келштириб гаплашиш-пек қаринини олган эмас. Бу эса нақд мина майдонининг көзү еді.

Тимурбектин қоллардан түйиб кетган Пўлатбек бошлик-лик аванта қараб-қарамай «Ойлитимни оширсангиз қарашингиз», деб юборди-да. Аниқроғи, мина майдонини билан ошур Ахир қайфити чатокроқ бошликка гапириш, боз еткен бүгүдә нозик масалада мурожаат қилиш нақ мина майдонига уа иктифри билан қадам босиш-ху! Табиийки, бу-дан аван бузук бошлик янада тундлашди.

Пўлатбек Махаммович! — деди бошлик салмоқлаб, қоллар бармоқларини унга битиз қилиб. Унинг чапакай қолі иверидә шунанқа — ходимларига отаси номини хам аван ролдан мурожаат қилади. — Хозирги ойлитингизни хам қарашингиз олгансизми? Мисоллар келтирайми?!

Қолларини бақбақалари хам сепкиллаб кетганини кўрган Тимурбек мум тишлади. Бу яна-да хунук ишларнинг «прог-ноз» аван битта минани босгани етар, кейингиси янада ха-тарли булади. Бирибир бошликнинг анча-мунча аччиқ-тирсик қарашини түдәмәйгина, мардларча туриб тинтлади.

Астада, арталабкиси етарли эди. Чап томсони билан тур-ган аван, насибасини кўчаси бошидаёқ олганди. Унинг қолларі үтириб олнб валақлашадиган хотин-халажга тоқати бек у нига көтар чоғида ўшандайлардан бири Хуморхон-га териб, унга бир тезариб қаради-да, — беҳосдан минани көтәр өтди.

Шу күндәда үтириб олишингизни йўкотмадингиз-да!

Она ағзодаримиз билан. 2011 й.

Ашхобода ҳарбий хизматидә
1982-1984 йиллар.

Хурсандчилик куниниға шерик бўлган устоз ва қадрдонар!
Абобакр ака Ҳожиमतов, устоз Қамчибек Кенжа, киметар олин
Нечматхон Мадиҳонов, Абдулла Қомин, уста Пўлатбек Уталиев,
Илахон Махмудовлар. 2012 йил.

Бусиз ҳам хасратлашишга шерик топа олмай ўтирган Хуморхонга бўлиб берди. У Пўлатбек томонга бир бургултирани ниҳот ташлади-да:

— Эриммисиз? — деди. Пўлатбек дув қизарди, ён-атрофи бир алангадиро, бошини ҳам қилди. Бу пайтда Хуморхон аё томаддек «ўқлари»ни ота бошлаганди. — Насихат қилган Ана, хотинингиз, кечгача кўчадаю. Менга эрим ҳам насабат қилолмайд...

«Хотиним ишлайди-да!» дегиси келдию, мина майдонда бутунлай қолиб кетиш эмас, ундан чиқиш пайида бўлиш. Аммо анча ергача Хуморхоннинг чинқириғи эшитилиб турди. Бугунга шу етарли эди. Энди манаву — бошлиқ билан моқорашиб тушди.

Шалвираб, бир елкасини учирганча (кайфийати тушиб кетса ёки ҳаяжонланса, шундай одати бор эди) хонага қайтди. Ҳамхонаси сергап, бунинг устига шеър ҳам машқ қилиб турадиган Сафаров унга хавотирланиб қаради. Ҳолатига нисбатан беришни хоҳламаган Пўлатбек гапни бошқа ёққа бурди, яъни ўз ихтиёри билан яна битта минани босиб олди:

— Йўлчибек, қалайсиз? Ижодлар ҳам бўлгандими?

Сафаровнинг жағи очилди, Пўлатбекнинг оғзи ёпилди. Ҳамхонанинг бир чакаги очилмасин, уни ҳеч ким билма олмайди. Марҳума ҳам лирик чекинишлар билан бўлади. Унинг алмойи-жалмойи сатрли шеърларидан боши оғриб кетди. Боз устига, тушликда ҳам унга шерик бўлиб шеъррий паҳзаллар билан хўп «сийланди». Бу боладан уни қўшни бўлим ходимаси Хушхавохон кутқарди — уларга шерик бўлди. Пўлатбек у билан мулоқотга киришдию, «шоир»дан ҳалос бўлди. Билсангиз, аёллар ҳам ҳазилакам мина майдони эмас. Пўлатбек бир минадан кутулиб, иккинчисига тугтилганди.

Хушхавохон ёш, келишган, бунинг устига ювош, бунинг устига келажати бор Пўлатбекни нишонга олганлардан эди. Пўлатбек ҳам шу — кайфийати йўқ онда хушбичим, боз устига хотинидан анча ёш, боз устига эрсиз, қўйинки, яна боз устига жон олгуси кийинишларию, унга бефарқ эмаслиги шу гал ўз мевасини берди. Дип изхори қилмасликка илоҳ қила олмади.

Кайфийати яхшилланган Пўлатбек алпақандай туруқ кўшиғини хиргой қилиб ишдан қайтар чоғида йўлда мина

Бир мин майдонига дуч келди. Ундан авайлаб чиқиб кетса бўларди. Аммо... Токканга тегиб, тегмаганга тош, топа олмасангиз отаётган Аскар пийн гандирақтаб келарди. Кайфики Пўлатбек мина майдонини четлаб ўтолмади.

— Ана оғиз-да! — деб юборди.

Эсин бароридан келмай», яъни уришишга одам топа олган келмаётган эканини, «иштаҳаси» очилиб кетган пийн Пўлатбекни нишонга олди:

— Э, кўйиб берувдингми? Ичган бўлсам, ўз пулимга ичган бўлган бир кўйиб бергандек гапирасан!

— Ээр, Аскарбек, мен шунчаки ҳол-аҳвол сўрагандим.

— Мина бўлибди, аҳволимга?...

Мина майдонини босдим, унинг кўрултигига ҳам чидаш керак. Аскар пийн уни осонликча кўйиб юбормади.

Бозидан бўлган Пўлатбек уйга кирди. Мина майдонини яна яна кутулиди, дерсиз. Яна адашдингиз. Энг катта мина майдони, бу — хотинингиз. Айниқса, бу майдонда эҳтиёткор қарашангиз, иложи бўлса саёёр бўлиб майдонни минасиз-агарини пайида бўлиш, яъни минг бир хил усуллар билан қарашангиз, албатта танг ҳолатга тушиб қолаёсиз. Пўлатбек бу майдонда анча тажрибали, лекин... Беҳосдан... Олдига қўйгангиз тавм қолтирилди:

— Тугт тугатганидир? — дедию, мина майдонининг нақ қарашини босди-да.

Э, келонлариди, тўшт олиб келганиз. Бошқа нарсалар билан тугт ошқондада сиқонлар хасса таяниб юришибдию...

Аммо тугт хасса деб маошини буткул олиб қўйса, етишмовчилик бўлади-да. Аммо бўни айтиб бўладими, жавоб тайёр бўлади — ана битта мина.

Пўлатбекнинг энг яхши куроли — сукут сақлади. Эсон-ахбор мина майдонидан чиқиб олиши керак. Аммо хотинининг қўлини тана уни осонлигириб юборди.

— Тугатган нима кўрдим ўзи?

Аммо, бу сўз хотинларнинг «кўшиғи»даги тақорланиб қарашини нақорат. Аммо бу гал хотини мина майдонини босиб олган эди.

Мина майдонини? — Пўлатбекнинг кўз олди қоронғулашди. Бир майдон қара-ҳавола қилиб бўлса-да хотинига қилган қарашларини бирма-бир ўтдию, энг янғиси — тунов кўни кам-

харжипига қарамай олиб берган кўйлагини, сирға хаёлида туриб қолди ва яна бақирди.

— Нима дединг? Шунчалар молмардумхўрмисан? — деди, бу сўзни тушунмай турган хотинига изоҳ берган бўлди. — Сендақалар ўрисчасига неблагадарная свиня дейиладди.

Шундай дедию, яна хаёлида уйда ўтирадиган хотин бу сўзни қайдан тушунарди, деб ўзбекчасига «сўкиб» қўя қолди — столга қаттиқ мушт туширди.

Хозир хотини яна бир нараса, деса «Сен бўлмасанг, она, Хушхаво бор!» деб юборишдан ҳам тоймас эди. Хотини яна бир минани босмади. Эрининг бундай важоҳати оқибатларини билган хотин вазиятни юмшатишга тушди.

Унинг турқи айни пайтда кўйлакини ечиб олиш, зирани кулок-пулоғи билан юлиб олиш сиёқида эдики, хотин бунинг яхши англаб қолганди.

— Дадаси, ўзингизни босинг. Овқатингизни ичинг. Чой куйиб берайми?!

Дарвоқе, Пулатбек нафақат тез-тез мина майдонига тушиб қолади, гоҳ-гоҳида шундай мина майдонига айланиб ҳам туради.

2013 йил

ЖАБРАДИЙДА

Термосда овқат кўтарган ўрта ёшлардаги киши кўчани кесиб ўтаётганда тезлик билан келаётган «Нексия» туртиб ўтиб кетди. У осмондан тушдики, ердан чиқдимиз, буни англолмай қолган хайдовчи зудлик билан тормозни босди. Машина чирчиллаб таққа тўхтади. Хайдовчи юқоридати ойна орқали ордаги ҳолатга кўрқа-писа назар ташлади. Киши бир томондан узала тушиб ётар, бир томонда қийшайган термос турарди. У яна бир бор жонсиз ётган кишига қарадию, юзини рулга босди. Титраб-қақшай бошлади. Машинадан тушишга безилларди. Тушса, тўё ётган одам тирик бўлсаю, ўлиб қоладигандек. Ахири у ўзида бироз куч топди-да, машинадан аранг тушди. Секин-асталик билан судралгудек бўлиб «мурда» ёнига борди. Энгашиб унинг кўжисига кулок тутди. Юрак уриб турарди, у хурсанд бўлганидан «Хайрият», деб қичқирдию, кишини даст кўтариб машина ёнига олиб бориб, орқа ўриндиққа

отириб ётилади. Тезлик билан машинани шифохона томон қайтариб, йўлда бемор инкиллаб қолди. Яна-да севиниб кетган хайдовчи машинани тўхтадди. Эгилиб, аранг лаблари пичирлатган беморга кулок солиди.

Қайрак олиб кетяпсиз? — сўради бетоб аранг.

Қолганига!

Горудаскояга олиб боринг.

Жўп, тога, нима десангиз шу! Сиз тузалсангиз бўлди. Ўша оёқоней, кўрқитиб юбордиза...

Бир бабо қолса, кўш-кўш келаркан. Бу туртилиш учинчи экан. Биринчи гал «Пасетти» уни истироҳат боти ёнида ярай юборганди. Ушанда клиникада даволанганди. Хайдовчи касалхона экан, ўн кунгача ҳар кўни уч маҳаллаб овқат ташиди. Ўша ун арқасиз қолди деб, келинаясига пачка-пачка пул юзаси ағиб турди. У анчагина сезгир ҳам экан. Айвонда турган экан русумдаги телевизорни кўриб «Вой бечоралар-ей!», дедию, ўша кўни кечқурун хайхотдек замонавий русумдаги телевизорни ташлаб кетди.

Йеяничи сафар бозорлик қилиб, энди йўлни кесиб бекат томон ўтаётганда «Элика» машинаси уриб юборса бўладими? Ёки бир томонга, мева-чевалари ҳар томонга сочилиб кетганди. Бу сафар ҳам омади чоғланди. Шофёр йирик тадбиркор эканю, йўлдан кўрок экан. «Ажахон, мелисага ҳабар беринг», деб қўлига нима илinsa, уникига ташилганди. Ушанда йон мулатинич ва кирмашинали бўлиб олганди.

Бўлисан ҳам ҳазиллакам одам эмас экан. Хориждан моллар олиб келиб шахсий дўконларида пуллайдиган бойлардан экан. У уч кунгача шифохонани шохона таомлару, мева-чевага туртириб ташлади. Шифокорлару ҳамшираларнинг назардан бўлганини айтмайсизми? Улар бошқа касаллардан бир бабар олса, ундан соатига бохабар бўлиб турдилар. Бўлисан ташиқари «айбдор» бемор адеғли қатига катта пул қўлиб кетди. Касалхонадан чиқадиган кўни бош-оёқ сарпо — катта бош кийимдан тортиб, шиплагича турк либослари билан кийиб, машинасида уйига элтди. Яна хизматлар бўлса, ёмонроқ, дон кўп қовуштирганча кетди.

«Балонкат оёқ остида», деб шуни айтар экан-да. Бўлмаса, шиплагича ёнида ҳам бабога йўликадимиз киши? У бир боғ қовушган энди кўчанинг у ёғига — қовуш қайтариб ётган моллар ёнига олиб борай деб йўлни кесиб ўтаётган эдию. Маши-

на «Саріва» бўлиб, хайдовчиси хушрўйгина аёл экан. Анна лига эсхонаси чиқиб кетган аёл, унинг тирикчилигини билган, хурсанд бўлиб кетди. «Оталинам, оталинам», деб юзларининг тинмай силарди. Сўнгра дарҳол хастани машинасига жойлаштириб, шаҳардаги энг шинам ва зўр мутахассис-шифокорларнинг бор хусусий шифохонага олиб кетди. Хастанинг хотини ҳам уларга йўлдош бўлди. Йўлда эр-хотин гап талашиб, уришиб кетса бўладими? Аёл анча мулоҳазали экан, беморнинг хотинига танбех берган бўлди.

– Хай, хай, онахон. Оталинамнинг ҳозир диққат бўлишини мутлақо мумкин эмас.

– Курмайсизми, бу биринчиси эмас-да! Энди кўчага чиқармайман шекилли... – деди йилламсираб аёл.

Хайдовчи аёл бўлса ҳам мард чиқиб қолди. «Жаҳон бозори»да дўкон очадиган бу аёл беморни бир ҳафтагача ўзи парвардилади. Уйига юборган пул-у, озиқ-овқатлардан ташқари пилесос-у, қимматбаҳо печ ҳам ҳадя этди.

У маҳаллада жабрдийда деб ном олди. Баъзилар омад-сиз деб ачинса, айримлар шумқадам деб ундан ўзини олиб қочишарди. Яна бирлари, ис чиқариб юбориш керакмининг, дея ўзларича фикрлашардилар.

Ҳа, омад бир кетса, ёмон экан. Ўқинда яна бир воқеа, бу гал мудҳиш ҳодиса рўй берди. Биринчи аварияда бир кўли лат олган бўлса, иккинчисида оёқлари жароҳатланганди. Учинчи ҳодисада миёси шикастланган бўлса, тўртинчисида тос суяги синганди, Афсуски, бу гал умуртқаси парчаланиб, жигару ўлкаси қаттиқ эзилган эди. Ахир бу сафар уни «Камаз» уриб юборган эди-да...

Жанозада йиғилганларнинг пичирлашларига қараганди, марҳумнинг ожизаси савдойи бўлиб қолганди. Ичкаридаги йиғи-ситини эшитганларнинг кўнгли бўзиларди. Улар орасидан бир йиғи юракни эзгудек эди. Аммо эътибор бериб тингланса, улардан куйидаги сўзларни уқиб олиш мумкин эди.

«Бизнес» қиламан деб,

Халокатга учраган бегим-а, бегим!

Ёлгонлари бошига етган бегим-а, бегим!

Артистлиги охири бошини еган бегим-а, бегим!

«Мерседес»га туртинаман, деб

«Камаз» остига тушган бегим-а, бегим!..

2013 йил.

«ЭСИННИ ЙИҒИБ ОЛАДИ»

Толман Дияматович Исмаилов шошилинч равишда муовини Олимхўжаевни қабулга чақиртирди. У хонага кирган бошлиқнинг қаншаридаги кўзойнакка нигоҳ ташладиди, муовин гап борлигини аңглади. Бошлиқ зарур иш чиқиб келган келардагина эҳтиёж бўлмаса ҳам кўзойнакни бурчга устига қўйди. Олимхўжаев стулга ўтирди, ён рафтарини очиб, ручкасини ёзишга тайёрлади.

– Сиз, Олимхўжаев, жамоадаги муҳим иш жараёни, кадрларнинг раёвдонаси билан қизиқасизми?

«Рўзасини айтмагандан кейин ўзбекчасини айтиб қўя қўя қўя», дея ичидан гаши келди муовиннинг ва бошлиқнинг гапларини ёзишга киришди.

– Билан, бу суҳбатимиз озаки бўлади. Эслаб қолсангиз бўлади.

«Билан бўлди», – пешонаси тиришди муовиннинг. – Шунча гапни қандай ёзиб оламан?»

– Жўш, гапиринг. Ташкилотимизда ишлар жойидами?

– Анбатта, Толман Дияматович. Ҳаммаси яхши. Бирор нозик иш бўлса, созардим, – хавотирланиб деди Олимхўжаев. – Демак, ҳамма ишчи-ҳодимлар ойлиқларию, мукофотларини олинди. Ҳеч қандайлик йўқ, шундайми?

– Нега энди? – деди гапнинг пайновини тушунган муовин. – Бу дунёда ҳеч қим тўйган эмас. Бир кам дунё...

– Ҳа, биринчилари! – деди бошлиқ мақсадига ойдинлик киритиш мақсади билан дегандек бошини қоз тўтиб. – Нега унда Пардавой Зоҳирани камчиликлар тўғрисида ҳеч ноллаш эшитмайдимиз?

– Олимхўжаев гапирмоқчи эди. Бошлиқ унга кўлини битизиб тўтатди-да, давом этди.

– На меннинг олдимга кириб, на сизга мувожаат қилиб, на қандайдир номига ариза битиб камчиликларидан сиз оңган?!

– Унга етказилган-да. – деди Олимхўжаев қовун тушириб, гапни битилмай қолди.

– Ҳа, битилди, нега энди унинг қатта рўзғори бўла туриб, бошнинг ёнаниқидан кам бўлган ҳолда ҳеч зорланмайдими? Сиз қандай эва ҳаммаша етишмовчиликдан ногийсизлар?!

– Олимхўжаев бошлиқнинг мақсадини ҳамон тушуна олмай-ганлиги тўғрисида оқиб, бўйин ва пешонасидаги реза тер-

ларини артанча мунгайиб қолди. Бу ҳолатдан бошлиқнинг ўзи қутқарди.

— Унинг бу ҳолати сизга шубҳали кўринмаптими?

Муовуннинг рангига қон югурди:

— Бу ёғини ўйламабман.

— Ўйлашингиз керак эди. Бугунги кунда ҳамма хали олингим кам, хали моддий ёрдам беринг, хали мукофот деб турганда Пардавой нега жим?

— Ҳа, — дея олди Олимхўжаев.

— Бўлти, бу гап ўртамизда қолсин. Буни пухта ўйланг-да, уни ўрганинг, кузатинг. Балки кечки сменада бирор махсулот ишлаб чиқариб талон-тарожликка йўл қўяётгандир. Балки хом ашёдан ўйрлашни йўлга қўйгандир. Ўрганиб, жўялироқ сабабни топинг.

Муовун «Хўп!» деб эшик томон йўналиб, қўлини энди туткига юборганда, бошлиқ уни тўхтати ва деди.

— Ҳа, айтмоқчи. Аввал бирор камчилик бор-йўқлиги, моддий етишмовчилик тўғрисида ўздан сўраб, бир разведка қилиб олинг.

— Хўп!

Олимхўжаев ишни шу бўлуноқ тушликни Парда Зокиров билан бирга қилишдан бошлади. Овқат маҳали ундан секин ўсмоқчилаб сўради.

— Пардавой, ишқилиб ойликлар етаттимиз?

— Ҳа, ногламайман! — деди қисқа қилиб. Пардавой ва «Буни нима жин урди, ҳеч ҳолимини сўрамасди», дея ҳаёлдан ўтказди.

— Моддий ёрдам сўраб ариза ҳам ёзмайсиз.

— Ахир таътил пайтида беришсизлар-у. Раҳмат.

— Наҳотки, ойликларингиз етатпти?

— Шукр, етказилми, Самий ака.

Ундан ҳеч нарсаси «ололмаган» ичида бир яниб олди. «Ҳа, учинга чиққан тулқак экан. Сув юқтирмайди-я. Мендан бошлиқ камчиликлар ҳақида сўраса борми, йилирматасини таҳлиб ташлардим».

Ахири муовун «Ё у ичидан пишган ёки мenden жосу чикмайди», деган қарорга келиб, бошлиққа бу ҳақда ахборот берди.

— Ана, айтмадимми? Бу ерда бир гап бор. Жуда шубҳали шахс.

Муовун энди унинг изига астойдил тушди. Унинг юриш-туруши қандай ён-веридатилардан секин суриштирди. Кеч-ки сменадан феолиятини кузатди. У ҳақда ҳеч қандай салбий фикр эшитмади, камчилик топа олмади. Аксинча, шу вазиятга баҳона бошқа ташмачиқо, ўғрибачаларни аниқлаб олинди.

— Ҳа, ана! — қатта жинотни очган терговчидек бақираёзди бошлиқ, муовундан тафсилотни эшитгач. — Хўш, уйини-чи, қанча уйда бирор махсулот ишлаб чиқарар. Яна ноқонуний бериб нарсаси тайёрлаб... Все таку, у бизнинг ходим... «Яна булар» ижирганди муовун ва деди.

«Аллагақончон ўргандим. Топ-тоза, Тельман Дияматович.

Билан хотинининг даромади яхшидир, қаерда ишларкан? — Борча муайраси.

Қалмадан бери осимизга келмаганини қаранг. — Суюниб етган бошлиқ, сўнг қиёфаси жиддийлашди. — Болалар еми-ва наҳа масала. Биламиз, борча муайраларининг ташмачилигини. Яна иши судга ошиб... Ахир бизнинг ходимининг айтиши.

— Тельман Дияматович, бу томонини ҳам ўргандим. — Яна тафсилотини бир қилди муовун. — Пардавойнинг хотини бизнинг асосий кадрнинг дўғонаси экан. У орқаваротдан роса ташлаб бериб. Ҳатто ишга сўмжа ҳам кўтариб келмас экан. Ташлаб-уришларни ишга солган экан, ташмачи тарбиячилар-ни уриб олибди.

Бошлиқнинг боши қотиб, сўлжайиб қолди. «Эхх, ҳозир нолладан ишлаш мумкинми? Барибир бир гап бор».

Энди бошлиқнинг пинҳона буйруғи билан қасабақўм раиси ишга тушди, у Пардавойнинг қўнига қўл солди.

— Ҳеч дам олмагансиз, Пардавой. Яхши сикаттоҳга айланиб берилаймики?

Жуда оқласин! Нима, мен сизга қасалманми?

Нў, ундай ўйланманг, олдини олиш учун-да.

— Қоғозни йўқ! — деди кескин, саволга жавоб қолдирмай.

Бу гапдан кейин қасабақўмнинг дами ичига тушди. Кей-ин гап бу ишга ҳўжалик ишлари бўйича муовун сафарбар этгани. У гапни бошлаши билан Пардавой кесди-қўйди.

— Нима қиласизлар, менинг фашизмга тегиб. Бирор нарса сизларга нолланган жойим борми? Бас қилингллар, таърифларини.

Шундан кейінгігіна унинг изига тушиш сустлашди, тили олишлар бўлашди. Бирок бу «операция» энди бутун жамоага тарқалганди. Энди у бурчак, бу бурчақда пичир-пичирлар, унга ғалати қарашлар қўлайгандан-қўлайди. Кейинги пайтда бошлиқ Пардавойга хавас қила бошлади. Бундан ўйлаб қараса, у жамоанинг кўрки экан. Қани энди бундайлар кўнчилиқ бўлса.

Эшик очилиб останада пайдо бўлган, «эсини йиғиб олган», ҳар ғалтидай қадди тик эмас, бир оз эгилган Пардавой бошлиқнинг ширин ҳаёлларини тумандек тарқатиб юборди.

– Ҳўш, Пардавой, хизмат? – бир варақ қоғоз билан қирган Зокировка хайрон боқди бошлиқ.

– Ойлигимни кўтарсангиз!

Аваллига бошлиқ уни энди кўраётгандек донг қотди. Сўнг оғзига шу сўз келди.

– Ҳўш!

Буни яна нима ташвишинг бор, деб тушунган Пардавой давом этди:

– Яна, навбатдаги мукофот рўйхатига мени ҳам киритсангиз.

Ноёб нусхага кўзи тушгандек унга тикилиб қолган бошлиқ апил-тапил кўзойнагини бурни учига қўндирди.

Шу кунни Пардавойдан қасабакўмга ҳам сикхатхона йўлланма сўралган ариза тушди.

2013 йил

ШҲРАККИНА КИТОБИМ

Агар сизда ҳам ёзиш дарди бўлсаю, боз устига илк китобингиз чоп этилса қандай ҳолга тушардингиз? Мен ҳам биринчи китобим нашр қилиндио, ўзимни самоларда учаётган, дек хис қила бошладим. Ҳамма нараса кўзимга гўзал бўлиб кўринар, ёмон кўрган одамларимни ҳам ёктириб қолдим.

Кувончим чексиз бўлган шундай кунларнинг бирида зарурат юзасидан туман идорасига кириб қолдим. Унинг бошлиқини адабиётга, ижод аҳлига ҳурмати баланд деб эшитганим бор эди. Ишим осонроқ кечилишдан умид қилиб, унинг хўзурига йўл олдим. Қўлимда унинг номига узун мақовлардан иборат дастхатим битилган илк китобим бор

дан кутганимдек, у мени ниҳоятда яхши қабул қилди. Китобимнинг мамнун илжайди.

Ҳа, аур бўлибди, мен адабиётни жуда яхши кўраман. Ўқувчилардан дўстларим кўп. Улар қаторига яна биттаси фаншарлардан мамнунман...

У каттирар экан, китобимни икки бўклади. Ламинантланган китобнинг муқовали китобим бир қисирлади. Бу қўлосимга каттирар бўлиб эшитилди. Китобнинг ўртасида узун из қолди бўлганини кўринмасе-да хис қилдим. Ичимда ҳам ниманлар қисирлагандек бўлди. Шундан кейин у икки бўкланган китобнинг китобимни икки чўнтагига солмоқчи бўлди. Узок қотди, китоб жанвор унинг тор чўнтақларига сифа қолмади. Бундан ўзимни-да», деганча китобни мажбурлаб чўнтагига каттирар, кесир-қисир овозлар юрагимни титдларди. Меннинг кўнчилиқларим ҳам бир-бир қисирлаб чиқдиёв. Шу онда китобим бурчлаб сўқдим. Шундай чўнтақларга-да сийиб кетганларнинг килиб ихчамроқ ҳажмда чиқарсам бўларди-ку. Каттирар, китоб чўнтакка тушди шекилги, муҳлисим қўлини у қотди тортиди. Яхшиям, китобимнинг жароҳатларини қўриққан, унга юрагим дош беролмасди.

Китобим энди ўрнига тушиб таширфим сабабини қаранганим эдим, бир хира пашша нақ бошлиқнинг қўлига қотди. Ундан юзига ўтди. Фаши келган бошлиқ уни бир-бирини қўлидан. Ҳа оти билан хира пашша-да, айланб кет-келарди. Бошлиқ энди унга астойдил қасдлашди, у билан каттирар, китобим энди унга астойдил қасдлашди, у билан каттирар. Аммо ҳар урганда, мўлжалли нотўғри тушар, китобим каттирар, китобим энди унга астойдил қасдлашди, у билан каттирар. Аммо ҳар урганда, мўлжалли нотўғри тушар, китобим каттирар, китобим энди унга астойдил қасдлашди, у билан каттирар. Аммо ҳар урганда, мўлжалли нотўғри тушар, китобим каттирар, китобим энди унга астойдил қасдлашди, у билан каттирар.

Аммо кона бурчатиғача қулаб борган бошлиқ пашшани қотдиб қилиб бўлиб қайтди. Китобимда мағлубнинг бир томи ҳам қотди бўлиб қайтди.

Бу китобим экан. Шу пайт хонага чой дамлаб қирган қоти-ти қотди экан. Шу пайт хонага чой дамлаб қирган қоти-ти қотди экан. Шу пайт хонага чой дамлаб қирган қоти-ти қотди экан.

— Фаросат борми, иссиқ чойни лақланган янги столга кўясиз-ми? — дея ўшқирди бошлиқ, сўнгра таглик илгир атрофга раз солди. Кўзи эндигина тин олган китобимга тушиб уни олди-да:

— Ана, унинг устига куйинг! — деди.

Бақриқдан ҳамон титраётган котиба чойнакни китоб устига кўяётиб бир чайқаб юборди. Иссиқ чой китоб устига куйилди. Устимдан иссиқ сув куйиб юборилгандек бўлди. Бошлиқ мента бир қаради-да,

— Негга қизариб кетдингиз, уялманг. Айтаверинг, дардингизни.

Менинг жаҳлим чиққанда қизариб кетишимни бу «китобовар» қайдан билсин. Ўзимни босиб энди гапга оғиз жуфтилагандим, телефон жиринглади. Каттароқ жойдан кўнғирроқ шовкилли, ўрнидан туриб галлаша бошлади. Мента эса, кейинроқ келинг имо-ишорасини қилди.

Тарвузим кўлтиғимдан тушиб ташқарига чиқдим. Лекин шўрлик китобимдан узоклашганим учун енгил тортидим. Бир неча кундан бери мени чулғаб олган хурсандчилиқдан асир ҳам қолмаганди.

Бир неча кун ўтказиб, бошлиқнинг бўш вақтини топлдим-да хонасига кирдим. Биринчи нигоҳим тушган жой чойнак бўлди. Хайрият, остида китобим йўқ эди. Ховурим пасайиб, уйинга олиб кетиб ўқиётган бўлса керак, дея ўйлаб турувдим, янгилишган эканман. Китобим икки букланганча телевизор остидаги стол оёқлари остида пона сифатида эзилганиб ётарди. У ерга киришим сабаби ҳам ёдимдан чиқиб кўлларим титраганча китобимни кўрсатдим. Тилимга эса шу сўзлар келибди:

— Ўзи, ўқидингизми?

— Албатта-да, яхши ёзилган. Яхши шеърлар экан.

Бошимдан совуқ сув куйилгандек бўлди. Ахир китобим ҳикоялар тўплами эди-да. Бошлиқ эса мента тасалли берди:

— Негга қизариб кетдингиз. Жа, камтарсиз-да. Мақтаганимга...

У менинг ғазабим кўзгаганда қизариб кетишимга ҳамон фаҳми етмабди. Шунда китобим томонга тез-тез қараётганимни кўриб писанда қилган бўлди.

— Яхши одамларнинг китоби нафақат ўқишга, бошқа мақсадда ҳам одамлар хизматида бўлarkan. Масалан, Али Камбарнинг романи сабзи тахта ўрнида хўл ярапти. Со-

ниг Ғолибнинг қиссаси залимиздаги хонтахта оёғи остидан эси олган, Хонтахта атрофига не-не казо-казолар йиғилди. Қоз аниматда, ҳам реклама. Азиза Қаниязнинг шеърлар турганини Африкадан келтирилган ажабтовур кактус гўлгўли ва остига қўйганимиз. Сафар Ҳашарнинг достонлари китоби вади каттик муқовали экан. Уйда ўғил-қизлар теннис ракеткаси ўрнида ишлатишяпти. Булар обрўми, обрў...

Мен бу сўзлардан минг ғазабланмай, унинг писандасида ётган кифра бўлмасанг ҳам бўлади», деган кинояни ўқидим-да, кинояни қайтдим.

Энди ундан қиладиган илтимосим ҳам ёдимдан кўтарилган, ёрдан бўён китобимнинг кейинги тақдири ҳақида қизкиб, у нега келардим. Кейинги гал китобим стол оёқлари остидан келиб бўлганидан севинибман. Аммо яна хатога йўл қўйган эканман. Бошлиқ ким биландир, балки котиба ила бурчадаги янги стол атрофида чой ичишган-у, ортан қолбасани китобимга ималоқлаб ўраб қўйганди. Ёна ғазабланиб чиқдим-у, келинги гал албатта бошлиққа «санчиб-санчиб» гапирай, деб янгида таъбирланиб кирдим. Китобим кўринмасди. Хонанинг тераси бўлиб анча кўз югуртирдим. Ғазабим пасая борди. Ўзини кўриб қизилик ҳам йўқолган бўлса керак. Аммо деразага келдим-у... Деразанинг синган ойнаси ўрнига сарғайган, титилган, қовжиратган китобимни қоккиб қўйилган эди.

Ким чиқсин, албатта авайлаб олиб кўямиз ва уни қўямиз, — дея писандисизлик билан изоҳ берди бошлиқ.

Мен сўзсиз у ёққа интилдим. Лабларим қимирлардио, овозим чимасди. Элас-элас эслайман. Котиба қабулхонада чой келди бериб анча ўзимга келтирди. Аста-аста қадам ташлаб таъбирга йўналдим. Аммо кўчада бир танишимнинг гапи эди устига чиқкон бўлди.

— Алутим, китобингиз чиқибди. Биэга ҳам беринг, ўқийлик. Шу онда унга неларнидир дебман, лекин эслай-олмайман. Лекин у мёндан худди жиннини кўрандек кўриб, ғошшаётганини аранг эслайман. «Соғайганимда» айтиб беришарми, мен танишимни шундай сўзлар билан сийлабман.

Келарми, сиз янглишдингиз. Мен китоб чиқарганим йўқ. Мен пашша ўлдирадиган мослама чиқардим. Чойнак остига келган чизардим. Стол остига понаю, дераза ойнасига қопқок қовжиратдим. Хар хил таомлар ўрайдиган, — дея қўлимни во-

ронка килиб, унга дурбиндан қарагандек қилиқ қилибман, — Жихоз чиқардим. Хуллас, у китоб эмас, матох, матох, — дедн кичқирибман-у...

2013 йил

ЎЧ

Авал эрининг либосларидан аёлларнинг атри уфуриб турганини сезиб қолди. Яна бир куни эрининг қўйлагига лаб изини кўрди. Бошқа куни эса шими чўнтагидан аёллар рўмоғчаси чиқди. Шубҳаси ортиб бораётганига қарамай аёл сабр қилишга қарор қилди.

Шундай кунларнинг бирида мактабда ўқийдиган ўғли тушунб-тушунмай аясининг қўлига бир варак қоғоз тутқазди.

— Ая, дадам номига бир хотиндан «СМС» келибди.

Шундан кейин ўғли ёрдамида эрининг телефонини «тафтиш» қилди. Севги изхорлари баён этилган бир дунё «СМС»лар бор эди унда. Ниҳоят, у «ёрилди». Йўқ, у эрининг трибонидан тутмади. Айюҳаннос солиб томоша кўрсатмади, «Хиёнаткор! Своллош!» бу сўзларнинг маъносини билмаса-да, кимлардандир эшитган, аччагина кўпол сўкиш эканлигини билиб олганди, яна нималардир дея эрини эимдан афдар-тўнтар қилди-да, сўнгра «хужмини ўқиди» — «Ўч оламан!».

Бу аёл томонидан шунчаки айтиб қўйилган гап эмасди, у эртаси кунийёқ буни ижро этишга қарор қилди. Аёл эрини майин муомала билан ишга жўнатдию, ўйлашиб қолди. Кўчага қандай ҳолатда чиқса экан? У чет эл фильмларидаги сууюқ аёлларнинг либосларини кўз олдига келтиришга ҳаракат қилди. Синчиктаб қараб олмаган экан-а. «Ха, этаги йиртилган бўлади, тиззадан баландда бўлади. Не, унақа ҳолда қандай кўчага чиқаман?..»

Ойна олдида ўзига ўзича анча оро берди. Соҳларига зоб бериш учун канча уринмасин, элпай олмади. Ўрганмаган-да, Сочини ўз ҳолича қолдирди. Қўйлаги этагининг икки томонини кирқди. Сўнгра, қачонлардир эри совага қилган, лекин фойдаланилмай бир бурчақда қолиб кетган духидан селмоқчи бўлди. Каерида сепишни ҳам билмасди, ёлпасига пурқаб кўн қолди-да, кўчага отланди.

Бошидаги соҳлар на турмақланган, на жингалак қилинганди. Лозим устидан этаклари қирқилган қўйлақ кийган бу

аёлга ўтган-кетганлар таажжубланиб қарашарди. Айниқса, унга анчадан қотиб қараётган эркакларни кўриб қувона бошгани, айтишим ўнгидан келади чоғи. Қизиклишмоқда. Ха, бир ўч аёлга...

Қарангата қостом-шим кийган, галстук таққан, қалта қосиб қўйилган қўйлан олифтанамо бир йилит унга яқинлашди. У аёлга бошдан-оёқ разм солди-да ижираниброк, лекин мабди оловда деди:

— Йўқ, например, мен сизга ҳеч илашмасдим.

Аёл унга иссиқланиб орта тисланди.

— Дурбинини! Сочини қаранглар-а, патақдан фарқи йўқ. Бу эса жашор умрида шампун кўрганми? Тароқ-чи? Қўйлақни ёрқитингу, лозим кийиб олибсиз. Нимангизни кўрсатмоқчи эриниз? Қирқилган жойларнинг ҳам бири қалта, иккинчиси узун, тушунмадим! Ха, айтгандек, сиздан келаётган аёллардан қолган духи исига ҳақиқий замонавий эркак ўч эверини ердан қочади...

Яна гўҳ аёлнинг сочини тузатган бўлиб, гўҳ қўйлагига ерт юзгундириб тинмай жаврарди.

— Шу ойда ҳаёлимга бир гап келиб қолди. Эрингиз алла-қандайлар оғини ташлаб кетган бўлса керак. Аникроғи, сиздан бўлган бўлса ажаб эмас.

Аёл унга ўқрайдию, ерга қаради.

Мен асли аёллар либослари ва уларга оро бериш бўйича мутахассисман. Мендан хавфсирамасангиз ҳам бўлади, — дедн яна унга қўл узатди.

— Сиз менни ким деб ўйлапсиз? — уни силтаб ташлади аёл.

— Аяа қўлоғлиқ! Муомалангиз энди кийинишингизга мос

турсун баабай!

Аёл бўрнлдию, жўнаворди. Ортдан йилитнинг жаврагани эшитилмо тўрди:

— Эй, қоним! Гапим тулагани йўқ! Менинг олдимга оро берган эринимнинг сўраб не-не аёллар келади-я. Тўй оқшомида эринимнинг қўйлини учун қанча келинчақлар навбатда туришми билмасанми?

Аёл унга келган, узок йиллади. «Ови» бароридан келмаган бу кўн эмас, йилитнинг гаплари нишонга текканди.

Йилитнинг «танқиди»дан ўзича хулоса қилган аёл эртасига ёлпасиранок ороланди. Истриҳат боғи атрофида анча айла-лаб юрдн-да, ичкари кириб ўриндиқлардан бирига ўтирди. Қўл

ўтмай ёнига содда кийинган, тўпориғина биттаси келиб ўтириди. «Уруғингга ўт тушуруларей, дарров илашди шекилли». Йигит унга, «Яхшимисиз?» деди. Аёл бош кимирилатди. Йигит дедиланиб унга томон сурилди. Аёл нарироқ «кочиди». Йигит янада яқинлашди. Аёлга сурилмоққа жой қолмаганди. Йигит давланиб экан, аёлга қўл югуртди. Аёл унинг қўлларига шалпатилганидан ўтирибсизу, ноз қилишининг нимаси?

Аёл бир йигитга, бир ўриндикка ажабланиб қараб савол назари билан йигитга боқди.

— Ҳа-да, бу анакалар ўтирадиган ўриндик-ку!

Аёл шундай ўнғайсиз ҳолда қолса-да, ҳаёлига шу финир келди «Жойимни роса топиб ўтирибман-у!».

— Кетдикми? — Йигит унга қўл чўзди.

Аёл жавобсиз бир фурсат тин олди-да, хўнграб йигитга юборди:

— Эрим менга хиёнат қилган. — деди у йигит сўрамаса ҳам. Йигит хайрон бўлиб аёлга қаради. Қулгиси қисгади, аммо аёлнинг ҳозирги аҳволига қараб ўзини босди.

— Ўч олапман, денг!

Аёл унсиз бош силқитди.

— Яхшиям, менга учрадингиз. Қўзи қонга тўлган ёшроғи бу скамейкага ўтирганларнинг оҳ-воҳига қарамайди.

— Ҳаммангиз бир гўрсиз! — деди аёл йиғламсираб. — Сиз ҳам хотинингизга хиёнат қиларкансиз-да!

— Нега энди, менинг хотиним йўқ!

Аёл унга ажабланиб қаради.

— Ажрашганман! — деди йигит чўнтагидан сигарет олиб таштирар экан. — Жуда ношуд, бетартиб, ўралашган, ивириган аёл эди.

Буларни эшитаётган аёлнинг боши пастга томон эгиллиб борарди.

— Кирлар тўлганиб ойнаб ювилмасди. Уйнинг чор томонида испар осилиб ётар, ховли онда-сонда сулпирилардию, ахлатлари тўлпанган жойида қолаверарди.

Аёл энди ўзини кўрага жой топа олмай қолди.

— Ўзига оро беришни, эр учун яسانيшни умуман билмасди, буни хоҳламасди ҳам. Олиб берган янги, чиройли кийимларни кийиб, қўзимни қувнатилгани умуман ўйламасди. Эскиларини устида тўкилиб кетгунча кийиб юраверарди.

Аёл энди юзини четга буриб олди. Унинг ичини ит тим-тимларди, «Бари менинг айбларим-ку. Билгандек айтатганим йўқ».

Ҳаммаша оғзидан саримсоқ хиди анжиб турарди. Аёлнинг аёл ўрнидан турдию, уйи томон йўрғалади.

Қанда унинг яна бир «бағло» кутиб турган экан. Эшикни очар-оқиб телефон қўнғироғини эшитди. Ёўшақдан аёл кишининг кўнғир-қор овози эшитилди:

— Саломжон акани чакириб юборинг.

— Сиз нимсиз?

— Менимман, чакириб берақолинг!

Ҳа, менин бўлмай ўлтур, жувонмарг, манжалақи, овозинг ёнган. — У яна анча сўзлар билан эрининг «яқини»ни анча қўнғирларди.

«Булди, тамом. Тоқатим тоқ бўлди. Энди аниқ ўч оламан. Ўзгача эканман-а? Бу кишининг яқинлари энди уйга кўнғирок қилишга ўйибди. Бир ўч олай...»

У шу ўлтир гирдобиди «Ўзгаллик салони»да ишлайдиган аёлнинг қўнғирок қилди.

— Уттоқжон, нозикроқ ерга борадиган бўлиб қолдим. Пардон айтишга ёрдам бервор.

— Ҳок, оғиртоб қайқдан чиқди? — хайратга деди у ёқдан дурганган. — Пардонни билмайсан, ўрғатай, десам ўламан Олло, дон ўламан-дунг-ку.

— Ҳа, энди, шундай бўлиб қолди.

— Ҳу, шундан кейин бораман.

Бу сўзларни қарори қатъий эди. Кечаги йигитнинг гаплари тасаввурини ёки ўзида қусур қолдирмаслик ниятидами, ҳар қандай эринин ишга қўзатибқоқ гайрати жўш уриб кетди. У ишни шикоятдан — ҳаргалтидек ювилмай қилиб кетган кечаги идиш-товушларни ювишдан бошлади. Анчадан бери қаралмаган аёлнинг чинишдек тозаллади. Кейин ҳаммом тўрида бир ойдан бери тўлганиб ётган кирларни ювишга киришди. Сўнгра, узун вақт тоғиб, унга патта боғлади-да, барча хоналар шифтларидан тўр боғлаган, йиллаб осилиб ётган испарни тозалай бошларди. Шундан кейин гул-у, райхонларни ўраб, тўсиб қўйган вақтинча ўтларни юлишга киришди...

Ўзини дурс тайёрлаётган, аясини бу қадар ишчанлигини кўнганган ўнги қилаётган юмуши ҳам ёддан чиқиб анграйиб қолган. У шундай нест бўлиб қолгандики, хатто аясининг

дугонаси келганико, иккаласи уйга кириб кетгани, дугонаси кайтиб кетганини ҳам сезмай қолганди. У хатто дадаси келиб бир неча бор чакирганини ҳам эшитмади. Унинг елкасини туртагина, бир чўчиб ўзига келди.

— Сента нима бўлди, ўғлим?

— Дада-а! — у дадасига бакрайиб қаради. — Аямни кўрмадингиз-да! Худди «Севгинатор-2» даги Маломатининг ўзи бўлиб кетди.

Дадаси атрофга қарадию, у ҳам хайратдан донг қотди. Эшик тўла ювилган кирлар ёйилиб ётар, ҳовли чиннидек тор заланган, ошхонаю ҳаммом яраклаб турарди. Томорқадан гуллар бўй кўрсатиб қолганди.

У бу ишларни ақта сифдира олмай ганиганча, эрта лаб ёдидан чиқарган нарсасини олиш учун хобгоҳга юрдн. Хобгоҳдан чиқётган аёл билан сўрашди.

— Яхшимисиз, Ҳалимаҳон қани?

Ҳозир аёлниинг кўнглига хурсандчилик снмаса-да, бейхит ёр кулиб юборди.

— Эг-товба, ўз хотинингизни танимаяпсизми?

— Ие, ўзингмисан, бошқача бўлиб кетибсан-ку. Бу кўйланни қачон олдинг?

— Байрамда совға қилувдингиз-ку.

— Ие, дарвоқе! Мента қара, шунча ишни қандай уйдладинг?

— Тушгача улгуришим керак эди-да! Хўш, ўзингиз нега қолдингиз?

— Ҳа, бир нарсам эсдан чиққан экан, — у хобгоҳдан галадондан керакли хужжатни олдио ташқарига йўналди. У ҳамон қарахт эди. Эшикка чиқиб яна қайтиб кирди. Хотини эса унинг тезроқ кетишини кутаётганди.

— Ҳа, яна нима?

— Ҳа, ҳеч нима. Мента қара, гўё ҳозир кетсаму, агар бу туш бўлса, аввалги холинга қайтиб қолсанг, нима қиламан? Йўқ, яхшиси, ишга бормаيمان. Ҳозирча зарур ишим ҳам йўқ.

— Вой, ўлмасам! — аёл ҳеч кўйига олмаган сумкачасини стол устига қўйдио, эритга хайронлик билан қараб қолди.

2013 йил

ҒАЛАТИ МАХЛУҚ-2

Баабайни қайрак йонаман?... | 127

Кўнглим ўйлаб кўрсам, кейинги вақтда ҳар нарса (китоб, фильм, сериал қабилар)нинг бири, иккиси ва ҳоказолари оғир бўла бошлади. Нега энди ҳажонинг бири, иккиси арманчилик қорак? Зукко мухлислар (гаар шундайи бўлса) оғирдан оғирлабхало, галнинг пайнови қайёққа буршлаёт-ганлиги, яъни бундан ўлтиз уч йил аввал ушбу ҳажонинг яъни ёйилиб, аввал «Виждон енгилди» («Ешилди», 1983 йил), сўнгра «Менинг нафиси бағодир...» ва «Ғаламти махлуқ» парчақаллари остида турли нашрларни хўб кезгани ва илк нотибидан кўним толганлигини эслашлари муимкин. Унда парчақаллик қамчу остига олнган бўлса, бу — «Ғаламти махлуқ» дейилган иллат юки ундан енгил эмас. Хуллас, уни қонга ва баҳо бериш.

Важонининг хотини ўлгач, ўғиллари унинг қилмишларидан эртала бош кўтара олмай, турли ёқларга кетиб қолган, шундан ундан хабар олмай қўйишганди. У ёлғиз қолгач, тур-ли шакарларда тирикчилик кўйда изғиб юрар, маҳаллада ошлар ун эслаб қолса, «Одатича, яна бир ишни бошлагандир-да, кўрсур», дея мавзунн тезда бошқа ёққа бу-ришарди. Унинг уйига биров ораламай қўйгани боис, бор-борини қам билнимасди.

— Шундай кунларнинг бирида субхидам пайт унинг эшиги ёнига «Тасома» келиб тўхтади. Хайдовчи унинг уйига бир бош қўйдн, ит қулгандек шошиб қочиб чиқди. Зудлик билан ма-миллага умирдио, тезликни минга қўйиб жўнаворди.

Шундан бир неча кун ўтгач, сахарда унинг ҳовли эшиги очн-либ, бир махлуқнинг боши кўринди. У кўчаниннг икки томонига бир аум куз юрттирди-да, аста ташқарига чиқди. Дарвоқе, унинг юзи одамникидан кўра қандайдир махлуқникига ўхшарди. Қуларни одатдагидек қоши остида эмас, устида эди. Ёни ва бурунга туталиб кетган, нафас олганда оғзи ҳам ба-ранбар ошлар, овоз хирлилаб чиқар, жангда пириллаб турган ширинларни аста тебранарди. У бир кўлини осилтирганча ке-либ боради, иккинчи кўли (аслида, у туёқ эди)ни костюми ичи-га кўнннга тикиб яшириб олганди. Бу ташқи қиёфаси эди, шунингга не ўтаришлар бўлганини ўзи хикоя қилиб беради.

Уни кўрган кўча сулураётган келинчақлар сулуруни, пақирини ташлаб чинкирганича уйларига қочилди. У ер, бу ерда санкиб юрган дайди итлар вангиллаганича унинг ортидан қувлашди. Шу тарика у шахар касалхонасининг раёблитация бўлимига йўл олди. Мақсади, пластик операцин қилдириш эди. Бўлимига кирган захоти узун коридорда тўтўлопон бўлиб кетди. Қочилга улгурганлар хоналарига кириб ичиндан беркитилди. Дош беролмаганлар йўлақадёқ хушидан кетишди. У йўлак бўйлаб узок тентиради. Ноилож ортга қайтди.

Дардига шифо топиш учун бормаган табиби, учрамаган шифокори қолмади. Табиб-шифокорлар ё ундан қочиб қолар ё худ ўзи ҳам хасталаниб қолар ё уни қувиб соларди. Ахири юртин бақувватроқ бир кимётар олим ва табибнинг дарагини топино, кўнглида умид учқунни порлади. Унинг хузурига ошиқди.

Бу табибнинг ҳам кўзлари унга тушгач, аввалига эсхонасн чиқди. Хайдаб юбормоқчи ҳам бўлди. Сўнг нима бўлса ҳам бемор эканлиги хаёлига келдию, уни қабул қилди. Ўзидан узокроқ турган стол ёнига ўтиришга рухсат этди. Унинг одам келатаси йўқ юзига ижирганиб қаради-да, кўйнига тикиб олган иккинчи кўлини чиқаришни буюрди. У кўйнидан иккинчи кўли, аниқроғи туёғини чиқариб стол устига қўйди. Унинг юзидан аъзоларнинг алқаш-чалқашлиги чидаб турган табиб кўл ўрнида туёқни кўриб эсанкираб қолди деди. У ўрнидан туриб у ёқдан-бу ёққа юра бошлади. Бемор унга мўлтиратганича қараб турарди.

— Хўш? — деди енгил титраб табиб ундан имкон қадар узокроқ туриб.

— Нима хўш? — деди бемор ҳам. — Кўриб турибсиз-у ахволни. Даво истаб келдим.

— Хўш? — деди яна табиб. — Сўзланг-чи?

— Нимани?

— Хаммасини. Нега шундай бўлди?

— Бошиданми?

— Албатта! Шунга қараб муолажа ўйлаб кўрармиз.

Бемор дам кўлини, дам туёғини ишга солиб сўз бошлади.
— Аввалига не айбим борлигини англолмай юрдим. Кейинги вақтда айбимга иқрор бўла бошладим ва асосини топиладай бўлдим.

— Кани, кани! — дея табиб унга диққатини қаратди.

— Бу мактабни битираётган йилгим бўлганди. — деди у таровин столга уриб таъкидлаганнамо. — Дадам кепакфуруш эди. Ёнр кўни мижозларидан бири ўн қолча юк тушириб кетди. Бу ёнрнинг эллаганда чиқадиган, ташлаб юборилгандан отходиди экан. Бу оқилнинг отам дарвозахонамизда уюлиб ётган кепакка шун замонда аралаштириб юборди. Мен ёрдамлашдим албатта. Мен шундай мухитда яшаб, мактабни тамомладим. Шундай шашардан топилган маблаг ҳисобига отам мени шахарга олиб бериб, олиғи ўқув юртларидан бирига ўқишга кириздди.

Кўш уюсида кўрганини қиларкан. Студентчилик — пул ердан зарур. Отам канча бермасин, бу ердаги «катта-катта» кепакчиларни қоллай олмасди. Отам қони оқиб турган вужуҳимда «антика бизнес»га илҳомим жўшарди. Ён-веримга шунга мойил шериклар йиғдим-да, ишга киришдим. Ёнорхонамиз ёнида манзарали дарактлардан иборат кўрнаматор майдон бор эди. Қуз бўлгани учун хазонлар ерда тилмалдай тўшалган. Кечкурун ҳеч қимга сездирмай, ёнрнинг қол қуриган барғни хонамизга олиб кирдик. Уни катта дастурхонга солиб, роса майдалаб чиқдик. Майдаланган қазоннинг чой рангидасисини саралаб олдик-да, уни ёнордан олиб келиб қўйган икки қол ҳақиқий чойга аралаштирдик. Деврли ўзгариш бўлмади. Икки қол чой тўрт қол бўлди. Уни пуллагач, мазахўрак бўлиб қолдик. Миядорин ошириб бордик. Хаддан ошиб барг микдорини кўпайтириб юбордикми, мижозлар ишончидан чиқдик, биз-немени аро йўлда қолди.

— Ёнр кепакфатеи, марғумуш бериб ўлтириб қўйсаммикин?!

— Дон эшитилар-эшитилмас шивирлади табиб.

— Бу пайтда институтни тамомлашга улгурган, тумандаги ўн адовутига ишга киргандим. Ойлик билан рўзгор тебратиб ёнорхонами? Атрофимга қоровул ва ишчилардан иборат гумаш-татор йиғиб, турух туздик. Заводга канча дон олиб қирилса, шун-ча маҳсулда тулроқ ва қум олиб қирилишини ташкил этардик.

— Нега? — таажжубланди табиб. — Қурилиш учунми?

— Қонанга қурилиш, дон ва ундан тайёрланадиган маҳсулот-ларга қушгани...

— Ёнрарай! — ундан нафратланиб табиб баттар титраб кетди.
— Ишларимиз жуда-а юришаётганди, — дея давом этарди табибга эътибор бермай туёқни маҳлук. — Аммо кўлга тушиб, ёнрни муудатларга «кесилдик». Давлат ишларидан ризқим

кўтарилди. Дипломни сандиққа солдим-да, ўзимни бозорга эркин савдога урдим.

– Инсоф беритти-да! – енгил тин олди табиб.

– Қаёқда, мен инсоф кўчасида юриш туғул, унга қиё ҳам боқмайдиганлардан эдим. Мен сизга айтсам, ҳамма гап бозорда экан. Ишларим шундай турлилаб-юришиб кетдики асн кўяверасиз. Фиштни майдалаб оқ туручга булаб, девизига айлантирдим. Мурча майдаланган мошни кўшдим. Майда калампирга майдаланган сулурги уругини солиб аралаштириб, хўб даромад қилардим. Айниқса, баҳор кезлари менамн дарахтларни пуллашда бозорнинг жуда-а пири бўлиб кетгандим. Деҳқондан масалан, бир хил гипоснинг бир тўпини сува текина сотиб олардим-да, уни тўртга бўлиб, биринчи, иккинчи ва хоказочиси қилиб сотардим. Бир хил гулларни сотиб олиб, бўлиб олардим-да, беш-олти хил рандаги гуллар сифатида пуллардим... Ха айтгандек, картошка аралаштиригандан шакарни тоза асал деб ҳам сотганман.

«Вой, аблаҳ, – баттар нафрати олиб борарди табибнинг, – Оғзига кислота куйиб юбораймикин?!».

– Бу ишимга ҳам пашша тушди. Менинг касримга бошқаларга доғ тушганимиш. Хуллас, каминани бозордан сиқиб чиқаришди. Аммо тирикчилик қилиш керак-ку. Кишлоқдан одамларнинг ситир сутларини йиғиб, юз фоиз сува аралаштириб пуллашга киришдим. Уни ҳам кўп кўришди. Кўринишидан биғишмаса ҳам таъмидан сезиб қолганди.

– Вой номардей, оқ сутта! Хе, ҳамма ёгингдан туёк ўсиб чиққур.

Бу гап табибнинг мингирлаганини эшитиб қолди чон, махлук унга бир хўмрайиб кўйдиро давом этди.

– Анча вақт ишсиз юрдим. Миямга яна бир ажойиб иш хабар келди. Туғруқхонада ишлаш ҳам даромаднинг қони экан.

– Ие, туғруқхонада эркак кишига нима бор?

– Коровул бўлиб ишга кирдим.

– Шундай даромад остида юрган одамга коровулнинг жанобларини қониқтирдими? – киноя қилди табиб.

– Бу ёғини эшитинг. У қилдим, бу қилдим бир-икки нафси хакалак отган шифокорларни йўлдан урдим.

– Воҳ, нима қилиш учун?

– Ахир бу дунёда қимтадир қиз керак, бошқасига ўғил керак. Мен уларнинг хожатини туғрилаб юрдим.

– Е аюқалар! Шунчаликка бордингизми? Қандай удадаларини?

– Ахир туғроқ азобидеги аёл нима туқганини қаердан билгани? Туғиши билан тумашталаримиз тайёр турарди. Наси бунинг ҳам охири вой бўлди. Биттаси сезиб қолган шовин, жавоб берган қуни чиқиб кетаётиб, мен томонга қушин билга қилиб «Бу кунингдан жувонамарг бўлишини», дед кетиб кетди. Вужудидеги алгов-даггов ҳолатлар шу қушин бошланди.

– Мур-о, – дедию ичида шивирлади табиб: «Оғзингга қушини қуйилтур, жавобни шунда ола бошлабсан-да».

– Хе, шу қуни кечқурун ичимда қандайдир ғалаён бўлдиёв. Аюларни бирин-кетин ўрин алмашаётганини аниқ сезиб турдим. Оралаб турсам, юрагим киндигимнинг ёнида уряпти. Табибжон, мени даволаш қолинг. Ахир юрагим оғриса бошқа қушлар сингари қўлимни кўрагимга эмас, киндигим ёнига олиб берман. Эшитяпсизми, киндигим ёнига. Ишонмасангиз мана, ушлаб кўринг.

– Ишонаман, ишонаман – дед табиб ундан ижирганиб юзига қушди.

– Ишона пшовим ҳам битта жойда бўлиб қолганини айтганиман? Бу даҳшат, табибжон, даҳшат.

«Бу ҳам қам сента» – дерди табиб ичида.

– Ёшларинг-ку яшириб юргандим. Яқиндан бери ўзгаришлар юзати дунёимга ҳам чиқа бошлади. Юзимдеги ўзгаришларни кўриб турибсиз. Хеч жаҳонда китрик ҳам жағ остида юзганиман? Мана бу туёкка эса хеч чндай олмаялман. Ўзининг муложа қилмасангиз бўлмайди. Пластик операцияни тўғриллаган эдим. У ерда даволаш туғул, мени кўришга ҳам тўғрилган бўлмади...

Табибнинг боши қотди, ўтириб анча ўйланди. Сўнгра селанига деди:

– Аюбингиза нихоятда кўп бўлгани учун дардингиз ҳам жуда катт. Даволаш қўлимдан келармикин? – дедию ичида «Ас-паша, сени ўлдириб кўя қолсам савоба қолардим-а? Аммо қанчалик даволаш-да», деди.

– Табибжон, умидим сиздан.

– Қанин, ўтириб турингчи. Бир ўйлаб кўрайчи. – Табиб шундан дав қушини хонага – лабораториясига йўналди. У бу ерда шовини модаллар ва малҳамларни оралаб, ўйга ботганча

турган табибни кўшни хонадаги гумбурлаш чўчитиб юборди. Табиб дархол бемор ўтирган хонага шошилди. Афруе воқеа содир бўлган, у кеч қолганди. Бемор, аниқроғи маҳлуа ерда узаля тушганича жонсиз ётар, унинг туёғи стол устида қолган эди.

Ҳа, тарки одат амри маҳол, дегандек, у стол устида табиб унутиб қолдирган шишчалардаги қизил ва пушти моддаларни аралаштириб кўрмоқчи бўлганди...

2013 йил

ОЖАҲТ БОЗОР, ОҲАҲТ БОЗОР

(ТУРКУМ)

У андиғина, бозор иқтисодиётига ўтишга бошлаган кунларда рўй берди.

«Уш кун тонгданок ғалати, жудаям ғалати воқеалар рўй бера бошлади. Энг ҳайратланарлиси, рўш соҳарда хўроз умуман қичқирмади. Кўёш ҳам ўз «милони»дан эринибгина — «чикайми-чикмайми?» дегандий бош кўтарди. Бундоқ эътибор берсам, мушугимиз офтоб тушган жойни айланиб соя томондан ўтипти. Йе, «Мушук ҳам беқорга офтобга чикмайдими»га амал қила бошладими, дея таажжубда қолдим.

Ишга қоч қолай дегман-у, хотиним ҳали но-пушта тайёрламабди. Ҳар ғалгидек ўшқиргандим, «ўттиштум» кўйса бўладими? Эрта-индин нишон-дандиган туғилган кунга анчадан бери олдира олмаётган янги модадаги кўйлакни олиб беришим-ни таяиб қилиб қолса бўладими? Аране ўзимни ёздим-у, аъдани бердим.

Бу ҳолати экан. Ҳар кун шимини дазмонлаб, турфимни ёглаб-ялтилатиб кўядиган қизим беамал ўз ишлари билан андармон бўлиб юрибди. «Ҳа», дедим «Ҳалиги айтган кофта-юбкани қачон олиб бермади?», дея сўраб қолди. Уни тартибга чакриб, тартиний соат ўтказишга вақт йўқ, куюқ ваъда бердим-у, шимини битказиб олиб кўчага чиқдим.

Кўчада кетпман-у, «Нима бўляпти?», дея ўз-ўзимга савол бераман. Нахотки бозор иқтисодиётига уйимдагилар ўтиб бўлишибдию, мен боқиб қолган бўлсам. Ўз қобиғимга ўралаб қурқибман-да.

Нокан ҳиммаси олдинда экан. Уйда, ишда, кўчада биз кутмаган шундай янгиликлар содир бўла бошланди, ёқа ушлаб қолсан киши. Бу хотинимнинг тутилган кунга соғға олишга чикиб «Ким ошди евдоси»га бориб қопишмдан бошланди.

СЮРПРИЗ ЁКИ МҮЙЧИНАК

Уйқудан аяло кайфиятта уйғондим. Гүёе булун аёлларнинг эмас, менинг байрамимдек. Бунда гап бор. Хотинимни ажайиб совға олишни кўнглимга тужканман. Кейинги пайтда шахримиз четросида ким ошди савдолари бўлиб ўтмоқда. У ерда одамнинг жонидан бошқа ҳамма нарса бор. Хулдан хақиқий супермаркет дўкони, дейсиз. Сезяпман, хотинимга энг муносиб совғани ўша ердан оламан. Пулни белга туниб ўша ёққа отланаётсам...

— Каёққа, саҳарлаб? — деб колдилар байрам сабабчиси,

— Сўрама, хотин, сюрприз бор сенга...

— Сюрприз қилмасангиз ҳам, «хунар кўрсатмай» келсангиз бўлди.

Ха, тили аччиқ-да, бир чақиб олиши шарт. Ўтган байрамлардаги бир-икки ишларимизга шама қилмоқда. Бир сарфар совғата чиқиб кетиб, эртасига хушёрхонадан кўнтриқ қилгандим. Яна бирида совға пулини йўқотиб қўйиб... колгани ёдимда йўқ.

— Йўқ, хотин, хушёрлик, хушёрлик ва яна...

Савдо загидаман. У ердаги хилма-хил молларни кўриб хайратимни яширолмай оғзим ланг очилиб колди. Гоҳ киним-кечақларни хаёлан хотинимга қийдираман, гоҳ хаёлимда турли хил оро бериш жиҳозларида хотиним ўзига зеб бераётган, бўянаётган, безанаётган бўлади. Бир пайт даранг этган товўшдан ўзимга келдим. Бу мактернинг савдони бошлагани берган синали экан.

Савдога лама пальтоси қўйилди. Дастлабки баҳоси тўрт минг. Дўконда беш мингдан кўргандим. Шартта қўшилиб кетдим. Мента қараб турилган эканими, яна олти киши хужумга ўтди. Юз сўмлаб ошира бошладик. Хаммаси хотинимга сюрприз ваъда қилганими, ҳеч ким бўйсунмай, демаяди. Бир пайт тўрт минг сўмлик пальто ўн тўрт минг сўмга чиқиб қолбиди. Эсим борида этагимни... Хуллас пальто бир бахтиқаронинг бахтиёр хотинига насиб этди. Энди бир матоҳ савдога қўйилди. Ёнимдагидан сўраб билсам, у аёлларнинг сочинга оро берадиган асбоблар мажмуи экан. Бир неча киши бўлиб унга хужум бошладик. Бир пайт унинг нархи олдида белгилар даги пул йитлаб юборди. Яна секин сугурилиб чиқиб олдим.

Савдо далолати экан, аммо омадим кулиб боқмас, молларнинг боради. Хотинларнинг савдога қўйилган турли мактерлар мажмуини кўриб хаёлан хотинимни шу бўёқлар билан остида кўрдим-у-ох, оламан, деб юборибман. Мактер, яна кайрон боқди-да:

— Марҳамат, қўшилинг, — деди.

Бу кўрурнинг ҳам баҳосини шу қадар оширишдики, шу пайт дўкондан бир неча бўёқ мажмуини олиш мумкин.

Корасам, кеч қирмоқда, савдо охириломоқда, совғасиз янши кайфи туғилмоқда.

— Савдога мўйчинак қўйилади — эълон қилди мактернинг туғуриб. — Тўғри, бу кўримсиз, кичкина нарса. Аммо хотинимга бу билан қошларини интичка қилиб териб олсам, яна мен кайфи, қўчадаги аёлларга қарамай қўясиз:

Шунинг билан аҳд қилдим. Баҳоси ҳам менбон экан. Бир нарсани қатъий қиришган одам албатта енгиб чикаркан. Савдога шундай қиришиб кетибманки, болганинг темир нарсаларга урилиб даранглаганию мактернинг сотилди, дея бошларидан зўрға ўзимга келдим, хаммаининг нигоҳи менга қўнғишда голиб бўлганимни ҳам сезмай қолибман. Ўйларим туғдек тўкилибди.

— Қани молнингизни олинг. Насиб қилсин, бунақаси бўларди. Ҳоз турдим.

— Нега пул?

— Ха, ўзингиз уч мингга чиқардингиз-ку.

— Уч минг! — ё раб, дастлабки баҳоси эллик сўмлик шу кичкина темирчани уч мингга олсам-а. Терлаган юзимни артиб бошимни кўтарсам, хаммаининг нигоҳи менга қадалган, мактернинг аса алази ўзгариб келарди.

Хуллас, мўйчинакни олиб, эрталаб уйдан ола келган нарсани кўзимга жойладим-да уйга қайтдим. Энди, толган пул, қолгани... дегандек. Хар қалай ўтган байрамлардагидан айрилиқ бўлиб кетилмиз-да.

***

Бозор иқтисодиётининг бор хунарлари аввало бозорда экан. Қанинча бозорга бозор муносабатларига ўттирмай туғиб бўлган экан. Жарайн бошланганда «Жаҳон бозорига борадими-у, татажжубдан эсанкураб қолдим...

«ТОПКИР» ФИРМАСИ

Ота боболаримизнинг «Отанг бозор, онанг бозор», деган гапига ҳеч эътибор бермаган эканман. Бозор иқтисодиётига ўтилган, бу нақл тез-тез миямга урадиган бўлиб қолди. Айниқса, бозор кезган пайтларимда.

Вожаб, бозорга бориб яна шунчани аниқ билдимки, бу улкан даргоҳ ҳаммани боқаркан. Борганки одамни умидсиз қайтармоқ экан. Яна шунга иқдор бўлдимки, бу ер алдоқчилар, фирибгарларнинг ҳам макони экан. Бежиз, машойиқлар бозор – шайтоннинг масжиди, демаган экан. Шойир айтмоқчи, бу ерда ҳамма ўз молини мактайдди, молини ёмон деган одамнинг ўзи йўқ.

Оддий писта сотувчию, каткифурўшдан тортиб машинафурўшгача тирикчилик пайида тинмайди. Булар-ку, ўз молларин билан чиққан-а, ҳеч нарсасиз чиққан ҳам бир нарсалик бўлиб кетаркан бу даргоҳдан. Турли хизматдагиларни қўяверинг-ў, норасмий хизмат турлари пайдо бўлганига не дейсиз? Бундайларга ҳам муҳтож эканлигимизни булун англаб етдим.

Аввал хотиннинг «заказ»ларини бажаришга киришдик. Сичконтутқич излай бошладик. Бир пайт рўпарамдан айвонига «Топкир» дея ёзувли шапка кийган нухса пайдо бўлди.

– «Топкир» фирмаси хизматингизда. Хизмат хақи 1000 сўм, – деди у донна-донна қилиб.

– Ҳа, – дедим-ў, сўраб-сўраб ўзим излашга тушдим. Биттаси чап томонни кўрсатди – дурра бозордан чиқиб қолдик. У ерда биттаси акс томонга имо қилди. Телерадио жихозларини растасига бориб қолдик. У ердан кўрсатилган ерга борсам – мебел бозори экан. Ҳолдан тойиб, пешонамдаги терларни артиб турсам, ҳалиги нухса яна рўпарамда пайдо бўлди.

– «Топкир» фирмаси хизматингизда...

– Аниқ топиб берасизми? – сўрадим ишонқирамай.

– Албатта, кафолат бор. У ерга олиб борамиз ҳам. Хизмат хақиға сал қўшсангиз, молинингизни арзон-таров олиб берамиз ҳам.

– Бошланг, – дедим.

У чапта бошлади, ўнгга бурилди. Тездагина топди. Бундоқ разм солсам, бу ердан бир неча марта ўтган эканман. Шундай қилиб топкирнинг ёрдами билан исирик, тахтакач, тарақан дори, куш дони қабиларни ҳам топдим. Албатта хизматига тузуккина ҳақ ҳам олди.

Бу ённи сўрасангиз, охириги мол олган жойим шундай эди: «Топмас» ер эканки, менинг йўналишимдаги машина йезиқнинг топа олмай қолсам бўладими? Хар туғул бунда ҳам «Топкир»чилар мадад берди. Албатта тўлов эвазига. Аниқ, кўрадингизми, бозорга чиққан киши ё ақчаги бўлади ё дарахча қоллади.

***

Бундоқ ўйлаб қарасам, бу борада менгизга қолоқ бўлиб қолмаётганим, ҳатто хотиним ҳам бозор муносабатларини яқинлаштириб фикрлайдиган бўлиб қолди. Бу ҳолни антика қавмчилига чапчилиб қолганимда англадим...

БОА

Кеча тунда билатим шунақа зиржираб офридики, тонггача ювориб чиқдим. Булун қасосболар гўштининг баҳосига икки юз ерга қўлиб юборишибди. Кечкурун оёғимнинг қафти оғриб, оғригани азоб берди. Эрталаб билсам, новойлар ноннинг баҳосини оширишибди. Яна бир кун бўйим оғриб чиқди. Эрталаб турмушнинг баҳоси сезиларли ортибди...

Турунмақдиз-а? Ўзим ҳам аввалига ҳеч нарсани англамаган эдим. Бунга чалиндим, деб кўрқувдим. Лекин хотиним... қалла-юк пайи бозор иқтисодиёти даражасида ишлай бошлади?

Дарасан, сиз бунга чалинмагансиз, – дея елкамдан тоғни юворганим бўлди. Кейинги гапи эса хайратимни оширди:

– Сиз тирик синиқлик бўлибсиз. Энди бойиб кетамиз.

Нималар дегансан? – дедим қаловланиб, ҳеч нарсани тушунамай.

Бунда, нега талмовсирайсиз? Ахир эртага олиши мумкин бўлган нарсани булун бирор аъзойингиз айтиб турибди-ку!

Э, қўйсанг-чи, бу бир тасодиф-да.

Нў, диласи, кўнглим сезяпти. Келинг, бир синаб кўрамиз. Мен қўлиб қўя қолдим. Эринмаган хотиним бозорга шу қўлиб бориб патта-путтадан тортиб, сабзавот-мева-гўштгача нарсаларини ёзиб, икки метрлик рўйхат қилиб келибди.

Шу кунни кечкурун бошим чидаб бўлмайдиган даражада оғриди. Ёнглама қилинаётган барча дориларни ичиб кўрдим. Ённи энди кор қилса. Кечаси билан мени кузатиб чиққан хотиним эрталабқоқ бозорга отланди. У ердан шодон қайтди.

– Дадаси, бошиз уннинг баҳосини айтаркан, 50 сун қўшилибди, савил!

Дна қўлиб қўя қолдим. Кечаси қорнингнинг оғриги жўла азоб берди. Эрталаб «сверка»га кетган хотиним яна ўзимга йўқ хурсанд қайтди: «Дадаси, арақнинг нархи ошибдию...». Буларни ҳамон тасодифга йўярдим. Аммо бу тажриба мени сидра қайтарилгандан сўнг ўзим ҳам кўрқиб қетдим.

Тўсатдан маҳаллада донғим чиқди. Бу хотинимнинг «хизмат»и эканлигини билдим. Энди қўшиллар бирор маро сим қилса, тўй-тўркин мўлжалласа, хотинимга маслаҳатла чиқардилар. «Мўллакамнинг биллаги билан оёғининг каффи оғримаятими? Гўшт билан нон ошмай турсин. Кичкинагина тўйчигимиз бор эди. Камхаржроқмиз, ўрғилай!». «Йўқ, ҳозирча у аъзолари оғримаяпти, харакатларингни қилгинлар», дон маслаҳат беради хотиним. Дна бир аллоп қўшним хотинимдан пичирлаб гап сўрайди: «Садир аканинг боши оғримаятими? Уним тугаб қолувди»...

Аввалига кишиларга бир чиройли ёрдами тегиб турган хотинимнинг бирдан нияти бузилди.

– Хўш, Дадаси, сизнинг хали у ерингиз, хали бу ерингиз оғриб, азоб чексангиз-у, нега биз башоратларни бепул айта шимиз керак.

– Нима демоқчисан?

– Ахир бу тайёр бизнес-ку.

– Эй, нима қилмоқчисан?..

Хотиним ишга киришиб кетди. Энди маслаҳатларни бирор нарсга ёки пул аъзаига айтадиган бўлди. Қўшиллар, яқин орадан келганлар маслаҳат учун бирор бўюм ёки озиқ-овқат бериб кетадиган бўлдилар.

Бунга ҳам чидаб, ўз оғриқларим билан ўзим юргандим. Бошимда бошқа баюлар ҳам бор экан. Таниш-билишлар, қариндошлардан маломатта қола бошладим. Яқинда суннат тўйини мўлжаллаб юрган амаким келиб жуда уялтириб кетганди.

– Хе, жиян, одаммас экансан. Тўй қилишимни билар динг, бошинг билан бўйнинг оғриғи бошлаганини айтсан бўларди-ку. Нарх ошмай туриб эвини қилиб қоларди. Арақни айтгин, қорнинг оғриган экан, ҳеч бўлмаса, тилпон қилиб қўймайсаними, таниш-билишдан олиб қўярдиқ. Биз ҳам берадик, ўша ётлар бераётганини...

Бу гаплар у ёқ-бу ёғимдан ўтиб кетди.

– Қўласа-чи, амаки, қачон, қаерим оғришини қаердан биларди.

Бу ҳам бир нави экан, қўшнимнинг гаплари жонимдан ўтказиб кетарди. Салом-алиқни насиё қилиб ўлжаланишга тушди:

– Аяиб қўйсангиз бўларди биқинийиз оғриятганини. Атлас-пан нархи осмонга ўрлабдию. Ён қўшимзан, атлас билан кимиз қилишимни биласиз...

Менинг «касалим» баҳона одамларнинг тадбиркор бўлиб кетишини айтмайсизми. Кимгадир яқин орада арақ керак бўлса, асал кўтариб келади: «Тоза асал, шунга ёб юрсин, оғриғи оғримайди – арақ ошмайди». Кимдир туҳум кўтариб келади: «Шуни илтиб, ичиб турсин, томоғи оғримай юради, баҳон баҳоси кўтарилмайди». Ўххў, бундай илтимосчиларга қан қўнмаётгандим-а. Бир куни иккита хашаматли чет эл ма-шарасида пўрим қийнган тўрт киши келиб қолса бўладими? Ё янаме пулқалласини гапиришларидан бизнесменлар экан-лини айтладим.

– Ёна «Алгов-далгов» фирмасиданмиз. Сиз билан ҳам-вериме ишгани келдик.

Кечирасанлар, мен тадбиркорликка нўноқман.

Хотинжам бўлинг, бу томонингиз бизни қизиқтирмайди. Ёна келатгани қаерингиз оғриётганини бизга хабар бериб тур-варингиз ёки, ўлушингизни олиб ётаверасиз. Биз эса кечасиёқ қаракатимизни қилиб қоламиз. Қарабсизки...

Қорини Юлдузани бенарвон уришди-я. Шу пайт хотиним шовига ўтиб, оғзидан тулук саҳратиб ўшқириб қолдиёв.

Шартномани мана мен билан қиласиз. Эримни тинч қилишлар, ўз азоблари ўзи билан. Улушнинг қўл қисми бизга тегиши керак.

Хуллас, бундай азобли қўнларимнинг охири қўриммасди. Қўнларимнинг хурмачага сифмас андишасизлиқларидан фиғоним қўласа чиқарди. Бундан уялган юзим ачишиб оғриди. Қарабсизки, эртасига совун-у, атир-ўлапарнинг нархи ошарди.

Қорининг пайтларда оғриқларим хизмат турларига ҳам таъсир қила бошлади. Ошқозоним оғрива, ошхоналарда ошлар нархи кўтариларди. Оёқларим бошдан-оёқ оғрива, қўнларига ва пойабзаллар нархи осмонга сакарди.

Қорининг пайтда мени минг уялларга қўйиб, нозик жой-ларим ҳам оғрий бошлади. Шу қўнлари ич қийимлар, шарманга жүрналларнинг нархи ошиб кетарди. Уролог-у,

сексопатологга учраган беморлар уларнинг кўнган баҳоларидан «дод!» деб қайтардилар-у, мента маломат тошини отардилар.

***

Хуллас, хўроз ҳамма ерда бир хил қичкура бошлади. Дўхтирларни айтмайсизми? Нақ бозор иқтисодиёти тилларда сайрай бошлабди. Беморлар ҳам анойи эмас...

СИЗ ШОХИДА ЮРСАНГИЗ...

Рохатилла эшикни очдию эшик ортида «Тез ёрдам» дўхтирини кўриб ханг-манг бўлиб қолди. Бунчалар тез, дўхтир уйга қадам босдию, секингина олти, деди. Кўлин ювиб курсига ўтирар экан, етти, деди. У беморнинг билганини ушлаб, томир уришини текширди-да бошини сарак сарак қилиб, сажкиз деди. Сўнг фонендоскоп билан беморнинг нафас олишларини текширар экан, тўққиз, деди. Кўтисидан пахта, спирт, олди-да ўн, ўн бир, ўн икки, деди. Рохатилло дўхтирнинг ҳеч нарса сўрамаётганидан бир ажабланса, кетма-кет санокларидан янада хайратлалар эди. Хуллас, дўхтир беморга уқол қилди. Бир-икки донга тутмача дори олиб Рохатиллога берди-да кўлларини ювди. Сўнгра чўнтагидан гулурт кўтисидек келадиган ҳисоблагични олиб, бир нималарни кўшиб-кўпайтириб чиқди.

— Ҳўш, сиздан ўн бешта операция учун икки юз сўм, — деди дўхтир ниҳоят.

— Тушунмадим?

— Нега тушунмайсиз? Сизнинг визов чақирган кўнгирувнингдан тортиб айни пайтгача ўн бешта операция бажардим. Улар ичида асосий ва асосий бўлмаганлари бор. Масалан, асосийлари нина, дорилар, спирт, бензин, машина амартизацияси ва бошқалар.

— Асосиймасларини ҳам билсак бўладими?

— Марҳамат! «Тез ёрдам»да маза қилиб чой ичиб ўтирувдик. Оромимизни бузди-ми, бузди-ми. Яшин тезлигида келдикми, келдик. Соф ҳаводан дим ҳавога кирдикми, беморни кўрдикми, маслаҳатлар бердикми, хўш...

— Бўлди, етарли, тўғри...

— Ана, тушунадиган одам экансизу, пулни тўланг-да кетай-ла, бозор иқтисодиёти, азизим.

— Аббатга, — Рохатиллонинг ҳам шу дамда мияси бозор иқтисодиёти монанди ишлай бошлади. — Энди ҳисобли дўст ай-рошани дондилар. Бизда ҳам катор чиқимлар бўлди. Асосий-ларини савул, сув сарфи, бўлғуни бизнесим барбод бўлганиги, шун билан кир қилганингиз, гилам-палосларни топталганин-га, телефон амартизацияси...

— Ҳой, а сиз галати экансизу. Асосиймаслари ҳам бордир.

— Аббатга-да, сизга кўнгирак қилгунча асабим бузил-ди. Дори ҳиди ўрнаб қолган ҳалатингизу, дори кўтингиз би-лан қонда экологиясини буздингиз. Савол беравериб беморларнинг ва мени хоритдингиз. Хуллас — у дўхтир кўлидаги амартизацияни тортиб олиб ҳисоблай кетди, сўнг деди. — Сиз-дан ўн юз сўм, ундан қарзим икки юз сўмни чиқариб юбора-ман юз сўм берсангиз кутуласиз.

— Ҳо, нималар даялсиз?

— Бозор иқтисодиёти, азизим, тезроқ бўлинг, фоиз кўшилиб қолгани.

— Қомар менда пул масаласи сал чатроқроқ, кейинги са-фар — дўхтир эшик томон тисарилди.

— Майин, лекин ёддан чиқарманг, киёмат қарз, дейдилар. Дўхтир қандай тез келган бўлса, шундай тез ғойиб бўлди.

***

Шу кунларда эр-хотинлар ҳам кўп жанжаллашадиган бўлиб қолди. Сабаби баъзи эрлар бозор муносабатлари юнглини тушунмаётган эмиш. Ўзларини-чи?

БИТИМ...

Битир ёлмоқда. Эр эшикдан «сайраб» кирди:

— Учинини марта, учинини марта...

Жонин аввал эрига хайрон боқди, сўнг кўкка қараб:

— Битирини айтмасизми, баҳорда энди иккинчи ёғилишо.

— Э пиллаваққи, нарх-навони айтгилман, учинини марта.

— Ҳа биринчиси.

— Учинини.

— Ҳа биринчиси, санаб юригилман.

— Нима бўлсаям бозор иқтисодиёти, бозор иқтисодиёти. Энди сен билан гаплашиб олишимиз керак. Қани уйга...

— Куппа-кундузя, дадаси, кўйинг-э...

— Мен нима ҳамдаю... Кир, битим тузиб оламиз, харажати-римиз ҳақида.

Хотин оғиз жуфтладию, эрининг важоҳатидан кўрқди, чон ичкарига кирди.

— Хўш, қоғоз-қалам ол, аввало озик-овқатдан бошлайлик. Хафтада ишлатаётган икки кило гўшти бир килога қисқартирамиз. Дўхтирларнинг айтишича, гўшт зарарли экан.

— Хоо, чиқимдан қочялман, даяверинг.

— Бас, давом этамиз. Энди унли ва туручли овқатларни озайтириб, пиёва шўрваларни сал кўлайтирсак.

— Сиз чойхоналарда ошни ёб, мўйловингизни силаб келинг, бу ерда болалар... Хали ҳам хафтада икки марта шўрва ичишгити.

— Бўлди, гап шу. Энди сенинг чиқимларингга ўтамиз. Хозир нечта гап еялсан?

— Учта.

— Иккитасидан воз кечасан.

— Вой шўрим.

— Хўш, кийим-кечака келсак. Энди ҳар бир чиқаётган матони мода деб кийишни тўхтат.

— Хо, ҳалиям через қилиб кийялман...

— Энди шиппақдан тортиб этиккача, «анавидан» тортиб пальтогача хорижникидан кийиш етар. Ўзимизникини кийдиган давр келиб қолди.

Эр хотиннинг яна бир қанча чиқимларини айтди.

— Эржон, сизнинг чиқимларингизни ҳам қисқартирсак, энди хотин хўжумга ўтди.

— Ие, бизники ҳам бор эканми?

— Бор-да, иккита гапингиз бор. Ҳар бирининг ичимлигининг харажати ўзи учта гапим харажатидан кўп. Биттасидан воз кечасиз. Қолган биттасини ҳам ичкиликсиз ўтказасиз. Ҳар хафтада чойхонада ош ейишингизни йиғиштирасиз.

— Э, эй, чойхонага тил теккизма!

— Йўқ, яна сигаретни ташлайсиз, яна бу киши морборосдан чекадилар. Бу савилининг бир кутисига бир кило гўшт беради, ахир...

— Тўхта хотин, сигаретни бир йўла ташлаш қийин. Шунини носта алмашсак, ҳар қалай арзон-ку.

— Ана, тушунадиган одам экансизу, пулни тўланг-да кетай-ди, бозор иқтисодиёти, азизим.

Аббатта, — Роҳатилпонинг ҳам шу дамда мияси бозор иқтисодиёти монанд ишлай бошлади. — Энди ҳисобли дўст ай-ланган дедидилар. Бизда ҳам қатор чиқимлар бўлди. Асосий-ларини санади, сув сарфи, буғунги бизнесим барбод бўлганлиги, ани боннинг кир қилганинигиз, гилам-палосларни топтагани-ни, телефон амартизацияси...

— Хой, э сиз гаплати экансизу. Асосиймасларни ҳам бордир. Аббатта-да, сизга кўнгирак қилгунча асабим бузил-ди. Дори хиди ўрнаб қолган ҳалатингизу, дори кутингиз би-лан қона экологиясини буздингиз. Савол беравериб бемор нафасин ва мени хоритдингиз. Хуллас — у дўхтир кўлидаги шифобилини тортиб олиб ҳисоблай кетди, сўнг деди. — Сиз-дан ун юз сўм, ундан қарзим икки юз сўмни чиқариб юбора-ман. Юз сўм берсангиз қулуласиз.

— Хо, нималар даялсиз?

— Бозор иқтисодиёти, азизим, тезроқ бўлинг, фоиз қўшилиб кетмакчи.

— Хозир менда пул масаласи сал чатроқроқ, кейинги са-фар — Дўхтир эшик томон тисарилди.

— Майли, лекин ёддан чиқарманг, қиймат қарз, дейдилар. Дўхтир қандай тез келган бўлса, шундай тез ғойиб бўлди.

***

Шу кунларда эр-хотинлар ҳам кўп жанжаллашадиган варақ қолди. Сабаби баъзи эрлар бозор муносабатлари қилинган тушунётган эмиш. Ўзлари-чи?

БИТИМ...

Битим ёмоқда. Эр эшикдан «сайраб» кирди:

— Учинчи мартая, ўчинчи марта...

Хотин аввал эрига хайрон боқди, сўнг кўкка қараб:

— Битирни айтяписими, баҳорда энди иккинчи ёгишию.

— Э пандаваяки, нарх-навони айтялман, ўчинчи мартая.

— Ун биринчиси.

— Учинчи.

— Ун биринчиси, санаб юрилман.

— Нима бўлсаям бозор иқтисодиёти, бозор иқтисодидин
Энди сен билан гаплашиб олишимиз керак. Кани уйга...

— Кулла-кундузия, дадаси, кўйинг-э...

— Мен нима ҳамдаю... Кир, битим тузиб оламиз, харажатла-
римиз хақида.

Хотин оғиз жуфтладю, эрининг важоҳатидан кўрқди, чон
ичкарига кирди.

— Хўш, қоғоз-калам ол, аввало озиқ-овқатдан бошлай-
лик. Хафтада ишлатётган икки кило гўштни бир килога
қискартирамиз. Дўхтирларнинг айтишича, гўшт зарарли экан.

— Ҳоо, чикимдан қочман, дэяверинг.

— Бас, давом этамиз. Энди унли ва туручли овқатларни
озайтириб, пиёва шўрваларни сал кўпайтирсак.

— Сиз чойхоналарда ошни еб, мўйловингизни силаб келинг, бу
ерда болалар... Хали ҳам хафтада икки марта шўрва ичишгити.

— Бўлди, гап шу. Энди сенинг чикимларингга ўтамыз. Хоёр
нечта гап еялсан?

— Учта.

— Иккитасидан воз кечасан.

— Вой шўрим.

— Хўш, кийим-кечака келсак. Энди ҳар бир чиқатган ма-
тони мода деб кийишни тўхтат.

— Ҳо, халиям через килиб кийапман...

— Энди шиппақдан тортиб этиккача, «анавидан» тортиб
пальтогача хорижникидан кийиш етар. Ўзимизникини кийди-
ган давр келиб қолди.

Эр хотиннинг яна бир қанча чикимларини айтди.

— Эржон, сизнинг чикимларингизни ҳам қискартирсак,
Энди хотин хўжумга ўтди.

— Ие, бизники ҳам бор эканми?

— Бор-да, иккита гапингиз бор. Ҳар бирининг ичимлиги-
нинг харажати ўзи учта гапим харажатидан кўп. Биттасидан
воз кечасиз. Қолган биттасини ҳам ичкиликсиз ўтказасиз. Ҳар
хафтада чойхонада ош ейишингизни йиғиштирасиз.

— Э, эй, чойхонага тил теккизма!

— Йўк, яна сигаретни ташлайсиз, яна бу киши морбороси-
дан чекадилар. Бу савилининг бир кутисига бир кило гўшт бе-
ради, ахир...

— Тўхта хотин, сигаретни бир йўла ташлаш кийин. Шунинг
носта алмашсак, ҳар қалай арзон-ку.

Мени, фақат хозира. Хўш... кўйлақларимни гапириб
ётишга, Битта қожиний кўртангиз пулига ўнга кўйлақ кий-
ман...

Хотин эрининг яна бир қанча харажатларини айтиб, роса
ишлатишди. Хўлосага келишлари кийин кечди.

— Бўлмади, барибир оилавий бюджетга путур етаркан.
Биз эверин гапингдан ҳам воз кечасан.

— Мени, сиз ҳам чойхона ошидан кечасиз...

Мен шунда бошланди. Нималар синганио, қандай жаро-
катлар қандай гапирмайлик. Эр-хотиннинг уриши қандай ке-
чаркан, ким гилиб чиқши ҳаммага аён. Аммо битим тузилма-
ри хотин унинг у ёғида бошини ушлаб ўнсиз йиғлар, эр бу
тарафда пичирлаб ўтирарди.

— Б тавба, катта-катта давлат раҳбарлари битимларни
ётидан тузиларкин-а? Бизнинг оддий оилавий битимимиз
ваз тузилман бўзилдия...

***

Бозор муносабатларидан қўйсанлар кўп экан. Қўшним
Алижоннинг аҳоли янада ачинарли бўлибди. Чунки маъна-
ватини ушун қўйди боққш...

ФАҚАТ ТИЛМО БИЛАН...

Дунёнинг ишлари фаройиб экан. Фаройиблиги, кўпинча
маънавиятга мос келмайдиган муҳитга тушиб қоларкан.
Менинг пайтда Алижон харажати эид ҳолатларга шун-
чалар кўп дучор бўлганлиги, уйда ҳам, ишда ҳам тинчини
юқотган.

Мени овқатдан кейин сўрига ўтиришиб олиб, оилавий гу-
ррини бошлатишди. Булун ҳам суҳбат роса қизиди.

— Мардон отага хайронман, — дея гап бошлади ақаси
бўлганул. — Эшити катта боф. Меванинг хилма-хилидан топи-
ладан, саралаб-саралаб сотмайсанми? Кўни-қўшнига улашиб
ворда, тафёр хазинани.

Шунинг учун Мардон ота ҳамманинг хўрматига сазовор.
Меванидан, бу одамнинг... — дейди Алижон ўзини аранг босиб.

— Э қизиксан-а, Али, — унинг гапини чўрт кесади ақаси, —
қўрмак тул эмаски, бирор нарса олай десанг...

Алижон бир кунни тасвирий санъат музейига киради. Махорат билан яратилган расмларни кўриб чеҳраси очилиб, дили яшнади. Шу пайт барок қошли одам унга ҳамроҳ бўлиб, — Зур расмлар эканми? — деди у. Алижонга қувлик билан назар ташлаб.

— Нимасини айтасиз, — деди Алижон ҳам хурсанд жилмайиб. — Қанчалар гўзал-а!

— Ҳа-я, — деди шериги. — Булар анча туради.

— Нима демоқчисиз? — сўради Алижон безовталаниб.

— Қиммат расмлар дейман, — деди суҳбатдоши «тарант масмисан?» дегандек қилиб. — Булар анча пул туради. Шу битта расмга 20-30 минг оларкан-а, бу расомлар... Яқинда...

— Э, ака, — деди титраб Алижон. — Шу расмларни пулга чакмай томоша қилса бўлмайdimи?

— Ие, сиз антиқа чиқиб қолдизу...

Алижон тамоман бўғилди. Қайфити бузилди.

У ўз қасбининг устаси. Газетада унинг ишидаги тажриба ва муаммолар ҳақида ёзган мақоласи босилди. Фикрининг билмоқчи бўлиб ақасига кўрсатди.

Ақаси газетани кўлига олди-да, кўзи бир йилтиглаб қўйди. Бир мақолага, бир Алижонга қаради. У мақолани ўқимайди. Худди бирор чизмадек ўзича ўлчади.

— Ҳи, анча катта мақоланг чиқибди. Қанча тўлашаркин?

Булар-ку майли-я, ишхонасида рўпарасида ўтирадиган касбдоши Бойбобоев унинг фирт «душмани».

— Алижон, кино журналининг янги сини ўқидингизми? — сўраб қолди, бугун ҳам у одатдагидай мақсадини аён қилмай.

— Йўқ, нима эди?

— Қайсидир давлатда бир миллионер кинорежиссёр шахсий транспорт ва хайвонларини киностудияга топширганмиш. Ана аҳмоқлик. Булар ахир нақд пул-ку!

— Яхши одам экан-да, — деди Алижон нафратини яширмай.

— Янги китобни ўқидингизми? — сўради яна шериги.

— Қайси китоб экан? — қизиксинди Алижон, китобдан манзу очилганига севиниб.

— Бир қаллаварам ҳақида экан. Ўзи профессор, обрў зур, пул оқиб келади. Ўлгандан кейин уйига киришса, бор-бисоти — ўн мингта китоб эмиш. Шундан кўра, сандиқнинг бир четига ўн минг доллар ташлаб қўймайсанми. Ўғил-қизинг бордир.

Алижоннинг кўз ўнги қоронғилашиб кетди. Уйга келдию, яна унингга ташлади. Алламаҳалда ухлаб қолди. Босинки-ёна, туш қурибди.

Яна уша одамлармиш. У қочармиш, пул васеасасига тиланлар уни қувиб борармиш, ҳаммасининг оғзида «пул» сўзи. Тангалар ҳар хил сонларга очилган, уч, беш, ўн...

— Қол, уртага пулни аралаштирмай тапирадиганлар ҳам боран? — дөрмиш Алижон дод солиб.

— Бир-да, — дөрмиш тўда орасидан бири, Алижон танири-ёна қўлини Кўшок заргармиш. — Мана биз-да, пулни назарга олганмиш, фақат тилло билан муомала қиламиз... Алижон ўқиб юборди...

***

Қанча бозор муносабатлари сабаб бўлмаганида, қолаверса бозорни қўшни бошга иш тушмаганда ундай хизмат берар, унингга «шеф»ига рўбарў бўлмасмидим?!

«ТАНТАР» ХИЗМАТИ

Бир кунни ултуржи савдодан бир қол шолғом олган қўшним ўн кечгача ҳам сота олмай шумшайиб ўтирганга кўзим тушди. Бошқа бир кунни эса унинг шолғомини олишга навбатда турган одамларни кўрдим. Сабабини билшга қизикдим.

Эй, қўшнимжон, Худо берди. Утган кунни бир қол шолғом олганим, кечгача ҳам бирор кимса сўрамаса. Ҳафсапам пир бўлиб ўтирсам, кечга яқин ёнимда бир одам пайдо бўлди.

«Тантар» хизмати муаммоингизни ҳал этади, — дейди.

— Қанча муаммонини ҳамми? — сўрадим мен.

— Албатта.

— Шу шолғомни сотиб юборишни ҳамми?

— Бўлмаса-чи? Даже, очеред қилиб сотасиз.

— Йўқ, — дедим.

— Бор-я, — деди у. — Бир ҳафтадан сўнг бунга ўзингиз амин бўласиз.

Дам ишониб, дам ишонмай чўнтақларимни қириштириб олган қарининг бир қисмини аранг тўлаб, қолганини насия ичурди. Ҳақиқатда бир ҳафтадан кейин шолғом шундай со-ниё ботиладикки, қўлим-қўлимга тегмайди.

– Бундан-ку хабарим бор. Сабаби-чи, сүрадинтизми?
– Бу хизмат сири, дейди. Түриси-ям, униси билан ишн
нима? Юмушим битиб турган бўлса...

Каламжаш эмасманми, менга шу пайтда унинг хизмати са-
бабини билгиш кизикрок эди. Лекин кани уни топиб бўлса. Ун-
рамаган реклама агентлигию, тахририят колмади. Ахир, мн-
ямга жуяли бир фикр келди. Дам олиш кунларининг биринда,
ўшанда бозорда энг султ сотилаётган ошқовоқдан 3-4 та со-
тиб олдим-да, бир четга ёйиб ўтирдим. Шундай фойдали не-
матни биров сўраб ҳам кўймас, ҳамма ўзини ковул-таруя
уларди. Куним беҳудда ўтди. Кейсарлигим тутиб эртасига хан
бозорни «гуллатдим». Бир пайт пўрим кийинган кимса апро-
фимда айланишиб қолди. Ошқовоққа харидор деб ўйлаб:

– Кани, танланг, арзон-таров бериб юбораман, -дедим.
– Жа, кийналиб қолбсиз-ку? – деди қора кўзойнаги устн
дан кўзларига ачиниш ифодасини бериб.

– Ха, -дедим бўлашибгина. – Бу одамлар, нима фойдано,
нима зарарлигини кўлда ўйлашмайди.

– Ха-да, Тантар хизмати бунн одамларга ўйлайдиган
килиб кўяди.

Ниҳоят у пайдо бўлганди. Унга берадиган саволларим бисир
эди. Чўчитиб кўймайдиган даражада ўсмоқчилига бошладим.

– “Тантар”, дединтизми, нима дегани ўзи у?

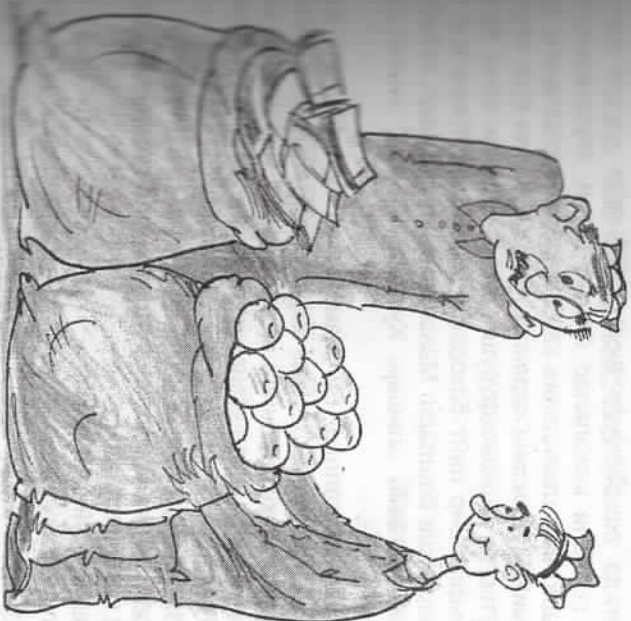
– Бу танкид ва тарғиб сўзларидан ясалган сўз.

– Тушунмадим, бу нимани ифодалайди?

– Бизнинг хизматимиз асосида танкид килиш ва тарғиб
этиш ишлари жамланган. Биз тарғиб қилган нарсанинг савдо-
си гуллаб-яшнайдди. Танкидимизга учраган нарса чириб битса
битадики, ҳеч «бахти» очилмайди. Тарғиб қилган одамимиз
шоҳулапар оша юкорига шундай одимлайди-ки. Танкидга
буюртма берган кимсани ботқоққа шундай ботирамизки, у то-
абда, ўзимиз қайта яшнатмагунча қосаи оқариб бўлти. Эшак
бозорига даллол ҳам бўла олмайди.

– Нарсани тарғиб қилиш-ку, тушунарли, одамларни...

– Бизга буюртма бўлса бас. Масалан, ҳеч иши юришма-
ётган, мўлжаллаган лавозимини эгаллап олмаётган, иш жой-
ида ҳаловатини йўқотган ва ҳоказо. Биз у ҳақда мақтовли
мақолапар сериясини яратамиз. Газета-журналлар, радио-
телевидениега олиб чиқамиз. Шу билан бирга параллел ра-
вишда унга тўғанок бўлаётганлар устидан, масалан бошлини,

қайнабди кабилар ҳақида салбий мақолапар уюштирамиз,
қайрибонин, муаммоси ҳал бўлиб турибди-да.

– Хизматингиз бутун ёлгонлардан иборат экан-да.

– Э, аҳ, Биз борини ёзмамиз. Масалан, макталаётган мах-
сусларни ёзиш мутахассисларга бириктирилади. Фақат
бўрттириброк ёзилди. Тарғиб қилинаётган кишининг яхши
ишлари охириброк тасвирланади.

Танкидга келсак, энди унинг қусур-у, иллатларини қидира
бешамиз. Кимда камчилиги йўқ? Беайб Парвардигор. Мол-
тинг эва зарарли жиҳатлари аниқланиб, кўпиртириб ёзилди.
– Биринбор ёлгон қўшилар экан-да?

– Негиз энди. Бўрттириш ёлгон дегани эмас-ку. Ёзувчи-
инларда ҳам муболаға деган сўз бор-ку. Уларни ёлгончи
деганимиз-ку. Биз ҳам фойдали деган сўзга жуда фойдали,
инларни деган сўзга ниҳоятда зарарли, деб битамиз. Хўш,
ахир бизнинг муаммоингизни ечсак...

Хуллас, “Тантар” хизмати мендан буюртмани олиб кетди.
Кўнб турибман. Нима кўп – газета-журналлар кўп. Уларнинг

кўчилигида ошқовоқнинг фойдасию, минг дардга давоси ҳақида сериали мақолалар ёғилиб кетди. Мутахассисларнинг радио ва телевидение каналларида чиқишларини айтиш майсизми? Мўъжизани қарангки, бир ҳафтадан сўнг пашша кўриб ўтирган ошқовоқфурушларнинг «Ошиғи олчи бўлиб турибди-да». Бир пайт бозорда ошқовоқ йўқ. Бизга яна буюртмалар туша бошлади. Манзилимизни сўрашар, телефон рақамимизни ёзиб олишар. Хуллас, "Тантар" хизматидаги кўрқулик экан...

Ана шунақа гаплар. Бу хизмат тури кишилари-ку, анча захмат чекишар экан. Аммо меҳнат қилмай пул топаётган шоввозларнинг кўпайганини айтмайсизми? Бирор ерга янги кўприк қурилса, дарҳол кўпига қизил латта боғлаган йилитлар пайдо бўлади.

– Кўприкдан ўтиш пуллик!

Бирор бозорча ёки ошхона очилса, зудлик билан иккитан стоянка ташкил қилади.

– Машина кўйиш пуллик!

Тўсатдан гавжум кўчаларнинг икки томонига «пост» қўйилади.

– Ўтиш пуллик!..

***

Бу гаёголар бозор иқтисодиётининг дастлабки пайллариди содир бўлди. Биз жараёнинг ичкарисига кирган сериалда муз акт боевар қилмайдиган шундоқ ҳоллар содир бўла бошладики... Улар энди бошқа туркумга мавзу бўлажак...

2010 йил

МАРЖИНАЛАР

Жером К.ЖЕРОМ,
Англия ёзувчиси

ТОМАС ГЕНРИНИНГ ТАНАЗЗУЛИ

Мушук хайратланарли даражада ҷўроқли хайвондир ва инсониятнинг одоб-ахлоқи билан инсонларга ўхшаيدир. Шуларнинг табиқати онларида ҳам шахсан ўзининг чағдаслигини намойиш қилиши ҳам одамзот тулғумизга монандидир.

Жером К.ЖЕРОМ

Томас Генри мен билган мушуклар орасида энг сарфатли ва ҳурматлиси эди. Аммо бундай мушукни Томас дебгина аташ бемаънилик бўларди. Бу мушук Реформ клуби қасобининг илтифоти ила кўлимизга тушиб келди. Мен мушукка қараб туриб, Реформ-клуб Лондон шаҳри орасида ягона эканлигини ҳис қилдим. Ундан кўбик клубнинг улғуворлиги ва қадр-қиммати уфуриб турарди. Ҳозирда у клубни нега тарқ этганлигини унчалар андай олмайман. Аммо ўйлашимча, мушук ўз манфаатини устунроқ қўядиган бош ошпаз билан келиша олмаган бўлса керак. Улар орасидаги адоватни билган ва бизда мушук ақлигини эшитган қасоб ҳар икки томоннинг муносабатини биратўла ҳал қилган кўринади. Бу билан мушукнинг ҳам, ошпазнинг ҳам мақсади рўёбга чиққан. Улар муносабатини ажратилган ва Томас бағоят хайрихоҳлик билан бириккиди яшай бошлади.

Мушукка кўзи тушар-тушмас хотиним унга муносиброқ раҳм қилишни тақлиф этди – Генри. Менинг миямга эса янада янги – икки исм билан аташ келди. Шу тариқа уни олға давлатида Томас Генри деб чакира бошладик. Дўстларимиз орасида ҳам уни одатдагидек Томас Генри эскавайр деб атардик.

Томас Генри хонадонимизга оғир босиқлик ва вазминлик билан ўрнашди. Унга менинг оромкурсим маъқул келди чунки – дарҳол уни банд этди. Агар бошқа мушук шундай қилганида, уни алпақачон қувиб солган бўлардим. Аммо Томас Генри бундай муомалабот мушуклар сирасидан эмас эди.

Бизнинг уйда мушукларга тоқати йўқ, яна бир аёл (хотир ҳам у биз билан яшайди, у энди анча кечсайган ва оғир-вазмин бўлиб қолган) умргузаронлик қилади. Унинг фикрича, дум мушукни ердан кўтариб олиш учун қулай восита эди. У ўзини катта фахмилар, мушукларни қошиқ билан зўрлаб овқатлантириш керак, дەر ва ўзи боғалар аравачасида сайр қилишни ёқтиради. Мен уларнинг – Томас Генри ва аёлнинг биринини учрашувидан хавфсизланганим. Улар орасида ўнғайсиз ҳолат юзага келмасин-да деган ҳадик бор эди. У ҳолда мушук олдимга нуфузимиз тушиб кетган бўларди. Аммо менинг шубҳаларим беҳуда экан. Мушукда одобсизлик ва тақаллуфсизликка йўл қўймайдиган нимадир бор эди. У мулоийм тарзда, лекин дадил жойлашдики, аёл беихтиёр унга майинлик билан ёндашди. Мушук ҳам унга нафрат ва жаҳлсиз қиё боқди.

Дарҳақиқат, Томас Генри мушуклар орасида олижанон эди. У бошқа мушуклар сингари овқат сўрамасди. Одатдан дек овқат маҳалида менинг ёнимда ўтирар ва емиш беришмани кутарди. У фақат қўй гўшtidан тайёрланган котлетни тановул қиларди. Ковурилган мол гўшtiga қараб ҳам қўямасди. Бир тал уйимизга келган меҳмон унга кемирчак-тоғай тортиқ қилганда, индамай ташқарига чиқиб кетдию, ўша меҳмон кетгунича уйга қайтиб кирмади.

Аммо ҳар қимнинг ҳам ўз ожиз томони бўлади. Томас Генрининг заиф жиҳати эса ковурилган ўрдак эди. Ковурилган ўрдак ёнида ўзини туттишга назар ташлаб, унинг рухий оламини кашф этдим. Кўз олдимда унинг тубанлашуви юз беради. Ковурилган ўрдакни кўрганда у ҳақиқий мушукка, фақат мушукка айланарди. Унинг олижанон ҳислатлари худди никобдек учиб кетарди. У ўрдак учун тимдалашар ва пастлашиб, тубан кетарди. Бир бўлак ковурдак ўрдак учун жонини беришга ҳам тайёр бўларди гўё.

Бизда бу хавфли таомни унга беришни тақиқлаш фикри туғилди. Чунки бу овқатнинг олдидан унинг паст кетиши бизда оғриқ уйғотарди. Қолаверса, бу ҳолни кўрган болапаримизда нотўғри тарбия шаклланиб қолиши мумкин эди.

Томас Генри худудимиз мушуклари орасида ажралиб турарди. Унга қараб соатни тўғрилаб олиш мумкин эди. Туш-пачадан оғир хийбон бўйлаб албатта ярим соатлик сайрга кетарди. Ҳар кунни кечқурун, ролпа-роса соат ўнда ошхонага кетарди. Соат ўн бирда менинг оромкурсимда уйқуга кетарди. Мушуклар орасида унинг дўстлари йўқ эди. Унинг уришига қуши борлигини ҳам ҳеч сезмадим. Хатто ёшлиғида ҳам унинг шиганига шубҳа қилардим. Урғочи мушукларга нисбатан эса умуман бефарқ эди.

Шундай бонжусон ҳулк-атвор билан у бутун кишини ўтказди. Бизга уни қишлоққа олиб кетдик. Шароитнинг ўзгариши унга беҳуда берса керак деб ўйлагандим. Дарвоқе, у семира бошларди. Кечора Томас Генри! Афсуски, қишлоқ уни абор қилди. Бу ердан қайси нарса уни ўзгартирди, айтолмайман-у, аммо рўйишмича, бахр-дилни айратувчи тоза ҳавога у қўнмикаган экан. Томас Генри тик қиялиқдан шу қадар тезликда пастга кетдики, биринчи кечада у соат ўн биргача қаякқадир йўқолди. Бизнинг қуши умуман қорасини кўрсатмади. Учинчи кеча эса, кечар соат олтида бошидаги туқлари қамайган ҳолда пайдо бўлди. Албатта, бу урғочи мушуклар аралашилган воқеа саноиб бўлиши керак. Чунки мушуклар хиргойиси тун бўйи эшикнинг тўғрисида. Томас Генри ҳақиқий кавалер эди ва урғочи мушуклар кундузи унинг ёнига тез-тез келаётган бўлишди. Кечора, андангачан мушуклар ҳам Томас Генри ёнига келиб овқат ўрнатиб беришни сўрашарди. Табиийки, Томас Генри уларнинг талабини қондиради.

Қишлоқ боғалари кун бўйи бизнинг уйимиз олдида турганиниб мушуклар жангини томоша қилишарди. Ҳазбатдан уя боқалари ўлган мушукларини ошхонамиз столгига қўйишар, ҳақини сўраб фиғони фалакка чиқардилар. Ошхонамиз мушукларнинг ҳақиқий «мор»ига айланиб қолди.

Авалгига адолат юзасидан ўлган мушук эгаларига ярим қант бериб қутуллардим. Кейинчалик мушуклар нархи ошиб кетди. Бир кунни кечқурун ошхонага кирдим. Кейинги пайда ролпа мушукларни санаш учун ҳар кеч ошхонага киришга одатланган эдим. Кўрдимки, улар орасида камдан-кам учрайдиган ён эри туғли ноёб нусха ҳам бор эди. Энг катта тўлов унинг эри бўлди.

Биз, Томас Генрининг ўнгиланиши учун бир неча бор им-кониёт бердик. Аммо у кундан-кун ваҳшийлашиб боради.

Унинг жиноятлари браконьерлик даражасигача бориб етган. У хатто жуъа ўлирлашни ҳам одат қилди. Унинг айблари учун тўлов қилавериш тўйиб кетдим.

Мен боғбонга маслаҳат солдим. У шундай ҳолларда қилишим лозим бўлган тадбирни қўллашни маслаҳат берди.

— Уни қандай даф этишни билмайсизми? — сўрадим мен.

— Нета энди, сэр, — жавоб берди боғбон. — Пешонасига тош боғлаб ховузга чўктириш. Эшитишимча, бу энг яхши муолажа.

— Яхшиси, уйқуси олдиран юкори дозали дори бериб кўрсак, — дедим мен. Боғбон шундай қилди. Шу билан можа роларга яқун ясалди.

Бечора Томас Генри. Реформ-клуб хавосида ўсиб-ўлганган тартибли жентлмен бўлиб қўллаб мушукларга ибрат бўлган Томас Генрига ҳамон ачинаман.

БАХТГА ИШОНМАЙДИГАН ОДАМ

У поездга Илсувиечада чиқди. Унинг қўлтиғида етти хилдан халфалик газеталар бор эди. Англашимча, уларнинг барчасини ўз ўқувчиларини темир йўллардаги бахтсиз ходисалар ва ўлим ҳолатларида суғурта қиладиган нашрлар эди. У буюмларини юклар қўйиладиган тўр халтага жойлаштирди. Шляпасини ечиб ўриндиққа — ўзига яқинроқ жойга қўйди-да, қизил рангли дастурмоли билан сочсиз тақир бошини артди. Шундан кейин барча газетага исм-шарифи ва манзилини ёзиб чиқди. Мен унинг рўпарасига ўтириб «Панч» газетасини ўқиб борардим. Ҳамиша йўлларда қандайдир ҳажвий журнал олиб юриш одати бор. Менимча, бу асабларни тинчлантиради.

Мэннингтрита етиб келганимизда вагон кескин ситланди, шунда шеритимнинг буюмлари орасида турган така антика овоз чиқариб пастта қўлади ва унинг бошига дараңглаб тушди. Унинг юзидан на хайрат, на нафрат ифодасини кўрдим. У бошида пайдо бўла бошлаган гурра устига рўмолчасини босди-да, такани қўлга олди. Унга таажжубомуз қаради ва деразадан ташқарига иргиди.

— Оғридимми? — сўрадим мен.

Бемачни савол. Ахир уч фунтча келадиған така бошига тушади... Унинг бошидаги шиш каттайиб борарди. Фақат аҳмоқина бундай ҳолатда оғриқ бўлишига шубҳа қилишни

қўлимни. Бемаза саволим учун ундан ачиқ-тизиқ жавоб кутганим. Даро, ўзим ҳам бундай аҳволда зардалги сўз айтишдан тиниб олмасдим. Аммо у бунга табиий ҳол сўрашдек шайбониди ва:

— Бироз, — деб қўйди.

Бу сўзга ўзи нимага керак эди? — дея сўрадим.

Қўлга такани олиб юриш камдан-кам учрайдиган ҳол эди-да.

У станциянинг шундоққина ёнида турган экан, — дея тушунтириб қамрохдим. — Бахт келтирувчи деган ниятда олгандим.

У рўмолчасининг акс томонини бўклаб яна гурранинг янги я қўлди. Мен эса тақдирнинг фаройиб ўйинлари хақида кўрашиб кетардим.

Ха, — донгап бошлади у. — Хаётим омадларга тўла бўлди. Аммо улар менинг фойдамга ҳеч нарса бермади. Мен чор-чанда кунни туғилганман. Билсангиз, бу энг бахтли кун. Онам кундан эди. Қариндошларимнинг бирортаси мента мадакор бўлмаган. Уларнинг айтишича, чоршаба кунни туғилган бошқа ёрдам бериш нафсиз иш эмиш. Бобом ҳам у дунёга кўраш қўлаётиб, барча бойлигини жума кунни туғилган акамга вақонинг қилиб қолдирганди. Мента эса, қачонлардир бойиб кетган, қариндош-уруғ ва яқинларимни қўллаб-қувватлаш вазифасини туғисидиган ўлит-насихатлар мерос қолганди...

У жамиб қолди. Сўнгра суғурта қилинган газеталарни тах-таш палатосининг ички чўнтагига солиб қўйди.

Кейин эса, бу қора мушуклар... — дея давом этди у. — Ай-шайларча, улар бахт келтирар эмиш. Шундай қилиб, Болсо-вер-стритдаги хонадонга жойлашган биринчи кунимдаёқ қора кўнгуларнинг энг қораси хонамда пайдо бўлди.

У оғизга омад келтирдими? — дея савол бердим қизиқиб. У тавдан тўхтаб қолганди.

Унинг юзидан ташвиш аломати пайдо бўлди.

Теп бўлса қандай қарашда, — деди у жумбоқли тарзда. — Билан ҳаракатларимиз тўғри келмагандир. Ҳамиша шундай деб ўзимизга тасалли берамиз. Аммо таваққал қилишда да-вола аставериш керак.

У дераза томонга қараб ўйчан тикилди. Аглами хотира-ларини тинглашга имкон бериш учун бироз жим турдим-да, кўнгра сўрадим:

— Умуман нима бўлганди?

У донгапига қўйди:

— Ү-й, унчалик муҳим эмас, — деди у. — Бир аёл бўларди бироз вақтга Лондонга бориши керак эди. Севимли туғин бор эди, парвариш қилиб туриш учун бериб кеттанди.

— Нима бўлти, бу ахир?.. — дея ўзини тийиб туролмадинг, — Эҳтимол, — дея тинчланди у. — Аммо бундан кимларнинг фойдаланиб колгани кўнгилмини совятади. Ахир мен туғилган корра мушукларни алмаштирдим-да, — дея ўзига гапирган дек қўлиб қўйди.

Биз сигарет тутатганча сўзсиз ўтирдик. Бу ҳолатда тасовир беришга ҳожат йўқлигини ҳис қилдим.

– Човкар она оттар ҳам бахт келтирадиди, – деди у. – Мен ҳам човкар от ҳам бор эди.

— Уни деб мен яхши иш жойимдан ажратганман, — давом этди у. — Кипмишларимга бошқарувчи яна ҳам узоқдади. Ахир ҳамиша маст юрувчи инсонни бир ерда ушлаштириш мумкинми? Бу ахир фирма обрӯсига путур етказадиган ку-

— Шубҳасиз! — тасдиқладим уни.
— Кўрдингизми, — сўзини улаб кетди у. — Ичиш қолдасини билмайман. Бошқалар қанча ичишсади, ҳеч қим билмайман. Мени эса биринчи қадахдаёқ оёғимдан олади. Бунга акин кўникмаганман-да.

– Нега ячасиз ахир? – воқеани эшитишга янада ошиққардингиз.

– От сизни мажбур қилмагандир?

— Ҳоҳе мана бундай бўлганди, — дея унинг тарихи Ҳаққу сузгай бошлади у бошидаги туҳумдек бўлиб қолган шиш остида ни артар экан. — От аввал вино савдоси ташкилотига тегиш бўлиб, у соҳанинг шохоб-чаларида ишлатилган экан. Шунинг учун отта ҳар қуни майхоналар ёнида тўхташ одат бўлиб қолган. Унинг бу кўнжмасини ҳеч йўқота олмадим. Ҳар бир майхона ни чорак мил узоқликдан танийди ва тўғри ўша ерга боради, ерга киришдан аранг ўзимни сажгаб юрдим. Аммо бора-бора биз борган пайда атрофимизда одамлар тўпланадиган бўлиб, бир қуни улар орасидан бир хушбӯроғи мени муқаддас жойга, зиёрат қилувчи, отни эса зиёратчини олиб юрувчи деб атади, менинг жаҳлимни чиқарди. Бир қуни мен бу ерга йнгани келганимдан деяр айтиб юбордим. Ҳаммаси шундан бошланди. Бу баюлу қутлишим учун эса йиллар керак бўлди.

– Мента хамиша шунка багалар учраб туради, – сўзини давом эттирди у. – Бир жойда иш бошлаб хали кузга кўриним

Башлык Рождество муносабати билан мени 18 фунтча
сыйланган катта гоз билан тақдирлади.

Алар бу икши-ку, — таъкидладим мен, — Фавкулодда бахт
 динини қам тулқини.

Ушундан бошқалар ҳам шундай деганди, — жавоб берди.
Жавобнинг умрида бировга тухфа бермаган экан.

бир-биринлигизни ёқтириб қолдингиз, — Дейишди улар. —

Мол, қолни нима қилдингиз? — дея сўрадим.

— Кун, години нима қилдингиз? — дея сўрадим.

...этиот унда юз берганди. Хуллас, хужайин бир ердан ун
...жугатилгани ва унинг кераги йўклигини айтиб менга хад
...Мен шубҳасиз миннатдорчилик билдирдим. Совған
...ураб, кўтифимга урдим. У жуда оғир эди. Рождество
...тагани учун бунинг шарафига бир стакан пиво ичи
...бўлмаасди. Мен майхонага кириб, фозни бир бурчакки
...қўйдим.

Катталигини қаранг, — деди майхона хўжайини. — Эрта
ин кишини эур ўтаркан-да.

Ушунчә буларни мени үйлантириб куйди ва шундагина аңлаштым, бу куш мента керак эмас. У мента факат халал бир кешини кутултурган. Мен Кентта борилишим, у ерда бир хоним биле кешини кутултурган. Мен Кентта борилишим керак эди. Уларнинг оиласи уяига ташлашкан. Мен Кентта борилишим керак эди. Уларнинг оиласи уяига ташлашкан. Мен Кентта борилишим керак эди. Уларнинг оиласи уяига ташлашкан.

Менга керак эмас, — деди у. — Ана, унакадан учтаси
 менга. Бизки анави жаноблардан бирортаси сотиб олар.

[illegible]

иккинчи кўлимда унинг боғич ипию, қоғози билан нари кетдим. Қизиқишда ўзимга эътиборсиз қолибман, ўйлаб қарасам, жуда кўпчили холатда эканман. Шунда ғозни яна қайтадан ўрадим, ёмғир ёғиб юборгани учун қоғози хўл ва лой бўлиб кетганди. Ип ва қоғоз топиш учун йўлда яна бир майхонага кирдим. Одам кўп эди. У ерга суқилиб кирдим-да, майхона пештахтасига ғозни кўйдим. Ҳамма ёқ хўл бўлгандек эди. Шу пайт ёшроқ киши:

— Уни ўзингиз ўлдирдингизми? — дея сўради.

Шубҳасиз мен унга ажаблангандек қарадим. Бу ерда ғозни сотишга умид йўқлигини пайқадим, уни тоза қоғозга чиройли қилиб ўрадим-да, ташқарига ошиқдим.

Кўчани кесиб ўтаётиб, миямга ажойиб фикр келди. Уни по-терёяда ютказсам-чи! Дарҳол буни амалга оширадиган жой ахтара бошладим. Уни излаш жараёнида у ер, бу ерда бир-икки стакан виски ичишга тўғри келди. Ниҳоят, шундай жойни топдим. Бу Госуэлл-роуддан унча узоқ бўлмаган уй эди.

Мен хўжайинга максадимни айтдим. У қарши эмаслигини, аммо ғозни сотишда барча ичимликларини тикишини айтди. Мен рози бўлиб унга паррандани тутқаздим.

— Кўриниши ғалатиروқми? — деди у.

— Зарари йўқ, ювса бўлади.

— Ғалати хиди ҳам бор.

— Бу қирлиги учун, — дея жавоб бердим мен. — Лондонданги чанг кўчаларни биласиз-ку. Қовурганда йўқолиб кетади.

— Балки шундайдир, — деди у. — Менга-ку, керак эмас. Кимгадир лозим бўлса, ўзи билади.

Ғозга ҳеч қим эътибор бермади. Мен баҳосини олти пенондан бошладим ва ўзим баглиқ сотиб олдим. Мен майхона хўжайини бемалол ҳаракат қилиши учун имкон бердим. Бу ишга яна беш киши арапашди. Мен эшик томон юрганымда ковоғи солиқ бир кимса ғоз учун 7,5 пенс таклиф қилди. Непча айнан 7,5 пенс — мен тушунмадим. Агар ғозни олиб кетса, мен уни ҳеч қачон кўрмас, бу хўл балодан кутулган бўлардим. Ҳаётим ҳам бунчалик чигаллашиб кетмасди. Аммо қисматим ҳаммаша мени қаро кўнларга дучор этади. Мен унга Рождествонинг тушлик хайр-эхсонини бошқа ердан кидир, дедим — да ғозни олиб ташқарига йўналдим.

Тун кирган. Уйимгача ҳали узоқ эди. Шу ғозни рўпара қилган кунга лаънатлар айтдим. Гўё энди унинг оғирлиги 30

фурқатдан қим эмасди. Шу пайтда миямга парранда савдоси билан шуғулланувчилар келдию, шундай дўконни Миддлтон-стритдан топдим. Дўконда бирорта харидор йўқ эди, мен ғозни пештахтага кўйдим.

— Бу яна нима? — сўради у.

Ғоз, — дедим мен. — Уни арзонгина сотиб олишингиз мумкин. Шу он у ғозни олиб мен томон отди. Мен ҳам ғозни унга отдим. Аммо шу онда эшик олдида полиция пайдо бўлди.

— Бу нима тартибсизлик?

Мен қолатти тушунтирдим. Дўкон сотувчиси эса бутун ерда эшитиладиган даражада баланд овозда шангиллади: — Буни қаранг, ярим кеча бўлса, дўконда етти жуфдан ерлик сотиладиган ғоз турган бўлса. Манаву тўнка яна битта-ерта сотиб олишимни сўрамоқда.

Шунда менинг бу ишим аҳмоқоналигини тушундим ва полициянинг маслаҳати билан ғозни олиб секингина у ерни тарафга отдим.

Ушунга қарамай бериб юборишим керак, — дедим ўзимга қара. — Қандайдир бир бечорани топан-да, бу қасофатдан кутулман. Илтимда кўлаб кишилар учура, аммо назарим-бу кўрсаткичнинг топа олмасдим. Жада-стритда қандайдир оч-қонган кимсага ғозни бердим. Чамаси, у бир пианиста кимса эди. У мени яхши тушунмади чоғи, ортимдан анча жойгача қорғинга келди. Мен хато қилганимни билиб, матоҳимни ердага қолта урадим. Юстон-роудда эса бир совқотан қизга ғозни бермоқчи бўлдим. У «Яна нима хоҳлайсиз?», дея нари келди. У бир тапни такрор-такрор айтиб қочарди «Ғозни қорғиндан! Ғоз ўтриси!». Сеймур-стритда ҳам биттаси уни қорғинга олиб кўздан кечирдию, қайтиб берди.

Сўраш қиббониди ғозни ташламоқчи эдим. Аммо бу ҳудудни мен марта айланган полициячи мени синчковлик билан кузатарди. Госуэлл-роудда уни ертўлага қўйиб чиқмоқчи эдим, аммо полициячи ҳалап берди. Гўё Лондон полициясининг тун-да парбатчилиги бутун тун бўйи менинг ғоздан кутулишимга қарши бериш учун банддек эди. Балки полициячиларнинг бу ғозга қизиқиб қолишгандир. Улардан бирига уни олишни таклиф қилдим. У нафсониятимга тегадиган сўзлар билан қарши. Мен ҳам тек турмадим. Нималар деганим ёдимда эртун. У мени олиб кетмоқчи бўлганда хушимни йиғиб олдим. Қанда у ердан Кинг-стрит бўйлаб жуфгакини ростладим. У

хуштагини чапганча изимга тушди. Колпенг-стрит тантаналар майдонидан чиққан бир кимса мени тўхтатишга уринди. Мен эса дарҳол қаллам билан унинг қорнига бир суздим-да, ортимга бошқа кўча орқали қайтдим.

Канал кўприги орқали ўтарканман, атрофда ҳеч нани йўқлигига амин бўлдим. Мен ғозни сувага отдим.

Ниҳоят, енгил нафас олиб Рэндолф-стритга қайтдим, аммо рўпарамдан полициячи чиқдию кўлимдан тутди. Мени инспекторга рўпара қилишди. У биринчи полициячидан нега қочганлигини сўради. Мен Рождествонинг биринчи кечасини тутқунда ўтказишни хоҳламаганлигимни айтдим. Каналга нима ташлаганлигимга қизиқди. Ғоз эканлигини айтдим. Нега ғозни сувага ташлаганлигини сўради. Бир расво парранданинг машашаси жонимни ҳалқумимга келтирганлигини айтдим.

Шу онда кирган сержант сувага ташланган нарсани олиб келганлигини айтди. Улар ўрамани асталик билан очинди. Қоғоз ичида ўлиқ чақалоқ бор эди. Мен эса бу қоғоз ўрамга меники эмас, бола меники эмас, дея ўзимни минг оқламай, улар менга ишонмаслиқларини ошқора изҳор этишди.

Инспектор бу жиддий воқеа эканлиги, мени қўйиб юбориш мумкин эмаслигини айтди. Мен улардан қайлигимга бу ердан атайин ушланиб қолмаганлигимни баён этувчи телеграмма жўнатишга рухсат сўрадим.

Ахири далиллар етарли эмаслиги учун иш тўхтатилди. Аммо менда ичкиликбозлик ва жамоат тартибини бузиш айблови турарди. Шундай қилиб, мен яхши ишим ва қайлигимдан айрилдим. Шундан бери ғозни кўргани кўзим йўқ...

Биз бу вақтда Ливерпул-стритга етиб келгандик. У барча бўюмларини йиғиб, шляпасини кийишга уринди. Аммо боши дати шиш сабаб, шляпаси ҳеч ўрнамади. Ноилоҳ, у гавитни холда уни ўриндиқка ташлади.

— Шунақа гаплар, — деди секингина. — Мен бахтга жаа ишонавермайман, дея олмайман.

БОШҚАРИШНИ ЁҚТИРУВЧИ ОДАМ

Мента хикоя қилишларича, бу воқеани уни яхши билганлар айтиб берганлиги учун ишонмасликка асосим йўқ эди, у бир ярим ёшли пайтида қошиқда ўзи тановул қилишни бунга

ва тавонганлиги учун ўқиб йиғлаган, уч ярим ёшлигида эса буна турли бонжага тушиб бақага сузишни ўргатаман деб, чўжиб ўзини бир баҳя қолган экан.

Шундан кейин икки йил ўтгач, мушукка боласини оғритмай янгидай қорини ўргатмоқчи бўлиб, чап кўзидан айрилай дедил. Ҳаминан шу ёшида асаларига вақтини беҳуда сарфлагани учун тўғри келган гулга эмас, асал шарбати кўпроқ тўғри қоринини кўрсатаман, деб арининг нишига дувор бўлган.

Ҳа, у бошқаларга азбаройи ёрдам бериш умиди билан ёши ширарди. У тонг пайтлари узоқ муддат каттак ёнида ўтириб, тавола қандий тухум қуйишни ўргатар эди. Ўз ихтиёри билан тушдан кейинги боғ орагаб сайр қилишдан воз кечар, унинг янги севимли олмаҳонига ёнгоқ чақишни ўргатишдан эринмасди. У отти ёшга тулмай туриб онасига боғаларига қандай янги-бадда бўлиш ҳақида кўрсатма бера бошлади. Оғасига ва уни нотўғри тарбия қилётгани тўғрисида иддаого ўтди.

Болалигида у ўнга боғаларга кўз-қуллоқ бўлишни ёқтирарди. Бу янги унга олам-олам хузуру бағишлар, ўғаларга эса азоби қаттиқ келмас эди. Бундай машаққатли мажбуриятни ўнга янгидай олган ва бундан ҳеч қандай манфаат — на муқофот, на миннатдорчилик изҳори кўзламас эди. У кўз-қуллоқ бўлмоқчи бўлган боғалар ундан ёшми-каттами, кучлими-оқими — бундан унга фарқи йўқ эди. Уларни қачон, қаерда кўрмасин, дарҳол назоратига олар, кўз-қуллоқ бўлар, бошқарарди. Бир вақт каттабнинг ўрмон билан ажратилган томорқасида боғаларнинг шовқин-сурони эшитилиб қолади. Буни билгиш учун у янги ёниб борган ўқитувчи шундай ҳолатнинг устидан чиқади. Ҳаминан ерда чангта беланиб ётар, ундан икки бараваар оғир ва ёни катта тулишган акаси унинг устида ўтириб, зағворли янги билан дўппосларди. Жафокаш фидокорни бу ҳолатдан кутарган ўқитувчи уни тегтай бошлади:

— Нега ўзинг тенгилар билан ўйнамайсан? Нечун катталарнинг буруннинг сукасан?

— Кечирасиз, сэр, — дейди у. — Мен уларга кўз-қуллоқ бўлиб тураман.

У жуда олижаноб бола эди, шунинг учун ҳам мактабда янгидай унинг тоштахасига барчани ёзишга рухсат берган эди. У хатто боғаларни бунга мажбурларди ҳам. Бу билан у боғаларга азбаройи яхшилик қилиш ниятида бўларди. Аммо бунинг натижаси ҳамиша нобоп, хато бўлиб чиқар ва бу

билан у бошқалардан тўбдан ажралиб турарди. Одатдагимен тутуруксиз килмишлари кўз ёшлари билан яқун толарди.

Ёшларга хос ёр мулохазасизлиги эътиборсизларча қилинган ишлари ақс яқунига қараб баҳо берган ўғаллар уни чет жойларда кутиб туришар ва шафқатсизларча савалашарди.

Унинг жами қувави ҳофизаси бошқаларга ўргатишга сарф бўлар, ўзининг шахсий ишларига эса ҳеч вақт қолмас эди. У тажрибасиз ёшларни уйига олиб келиб, боксни ўргатарди.

— Қани, бурнимга зарба бер-чи? — дерди у мудофаа вақини тиди туриб. — Кўрқма, бор кучинг билан уравер.

Ўсмир унга зарба берди... Бурнидан шариллаб оқаётган қонни бироз тўхтатиб, яна ўсмирга ўргатишда давом этарди.

Гольф ўйини пайтида эса бошловчи ўйинчига тўлни қандай бошқариш ҳақида тушунча бераётиб икки марта оёқидан жароҳат олиб, хафталаб оқсоқланиб юрди. Крикет ўйинига келсак, эспашимча, у бир кун қайсибир ўйинчига машғулот ҳақида тушунча бераётиб унга ҳалақит берган ҳакам билан анча тортишишганига гувоҳ бўлганман.

У билан бир-икки бор ҳамсуҳбат бўлганимдан сўнг бир кун ишхонамга сўрамай-нетмай, тўё менинг қадрли дўстимдек бостириб кирди ва эртароқ келмагани учун хушомадўйин билан уэр сўради. Мен унинг озгина совуққонлиги учун уярни кабул қилдим.

— Йўл-йўлакай почтальонни учратиб қолдим, — деди у мента кўк рангли хатжилдани тутказар экан, — у шунга сизга бериб қўйишимни тайинлади.

Кўрдимки, бу сув учун тўлов қоғози эди.

— Сиз бунга эътироз билдиришингиз керак, — дея давом этди у. — Бу 29 сентябр кўнигача бўлган тўлов қоғози. Ҳолант эса ион ойи. Бунга тўлаш ҳақида уйлаб ҳам ўтирмант.

У бунга қанчалар жиддий тус бериб айтмасин, мен худди шу оҳангда бу тўловни эртани, кечми — барибир тўлайман-ку, дея ховурини босмоқчи бўлдим.

— Гап бунда эмас! — дея у қизишди. — Нуктаи назар муҳим. Ҳали фойдаланилмаган сув учун пул тўлаш қайси қондаги тўғри келар экан? Сизга бажариш керак бўлмаган ишнинг амалга оширишига кимнинг ҳаққи бор?

У расмий тусда шундай сўзлардики, унинг гаплари га лакка тушган ўзим аҳмоқ. Хуллас, бир соатча сўзлаб, у гап менинг инсоний ҳуқуқим тўғрисида кетаётгани, автар

қаратилуа шу — ион ойида сентябр ойигача бўлган тўловни қайта оширсам, менингдеклар учун қон тўкиб, ҳалок бўлишдан аждодларимизга муносиб ворис бўлмастлигим муваппи эканлигини уқтира олди. У сув иншооти компанияси тўрдан ноҳақ эканлигини рад этиб бўлмас далиллар билан йўқлатиб берди ва унинг ундови билан директори номига кескертмама мактубни ёздим.

Компания котибининг хатимга жавобиди менинг нуктаи назарим эътибордан четда қолмаслиги, қарзлар масаласи ҳақ тўғрисида ҳал этилиши, қизиклишарим ҳимояси йўлидаги йўналишлар ишончли вақитга маълум келмаслиги айтилганди. Қани Поплтонга кўрсатишим билан у фоят завқланиб кетди.

Бу хатни мента беринг, — деди у мактубни буклаб қўриганига тикқар экан. — Биз энди уларга кўрсатиб қўямиз.

Мен ушга пайтда ижодий ишлар билан банд бўлиб, драматургия жанрида қалам тебратардим. Шу боис ҳаётдаги бу йўналишдан анча йироқлашган эдим.

Беллаштирувчи — муросага келтирувчи суд қарори мени муроғидан туширди, аммо янги танишимнинг иштиёқи янада ошди. Қилиштирувчи судьяларни қари, мияси айниган адвокатлар дўб атади. Юқорироққа ёзиш керак эмиш.

Тушунинг қойини босқичида кекса, майин муомалали адвокатларнинг мента айтишича, тушунмовчиликлар назардан тўтатган ҳолда қонун моддаларига кўра водопровод компаниясининг судлов харажатларидан озод этилибман. Шундан келтириб чиқилганлардан сўнг мен бор-йўғи қандайдир эллик фунтга ютибман ҳолос.

Шундан кейин бизнинг дўстлигимизга анча совуқлик тушди. Аммо биз қўшни бўлганимиз учун уни ҳаммаша учратиб қўлишимизга тўғри келарди.

Айтишларича, турли бап ва кечаларда унинг файрати оғир тошиб кетаркан. Шундай пайтларда унинг қайфияти эса берондларовоз оҳангларида бўлар, шунда у жуда хавфли оҳангга айланарди. Дунёда ҳеч бир қимса омма учун унчалик қим қилиб хизмат қилмаса керак. Шунингдек, ҳеч қим унчалик қим қилишни деркистриб, ҳафсаласини пир этмас-ов.

Мен аниг кечасида бир оғайниминикига кириб, шундай кечаларга дуч келдим: ўн тўрт-ўн беш нафар кекса аёл ва эркаклар хона ўртасидаги ором курсиллари атрофида одоб тартибдан қолда пилдираб қадам ташлашарди. Поплтон эса

фортепьяно чаларди. Вақти-вақти билан у чапишдан тухтар шунда тинка-мадори куриган қариялар хурсанд ҳолда тин олиш учун ўзларини ором курсиларга ташлашарди. Фақат оромкурси етмаган биттаси секин-аста бу ердан «куёв» бўлди, бошқалар унга сукланиб қараб қолдилар.

Мен эшик олдида туриб бу қайғули ҳолатни ҳайрат билан кузатардим. Шу пайт уйдан кутулиб чиққан ҳалиги бахтиёр кимсадан бу ғалати хатти-ҳаракат нимани аниқлашнинг шунтириб беришини сўрадим.

— Асти сўраманг, — деди у титраб-қакшаганча. — Поллтоннинг навбатдаги аҳмоқона ўйини. Ҳали уларни фант (куръа) ташлаш асосида бирор топириқни бажаришдан иборат ўйин) ўйини ҳам кутиб турибди.

Мени кўрган хизматчи аёл худди шунини кутиб турганидек, унга хабар бермоқчи бўлди. Мен унга асло хабар бермаслигини азбаройи илтимос қилиб, кўлига шиллинг тутқаздим-да, ўзимни бу ердан олдим.

Унинг бундай хурмача ўйинлари бисёр эди. Шохона тушликлардан сўнг у кўпинча ҳаммани рақсга тушишга талпиқ қилар, сизни дарҳол гиламни йиғиб қўйиш ёки роқини хона бурчагига олиб боришга ундарди. У шунчалар турфа ўйинлари билардики, бу билан у ўзининг мўътабар маъшароҳини очиши мумкин эди. Энг ёмони, ҳамсухбатлар билан роса мириқиб гаплашётганингизда ёки дидингизга монанд бирор хоним билан дипломатингизда бирдан у алападан суяк чиққандек олдингизда пайдо бўлар, сизни бозорта қилишга тушарди. «Бўлинг! Кетдик. Биз адабиёт жумбони ўйинини ўйнаймиз». Сизни стол ёнига мажбурлаб етаклар, ёнингизга қоғоз ва ручка қўйиб, ёзишга зўрларди. «Ўқинг! Бирон романингиздаги сеvimли қаҳрамонингизни ёзинг!» Бу ҳам етмагандек, бу юмушни бажаришингизни сергаклик билан кузатиб турарди.

У ўзини заррача аямас, устига катта масъулиятли вакилларни юқлаб оларди. Доим кексаларни станцияга кузатиб кўяр, улар ўз жойини топиб ўтирмагунарича кўнгли тинч масди. Унинг қалби энг яхши ниятлар билан тўла эди ва бу билан уни дунёдаги энг олижаноб одам дейиш мумкин. Касал кўргани борганда албатта яхши ниятлар билан чўнтакда бирон ширинлик солиб олар, аммо бу хастага кимматга тушар эди. Унинг ширинлиги касалга зарар келтириб, унинг

қалбини баттар оғирлаштирарди. У ўз ҳисобидан қайиқда сайр ёлғизини ташкил этиб, одамларни тақриф қилар, аммо айни бошқарувчининг ёмонида учраб, сайр этувчилар эваб чилар, оқибатда эса унга раҳматлар эмас, лаянатлар биларди.

Поллтон тўй-маросимларни ҳам бошқаришни жуда бахтарди. Бунда ҳам яхши ниятдаги қилмишлари «қовун тушириш» бўлиб яқунланарди. Бир кун у келиннинг черковга келишдан ун-тўрт соат олдин келишини таъминларди. Бу билан у қанчалар шодлик олиб келувчи кунда қариндош-уруғлари билан биларди. Бошқа сафар эса авлиё отани чақириш ёдидан қиларди. Шунга қарамай, қачон хатога йўл қўйса, ҳаммиша айбони ирор бўларди.

Унинг энг сеvimли машғулоти — оилавий можароларда шириниш эди. Узоқ-яқиндаги бирорта оилавий бўзилгиш унинг ширинишисиз кеча тулмасди. Одатда у ишни яраштирувчи бўлиб биларди ва дарахларнинг асосий туюхи сифатида яқунларди.

Агар у журналист ёки сиёсий арбоб бўлганда, унинг раҳбарнинг муаммоларини ҳал этиш борасидаги ажойиб қилмишлари умумхалқ таҳсинига сазовор бўлар эди. Ҳамма вақт шундай эдики, у ўз иқтидорини амалиётда қўллашга уришарди ва ...

*Джером к Джером,
«Трое за лодке... Рассказы»
(Москва «Художественная литература» 1984 г.)*

Кичик мўжойибадлар

«Ё У УЙЛАНГАН БЎЛАДИ ЁКИ МЕН ТУРМУШ ҚУРГАН БЎЛАМАН»

Бир донишманддан сўрашибди:

— Энг яхши эр-хотин муносабатлари қандай бўлади?
Донишманд дебди:

— Эр кипаётганини хотин кўрмаса, хотин айтаётганини эр эшитмаса — шу энг яхши эр-хотин муносабати бўлади.

***

Машина миниб келаётган қиз мотоциклдаги йилитни уриб юборди. Унча жароҳат олмаган йилит ўтиб бораётган йўловчида деди:

— Сиз менга пувоҳликка ўта олмайсизми?

— Биласизми, нима дейишга хайронман, — деди йўловчи. Умуман олганда, бунча қисқа танишувдан кейинок уйланишни маслаҳат бермасдим.

***

Бир аёл иккинчисига нолиб деди: «Хайда ҳеч рўшнолик кўрмадим. Мен тарбияли, хушхўлқли деб танишган эркек уйланган бўлиб чиқади ёки мен бу пайтда эрга теккан бўламан?»

***

— Тўғриси янги айт, сента чиройли аёллар ёқадими ёки ақллиси? — сўради хотин.

— Униси ҳам, буниси ҳам ёқмайди, — деди эр. — Шунини учун сента уйланганман-да.

***

Эр кадрдон дўстига ҳасрат қилиб қолди:

— Биласанми, мен Москвадан Петербургга кўчиб кетгунимгача ҳам хотинимнинг содиқлигига шубҳа қилмасдим.

«Хўш, нима бўлди?
— Ҳа, шундаки, унга ҳамон эски мижози сўт олиб келмоқда.

***

Бир эркек деди:
— Ниҳор бўлиш оғир, аммо мен ажралиш учун биринчи маротиба кўйиб бўлдим!

— Қандай қилиб?
— Уйландим.

***

Бир аёл дугонасида сўради:

— Қани айт-чи, эринг қандай одам?

— Ҳа, кўш.

— Қандай яхши. Сента хавасим келяпти.

— Нима ҳам дедим, худди кўёш — кечкурун кетади, эрта-ки келтади.

“НАҲОТКИ, КАЛИТНИ ЧЕКИБ ҚЎЙГАН БЎАСАМ?”

Янги қурилиш учун тайёрланган жойда прораб бригадасининг музокира килиди.

— Менинг дўстларим! Буюк қурувчилар! Бугун биз янги бинонинг тамал тошини қўямиз. Унутманг, уни биз виждонан қуришимиз кераки, у виждон билан турсин. Қурилиш материалларини четта ташишдан тийилмайлик. Бутун қурилишни бир кўчимиз билан барпо этайлик. Ахир бу қурилиш ўзимизнинг.

— Ун қандай бинони қурашимиз?

— Қулибхона!

***

Янги йил тонлида эр эшикни сикарет билан очмоқчи бўлди.
— Бу ахир сикарет-ку, — деди хотини. — Унда эшик очилма-ди керак?

— Жин урсин, нахотки, калитни чекиб қўйган бўлсам?

***

Икки дугона суҳбатлашмоқда.

- Сен неча марта турмуш кўрдинг? – сўради бири.
- Айтишга ҳам уяласан киши, – деди иккинчиси.
- Айтавер, ҳозирги вақтда уялмаса ҳам бўлади.
- Бор-йўғи бир марта...

КОМПЬЮТЕРНИ СПИРТ БИЛАН ЮВИШСА-Я...

- Сизда кучли асабийлашиш белгилари бор.
- Ха, доктор. Бир кунни менинг кўз ўнгимда компьютерни спирт билан ювишди.

***

Бир киши иккинчисидан сўради: «Сен ичасан-у, ҳеч нарса бўлмайсан».

- Меъёрни билгиш керак, – дебди у.
- Қандай қилиб?
- Ичиш учун ўтирганимда, рўпарамга қайнонамнинг сўра-тини қўйиб оламан. У менга ёқа бошласа – шу меъёр.

***

- Бир эркак ресторанга келиб официантга мурожаат қилди.
- Менга ўн иккита рюмкада ароқ келтиринг.
- Официант олиб келди.
- Энди марҳамат қилиб биринчиси ва охиригисини олиб кетинг.
- Нега, ахир...?
- Биласизми, биринчиси яхши кетмайди, охиригисиди тугайман.

КАМБАҒАЛЛИКНИНГ УЧ БОСҚИЧИ

Унга турмушга чиқиш тақлифи айтилганда стулдан ағдарилди. Сўнг қаравотда узоқ сакради. Кейин бахтиёр ҳолда 15 дақиқача хонадан хонага югурди. Сўнгра жавоб берди: «Мен ўйлаб кўраман».

***

- Камбағалликнинг уч босқичи:
- 1. Пул йўқ.

А. Умуман пул йўқ.

Б. Долларни алмаштиришга тўғри келади.

***

- Сизда ароқ борми?
- Сен 18 га кирдингми?
- Сизда лицензия борми?
- Хўп, майли, нега асабийлашасан?

***

- Бул бўлмоқда. Судья:
- Тинчлик сақлансин! Кимда ким яна бир марта «йўқолсин, кўра!» деса суддан чиқариб юбораман.
- Муқолсин, судья!
- Айбланувчи, бу сизга тегишли эмас.

***

- Сеннингилар жанжали:
- Алар сен менинг эрим бўлсанг, мен ичаётган кофеинга таянч қилиб берган бўлардим.
- Алар сен хотиним бўлганимда, бу кофеини бажонидил ичардим.

***

- Кўнкор ўйнаб ярим кечада қайтган эр хурсанд ҳолда хотинига деди:
- Биласанми, булун менга омад қилиб боқди. 100 доллар тиктирган кўк костюмим бор эдию, шунга 600 доллар қўшибдан ютказдим.

***

- Эр хотини ва қайнонаси билан машинада кетмоқда. Хотин қайнонага танабўх беради.
- Сенироқ хайда.
- Тенроқ, – дейди қайнона.
- Тонати тоқ бўлган эр деди:
- Ёис, машинани ким миняпти, сенми ё онанг?

***

- Бемор шифокорга пул узатар экан, деди:
- Сизга катта раҳмат, доктор!

Шифокор пулни чамалади-да, деди:
— Ошириб юборманг. Унчалик катта эмас...

***

Кундаликдан:
Биринчи кун. Пархезга ўтишга қарор қилдим.
Иккинчи кун. Энди бундай шошқалоқларча қарор қилмасликка қарор қилдим.

КИМНИНГ ҲИДА СУНЬИЙ АРЧА БЎЛСА...

Арча бозоридаги эълон:
«Харидор, унутма! Кимникида сунъий арча бўлса, унинг уйига сохта Қорбобо қабаки совғалар билан келадий!»

***

— Кечирасиз, Сиз постановкачи режиссёрмисиз?
— Ҳа, нима эди?
— Сизга бу йилги Янги йил тантанаси ўтган йилгига жудаям ўхшаш туюлмаётими?
— Нималар деяпсиз, ахир ўтган йили арча бошқа томонга айланган-ку.

***

Бедарак йўқолган россиялик туристлар гuruhи чангалзордаги дарахт шохида тутилар билан сўжинишган ҳолатда топилди.

***

— Эсплагин-а, мен булун эрталаб хонада хурсанд ҳолда югуриб кичкиргандим: «Ура, ниҳоят қалитни топдим!!!»?
— Ҳа, шундай бўлганди.
— Шундан кейин қалитни қаерга қўйганимни қўрмадингми?

***

Пуллик клиникада беморни юрак хуружидан асраб қолишди. Муолажанинг баҳосини эшитгач, уни яна сақлаб қолишди. Бу ҳол унга жамғарма тизими ҳисобидан чегрени килиб берилгунча давом этди.

«ЮЗ ДОЛЛАР ҲИДА ТУРИБДИ-КУ...»

— Нега қўшинингизни захирадалингиз? — сўради судья айб-
ловчи қиздан.
— Дорин дўжониди сотувчи суваракларни қўшни билан бирга
захиралашни айтганди.

***

— Англия судьялари қачондан бери қора либос кийишади?
— Улар қиролича Викториянинг дафн маросимидан бери
қора либосдадилар.
— Нега улар ҳамон шундай кийимида?
— Қиролича ҳамон марҳума-да!

***

Эр хотинга:
— Қамзулимни дазмоллаб қўй, дегандим-ку?
— Дазмолладим.
— Андиқсан, чўнтагимдаги 100 доллар ўрнида турибди-ку...

«...ҲОЗИРГИНА ОЛТИ ЙИЛ БЕРДИМ»

Белоруссия. Суд залидан судья ичаги узилгудек бўлиб хо-
нани чинмоқда. Ундан бошқа бир судья сўради:
— Нега қўлисан?
— Қўрмайсанми, ажойиб латифа айтишди.
— Менга ҳам айт.
— Йўқки йўқ, бунинг учун ҳозиргина унга олти йил бердим.

***

Тамбоғидаги икки ўриндиқда бир гўзал қиз ва оқловчи
қиздан. Узоқ учибди. Қиз сўзсиз илпюминатордан
ташқарини томоша қиларди. Ахйри оқловчи соҳибжамолга
қараётди.

— Кейинг, сизга бир савол бераман. Билмасангиз, беш
доллар берасиз. Сўнгра сиз савол берасиз. Билмасам, 500
доллар бераман.

Журинко рози бўлди:

— Овдан Ерача бўлган масофа қанча? — савол берди

оқтовчи. Сохибжамол сўзсиз унга 5 доллар берди. Кейин у оқтовчига савол берди:

– Тоққа ким уч оёқда чиқиб, тўрт оёқда қайтиб тушади? Орадан икки соат ўтди, оқтовчи барча дўстларини кўнгиروق қилди. Интернетдан кидирди. Аммо жавоб топа олмади. Нима ҳам қиларди, 500 доллар берди ва жавобини сўради. Сохибжамол яна сўзсиз 5 доллар берди-да, нигоҳини ташқарига қаратди.

«ПРОКУРОР КЎЙМАЯПТИ...»

– Дада, шу тўғрими, катталарда сўз бойлиги юқори эмиш? – Албатта, ахир улар кўпроқ китоб ўқишган-да.
– Нега унда катталар учун яратилган фильмларда улар жуда ҳам оз гаплашишади?

***

Петька Василий Иванович Чапаев хузурига келса, у астойдил ўтириб зўр бериб ниманидир ёзарди.

– Нима қилгансан? – сўради Петька.
– Мана, кўریانсан-у, Опера ёзганман.
– Йў-е! Сен умуман қимсан – Бах ёки Моцарт?
– Опер келсин-чи. У ўзи ҳал қилиб беради бу ерда ким Бах-у, ким Моцарт эканини.

***

– Алло! Алло! Ёрдам беринг. Кўлни синдириб қўйдим.
– Сиз дашдингиз. Мен ҳужуқшунослик фанлари доктори оқтовчиман. Сизга шифокор керак.
– Дадаганим йўқ. Ўзимнинг кўлимни синдирганим йўқ...

***

– Ёзда қаёққа борасан?
– Балки Сибирда сарсон-саргардон бўларман.
– Нима қиласан у ерда?
– Ўзимга қолса, бормасдим. Аммо прокурор кўймаяпти,

***

– Хой киз, уяли телефонингиз рақамини айтиб юборинг,

– Телефонингни ўғирлаб қўйишди.
– Буни билманам...

***

– Ананим, сен билан мен Ер юзидagi энг баланд, катта ва ёлғиз-туғанмас ҳисси тоғдим.

– Сенингими?
– Сабрми.

***

Армон радиосига савол тушди.

– Бир алоҳида давлатда социализм куриш мумкинми?
Армон радиоси жавоб берди:

– Бир мамлакатда социализм куриш мумкин, аммо бошқа мамлакатда яшашга тўғри келади.

***

Мен қонда: ҳар бир давлат амалдори ўз вазифасига қилинган олддин Расмийчилик қасамёдини қилиши лозим.

***

Олимларнинг аниқлашича, энг тушунарли тил Хитой тили-дир. Уни 1,5 миллиард киши тушунади.

***

Штирлиц камоххона камерасида ўзига келди. У бу ерга келганда тушиб қолганини, булун қайси қулигини, шаҳарда ким кўнганлиги қилаётганини эслай олмади. Узоқ ўйлагандан кейин у шундай қарорга келди: Агар гестапочилар келса, эҳтиёт, Гитлер, мен – штандартен фюрер СС фон Штирлиц!» деди. Агар совет аскарлари келса, «Мен – полковник Исаев» дедиган бўлди. Шу пайт олдига милиционер кирди ва деди: «Сенга улундай ичбисиз-да, ўртоқ Тихонов».

***

– Бу аёллар охири, хавфсизлик хизматида кўнгиروق:
– Қушимда жуда кўп пул бор.

– Тезда етиб борамиз.

– Бу аёллар охири, хавфсизлик хизматида кўнгиروق:
– Қушимизнинг пули жуда кўп.

- Нима бўлти?
- У давлатникини ўтирлаган.
- Ҳозир борамиз.
- 90-йиллар охири, хавфсизлик хизматиға кўнғироқ:
- Қўшнимизнинг пули кўпайиб кетди.
- Нима бўлти?
- У давлатдан ўмарган.
- Ҳечқиси йўқ.
- Ундан солиқ тўламаган.
- Ҳозирок борамиз.

АНТИҚА ЁЗУВЛАР

«Мен, Зайцев Георгий Павлович, 1952 йилда туғилганман. Шу йилнинг 10 июл куни болохонада пиво ичиб ўтиргандим. Бир пайт пастки каватдаги болохонада мушук чумчуқчани қийнаётганини кўриб қолдим. Мен зудлик билан қўлимдаги шишани мушукка олдим. Аммо шиша, кўчада кетаётган йўловчига тегди. У эса милиция чақирди. Айбимга тўла иқрорман. Бундан кейин ҳеч қачон чумчуқларга раҳм қилмасликка сўз бераман».

(Тушунтириш хатидан)

***

«Назаримда, Пашковский мени таниб қолди. У олдимга қилиб: «Эх, аблаҳ!» деди-ку...»

(Тушунтириш хатидан)

***

«Айик кемага жуда яқин келиб қолганди. У оқ айикларни овлаш таққиклангани, камайиб кетаётганини, хатто Қизил китобга киритилганини ҳам биларди. Шунинг учун кўркамий қорларди».

(Телекўрсатувидан)

***

«Агар сиз мени қаёқларгадир ёзиб шикоят қилишимни хоҳламасангиз, яхши маош билан менинг оғзимни маҳкамлаб қўйинг».

(Йўлчидаги подшо)

***

«Қоранглар, якшанба куни бўлишига қарамай, кўпчилик қоранглардан бўлса-да, стадионда муҳлислар жуда кўп.

(Футбол шарҳидан)

***

«Тўрмушга чиққанлигим муносабати билан 11 майдан 13 майгача ишда бўлмадим. Келгусида бундай ҳолат кўриб қолмайди».

(Тушунтириш хатидан)

***

«Масалан, мен хотиним билан 32 йил яшадим. Ҳеч қандай сўз бўлмади.

(...эшиттиришдан)

***

«Мен ҳақиқатда ароққа сув қўшганман. Мақсадим, ароқ кўнғироқ бўлиб, мижозлар маст бўлмасалар ва уришмасалар. Агар тоқширув бўлишини билганимда, бу ишга асло қўл қўрмайдим. Мента деса бир-бирини ўлдириб юбормайдими ҳақиқатлар».

(Буфетчининг тушунтириш хатидан)

Мен – Петров Т.Г. 1987 йилнинг 20 март куни хотинимнинг кўнғироқ қатнашганлигим муносабати билан ишга чиқолмадим.

(Тушунтириш хатидан)

***

«Бил айиклар тўғрисида кетар экан, биз сизларга яна бир айиклар оиласини таништирамиз. Бу – Александр ва Нелли Матмоқовлар оиласидир.

(Радиоэшиттиришдан).

***

«Мажнат унумдорлиги ва сифатини ҳамда хизмат кўрсатиш наъзанинтини кўтариш мақсадида ҳар бир мижознинг баҳоси 2 тоғинга оширилсин.

(Сартарошхонадаги мажбурият).

***
Турмушга чиқиш учун уч кунга рухсат беришингизни сўрайман. Илтимос, рад этманг.

(Никох тўй муносабати билан тавылга чиқиш ҳақидаги аризадан)

***
Мен уч литр самотон тайёрлаб, йилгиларнинг мавилати учун бир банкасини ишга олиб кетган эдим. Билетсиз кетаётганим учун трамвайда ушландим. Шунда самотон олиб кетаётган лигим аниқланиб, ишим терговга оширилди. Мен айбимин икроман. Келгусида билетсиз юрмаслиққа ҳаракат қилман.
(Тушунтириш хатидан)

***
Назорат савдоси пайтида икки шахтёр ҳақида 9 тийинга хийнат қилганлигим тўғри. Уларга энди рўбарў келмаслиққа ҳаракат қилман.

(Сотувчининг тушунтириш хатидан)

***
Чорвачилиқда қопоқлиққа тушиб колганимизнинг асосини сабаби кисири сипирларнинг масъулиятсизлигидир.

(Маърузадан)

***
Мен шифокор Кирилловдан жуда миннатдорман. Жарроҳлик муолажасидан кейин ўзимни жуда яхши ҳис қилгилман. У менинг ҳақиқий отам бўлди. Хохлардимки, у болапаримга ҳам оталиқ қилса.

(Касалхонага тушган хатидан)

***
Мен Гринкони хушёр пайтида қандайлигини жуда яхши билгилман. Аммо у камдан-кам хушёр бўлган. Уни фарқлов гунимизча ишдан ҳайдалиб бўлди.

(Маърузадан)

***
Сизга яшаш учун яна бир сутка муддат берилади ҳолоқ. Шундан кейин ҳеч қанака ёрдам бера олмайман.
(Меҳмонхона маъмуриятининг огоҳланттуриши)

***
Шундан ишчилар борки, ичиб ҳам кунда ишлай олади-лар. Масалан, Сергеев Н.П. жума куни кечкурун ўлардек кетди эди. Шанба куни эрталабдан ишда бўлди. Улар каттабиннинг бой тажрибаси билан ёшларга ибрат намунаси бўладилар.
(Нулқдан)

***
Нестеров Юрий Иванович заводда икки ойдан бери иш-найдан. Ҳали ойлик олишга эришмади ва бу муддатда меҳнат ширинлигини бўиш бўйича ўз қобилиятини кўрсата олмади.
(Миллицияга ёзилган ҳарактеристикадан)

***
Мен уч тракторимга хотинимдек муносабатда бўлгилман.
(Радиовозшилттуришдан)

***
Ишнингбозлиқ туфайли ишга чиқа олмадим. Аммо мен шифокор эмасман. Ичкиликка қарши муолажанинг дастлабки келгилмиздан сўнг организм спиртни ҳақиқатда қабул қилгил-масъулиятини билгилша қарор қилгилдим. У қабул қилди.
(Тушунтириш хатидан)

***
Бизнинг жамоа олтин жамоа, ўртоқлар! Ҳатто олмос, агар қайсиби бериб бориқса, зумрадга айланади.

(Маърузадан)

***
Ишдаимир Георгиевич!
Сиз 14.02.82 й. соат 12-00да итлар йиғини ва суҳбатига келгилгил аттилангилсиз. Албатта келгилшингиз сўралади.
(Итлар клуби тақрифномаси)

***
Бу ердан иш вақтида ичадигилан аёллар тўғрисида гапиргил-ган бўлгилса хид олмаслиқ керак. Ваҳоланки, Маня ва Катя келгилгилер пайтдан кўра ичганда яхши ишлалади.
(Нулқдан)

***

Питомникада итлар кўл, аммо биз итчилик клуби ҳисобидан овқатланамиз.

(Радиоэшиттиришдан)

ЭР ВА ХОТИННИНГ ЮЗИ

Эр ошхонада туриб хотинига деди:

— Таом яна товук гўштиданми? Яқинда мenden канот ўсиб чиқа бошлайди.

— Нима, мол гўшtidан тайёрлаб, шохингни ўстиришим юракми? — деди хотин.

***

— Тирноқларим жуда мўрт-да, нима қилсам экан?

— Кўпроқ кальций истеъмол қилиш керак.

— Кальций нимада бўлади?

— Тирноқда-да...

***

Эрнинг кўлаги — хотиннинг юзи,
Хотиннинг шубаси — эрнинг юзи!!!

***

— Азизим, мен сен билан ажрашялман!

— Нима, яна сувараклар сенинг миёнда менга қарши олов беришяптими?

***

— Полицияга қандай борса бўлади?

— Жуда осон. Анаву тошни олин-да, дўкон пештахтадан ойнасига уринг. 5 дақиқа ўтгач, истаган жойингизда бўласиз.

«ТЕБА»НИ ЁЗИШГА КИРИШГАНМАН

Куларнинг бирида Достоевскийнинг уй телефони жиринглади — Федя, мен Чернышевскийман. Булун менинг биринчи никоҳ кечам. Нима қилишим керак?

— Бундай кечада Достоевский «Теба» романини ёзишга киришган.

***

Отага берилган саволлар:

— Ойи, куткам қани?

— Ойи, сўмак қаерда?

— Ойи, нимани қий?

— Ойи, нонуштага нима олай?

— Ойи, пул беринг.

— Ойи, менинг шимим қани?

Отага берилган савол:

— Дад, ойим қаерда?

***

Париж — Дакар оралиғи, бу — ҳеч нарсга эмас. Аммо аванс — ойлик ораси, мана буни ҳақиқий синов деса бўлади.

***

Пул шуундай бевафоки, кўчага чиқсанг эргашади, уйга қайтсанг бирга қайтиши қаёқда?

***

— Кечирасан, кўнғироғингни эшитмабман.

— Ҳечқиси йўқ.

— Ҳа, буни 62 марта кўнғироқ қилганингдан ҳам дарҳол билим.

***

Рабиновичдан сўрашди:

— Исроил мустақиллиги учун сигирингни қурбонлик қилиб кўнғирмадинг?

— Ҳа.

— Чўққангни-чи?

— Албатта.

— Экинчиги ҳам қурбон қиласанми?

— Экинчи, йўқ, ҳеч қачон!

— Нега?

— Чўққи сигир ва чўқа йўқ, эчким эса бор.

***

Билки Рабиновичнинг ўғли тилла тангани ютиб юборди. Ун нуздан сўнг шифокор чақирди.

— Нега мени дарҳол чақирмадингиз? — хайрон бўлиб сўради шифокор.

— Одамлар менга танга жуда керак экан, деб ўйламасликлари учун, — деди Рабинович гурур билан.

***

— Кеча қизчам билан мушукчанинг расмини чизган эдим, Эрталаб эшитимиз олдида худди шундай мушукча пайдо бўлди. Бугун Испанияда уй, машина ва шубаларнинг расмларини чизмоқчимиз...

***

Олийгоҳда лекция. Ўқитувчи орка катордаги шовкин сопаётган талабаларни тартибга чакирди.

— Орқадагилар, ўртакастордаги жимгина карта ўйнаётганлар сингари тек ўтирсанглар, олди катордагиларга бемалол ухлашга имкон берардинглар.

АСАМАРИ УАСИГА ПАШШАЛАР ЖОЙЛАШТИРИСА ЭДИ...

Шотландиялик йигит Оксфорд университетига ўқишга кирди. Бир йилдан сўнг ота-онаси уни кўргани келишди. У ётоқхонасини кўрсатди.

— Қапай, ўғлим, сени бу ерда хафа қилишмаптими? — сўрашди улар.

— Йўқ. Мана бу каравотда битта курсдошим ётади. Жудан совуқ йигит. Тунда жойидан туради-да, ўзининг тилида бир баюлар деб сўкинади. Мана бу каравотдаги яна бир шерн тимиз. Бунинг ҳам ақли жойида эмас. Тун ярмида уйғониб олади-да, бошини деворга ура бошлайди. Фирт жинни.

— Бундай шароитда қандай яшапсан, ўғлим?

— Мен уларга эътибор бермайман. Тўни билан доминини машғулотиш — чолгу асбобимда куй чалганим-чалган.

***

Мушук мушукка деди:

— Сенинг қизил рангли куёшдан сақловчи ажонинг кўзойнагинг қалай энди?

— Хўжайин бунга менга бўткани қийма сифатида қабул қилсин деб сотиб олиб берган.

***

— Абрам! Мен сента ахлатни тўкиб кел, деб икки соат аввал айтганидим. Қаяқларда юрибсан?

— Сара, уришмагин. Мен ахлатни биратўла сотиб келдим-да.

***

Икки яхудий учрашиб қолдишди:

— Сен Исаак Левитан қимлигини биласанми?

— Йўқ.

— Авраам Линкольнни-чи?

— Йўқ, билмайман.

— Мен эса билман. Чунки мен турли маърузаларга каттаман. Музейларга бораман.

— Ёлвақалло! Менга айт-чи, Мойша Кац ким?

— Билмайман. Ким у?

— У сен музей-у, маърузаларда юрганнингда уйингга бориб турадиган одам.

***

Хайвонот боғида:

— Ўқинида маймунимиз ўлиб қолди. Унинг ўрнига сиз туриб бера оласизми?

— Кулимдан келармикин? — иккиланди талаба.

— Спорт билан шугулланасизми?

— Ҳа.

— Билди маймун териси бор. Қоровул ёки эшиқбонга юртанида кўлроқ тўлаймиз.

Ахир талаба рози бўлди. У кафасда ўтириб маймунга яна турли қилиқлар билан боғларни шод этди. Кечкурун ёни ёлтиганда у ташқарига чиқди. Аммо чиққанига пушаймон бўлди. Чунки рўпарасидан шер келарди. Талаба униб ўйлади: «Бекор рози бўлган эканман. Қанча тўлашса ҳам».

Шер эса унинг олдида келгач, тилга кириб одамларча гапирди:

— Салом! Сен қайси факультетдансан?

***

Она ва бола истироҳат боғида сайр қилишмоқда. Шу пайт ағуридан бир кабўтар улар томон кела бошлади.

- Ойи, нон борми? – сўради бола.
- Нонсиз ея қол – деди она.

***

Учта давлат вакили сув остида энг узоқ туриш бўйича ўтказилган мусобақада қатнашишди.

Биринчи бўлиб америкалик сувга шўнғиди. Икки, уч дақиқа ўтди. Тўртинчи дақиқада чиқди. Томошабинлар олқишлашди, Мухбирларнинг хайрат ила саволига у камтарлик билан «йонлар усули» – деб жавоб берди.

Иккинчи бўлиб француз сувга тушди. У сув остида 2, 3, 4... 10 дақиқача туриб сўнг пайдо бўлди. «Бунга қандай эришдингиз?» деган саволга «йоллар йўли» бўйича деб жавоб берди камтарлик билан.

Навбат русга келди. У сувга шўнғиди. 2, 3, 4, 5, 6, 7... 20 дақиқа ўтди, сувдан чиқмади. Ниҳоят, 30 дақиқа ўтган, у сув бетида пайдо бўлди.

– Бунга қандай муваффақ бўлдингиз? Бу нима – йоллар усулими?

– Қанақа йол усули? – дея тўнглик билан жавоб берди рус спортчиси. – Ички кийимим тўнкага илпиниб қолди.

***

Бола овчилар дўконига кириб савдо қила бошлади:

- Менга марҳамат қилиб «Сайга» милтиғи ва 30 та ўқ беринг. Яна туристларнинг тулутини ҳам кўшиб кўйинг.
- Болақай, кичикларга, тулут ўйнаш мумкин эмас.

ОЛТИНЧИ ҲИССИЁТ...

- Ойи, пул беринг. Анали камбағал бобога бераман.
- Ақлли болагинам-е. Бобо қаерда ўтирибди?
- Ана, муқаймоқ сотяпти.

***

Шахар думасининг икки депутати баллик овита боришди, Баллик тутишди, ейишди, ичишди.

- Петрович, нега сен автохалокатдан сўнг бундай балликовок бўлиб қолдинг?

- Ха, Миш, сайповда ўз номзодимни оламан шекилли.
- Петрович, бу нима деганинг?

– Қурқилман. Қандайдир қасос яқиндай... Мана, беш йил илдин таъмирлайман деб ваъда берган йўлда ўзим халокатга учирдим. Қачондир қуришга ваъда берган боғчанинг пойдеворида машинам билан урилиб, қаттиқ жароҳат олдим. Таъмирлайман деб уч марта ваъда берган реанимацияга ўзим тушиб қолдим...

– Булар ахир шунчаки тасодиф-ку. Петрович, сен жана кўнглингга яқин олма.

– Йўқ, Миш! Тасодифми, тасодиф эмасми, ўликхона қуриш учун ваъда беришга ҳам улгурганман...

***

Мол-мулки жуда бисёр бўлган кека бойнинг ўғли ўлим туғилганига отасидан кейинги ҳаётини ўйлаб ширин ҳаёл сунди. Сўнгра кейинги ҳаётини режалаштирибди. Хўжалик қатна бўлганини боис ўйланишга қарор қилибди. У ақиядорлар динишларида бир гўзал қизнинг атрофида ўралашиб қолбди. «Йоки, сизнинг кўзингизга анча оддий кўринганман чоғ. Аммо мен ва мингдон долларнинг бўлгуси меросхўриман», дебди. Қиз унга қарашиб қолбди ва унинг манзили маълумотномасини олибди.

Уч кун ўтмай қиз йилитининг ўғай онасига айланибди. Шунга, молиявий режаларда аёллар арқақлардан устунроқ.

***

- Доктор, менга озиш учун самаралироқ дори керак.
- Муаммо йўқ. Сизга кўмир ёзаман.
- Кукунми ёки тулмача дори?
- Қолда. Вагондан юк туширасиз.

***

Она сафарда бўлиб қайтди ва ўғлидан сўради:

- Мен йўқ пайтимда даданг хафа юрдими?
- Бошида йўқ. Келишингизга икки кун қолганда шундай танин бўлиб қолдики...

***

Кўчада кетаётган генерал-майор аскарга дуч келиб қолди. Кўриб кетган аскар қўлини чаккасига олиб бориб саломлашди.

– Сизга саломатлик тилайман, ўртоқ майор! Генералнинг жаҳли чиқди.

– Сен нималар дедисан, аскар? Қанақа майорман сенга, а? Шимимдаги хошияни, петтицадаги дуб новдасини кўрмайсанми?

– Хайрият-ей, кўрқитиб юбординг-ку, ўрмончи... Ахир мен сўроқсиз сайрамаман-да!

***

Кўп йиллик тадқиқотлар натижасида олтинчи хиссиёт нима эканлиги аниқланди. Бу энг мураккаб хиссиёт – ҳажвни хис қилиш туйғуси экан.

***

Эълон: бизнинг ахлат ташувчи компаниямиз шундай кафолат ила хизмат кўрсатади: – Агар ишимиздан қониқмасангиз, ахлатингизни икки баробар қилиб ўзингизга қайтарамиз.

***

Эрнинг ишонасидан хотинга кўнғироқ қилишди.

– Эрингиз иш вақтида вафот этди...

– Қандай қилиб?

– Пиво боқасига йиқилиб...

– Нима? Шунчалик тез ўлдимми?

– Йўқ, 5 марта ёзиллишга ҳам чиққанди...

БАРИБИР ИЧИШГА САРФЛАЙДИ

Хонадонга ўғирликка тушган йилит суд қилинмоқда. Залдан жабрланувчи қичқирди.

– Давоим йўқ, деб сени камоқдан кутқариб оламан. Художакки мента айт-чи, қандай қилиб хотинимни уйғотмай мизга қира олдинг?

***

Хотин хизмат сафарига жўнаб кетди. Икки кун ўтмай орхотинга кўнғироқ қилди:

– Сен ҳамма нарсани шип-шийдон қилиб кетибсан. Музлаткичда ҳам ҳеч нарса йўқ.

– Азизим, ҳамма нарса бор. Фақат мента хиёнат қилма. Ахир, азизам...

– Азизим, ҳамма нарса бор. Шундай қилиб бир хафталик хизмат сафари тугаб хотин унга қайтди. Эр яна ногий бошлади.

– Егани ҳеч нарса қўймабсан. Музлаткич ҳам бўм-бўш. Хотин жавоб бермай хобгоҳдаги диван ёнига бори, кўрпани кўтарди ва у ердаги бир неча хил таомларни кўрсатиб деди: «Уйда ётиш керак эди...»

***

Уштуручи:

– Қандай қушлар фойдали?

Орқа партадаги Вовочка жавоб берди:

– Қонурилгани...

***

Повочка онасига деди:

– Музқаймоқ учун пул беринг.

– Йўқ, хозир тушлик қиламиз. Бор, ховлида ўйна.

– У ерда ҳеч қим йўқ. Музқаймоқ олиб беринг.

– Йўқ. Унда уйда ўйна.

– Ўқши, унда мен билан дада ва ойи ўйинини ўйнанг.

– Ёлти, сен дада, мен эса ойи.

– Мана мен ишдан келдим. Хой, нега ялпайиб ўтирибсан?

Билатга музқаймоқ учун пул бермайсанми?

***

– Повочка, сен нега дафтарингга дадангнинг суратини ёлтиштириб олдинг? – сўради она.

– Уқитувчимиз, сенинг уй вазифангни бажариб берадиган оқомонни бир кўрсам, эди деганди.

***

Бир даядди кўчада кетаётган икки талабанинг йўлини тўсди. Бирини унга пул беришдан бош тортди. Иккинчиси чўнтагига қўл солди.

– Сен нега унга пул бердинг? Барибир ичишга сарфлайди, деди бири.

– Биз-чи? – деди иккинчиси.

- Бундай чойни одам зоти ичмайди, – деди аскар.
- Мен ичман, – деди сержант.
- Одам-чи? Бирорта одамни айтинг-чи...

***

- Янги шубани кийиб кўраётган онасига Вовочка деди:
- Ойи, биласизми, бу – шуба бахтсиз, ожиз бир жонивор-нинг изтироблари меваси-ку?!
- Даданг тўфрисида шундай дейишга қандай ҳаддинг сифди?

ҚАШШОҚЛАР ВА 22 НАФАР МИЛЛИОНЕР

Кичкина Вовочкани ҳеч ухлата олишмади. Нихот, ота унинг қаравотига ўтириб эртақ айта бошлади. Бир соат айтди, икки соат хикоя қилди. Токати тоқ бўлган онаси секин элиқни очиб деди:

– Ухладими?

– Ҳа, ойи, – деди пичирлаб Вовочка.

***

Пилесоосни реклама қилаётган шахс хонадонга кириб бир пакир ахлатни полга ағдарди.

– Агар пилесоосимиз барча ахлатни тўла тозаламаса, унинг барини ўзим ейман. Каёкка кетяпсиз, хоним?

– Қошиққа. Уч кундирки, уйимизда электр йўқ.

***

Россия футбол терма жамоаси ўйинчиларининг югуриш тезлигини соатига 5 км.гача ошириш учун тренер ённига қолпонни қўйиб юбориш керак.

***

«Бу айбланаётган киши голъф бўйича мусобақада қатнашаётган эди. У отган тўп учиб дарахтлар орасига тушди. Спортчи тўпнинг ёнида бир бақани кўради. У одам тилидан гапирди:

– Мени олиб чўнтагингга сол, шунда ғалаба сен томондан бўлади.

У шундай қилди. Бақа унга қандай ўйнашни ўргатиб туради ва у ғолиб бўлади. Ўйиндан сўнг бақа унга меҳмонхонадан

хона олиши, шампан вино ва икра билан сийлашни ҳамда ушдан бўса олишини сўрайди. У хона олиб бақанинг айтган-ларини бажо келтиради. Шунда бирдан чакмоқ чақиб, хона ёрншида ва бақа 14 ёшли гўзал қизга айланади.

...Шундай қилиб, жаноб судья, химоядаги киши хонада нонга отмаган қиз билан бўлганликда айбланмоқда...»

***

- Одамлар нега футболни бунчалар севишди?
- Чунки футбол шундай ноёб томошаки, миллионлаб кешшюк одамлар 22 нафар миллионер устидан кулишди.

***

- Сар, биз ўраб олиндиқ.
- Ақойиб. Биз энди ҳар томондан зарба берамиз.

***

Ўзини маст кўчада кетаётган эди. Тўсатдан улардан бири тўтаб, ранги оқарди.

– Ҳа, сенга нима бўлди? – сўради иккинчиси.

– У ерда хотиним билан машуқам гаплашиб турибди. Кўриб қолгнмса яхши бўлмайди.

Ўзинингиси у ёкка синчиқлаб қаради-да, қўл силтади:

– Нималар даялсан? Улар ахир менинг хотиним ва келаманни-ку.

***

- Дадд, нега келин ва кўёв никоҳга қўлтиқлашиб боришди.
- Шунгаки одат-да. Боксчилар ҳам олишув олдида қўл олишадими...

“ХУШТОРИМНИ ЗИНАДАН УЛОҚТИРА ОЛМАГАНДИ”

– Қушиндан бўса олаётганингни хотининг қўриб қолганди, кен нерса қилмадимми?

– Муғлақо, аслида иккита олд тишимни анчадан бери ол-ларман, деб юргандим.

***

Бева қолган яхудий аёл тинмай жавраарди.
— Биласизми, у шундай омадсиз, бахтияро, ношуд эди-ки, факат у ўлгач... Биласизми, у шундай бахтта эришдики... Унга қабр қавланганда нефт қони топилди.

***

Бир эркак самолётдан парашютда сакради. Унинг атрофида уяётган бургут унга деди:
— Раккоста саломлар бўлсин.
— Мен раққос эмас, парашютчиман, — деди эркак.
— Эй, пастда кактусзор бор, ҳали рақс тушмаслигингни кўраман...

***

Рухшунос хузурида:
— Доктор, хотиним мени жинни даяпти.
— Нега энди?
— Мен беш миллион ютиб олиб, уни боғалар уйига бериб юборгандим.
— Сиз тезда уйга боринг-да, хотинингизни айтиб юборинг, Рухшунос аслида унга керак экан.

***

Фабрикада 20 йил фаолият нуритган ходимнинг ишлаш жонига тегибди. Уйлаб-уйлаб ўзини жинниликка солишга аҳд қилибди. Шифтга арқон боғлаб бўйнининг пастросидан осиб олибди. Бунни кўрган цех бошлиғи сўрабди.

— Бу нимаси?

— Мен чирокман!

— Ухх, бу ақлдан озибдию. Бор, кийин-да уйингга жўна.

Ходим пастга тушибди-да, пальтосини кийибди. Унинг ҳамжасби ҳам курткасини кўлига олибди.

— Сен қаерга? — сўрабди бошлиқ.

— Уйга-да! Қоронғида ишлашдан воз кечаман.

***

Киз севгилисига деди:
— Дадамга сизнинг шоир эканлигингизни айтдим. Хурсанд бўлди.

— Дадалингиз шеърятни ёқтира экан-да.

— Ишқ, менинг охири хушторимни зинадан улоқтира олман, у боксчи эди...

***

Қабрдаги ёзув: «Бу ерда одессалик таниқли стоматолог Борис Рафаилович Кац дафн этилган. Унинг ўғли Мона Прохоровский кўча, 21-уйда беморларни қабул қилади».

***

Михонада аёллар жанжаллашиб қолишди. Тартиб сақлаш учун цех бошлиғи чакирилди. Аммо уларни тинчлантиришнинг иложи бўлмади. Тоқати тоқ бўлган бошлиқ деди:
— Жим, ёши энг каттан гапирсин.
Бирдан ҳамма жим бўлди.

***

Кўчада кетаётган кишининг йўлини талончи тўсди.
— Пулни чиқар!
— Пулим йўқ.
— Шинингнги еч!
— Охириси...
Талончи унинг елкасига миниб олди-да:
— Унда буртилишга олиб бориб кўй — деди.

СЕВИММИ БАҲОСИ “1” ЭДИ

Хотиним мени ишда деб ўйлайди.

Маъшукам эса мени хотиним олдида деб ўйлайди.

Мен эса балиқ овига бориб, биров мизғиб олам.

***

Мени грузин учрашиб қолди.
— Гиви, эшитишимча, самолёт сотиб олибсан?
— Ҳа, сотиб олдим. Жуда қулай бўлиб қолди.
— Қанча сарфладинг?
— Беш миллион.
— Воҳ..! Ахир шунча пул-а? Бунни топиш учун бутун бир ой ишлад...

Аёллар конуни: «Агар булун менинг кайфиятим йўқ бўлса...
Барчанинг кайфиятини бузаман...».

***

— Пул мени кизиктирмайди. Факат тинчлантиради.

***

— Ке, бир олижаноб бўл...

— Буламан...

— Ахир илтимосимни хали айтмадим-ку?!

— Илтимосингни бажармоқчи эмасман. Аммо олижаноб бўламан.

***

Семиз, аммо муғомбир киз уни озибди деб ўйлашлари учун кўчага икки размер катта кўйлак кийиб чиқди.

***

— Сен нега хамиша дафн маросимларига борасан? Тўйга эса ҳеч бормайсан?

— Дафн маросимида «Сен қачон?» деб сўрашмайди.

***

Иван Грознийнинг боғалиғидати севишли баҳоси «1» эди.

***

— Борт 1213, диспетчерни чакираман. Ёнилғи нолда, барча асбоблар ишдан чиқди, биз қўлапмиз.

— Нега қичқирасан? Эшитдим. Учирдим...

***

Халқчил белги: Агар йўлингиздан қора мушук, қора қаламуш, қора ит ва қора одам ўтса, қаергадир ўт кетган бўлиши мумкин.

***

Чукча тилмоч орқали тергов қилинмоқда.

— Чукча, олтинни қаерга беркитдинг?

Таржимон: — Чукча, олтинни қаерга беркитдинг?

— Чукча: — Айтмайман.

Таржимон: — У айтмас экан.

— Агар олтин қаердалигини айтмасанг, сени ўлдираман.
Таржимон: — Чукча, агар олтин қаердалигини айтмасанг, улар сени ўлдиради.

Чукча: — Олтин ўтовим қираверишига кўмилган.

Таржимон: — Отаверинг, аблаҳлар, барибир айтмайман дегини.

"ИККИ"ЧИНИНГ ОТАСИ БИЛАН ТАПЛАШМАЙМАН

— Эшитишимча, сен спорт билан шуғулланаётган экансан?
— Ҳа, юнон-рум курашига борялман.

— Ажойиб! Сен юнон томонидасани ёки римликлар?

***

Кечка яхудий вафот этди. Унинг васиятномаси ўйиб эшитилган бўшланди:

«Қизим Сарочкага 100 минг доллар ва уйни қолдираман. Непарам Ривожката 200 минг доллар ва дала ховлини бераман. Кўёвим Шмуликага эса, у васиятномада мени ҳам эслаб кўннинг деганди, эслаб кўяман, Шмулик, сенга салом!»

***

Яхудий нақти: «Агар муаммо пул билан ҳал этилса, бу муаммо эмас, балки харажатдир».

***

Одессалик Рабинович Шевченко истироҳат ботида бир эълонга эътибор қаратди: «Майсазордаги ўсимликларни тоғтаманг, жаримаси 5 гривен». Бундан ажабланиб миллиционерга мурожаат қилди:

— Нега жарима микдори ўзгарди? Ахир аввал майсазорни тоғтаганга 10 гривен жарима солинарди-ку?

— Бу микдорни туширишга тўғри келди. — деди миллиционер. — 10 гривен учун ўсимликларни тоғташни ҳеч қим қолмавланти.

***

Повочка уйга келди. Отаси ундан сўради:

- Ўқишлар қалай?
- Мен иккинчининг отаси билан гаплашмайман.

***

- Дада, сиз оилани кичик давлат дейсиз. Сиз кимсиз?
- Президент, албатта!
- Онам-чи?
- Хокимият.
- Бувим ким унда?
- ФХБ
- Мен-чи?
- Сен... Сен халқсан!
- Бир соатдан сўнг Вовочка ишдаги отасига кўнгирок қилди:
- Жаноб президент, хокимиятта бошқа президент келди, ФХБ ухлалпти, халқ эса хаяжонда!

***

Харбийда қоровул хизмати Низоми бўйича ўқув машғулотни ўтказилмоқда:

- Оддий аскар Сидоров! Сиз постда турганингизда, бироп келса қандай чора кўрасиз?
  - Уни батарея командири олдига – уйига олиб бораман.
- ***
- Дада, филлар яна югуришини!
  - Қизгинам, филлар чарчашди.
  - Дада-а, охири марта?
  - Ҳаши. Сўнгги марта. Рота, противогазни тақ!

“СОТУВЧИ ЎЛИБ ҚОЛИБДИ”

***

Ўқитувчи сўради:

- Масалан, Ванда 35 та шоколад бор эди. У кун бўйи 28 тасини еди. Кейинги кунга унга нима қолади?
- Қанд қасали, – жавоб берди Вовочка.

***

Чуқча дўконга кириб музлаткич олмоқчи эканлигини билдирди.

- Менга энг яхши музлаткичдан беринг.

Сотувчи хайрон бўлиб сўради:

- Сенга музлаткич нега керак?
- Чуқча жинни эмас, – деди у. – Уйда 40 градус совуқ, музлаткичда эса 4 градус. Исинмоқчиман.

***

Чуқча Москвага боришга қарор қилди. Унга «Камёб мол-паридан олиб кел» дейишди. «Улар қаерда бўлади?», сўради у. «Қаерда узун навбатларни кўрсанг, – дейишди унга, – ўша ерда камёб моллар бўлади».

Мана Чуқча Москвада. Тақси тўхтатиб хайдовчига деди:

- Камёб моллар бор ерларга олиб бор.
- ГУМ, ЦУМ? – сўради хайдовчи.
- Қаерда узун навбат бўлса ўша ерга.
- Хайдовчи уни ГУМга олиб борди. Чуқча Қизил майдонга ўлиб, Марзoley ёнидаги узун навбатни кўрди.
- Мен шу навбатга тураман, кечкүрүн мени олиб кет, – деди хайдовчига.

Кечкүрүн тақси хайдовчиси келиб учдан сўради:

- Қалай бўлди?
- Бўлмади. Пештахта ёнига борганимча сотувчи ўлиб қолганди.

***

Чуқча Давлат режаланштириш кўмитасига келди:

- Менга 3000 та гишт керак.
- Нега?
- Иқтисодий тажриба учун.
- Берилди. Бир йилдан сўнг яна келди:
- 3000 та гишт беринг.
- Нимага?
- Иқтисодий тажриба учун.
- Бир йилдан сўнг яна 3000 та гишт сўради. Яна берилди.
- Сўнгги тоқшириш учун унинг изига тушишди. Чуқча соҳилда туриб гишتلари сувга отаётган экан.
- Нима қилапсан? – деб сўрашди.
- Ўйлаб ўйимга етолмапман. Нега гишт тўртбурчак-у, оуғта тушганда, изи юмалоқ бўлалпти?

— Билмайсанми, нега биз хақимизда шундай гапиришадим? — деди чукча хотинига ёнидаги тахтани панжаси билан тақиллатиб.

— Тақиллатишяпти, — деди хотини.
— Ўтир, мен ўзим очаман, — деди чукча.

“ШУНЧА ОДАМНИ ҚАЕРГА КЎМАМИЗ?”

Чукча армиядан қайтса, хотини уни гўдак билан кутиб олибди.

— Қизик, мен ахир йўқ эдим-у, чакалоқ қайдан пайдо бўлди?
— Ахир суратингни юборган эдинг-ку, эслайсанми?
— Аммо унда белимгача суратга тушган эдим-ку?

***

Хитой вакили чукча олдига келиб:

— Сизлар билан жанг қиламиз. Канчасизлар? — деб сўради.
— 500 киши бордир. Сизларда-чи?
— Бир миллиард.
— Ўх-хў, шунча одамни қаерга кўмамиз?

***

Кека яхшудий ўлими олдидан «Барча пуллариمنى мен билан бирга кўминглар», деб васият қилди. Мойша рухонидан сўради: — Ребе, барча миллионларни қабрга кўмдирмоқчимисиз? Хаммаси сифмайдикун!

— Сен хақсан, Мойша. Аммо марҳумнинг истаги — қонун. Чекини кўмамиз.

***

Куллардан бирида ўрис Чукчага «Кел, бир уйин ўйнаймиш. Мен сенга топишмоқ айтаман. Топсанг, сенга бир рубль бераман, топа олмасанг сен менга!»

— Хўп, топишмогингни айт.
— Битта ичи қизил, ташқариси қора ялтирок.
— Тюлень?
— Йук!
— Буғу?

— Йук!

— Тополмадим.

— Битта қалач.

Чукча ўрисга бир рубль берди.

— Иккита ичи қизил, ташқариси қора ялтирок.

— Тюлень?

— Йук!

— Буғу?

— Йук!

— Тополмадим.

— Иккита қалач.

Чукча ўрисга яна бир рубль берди.

— Ирим юча. Ўрис ва Чукча ҳамон ўйинни давом эттиришарди.

— 1089 та ичи қизил, таши қора ялтирок.

— Тюлень?

— Йук!

— Буғу?

— Йук!

— Тополмадим.

— 1089 та қалач...

***

Бир кунин Чукча таҳририятга ўзининг романини олиб келди. Мукарир уни ўқиб бўлгач, деди:

— Анча буш экан. Сиз классикарни ўқишингиз керак. Сиз Тургеневни ўқиганмисиз? Толстойни-чи, Достоевскийни-чи?
— Йук, бирортасини ўқимаганман. Чукча ўқувчи эмас. Чукча — ёзувчи.

***

Кулларнинг бирида Чукча сайрга чиқиб, поездда уйига келганди. Унинг абзойи бадани моматалоқ бўлиб, юзи кўкариб кетган эди.

— Чукча, сизга нима бўлди? — сўрашди ундан.

— Поездда юқоридати жойда келдим. Кела-келгунимча дунмалаб тушаввердим.

— Нега жойингизни пастдаги киши билан алмаштирмадингиз?

— Алмаштиролмадим. Пастда сўрайдиган киши йўқ эди.

— Ұртоқлар, келингләр, негрлар ҳақида иркий камситиш-ларсиэ гаплашайлик. Мана масалан мән, бутун болалигим негрлар орасида ўтган. Бу отам негрларни сотиб юборгунча давом этган.

***

Икки кекса яҳудий суҳбатлашмоқда.

Бири деди:

— Тасаввур қиласанми, кеча 30 йилдан бери кўрмаган ўғлим билан кўришдим.

— Сен уни қандай танидинг?

— Пальтосидан.

“ҚОРОВУА УЙҒОНИБ ҚОЛДИ”

Инкирозга қарши усуллар:

— Агар коринтиэ очиксаю, чидолмай ухтай олмасантй, тезда икки пиёла кайноқсув ичинг-да, ухланг. Ошқозонингизни алдаганингизни миангиз дабдурустан сезмай қолдинг.

— Агар нон қора бўлса, унга саримсоқтиёз сурканг, ундан қолбаса хиди кела бошлайди.

— Тухумни музлатиб, уни иккига бўлсангиз ва уни пишириш учун товага солсангиз, кўзингизга иккига кўринади.

***

Инкироз, бу — иш берувчининг ўзини қулдордек хис қилиши учун имкониётдир.

***

Гиеванд қабристонда чекиб ўтирарди. Унинг олдида бир мурда келди-да деди:

— Эй, одам, мән ҳам бир тортай!

У трубкани берди. Мурда хумори қонгач кетди. Сўнгра у ўтириб ўйлаб қолди. «Нега у мендан кўрмади?» У оёқ ва кўлини танасидан ажратиб яна гиеванд ёнига борди.

— Ке, бир тортай!

Хуморни қондиргач, мурда нари кетди: яна ўйлаб қолди, «Кўрмади!» Иккинчи оёқ-кўлини синдириб, қорнини ёрди-да, яна гиеванд ёнига борди.

— Бир чектири!

Гиеванд унга астойдил разм солди-да деди:

— Йўқ, қарасам, бу сенга зарар қилар экан.

***

Қаммоқхонага янги асирни олиб келишди. Ундан сўрашди:

— Қанча муддат олдинг?

— Саккиз йил.

— Нима учун?

— Одамга биринчи ёрдам кўрсатганим учун.

— Бу нима деганинг?

— Стол атрофида ўтириб кечки овқатни тановул қилаётганди. Шу пайт қайнонамнинг бурнидан қон кета бошлади. Мән қонин тухтатиш учун тасмани бўйнига солдим.

***

Машк майдониде айланиб юрган рота командирни кўзи ердан отган одам бошига тушди:

— Навбатчи! Бу нима?

— Бош! — деди навбатчи.

— Бош эканлигини кўриб турибман. Аммо нега сочи олинмаган?

***

— Анбланувчи! Сиз олгинини қаердан олдингиз?

— Тумбочкадан.

— У ерда ким қўйган?

— Хотиним.

— Унга ким берган?

— Мән.

— Сиз қаердан олгансиз?

— Тумбочкадан!

***

Қаммоқхонада:

— Нима учун қамалдинг?

— Тумов туфайли.

— Қандай қилиб?

— Жуда олдий. Аксиргандим, қоровул уйғониб қолди.

***

Ота-она талаба кизини сўроқка тутди:

– Хозирок жавоб бер. Тун бўйи, каерда эдинг?

– Лекцияда.

– Нима, тунги соат 4 гача лекция ўқидими?

– Ха. Лектор дудук экан.

***

– Телефонга Васяни чақириб қўйинг.

– Вася уйда йўқ, унга нима деб етказай?

– Уч рубл етказиб қўйинг.

***

Беморни кўриб бўлган шифокор унга деди:

– Агар пианино чапишни бас қилсангиз, тезда соғайиб кетасиз.

Бемор кетгач, хайрон бўлган ҳамшира сўради:

– Унинг касали билан пианино орасида қандай боғлиқлик бор?

– Унча-мунча боғлиқлик бор, — деди шифокор, — у менга кўшни.

***

Цирк директорига кўнғирок қилинди:

– Айтингчи, сизларга гапирадиган от керак эмасми?

Каттик аччиқланган директор гўшакни кўйди. Яна кўнғирок:

– Илтимос, айтинг, сизларга гапирадиган от керакми?

– Безориликни бас қилинг!

Яна телефон жиринглади:

– Қўлоқ сол, аҳмоқ! Менга туёк билан ҳадеб ракам теравериш осон деб ўйлапсанми?

***

Ўқитувчи ўқувчидан сўради:

– Айтчи, Соколов, олмаларни териб олиш учун энг яхши пайт қайси?

– Ит боғланган пайт.

***

Бир эркак истирохат боғида тинмай канд еяётган болани кузата бошлади. У ўзинини қандни ҳам паккос туширгач, чидаб туролмади:

– Хой бола, сенга қандни кўп ейиш зарарлиги тўғрисида гапиринманганими?

– Менинг бобом 105 ёшгача яшаган, — деди бола.

– Нима, бобонг ҳам кўп канд ермиди?

– Йўқ, у бировларнинг ишига бурнини сукмасди.

***

Аюлат ва адолатсизлик нима?

Аюлат — қачонки, менга яхши.

Адолатсизлик — қачонки, менга ёмон.

ВАҚТНИ ТЎХТАТИБ ҚЎЙИШ ҚУРАТИ

Дерихонда:

– Тумонга самарали, лекин унча қиммат бўлмаган восита

биринчид.

– Марҳамат, қоғоз рўмолча, 4 таси — 50 сўм.

***

– Мен вақтни тўхтатиб қўйиш қудратига эгаман.

– Қандай қилиб?

– Соатдан батареякасини олиб қўйсам бўлди!..

***

– Биринчи пардада тақиб юрадиган марваридим ҳақиқий бурнини керак, — деди инжик актриса театр директорига.

– Бирчаси ҳақиқий бўлади, азизим, — деди директор. —

Жаммаси ҳақиқий бўлади, марварид ҳам, охириги пардадаги марварид ҳам...

***

Мен булут олижаноблик қилдим. Итим билан сайр қилиб юрганим, бир эркак бекаат томон югуриб кетмоқда эди. Мен итнинг кўйиб юбордим. У автобусга етиб олди.

***

Бир йилит катик олиш учун дўконга кирди. Бир аёл унга тинчлиб турарди.

– Нега менга караб қолдинг? — сўради йилит.

– Ёиласизми, сиз менинг ўлиб қолган ўғлимга жуда ўхшар экансиз.

— Сизни тушунаман, — деди йигит унга ачиниб.

— Агар малол келмаса, дўжондан бирга чиқиб, мента кўлингизни силтаганча баланд овозда хайр, ойижон, дея ол-майсизми? Бу мента катта шодлик бағишларди.

— Албатта, бунинг қийин ери йўқ.

Улар дўжондан чиқишди. Йигит аёлга кўлларини кўтариб, «Хайр, ойижон», дея бақирди ва дўжонга қайтиб кирди. Катини олиб кассаса келди.

— Сиздан 300 рубл — деди кассир.

— Ие, битта катикка-я?

— Ойингиз, мен учун ҳам ўғлим тўлайди, деганди.

***

Бир эркак эрталаб бекатда турганди. Қандайдир спортчи унинг бурнини чертиб, «Аҳмоқ», деб ўтиб кетди. Эртасига худди шу ҳолат яна такрорланди. Кечкурун буни хотинига айтди, Эртасига халиги спортчи унинг бурнини яна чертаркан, «чақимчи» деб ўтиб кетди.

***

Апокачи-радиоҳаваскор черковга кирди ва ибодат қила бошлади:

— Эй, Худо, мени эшитяпсанми? Бир... Бир...

***

Бир эркак гуллар дўжонига кириб сотувчига деди:

— Хотиним учун 100 дона гул жамлаб берсангиз.

Сотувчи хайратга деди:

— Вой Худойим-ей! Қандай бемаъни иш қилиб кўюв-дингизки...

***

Самолёт учиши олдидадан стоардесса эълон қилди:

— Йўловчи фуқаролар! Самолётимиз биринчи класс учувчи-си бошқарувида учади. Учувчи парашют спорти устаси ҳамдир.

ҚАБРТОШ КЎТАРГАН СКЕЛЕТ

Гуржи эр-хотинлар кўчада кетишяётганди. Йўлда дорихона учради. Унинг пешлавахсида тиб рамзи — гулкоса атрофида илон тасвирини кўрсатиб, хотин эридан сўради:

— Гиви, бу нима?

— Ўлгандими! — деди эр.

Кайтишяётганида яна ўша дорихона ёнидан ўтишди. Хотин яна ўша тасвирни кўрсатиб сўради:

— Гиви, бу ўзи нима?

— Э, жонга тегдингу, — деди эр. — Бу сенинг онанг, чой ичяпти.

***

Ўрмин кеча, қабристон... Қабрлардан ваҳимаги овозлар эшитилганга бошлади. Бир қабр очилиб, ундан скелет чиқди-да, кўшин қабрни таққилпатди.

— Готи, эшитяпсанми? Чик, Москвага бориб сайр қиламиз, қабрларимиз, вино ичамиз.

Иккинчи қабрдан Готининг скелети ўрмалаб чиқа бошладди. У ташиқарига чиққанида елкасида қабртоши ҳам бор эди.

— Ўн, азизим, қабртошни нима қиласан?

— Э, Москвада хужжатсиз юриш мумкин эмас-ку.

***

Гуржи ўғлига деди:

— Эшит, Готи. Агар сен мактабни аъло баҳоларга тамомла-сан, сенга қора «Волга» олиб бераман.

— Агар 4 баҳога тугатсанг, — деди ота қоникмаган оҳангда — сенга кулранг «Волга» олиб бераман.

— Агар уч баҳога яқунласанг, сенга қузил «Волга» олиб бера-ман. Сенинг қанчалик аҳмоқ эканлигингни ҳамма кўриб қўйсин.

***

Шифокор ҳамширага танбех бермоқда:

— Қачонгача менинг дори ёзиш қорозимга таом тайёрлаш муаммоларингизни ёзиб юрасиз? Ана, яна бир беморимга дори-кондада сизнинг қайдаги гулашнингизни тайёрлаб беришибди.

***

Турулхонада фарзанд кутаётган ёш ота ёнига ҳамшира мингта гўлани кўтариб чиқди-да:

— Сиз кўржман, улар биттадан кўп, — деди.

— Иў-ё, нималар деяпсиз? — деди ота бироз саросимага тушиб.

— Ўқши, Сиз буларни ушлаб туринг, мен қолганларини олиб чиқаман.

***

Ўн центлик тангани ютиб юборган бола ёнида тумонат одам. Хамма саросимада, аммо биронтаси бирор чора кўра олмасди. Шу пайт улар орасидан бир киши отгилиб чиқди-да, боланинг бошини пастга қилиб силкилди. Танга ерга думалаб тушди.

— Сиз доктормисиз? — сўрашди ундан.

— Йўқ! — деди у. — Мен солиқ йиғувчиман.

***

Ўзининг 100 йиллигини нишонлаётган киши участка шифо-корига деди:

— Эҳ, мен сenga қанчалар ўрганиб қолгандим. Агар сен ўлиб қолсанг, мен сенсиз нима қиламан?

***

Бемор шифокорга кўнғирок қилди:

— Доктор, сиз олдимга бир мартагина ташириф буюрган-дингиз. Нега икки мартага ҳисоб юбордингиз?

— Нега бир марта бўларкан? Наҳотки, шляпамни олиш учун яна қайтганимни унутган бўлсангиз?

ИДИШ ЮВИШДАН БОШ ТОРТГАН ЭР

Жарроҳ операцияга тайёрланаётган беморни тинчлантириш учун деди:

— Сиз ҳеч хавотир олманг. Бу менинг ўн олтинчи операциям. Ахир омадим чопадиган кун келгандир.

***

Қўлидаги жароҳатни доқа билан боғлаб чиққан тиш шифо-кори кичкина беморнинг онасига тайинлади.

— Ҳозиргина унинг тишга пломба қўйдим. Ҳеч бўлмаса бир ярим соатгача бировни тишлашга йўл қўймай туринг.

***

Жарроҳлик бўлимида.

— Ҳамишра, бугун бизда нималар бор? — сўради жарроҳ.
— Иккита енгил холат: автохалокат ва ишлаб чиқаришдаги ҳодиса. Битта оғир ахвол — идиш ювишдан бош тортган эр.

***

Симпозийумда америкалик профессор совет ҳамкасбига мурожаат қилди:

— Сизларда ҳам шундай холат бўладими? Бир хасталик бўлганча муолажа олиб борасизу, ўлгандан кейин текширилса, бошда касалликка чалинган бўлади.

— Йўқ, албатта! Бизда бемор қайси касаллик бўйича муолажа қилинса, ўша хасталикдан ўлади.

***

Березнов Грузияга келди. У кишлоқ кўчаларида бораётиб кўча аҳолиси билан суҳбат қўйди.

— Кўчининг сoti — деди унга

— Тангал! — деди у.

— Нимасини танглайман, кўчинг ўзи битта-ку?

— Сен ҳам биттасан-у, биз ҳам фақат сени сайлаймизу.

***

Чуқча Москвада таксита ўтирди. Хайдовчи унга жумбоқ айтди.

— Онамининг ўгли ким? Лекин у менинг акам эмас!

— Ёнгмайман! — деди Чуқча.

— Менинг ўзим! — деди Хайдовчи.

Чуқча юртига қайтиб шу жумбоқни яқинларига берди.

— Онамининг ўгли ким, лекин акам эмас!

— Ёнгмайман! — дейишди.

— Москвалик таксичи! — деди Чуқча.

***

— Сен нима дейсан? Машка унинг харбийдан келишини кутганин?

— Йонмайман. Уни ишдан келишини кутмас эдию.

***

Тун бўли ухломмадим, эримни кутдим, жуда хавотирландим. Ниҳоят, ҳали эрта тегмаганлигимни эсладим ва ухлаб юрдим.

***

Малпа сочли ва қорачадан келган икки қиз чақалақзор-да кетишарди. Шу пайт дарахтлар орасидан йўлбарс чиқиб қолбиди. Шунда қорачадан келган қиз йўлбарснинг кўзларига кум сочди-да, дарахтта чиқиб олди. Сўнгра у ердан малпа сочлини ёнига чиқишга ундади.

— Ҳозир, аввал йўлбарсга кум сочиб олай! — деди малпасоч.

***

Имтиҳонда малпа сочли қизга савол беришди.

— «Севиш» сўзини келгуси замон феълда айтинг.

— Эрга тегиш!

***

Бемор шифокорга келиб дардини баён қилди.

— Доктор, ҳамма мени аҳмоқ деяпти. Чунки мен сосискани яхши кўраман.

— Мен ҳам сосискани яхши кўраман.

— Нахотки? Унда юринг, сизга колпекциямни кўрсатаман.

***

Ўрмонда ярим йиллик кўрсаткичлар бўйича мукофот тарқатиладиган бўлди. Узоқ муҳокамалардан сўнг айикка қучи учун, бўрига эгчилиги учун, тулқига хийласи учун, кўнга жасурлиги учун, сасик кўзанга ҳам беришди... Бадбўй хид чиқармаганлиги учун.

***

Полицияда аттестация бўлмоқда.

— Маъносиз жароҳат нима?

— Бу урилган жойда кўкариш, момоталок қолиши. Агар ақл билан урилса, кўкарган жой қолмайди.

***

— Хой қиз, танишмаймиэми?

— Йўқ!

— Исмингиз нима?

— Айтмайман.

— Ҳеч бўлмаса, қаердан эканлигингизни айтинг.

— Брестдан.

— Ҳа, тушундим, Брест қалъаси.

***

Энг даҳшатли ва азобли қунлар — янги йил арафасида, янги йил музлаткичи тўла озиқ-овқат-у, аммо ейиш мумкин эмас.

"МИНА МАЙДОНИГА КЎМИНГЛАР"

Аёллар наздида

Эркек бўлса — бир дунё муаммо.

Эркек йўқ бўлса — биттагина муаммо.

***

Агар аёллари одамни чакса, ўзи ўлади. Қанийди одам-ларда ҳам шундай бўлса. Бировларга разиллик қилган киши дархон ўларди.

***

«Айримларнинг менинг қабрим устида рақсга тушмаслик-ларин учун жасадимни мина майдонига кўмишларингизни илти-моғ қиламан».

***

Мина аёл суҳбатлашмоқда:

«Роза Петров эркекми ё аёл?

«Аббатга аёл-да!»

«Нега унда фамилияси Петров?

«Эрининг фамилиясига ўтгандир-да.»

***

Василий Иванович кўчада кета туриб, маҳзун ҳолда қуй-лардан «Василия пайлар сенга дахл қилар». Йўлда Петька уч-рай қолди суради:

— Василий Иванович, нима бўлди? Яна Анка ташлаб кетдимми?

— Йў-ё, чула-чулсим йўқолиб қолди.

***

«Айбланувчи, сиз шундай даражада иҷансизки, оркестр қўйишдан ертўлага тушиб кетгансиз.

— Жаноб терговчи, айбимга иқромман. Тўғриси, мен ёмон компанига тушиб қолдим. Уч кишига битта шиша олгандик. Аммо шерикларнинг бирортаси ичмади.

***

Эшитдингизми? Эртага сояда 44 хароратни ваъда қилишяпти?

— Сизни сояда юр, деб ким мажбур қилипти?

***

Старшина янги келган аскарларга ернинг тортиш моҳияти хақида тушулча беради:

— Агар юқоридан тош ерга тушса, бу ернинг тортиш кучи ҳисобланади.

— Агар тош сувга тушса-чи? — сўради ёш аскар.

— Бунинг бизга аҳамияти йўқ, у билан денгиз флоти шуғулланади!

***

Асир соқчига арыз қилди:

— Овқатлар жуда ғалати. Ўзингиз ўйлаб кўринг, котлетдан пистолет топиб олдим, шўрвада эса ўқлар сузиб юрибди.

***

Уч нафар янги рус олтин балиқча тутиб олишди. Балиқча илтижо қилди:

— Мени қўйиб юборинглар, утга тилагингизни бажо келтираман.

— Бизда ҳамма нарса бор, — дейишди янги руслар.

— Ўйлаб кўринг, балки бирорта муаммоингиз бордир?

Янги руслардан бири чаккасини қашлаб деди:

— Мадагаскардаги янги вилламда шунақа катта чумолилар борки...

— Мен сента кичкина, жодуланган чумоли бераман. У ўша бахайбат чумолиларнинг ҳаммасини еб, сўнгра ўзи ҳам ўлади.

— Мен Испанияда уй сотиб олгандим, — деди иккинчи янги рус. — У ердаги суваракларни кўрсанг эди, шунақа улканки...

— Мен сента кичкина сеҳрли суварак бераман. У ҳамма суваракларни еб, сўнгра ўзи нобуд бўлади, — деди балиқча.

— Мента кара, балиқча — деди учинчи янги рус. — Сенда кичкина қайнона йўқми?

ЭНГ ТЕЗ НАРСА...

Тушда кўнироқ чалинди.

— Алар мусика чалишни тўхтатмасангиз полиция чақиракчи!

— Бирасра, бошқа кўчага кўчиб кетинг.

— Умуман сизга бошқа тумдан кўнироқ қилипман.

***

Ўрмон бўйлаб кетаётгандим. Тун, ёмғир ёлмоқда, кучли шамол эсмоқда. Совқотиб у ёқ-бу ёққа қарадим. Йўл бўйида машина турган экан. Бориб машина ичига қарадим. Хеч ким кўринмади. Чўчиб орқа ўриндиққа ўтирдим. Шу пайт машина юра бошлади. Рулида хеч ким йўқ машина юра бошласа кўнраб ҳолатга тушар эдингиз. Ха, баракалла, менинг ҳам эсимда чўчиб титраб-титраб ўтиравердим. Машина секин-секин юриб боради. Олдинда кишлоқ кўринди. Биринчи қовчи ёнмида машина таққа тўхтади. Ойна ташқарисида бир арван пайдо бўлиб менига гап қотди.

— Сен бу ерда нима қилипсан?

— Шу, кетганиман.

— Бой аёлхей, мен машинани қаяқдан итариб келгипману, бу ерда...

***

Менгизда болалар дунёда энг тез нарса тўғрисида баҳс болашади.

— Энг тез нарса — сўз, айтдингми, тамом. Қайтаролмайсан,

— деди Тани.

— Энг тез нарса — нур. Ёқдингми, дарҳол ёнади, — деди Вади.

— Басерларнинг айтишибсан, — деди Вовочка. — Энг тез нарса — юртин оғрини. Қолдингми, на чироқни ёқишга, на сўз айтишга тўхтурсан...

***

— Аппо, бу фаввуллулда ҳолатлар хизматими?

— Ха, нима ҳолингиз руи беради?

— Унингга илгон кириб қолди.

— Сиз ишчилар партияси аъзосимисиз?

- Йўки!
- Жониворларни ҳимоя қилиш ҳуқуқи алоқангиз борми?
- Йўки!
- Унда белкуррак билан бир уринг-да, ўлдиринг.

***

Ўқитувчи болапарни қурилишга саёҳатга олиб чиқди. У ерда бахтсиз ходиса рўй берди. Бир қурувчи зинаподдан йиқилиб, оғир ахволда касалхонага юборилди. Болапар мактабга қайтишиб, ўқитувчи иштирокида ходисани муҳокама қилишди.

- Машенка, айт-чи, қурувчи амаки нега йиқилди?
- Техника хавфсизлигига риоя қилмагандир.
- Вая, сен кандай ўйлайсан?
- Ичиб олган бўлса керак.
- Шу пайт Вовочка ўрнидан даст туриб деди:
- У мени онамдан келиб сўқди. Шунинг учун йиқилди.
- Нега бундай ўйлайсан?
- Йиқилаётиб, «Зинани силқитма, ҳе онангни...» дея қичкирди.

“У ҲАМОН КАСКАДА ВА ...”

Рухий хасталар шифохонасида рухшунос уч ойлик меҳнатлари самарасини текширмоқчи бўлди. Шу мақсадда уч нафар хастани синовдан ўтказди. Уларнинг биринчисига савол берди.

- Бир плус бир, неча бўлади?
- Минг, – деди у.
- Эссиз, уч ойлик меҳнатларим. Жиннилигича қолбди. Шу саволни иккинчисига берибди:
- Кўк, – деб жавоб қилбди у.
- Бу ҳам тентаклигича қолбди.
- Энди ушбу савол учинчисига берилибди.
- Икки, – дебди у.
- Вой, акллигинам, ох баракалла. – севиниб кетибди шифокор. – Ҳўш, буни кандай аниқладинг?
- Оддий йўл билан. Мингни кўкка бўлдим...

***

Синфда қурилишга экскурсия уюштириш муҳокама шайинида. Ўқитувчи деди:

- Болапар, қурилиш бўлаётган жойда ҳамиша каскада юриш керак. Қурилишда каскасиз юрган бир болани биламан. Бошига ришт тушиб, касалхонага ётишига тўғри келди. Яна бир қизни билман, у қурилишда каскада юрарди. Бошига ришт тушди, ленин бир табассум қилди-да, ҳеч нарсаси бўлмагандек кетаверди.
- У қизни мен ҳам биламан, – деди Вовочка. – Бизнинг ховлида шайин. У ҳамон каскада ва ҳамиша табассум билан юрибди.

***

Математикада арифметикадан дарс бўлмоқда.

- Қолпи – деди ўқитувчи. – 2×2 неча бўлади?
- Ойим уйда йўқ эди. Ёрдам берадиган одам топилмади.
- Утир, «икки», Топи, хўш, сен айт-чи, 2×2 неча бўлади?
- Дардам нилдан кеч келганди.
- Утир, «икки»! Вовочка, 2×2 неча бўлишини сен айт-чи?
- Билмайман! Кеча акам қамқондан келди, қўшиммиз билан онам муштаттишди. Шунинг учун тайёрлана олмадим.
- Нима, сен акангни айтиб мени кўрқитмоқчимсан?!
- Утир, ачу.

***

Музыка ўқитувчиси Вовочкани тартибга чакирди:

- Алар тўғри ўқирмаган, ота-онанга мусикадан истеъдодини бирининин айтиб қўяман.

ВАРВОД БЎЛГАН АСАД ОЙИ

Вовочка математикдан келди, ота-онаси уни саволга тутди:

- Жўш, булун кандай баҳо олдинг?
- Тўрт! – деди куноқлик билан Вовочка.
- Нега боти амас?
- Булун тўртта дарс бўлди холос.

***

Француз тили ўқитувчиси ўқувчиларга «аёл» сўзининг фарқи ва асосини ушқ тушунтирди.

– Аеп француз тилида «мадам» бўлади, қиз эса «мадемуазел» бўлади. Тушундингларми? Қани Вовочка, «мадам» қим экан?

– Бу бизнинг учинчи партада ўтирадиган синфдошимиз Светка-да, – деди Вовочка.

***

Тўғруқхонанинг қабулхонасида икки эркак хасратлашмоқда.

– Туғишнинг толган вақтини қараңг. Айнан таътил кунлари мизга тўғри келиб турибди.

– Бизники яна-да чатоқ, – деди иккинчи эркак. – Шу туфайли асал ойимиз барбод бўлиб турибди.

***

Чуқча бир геологни тутиб чегара ҳарбий қисмига олиб келиб деди:

– Жосуни тутдим.

– Унинг жосуслигини қаердан билдинг?

– Қарасам, бу одам қояни болға билан ураётган экан. Ундан «Сен қимсан?» дея сўрадим. У партия бошлиғиман, деди. Чуқча жинни эмас, партия бошлиғининг қим эканлигини билади.

***

Севгилнинг ташлаб кетдимми? Чидаб бўлмас даражада азобланыпсанми? Бунинг давоси бор. Каттик парҳез тарзига ўт – тамом. Энди кун бўйи емиш тўғрисида ўйлайдиган бўласан.

***

Хайвонот боғида маймунлар кафаси ёнида икки пиёниста турибди. Маймун уларга деди:

– Кўриб турибсизлар, йигитлар, бўш кафас йўқ.

***

Абрам соҳилда сувга қармоқ ташлаб ўтирибди. Қирғоққа тимсоҳ сузиб келиб сўради:

– Илпінмағлими?

– Йўқ.

Тимсоҳ астагина умид билан сўради.

– Илпінгунча чўмилиб туракоп.

***

– Шу турими? Йўлда учраган қора мушук бахтсизлиқ келтираркан.

– Бу оғанинг қимлигини қизга бослиқ – одам ёки сиҷкон?

***

Москва хайвонот боғида кўча сулуриш лаёқати эга бўлган шимпанзе туғилди. Хайвонларни химоя қилувчи жамият дарҳол ҳовли тозаловчи Петровдан шубҳалана бошлади.

***

Паска бифрамида болалар товук катагига ҳар хил рангда бўлган тукумларни кўйишди. Хўроз уларга узок термулиб турганда, маъносиқ билан деди:

– Ҳа, эркак товуснинг тумшугига тушириш керак экан.

«...ДАКТР СТУАИГА ЎТҚАЗАМАН»

Пивота уауидан-уауи навбат. Куён келди-да, навбатсиз шиммондан, бўри унинг кулоғидан тортиди.

– Бўридан аввал қайсига сукуляпсан?

– Йўқ, четга чиқайлик! – деди куён.

Улар бинго ортига ўтиб кетишди. Бир дақиқадан кейин куёунинг ўзи чиниб, яна навбатсиз пиво олишга ошиқди. Айик чидаб туролмай, унинг кулоғидан буради

– Йаъ аёқудан олдин интиляпсан?

– Чегарога чиқайлик, – деди куён.

Ўнбидан яна куёунинг ўзи кайтди ва навбатсиз пиво олишга интиляди. Эндан шер наъра тортиди:

– Да куён, жонга тоғдинг-ку!

Куён яна кўрмашди деди.

– Йўқ шер, орқага ўтайлик!

Бинго ортига ўнбидан, у ерда аждаҳо нолиб, оғзидан олов чиқарди.

– Жонга, гулг-гулг, қачон пиво бўлади?

***

Бўри, айик ва тулки тибтеқширувга келишди. Биринчи бўлиб бўри юрди. Унга автоматни кўрсатишди. «Билмай-ман», деди. Тулкини кўрсатишганди, айтди. Қурилиш баталь-

онига ёзишди. Тўлки билан ҳам шундай савол-жавоб бўлди. У ҳам қурилиш батальонига тушди. Айик улардан савол-жавобни сўраб олди ва текширувга кирди. Унга ҳам автоматни кўрсатишди.

— Билмайман, — деди.

Сўнгра гранатани кўрсатишди.

— Билмайман, — деди айик. — Шу ерда гишт ҳам бўлиши керак.

— Разведкага! — деди текширув раиси.

***

Жанубий Американинг кичик шаҳарчасида суд жараёни кетмоқда. Прокурор биринчи гувоҳи — кежса аёлни саволга тутди:

— Миссис Жонс, сиз мени биласизми?

— Албатта, мистер Вильямс, сизни яхши биламан. Сизни ёшлитингиздан бери биламан. Антика тутумларингиз билан мени фот қойил қолдирасиз. Сиз ёлгончисиз, хотинингизга хиёнат қиласиз. Одамларни хийлаю найранглрингиз билан бадном қилиб, уларнинг ортидан бўлмакур гаплар таркатасиз. Сиз ўзингизни гўё қатта одам деб биласиз. Йўқ, сиз кичкина бир амалдорчасиз, холос...

Прокурор тошдек қотди ва қарияни хонанинг бошқа бўричига олиб бориб сўради:

— Миссис Жонс, оқовчинни биласизми?

— Албатта, мистер Брэдлини ҳам болалик пайтидан биламан. У дангаса, сабрсиз ва ўта пиёниста одам. У одамлар билан тўғри муомалада бўлолмайди. Унинг адвокатураси штатимиздаги энг расво идорадир. Унинг хотинига хиёнат қилишини айтмасам ҳам бўлади. Уч нафар аёл билан юришини биламан. Уларнинг бири сизнинг хотинингиз.

Оқовчи фалаж бўлиб қолди. Унинг на ўлик, на тирикчилиги биллиб бўлмасди. Шу пайт судья икки хукукшуносни ёнига чорлади ва пичирлаб деди:

— Агарда сен ахмоқлар, бирортанг ўша кампирдан мени билиш-билмаслиги тўғрисида сўрасанг, иккалангни ҳам электр стулгига ўтказаман.

***

Икки хукукшунос кафеда ўзлари олиб келган бутербродни ея бошлашди.

— Билгани кафеда ўларнинг таомини ейиш тақиқланади. Қурувчилар омакларини алмаштириб олишди.

***

— Ўлибманми, ёлгон маълумот берсангиз сизни нима қурилиш биларсиз?

— Албатта, BMW ваъда қилишган.

***

Сўнгра — Сўлланувчи, айтилчи, сиз хонага кирдингиз. У ердан пул ва қимматбаҳо бўюмларни олдингиз. Нега қимматбаҳо қолленингизга тегадингиз.

Айланувчи — Устимдан қулибсизми, жаноб судья? Уйда қолгани бу қанда сўрайвериб, жонимдан тўйдириб бўлган.

***

Мен сенни хоқлаиман. Мен сен билан хафталаб тўшақда ёлгон қоллини истаиман. Мен танангни иситиб, шундай ёндириб, сен терга ботиб қоттин. Сен факат меникисан. Сенинг тўмавини!

ВИННИ ПУХНИ ҚАНДАЙ АТАШАРИ МУМКИН?!

Машкур мултифильм қахрамони Винни-Пухни билмайдингизми? Мен буни керак. Хўш, уни бошқа давлатлар қандай таърифлаётганлиги мумкин?

Англия — бар Винсент Пух

Аргентина — Виник Пуханян

Бразилия — Винни дэ Пухильде

Бразилия — Пуш Назарио Соуса Лима Франсиско Винни-пух Пухильде дэ ла Санта Мария

Германия — Хер Вилгелм фон Пухен

Голландия — Винсент Ван Пухелен

Грузия — Виндзар Пухавили

Дания — Винни Пухсен

Мексика — Винникох Пухберг

Молдова — Виннигар Пухарто

Хиндистон – Виннира Пуханди
 Ирок – Виннидам Пухейн
 Эрон – Винниех Пухейни
 Ирландия – Винни О'Пух
 Италия – Винсенте дель Пухини
 Испания – дон Виннио Пухалес
 Камерун – Кхвини Мблух
 Хитой – Вин Ни Пух
 Ливан – Виннин Пухкан
 Нигерия – Виннибу Пухебени
 Норвегия – Виняер Гуннар Пухаер
 Россия – Винни Владимирович Пухин
 Саудия Арабистони – шайх Вин ибн ал Носир сохйб эс Пухар
 Франция – Винниус д'Пухле
 Швеция – Вин Пухсон
 Шотландия – Винни Мак Пух
 ЖАР – Виньсон Пухела
 Япония – Виннихоту Пухинага

Интернетнинг олекdot.ги ва
 бошқа сайтларидан таржималар,

МУНДARIЖА

Ҳажр ва ҳажвий хикоялар

Қабибани моҳлуқ	3
Қабибани	7
Қабибат	10
“Қабиб пахта”	13
Қабибани қайтардиш	16
Ҳажр қонглам	19
Ҳажр	20
Ҳажр	22
Ҳажр	24
Ҳажр	27
Ҳажр	29
Ҳажр	32
Ҳажр	35
Ҳажр	38
Ҳажр	40
Ҳажр	43
Ҳажр	47
Ҳажр	49
Ҳажр	51
Ҳажр	54
Ҳажр	59
Ҳажр	61
Ҳажр	64
Ҳажр	67
Ҳажр	69
Ҳажр	70
Ҳажр	74
Ҳажр	78
Ҳажр	82
Ҳажр	87
Ҳажр	90

Чумоли йили	92
Янги ўзбек	97
Калтак емай десанг	102
Мина майдони	107
Жабрдийда	110
“Эсини йиғиб олди”	113
Шўрликкина китобим	116
Ўч	120
Ғалати махлук-2	125

Отанг бозор, онанг бозор

Сюрприз ёки мўйичинак	132
“Топкир” фирмасы	134
Бод	135
Сиз шохида юрсангиз	138
Битим	139
Факат тилло билан	141
“Тантар” хизмати	143

Таржималар

Томас Генрининг таназзули	147
Бахтта ишонмайдиган одам	150
Бошқаришни ёқтирувчи одам	156

Кичик мутойибагар

“Ё у уйланган бўлади, ёки мен турмуш қурган бўламан”	162
“Нахотки, калитни чекиб қўйган бўлсам”	163
Компьютерни спирт билан ювишса-я	164
Камбағалликнинг уч босқичи	164
Кимнинг уйида сунъий арча бўлса	166
“Юз доллар ўрнида турибди-ку...”	167

“Қозиргина олти йил бердим”	167
“Проклур кўнмагити...”	168
Ангела ёзувлар	170
Эр ва хотиннинг юзи	174
“Гейба”ни ёзишга қиритилган	174
Ақларни уюшга пашшлар жойлаштирилса эди	176
Ситтинчи ҳисоб	178
Ҳарбийар ниятига сарфайди	180
Кампоқлар ва 22 нафар миллионер	182
“Хушторининг зинадан улоқтира олмаганди”	183
Совнаги бақоси “1” эди	185
“Насон”чининг отаси билан гаплашмайман	187
“Сотувчи ўлиб қолди”	188
“Шунага одамни кимга қўямиз?”	190
“Қорини уйғониб қолди”	192
Ниятин тўқатиб қўйиш қудрати	195
Қадрини кўтариш селет	196
Нани қониққан бош тортиш эр	198
“Кина майдонига қўйилганлар”	201
Энг тез парча	203
“У қалон қилди ва...”	204
Ҳарбис бўлиш асас олин	205
“Завтар сўзига ўтказаман”	207
Нининг Шувин қандай ағашлари мумкин?	209

Восит АХМАД

БАОБАБНИ ҚАЙДАН ТОПАМАН?..

Ҳажвдир,
ҳажвдир ҳикозлар ва
тиржималар

Мухаррир: З. Келдибоева

Техник муҳаррир: О. Мирсаидов

Расом: Ҳ. Соидков

Мусаххих: Г. Иминова

Саҳифаловчи: А. Мирсаидов

Нашриёт лицензияси: АЛ №170.

Босишга рухсат этилди: 14.11.2014 й.

Офсет қоғози. Қоғоз бичими 84x108^{1/32}

Апо Рто гарнитураси. Офсет босма.

Шартли босма 13,5 б.т.

Адади 1000 нусха. Буюртма № 34.

Нархи шартнома асосида.

“Наврӯз” нашриётида нашрга тайёрланди.
100156, Тошкент шаҳри, А.Темур-19 уй.

МЧЖ “ПРАК УОЛ РОЛІГРАФ”
босмахонасида чоп этилди.

Манзили: 100170 Тошкент. И.Мўминов кўчаси, 9-уй